

> Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund II

Effecten van de coronacrisis in de culturele sector

Utrecht, 26 mei 2023
René Goudriaan (SiRM)
Rogier Brom (Boekmanstichting)
Jan Jaap Knol (Boekmanstichting)
Sjoerd van Dieten (SiRM)

SiRM. Strategies
in Regulated
Markets

Inhoud

Managementsamenvatting	4
Inhoud van het onderzoek	4
Gevolgen voor de baten en de lasten	4
Effecten van de coronasteun	6
1 Inleiding	8
1.1 Aanleiding	8
1.2 Opzet en doel van het onderzoek	8
1.3 Indeling van het rapport	9
1.4 Leeswijzer	9
2 Tijdljn coronamaatregelen	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Overzicht 2020, 2021 en 2022	11
2.3 Generieke steunmaatregelen	15
3 Onderzoeksaanpak	18
3.1 Inleiding	18
3.2 Waarom dit onderzoek?	18
3.3 Gegevensverzameling	19
3.4 Enquête samenstelling personele lasten	20
3.5 Controle en bewerking van de gegevens	21
3.6 Vergelijkbaarheid met <i>Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund</i>	23
4 Totaaloverzicht culturele sector	26
4.1 Inleiding	26
4.2 De situatie in het kalenderjaar 2019	27
4.3 Ontwikkeling van de publieksinkomsten	29
4.4 Ontwikkeling van de omzet na coronasteun	31
4.5 Ontwikkeling van de personele lasten	32
4.6 Ontwikkeling van de totale lasten	35
4.7 Effecten van de coronasteun	37
4.8 Conclusies	41
5 Meerjarig gesubsidieerde dans	43
5.1 Inleiding	43
5.2 De situatie in het kalenderjaar 2019	43
5.3 Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse	44
5.4 Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse	45

5.5	Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse	46
5.6	Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse	47
5.7	Effecten van de coronasteun	48
5.8	Conclusies	50
6	Meerjarig gesubsidieerd theater	51
6.1	Inleiding	51
6.2	De situatie in het kalenderjaar 2019	51
6.3	Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse	52
6.4	Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse	53
6.5	Ontwikkeling van de personele lasten	54
6.6	Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse	55
6.7	Effecten van de coronasteun	56
6.8	Conclusies	58
7	Meerjarig gesubsidieerd muziektheater	60
7.1	Inleiding	60
7.2	De situatie in het kalenderjaar 2019	60
7.3	Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse	61
7.4	Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse	62
7.5	Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse	63
7.6	Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse	64
7.7	Effecten van de coronasteun	65
7.8	Conclusies	67
8	Meerjarig gesubsidieerde muziek	69
8.1	Inleiding	69
8.2	De situatie in het kalenderjaar 2019	69
8.3	Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse	70
8.4	Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse	71
8.5	Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse	72
8.6	Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse	73
8.7	Effecten van de coronasteun	74
8.8	Conclusies	76
9	Meerjarig gesubsidieerde beeldende kunst en creatieve industrie	78
9.1	Inleiding	78
9.2	De situatie in het kalenderjaar 2019	78
9.3	Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse	79
9.4	Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse	80
9.5	Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse	81
9.6	Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse	82
9.7	Effecten van de coronasteun	83

9.8	Conclusies	85
10	Musea	87
10.1	Inleiding	87
10.2	De situatie in het kalenderjaar 2019	87
10.3	Ontwikkeling van publieksinkomen per grootteklasse	88
10.4	Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse	89
10.5	Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse	90
10.6	Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse	91
10.7	Effecten van de coronasteun	91
10.8	Conclusies	94
11	Podia	96
11.1	Inleiding	96
11.2	De situatie in het kalenderjaar 2019	96
11.3	Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse	97
11.4	Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse	98
11.5	Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse	99
11.6	Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse	100
11.7	Effecten van de coronasteun	101
11.8	Conclusies	103
12	Poppodia	105
12.1	Inleiding	105
12.2	De situatie in het kalenderjaar 2019	105
12.3	Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse	106
12.4	Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse	107
12.5	Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse	108
12.6	Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse	109
12.7	Effecten van de coronasteun	110
12.8	Conclusies	112
13	Corona en de zzp'er	114
13.1	Inleiding	114
13.2	Inzichten over zzp'ers tijdens corona	114
13.3	Inzichten uit de voorgaande hoofdstukken	121
13.4	Conclusies	122
14	Conclusies	123
	Literatuur	126

Managementsamenvatting

Inhoud van het onderzoek

Het huidige onderzoek is een vervolg op *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund*. Het richt zich op de gevolgen van de coronacrisis en de bijbehorende coronamaatregelen voor de culturele en creatieve sector in 2021, nadat in ons eerdere onderzoek 2020 is onderzocht. Het onderzoek is financieel mogelijk gemaakt door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

Met het onderzoek brengen we zowel de schade voor de organisaties en de werkenden in de sector in beeld als de effecten van de steunmaatregelen. Dit geschiedt door een vergelijking van jaarcijfers over 2019, het laatste jaar vóór de pandemie, met cijfers over de coronajaren 2020 en 2021. In het rapport presenteren we uitsplitsingen van de resultaten naar deelsector, grootteklasse en eigeninkomstenklasse. In tegenstelling tot het eerdere onderzoek maken we in het huidige onderzoek zoveel mogelijk gebruik van bestaande gegevens, aangevuld met een beperkte enquête over de samenstelling van de personele lasten onder culturele organisaties. Deze keer is het ook gelukt om musea en podia in het onderzoek te betrekken, maar blijven de vrije theater- en muziekproducenten noodgedwongen buiten beschouwing vanwege hun beperkte respons (3%) op de enquête.

Gevolgen voor de baten en de lasten

Tabel 1 geeft een overzicht van de organisaties in de onderzochte deelsectoren en de gevolgen van de coronacrisis. Uitgezonderd musea, podia en poppodia bevatten de deelsectoren alleen meerjarig gesubsidieerde organisaties (met een * aangegeven). De tabel toont verder de procentuele veranderingen in 2021 ten opzichte van 2019. Deze veranderingen zijn niet alleen het gevolg van de coronacrisis, maar ook van andere factoren, zoals de start van een nieuwe Cultuurnotaperiode in 2021. De analyse richt zich op organisaties die in 2019-2021 in de data zijn opgenomen.

Tabel 1 Ontwikkeling van baten en lasten per deelsector in 2021 ten opzichte van 2019 (in %)^a

	Verandering per deelsector (in %)					
	Publieks-inkomsten	Omzet (na coronasteun)	Totaal personele lasten	Lasten van zzp'ers	Lasten personeel in loondienst	Totale lasten
Dans*	-66	3	5	8	3	-6
Theater*	-60	0	1	2	0	-8
Muziektheater*	-81	-9	-11	-34	-2	-17
Muziek*	-72	-4	-13	-22	-12	-12
Beeldende kunst en creatieve industrie*	-57	12	14	-5	26	6
Musea	-59	-3	-3	-7	-3	-7
Podia	-73	-26	-12	-56	-9	-27
Poppodia	-81	-32	-21	-48	-15	-41
Totaal/gemiddeld	-67	-10	-6	-20	-5	-15

Publieksinkomsten

De publieksinkomsten zijn tussen 2019 en 2021 per saldo met gemiddeld 67% gekelderde, na dalingen van respectievelijk 63% in 2020 en 11% in 2021. De daling van de publieksinkomsten tussen 2019 en 2021 loopt uiteen van 57% in de beeldende kunst en creatieve industrie en 59% bij musea – beiden doorstroomlocaties – tot 81% bij muziektheater en poppodia. Vooral poppodia – met het hoogste aandeel publieksinkomsten in de omzet – worden hard getroffen door de daling van de publieksinkomsten. Middelgrote en grote organisaties, die het meest afhankelijk zijn van de publieksinkomsten, ervaren een sterkere krimp van hun publieksinkomsten dan kleine en middelkleine organisaties. Dat komt mede doordat een groot deel van de kleinere, meer wendbare organisaties erin geslaagd is om in 2021 – ondanks de in dat jaar geldende stringente beperkingen – de activiteiten weer geleidelijk op te schalen.

Omzet

De totale omzet (na coronasteun) is tussen 2019 en 2021 minder sterk teruggefallen dan de publieksinkomsten (10% versus 67%), na een krimp van 14% in 2020 en een groei van 5% in 2021. De gestegen subsidies in 2021 en de ontvangen coronasteun zijn verantwoordelijk voor het beperktere omzetverlies. De omzetten van de poppodia en de podia zijn de door de grotendeels weggefallen publieksinkomsten gedaald met 32% en 26%. De omzet van kleine en middelkleine organisaties is mede door de opschaling van de activiteiten in 2021 per saldo ten opzichte van 2019 op peil gebleven; dit in tegenstelling tot de middelgrote en grote organisaties met een omzetverlies van respectievelijk 8% en 12%.

Personele lasten

In reactie op de omzetsdaling hebben de culturele organisaties hun personele lasten tussen 2019 en 2021 per saldo met gemiddeld 6% verminderd, na een bezuiniging van 7% in 2020 en een bescheiden toename van 1% in 2021. De poppodia – met de grootste omzetsdaling – hebben hun personele lasten met 21% verminderd. Dans- en theatergezelschappen, en organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie bezuinigen per saldo niet op hun personeel.

Lasten van zzp'ers en van personeel in loondienst

Binnen de personele lasten hebben de culturele organisaties (en vooral grote organisaties) tussen 2019 en 2021 de lasten van hun zzp'ers per saldo het meest teruggebracht: een bezuiniging van 20% op de zzp'ers tegenover een bezuiniging van 5% op het personeel in loondienst. Dans- en theatergezelschappen vormen daarop een uitzondering met een stijging van de zzp-lasten. Verder hebben kleine en middelkleine organisaties hun zzp'ers ontzien en soms zelfs in dienst genomen; bijvoorbeeld muzikensembles en organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie. Podia en poppodia hebben daarentegen de lasten van hun zzp'ers met respectievelijk 55% en 48% verminderd, zij het dat deze organisaties al vóór de coronacrisis relatief weinig zzp'ers inzetten.

Totale lasten

Culturele organisaties hebben hun totale lasten tussen 2019 en 2021 gemiddeld met 15% verminderd, meer dan de omzetsdaling (gemiddeld 10%). De lastendaling komt voort uit een

bezuiniging van 21% op de materiële lasten (inclusief huisvesting) en van 6% op de personele lasten. Poppodia, die kampen met de grootste omzetzaling, brengen hun totale lasten het meeste terug (met 41%). Organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie hebben per saldo niet bezuinigd op hun lasten.

Vergelijking met Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund

In 2021 zijn vooral kleine en middelkleine, meer wendbare organisaties erin geslaagd om hun activiteiten weer geleidelijk op te schalen. Daardoor zijn de totale publieksinkomsten in 2021 minder sterk gedaald dan in 2020 en zijn de personele lasten in 2021 niet verder teruggelopen ten opzichte van 2020. Het huidige onderzoek levert mede daardoor een positiever beeld op dan ons eerdere onderzoek met cijfers over 2020.

De huidige resultaten voor het jaar 2020 blijken eveneens vrijwel over de hele linie minder uitgesproken dan de relatief pessimistische inschattingen die de culturele organisaties in de loop van 2020 en begin 2021 maakten, en die de basis vormden voor *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund*. Het eerdere onderzoek berustte bovendien op drie (corona)kwartalen in plaats van op jaarcijfers uit jaarrekeningen, zoals in het huidige rapport. Dat verklaart mede de minder uitgesproken resultaten. Door deze en andere oorzaken is onder meer de daling van de inzet van zzp'ers in 2020 in het huidige onderzoek lager dan in het eerdere onderzoek (24% tegen 55%). Datzelfde geldt ook voor de daling van de totale personele lasten in 2020 (7% versus 20%).

Effecten van de coronasteun

Tabel 2 toont de coronasteun en de omzetmarge in 2021. Ter vergelijking geeft de tabel ook de omzetmarge in 2019. De omzetmarge is het resultaat uit de gewone bedrijfsvoering als percentage van de omzet.

Tabel 2 Compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun, en omzetmarge per deelsector, 2021 (versus 2019)

	Compensatie verlies eigen inkomsten 2021 (in %) ^a	Omzetmarge 2021 (%)	Omzetmarge 2019 (%)
Dans*	54	8	-1
Theater*	63	8	0
Muziektheater*	38	6	-3
Muziek*	54	6	-2
Beeldende kunst en creatieve industrie*	54	7	2
Musea	60	3	-2
Podia	33	4	3
Poppodia	43	14	1
Gemiddeld	47	4	-1

a Voor meerjarig gesubsidieerde organisaties (met *) uitsluitend specifieke steun van het ministerie van OCW. Voor musea, podia en poppodia totale specifieke en generieke steun. Overigens maken meerjarig gesubsidieerde organisaties nauwelijks gebruik van generieke coronasteun.

Compensatie verlies aan eigen inkomsten

Culturele organisaties hebben in 2021 gemiddeld 56% lagere eigen inkomsten dan in 2019. Gemiddeld ontvangen zij 47% compensatie voor hun verlies aan eigen inkomsten door coronasteun. Podia en muziektheatergezelschappen ontvangen – evenals organisaties met vóór de coronacrisis veel eigen inkomsten – in verhouding een beperkte compensatie voor hun verlies aan eigen inkomsten. Theatergezelschappen, musea en organisaties met vóór de coronacrisis weinig eigen inkomsten ontvangen daarentegen een relatief ruime compensatie. Culturele organisaties hebben verder een belangrijk deel van het verlies aan eigen inkomsten al zelf ‘opgelost’ via een vermindering van hun lasten.

Financieel resultaat

Door coronasteun, hogere subsidies en bezuinigingen op de lasten schrijven organisaties in alle deelsectoren in 2021 – in tegenstelling tot 2019 – gemiddeld zwarte cijfers. Gemiddeld bedraagt de omzetmarge in 2021 4% tegen -1% in 2019. Veel organisaties hebben hun lasten sterker teruggebracht dan op grond van de omzetzaling noodzakelijk was en zien daarom hun omzetmarge in 2021 oplopen.

Poppodia realiseren – ondanks hun relatief grote verlies aan publieksinkomsten – in 2021 de hoogste omzetmarge (14%), doordat zij hun activiteiten en lasten het sterkste hebben teruggebracht. De omzetmarge van musea en podia is in 2021 het laagste van de onderzochte deelsectoren (respectievelijk 3% en 4%). Musea hebben in verhouding weinig bezuinigd op hun lasten. Podia kampen met een sterk achterblijvende omzet, mede omdat zij relatief weinig coronasteun hebben ontvangen.

Conclusie

De steunmaatregelen hebben de culturele en creatieve sector tijdens de coronacrisis overeind gehouden en ervoor gezorgd dat het grootste deel van de onderzochte organisaties 2020 en 2021 met een positief financieel resultaat heeft kunnen afsluiten. Dat laat onverlet dat lang niet alle organisaties tijdens de pandemie in dezelfde mate gebruik hebben kunnen maken van coronasteun. Evenmin hebben de diverse steunmaatregelen het verlies aan werkgelegenheid van zzp'ers kunnen voorkomen.

I Inleiding

1.1 Aanleiding

Op 27 mei 2021 verscheen het rapport *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund*.¹ In dat onderzoek heeft de Boekmanstichting samen met SiRM en Significant APE voor belangrijke delen van de culturele en creatieve sector de effecten van de coronacrisis en de daaraan verbonden steunmaatregelen van de overheid in beeld gebracht voor het jaar 2020.

Uit analyse van de resultaten bleek dat de coronasteun vanuit de overheid werkt. Zonder deze steun waren veel culturele organisaties diep in de rode cijfers beland. Maar het onderzoek bracht ook grote verschillen aan het licht, bijvoorbeeld tussen meerjarig gesubsidieerde en overige organisaties. Zo bleek dat organisaties die zeer afhankelijk zijn van publieksinkomsten, het hardste zijn geraakt. Poppodia zagen in 2020 bijvoorbeeld circa 95% van hun eigen inkomsten verdwijnen. Daarnaast bleek dat culturele organisaties (en vooral grote organisaties) binnen hun personele lasten die van zzp'ers het meest terugbrachten: een bezuiniging van gemiddeld 55% op zzp'ers tegenover een bezuiniging van 3% op het personeel in loondienst. Alleen kleine organisaties ontzagen hun zzp'ers.

Het rapport *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund* heeft zowel in de media als in de politiek veel aandacht gekregen. Met name de precare positie van zzp'ers en het uitblijven van de aanvankelijk veronderstelde trickle down van de steunmaatregelen hebben tot veel discussie geleid.

Ondertussen hield gedurende het hele jaar 2021 de coronacrisis aan. Per saldo waren culturele organisaties in het tweede coronajaar nog vaker en langer gesloten dan in 2020. Zowel makers als instellingen zagen zich opnieuw met grote beperkingen geconfronteerd. Dit riep daarom ook voor 2021 de vraag op tot welke effecten de crisis en de daaraan verbonden steunmaatregelen hebben geleid. Daarop hebben Boekmanstichting en SiRM, dit keer in samenwerking met ABF Research, met steun van het ministerie van OCW een vervolgonderzoek uitgevoerd waarmee voor 2020 én 2021 een samenhangend overzicht kan worden gegeven van de effecten van de coronacrisis en de bijbehorende de steunmaatregelen.

1.2 Opzet en doel van het onderzoek

In het vervolgonderzoek staan dezelfde vragen centraal als in het eerste onderzoek:

- Wat is de omvang van de financiële schade in de sector als gevolg van de coronacrisis en verschilt deze tussen de verschillende delen van de sector en tussen organisaties van uiteenlopende grootte?
- Komt de coronasteun terecht bij de organisaties die het hardst worden getroffen door de coronacrisis? Bestaat er een verschil tussen organisaties die relatief sterk afhankelijk zijn van de eigen inkomsten en organisaties die relatief sterk afhankelijk zijn van overheidssubsidies?

¹ https://www.boekman.nl/wp-content/uploads/2021/05/Ongelijk-getroffen-ongelijk-gesteund_def.pdf.

- In hoeverre sijpelt de financiële steun aan de organisaties door naar zelfstandige makers en andere zzp'ers?

De kracht van het eerste onderzoek was dat we een uniform en onderling vergelijkbaar beeld konden geven, zowel naar deelsectoren als naar grootteklassen. Dezelfde aanpak wordt ook het vervolgonderzoek gevolgd. In tegenstelling tot het eerdere onderzoek maken we in het huidige onderzoek zoveel mogelijk gebruik van bestaande gegevens, aangevuld met een beperkte enquête over de samenstelling van de personele lasten onder culturele organisaties. In het vervolgonderzoek hebben we deze keer ook musea die lid zijn van de Museumvereniging en podia (schouwburgen en concertzalen) die lid zijn van de VSCD kunnen betrekken, maar blijven de vrije theater- muziekproducenten noodgedwongen buiten beschouwing vanwege hun beperkte respons (3%) op de enquête.

In een afzonderlijk hoofdstuk belichten we de arbeidsmarktpositie van zzp'ers in de sector in de jaren 2020 en 2021. Voor dit deel van het onderzoek baseren we ons bestaande onderzoeken en datasets.

We hebben wederom gebruik gemaakt van een begeleidingscommissie met daarin vertegenwoordigers van OCW, het CBS en de Taskforce Culturele en Creatieve sector. De commissie is uitgebreid met een vertegenwoordiger vanuit Platform ACCT.

1.3 Indeling van het rapport

Het rapport biedt in hoofdstuk 2 een tijdbalk voor 2020-2022 van de coronamaatregelen en een overzicht van het gebruik van (generieke) steunmaatregelen door de culturele sector. In hoofdstuk 3 wordt de onderzoeksaanpak toegelicht. Daarna geeft hoofdstuk 4 een totaalbeeld van de gevolgen van de coronacrisis in de onderzochte delen van de sector. Hierin wordt een overzicht geboden van de ontwikkelingen per deelsector en per grootteklasse van de organisaties. Vervolgens komen in de hoofdstukken 5 tot en met 12 de verschillende deelsectoren uitvoeriger aan de orde. Het betreft achtereenvolgens:

- meerjarig gesubsidieerde dans (inclusief jeugddans);
- meerjarig gesubsidieerd theater (inclusief jeugdtheater);
- meerjarig gesubsidieerd muziektheater;
- meerjarig gesubsidieerde muziek (ensembles, koren en orkesten);
- meerjarig gesubsidieerde beeldende kunst en creatieve industrie;
- musea (leden van de Museumvereniging);
- podia (leden van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties);
- poppodia (leden van de Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals).

In hoofdstuk 13 wordt nader ingegaan op de gevolgen van de crisis voor zzp'ers. Hoofdstuk 14 bevat de slotconclusies.

1.4 Leeswijzer

Lezers met weinig tijd en met vooral behoefte aan informatie op hoofdlijnen kunnen zich beperken tot hoofdstukken 1,2, 44 (totaaloverzicht culturele sector) en 14 (conclusies), en afhankelijk van de

belangstelling eventueel een hoofdstuk met detailinformatie voor een specifieke deelsector. Voor lezers met meer tijd en een brede belangstelling zijn ook de overige hoofdstukken relevant. Dege-
nen die meer willen weten over de gevolgde onderzoeks aanpak en de respons van organisaties op de enquête kunnen hoofdstuk 3 lezen.

2 Tijdljn coronamaatregelen

2.1 Inleiding

Vanaf 12 maart 2020 tot en met begin 2022 werd de culturele sector geconfronteerd met opeenvolgende beperkingen en lockdowns die ingesteld werden om verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. De gevolgen hiervan waren zeer groot. Musea, theater, bioscopen en andere publieke culturele instellingen moesten hun deuren voor kortere en langere periodes sluiten of konden veel minder publiek ontvangen. Tentoonstellingen, voorstellingen en andere programma's werden geannuleerd of uitgesteld. Dit had ingrijpende gevolgen voor de productieketens binnen de sector die zich veelal kenmerken door een sterk projectmatig karakter met veel onderlinge afhankelijkheid en de inzet van zzp'ers.

Een deel van de culturele programmering kon zich naar het online domein verplaatsen en niet alle onderdelen van de beroepspraktijk werden even sterk gehinderd door de coronabeperkingen. Maar over de brede linie gezien hadden de coronabeperkingen grote impact op zowel aanbod en publieksbereik als op inkomsten en werkgelegenheid, zoals in dit onderzoek per deelsector is onderzocht.

Tijdens de coronacrisis kwam de overheid de sector tegemoet met zowel generieke regelingen voor organisaties, bedrijven en zelfstandigen als ook diverse vormen van sectorspecifieke coronasteun. Dit hoofdstuk biedt vanaf 2020 tot en met het eerste kwartaal van 2022 een overzicht van de ingestelde beperkingen en de gelijktijdig geboden generieke en specifieke steun van de rijksoverheid.²

2.2 Overzicht 2020, 2021 en 2022

Vanaf maart 2020 tot februari 2022 waren in wisselende vormen van coronabeperkingen van kracht. In 2021 was de totale duur van de beperkingen het langst. In 2021 was er gedurende 26 kalenderweken sprake van een algehele lockdown. In 2020 gold de lockdown voor 16 kalenderweken, in 2022 4 kalenderweken (januari). Tussen deze perioden golden voor culturele instellingen ingrijpende tot minder uitgebreide beperkingen.

Onderstaand overzicht is gebaseerd op de (digitale) Verkenning die de Boekmanstichting in 2022 uitbracht over de gevolgen van de coronacrisis voor de cultuursector³. Daarnaast is voor het

² Naast deze steun van rijkswegen werd overigens ook door veel particuliere fondsen en door andere overheden tijdens de coronajaren 2020 en 2021 aanvullende steun geboden. Evenals de overheden en de rijkscultuurfondsen versoepelden ook de particuliere fondsen tijdens de coronapandemie de prestatieverplichtingen voor subsidieontvangers. De auteursrechtenfondsen verleenden specifieke steun aan makers. Het Prins Bernhard Cultuurfonds, VSBfonds en VandenEnde Foundation namen bovendien het initiatief tot het Kickstart Cultuurfonds dat later met nieuwe partijen zoals Fonds 21 werd uitgebreid met het Cultuurloket DigitAll. Dit loket richt zich – evenals de Innovatielabs van de rijkscultuurfondsen – op de verdere digitale innovatie van de cultuursector die tijdens de coronapandemie een sterke boost kreeg.

³ <https://www.boekman.nl/verdieping/boekman-extra/boekman-extra-34-corona-en-de-cultuursector/>

Van 12 maart 2020 tot 16 maart 2022 hield de Boekmanstichting een nieuwsoverzicht bij over de gevolgen van de pandemie voor de culturele sector. Zie: <https://www.boekman.nl/actualiteit/gevolgen-coronavirus-voor-culturele-sector/>

overzicht gebruikt gemaakt van de tijdlijnen voor de coronaperiode van de Rijksoverheid en het RIVM.⁴ De eerste kolom bevat per kwartaal de opgelegde maatregelen. De tweede kolom bevat informatie over generieke steunmaatregelen. De derde kolom gaat over specifieke steunmaatregelen.

Kwartaal	Coronabeperkingen	Generieke steunmaatregelen	Specifieke steunmaatregelen
2020 Q1	Vanaf 12 maart worden bijeenkomsten met meer dan 100 personen in heel Nederland afgelast. Concertzalen, musea en theater sluiten hun deuren. Op 23 maart aankondiging van de 'intelligente lockdown'. Alle publieke bijeenkomsten (ook voor minder dan 100 personen) zijn tot 1 juni verboden evenals groepsvorming op straat. Op 31 maart worden alle beperkingen met een maand verlengd.	Op 17 maart verschijnt een brief van het kabinet met het noodpakket 'banen en economie'. In de weken daarop volgt de uitwerking. Op 27 maart publiceerde het kabinet de Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren (TOGS). Op 30 maart wordt de Tijdelijke Overbruggingsregeling Zelfstandige Ondernemers (TOZO) gepubliceerd in de Staatscourant. Op 31 maart informeert het kabinet over de Tijdelijke Noodmaatregel voor Overbrugging Werkgelegenheid (NOW).	Op 12 maart wordt motie Jetten aangenomen waarin het kabinet wordt opgeroepen tot een steunpakket voor de culturele en creatieve sector. Op 27 maart laat minister Van Engelshoven (OCW) per brief weten dat ze in overleg met het veld treedt over steunmaatregelen. Vooruitlopend daarop neemt ze cou-lancemaatregelen, zoals het opschorten van de huur voor rijksmusea en het door laten lopen van subsidies, ook al kunnen voorgenomen activiteiten niet worden gerealiseerd.
2020 Q2	April, mei: voortzetting beperkingen, culturele voorzieningen blijven gesloten. Op 11 mei mogen bibliotheken weer open. Vanaf 1 juni wordt een aantal maatregelen versoepeld: Film-, theater- en concertzalen mogen open onder strikte voorwaarden: • maximum publiek 30 personen; • vooraf reserveren; • iedereen houdt 1,5 meter afstand.	Op 6 april treedt het NOW-loket bij het UWV in werking. Op 20 mei aankondiging verlenging NOW en TOZO. Vanaf 30 juni vervangt de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL) de (TOGS).	Op 15 april stelt het kabinet € 300 miljoen beschikbaar voor de ondersteuning van de culturele en creatieve sector. Op 27 mei verschijnt de brief van minister Van Engelshoven met de uitwerking van het steunpakket van € 300 miljoen. Hiervan gaat € 153 miljoen naar de meerjarig rijks gesubsidieerde instellingen en de fondsen. De minister reserveert verder € 48,5 miljoen voor de regionale infrastructuur van gemeenten (musea, (pop)podia en theaters).

⁴ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-tijdlijn> en <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/tijdlijn-maatregelen-covid>.

Musea en monumenten mogen eveneens open onder voorwaarden, zoals:

- vooraf kaartjes kopen;
- 1,5 meter afstand;
- maximale aantal bezoekers is gebouwfankelijk.

Evenementen blijven verboden.

2020 Q3

Per **1 juli** volgt verdere versoepeling voor de culturele sector.

Geen maximum aantal bezoekers in binnenruimtes en buitenruimtes mits 1,5 meter afstand en vaste zitplaatsen (zoals bioscopen en culturele instellingen bij reservering en gezondheidscheck), anders binnen maximaal 100 personen en buiten maximaal 250 personen.

Geen maximum aantal voor musea (doorstroom-locaties), wel 1,5 meter afstand.

Op **28 augustus** maakt het kabinet bekend dat NOW, TOZO en TVL met negen maanden worden verlengd tot 1 juli 2021.

Op **28 augustus** informeert minister Van Engelshoven (OCW) de kamer over het tweede steunpakket voor de culturele sector. De omvang bedraagt € 482 miljoen, waarvan € 200 miljoen voor de landelijke infrastructuur en € 218 miljoen voor de regionale infrastructuur.

2020 Q4

Op **29 september** worden in het licht van het oplopend aantal besmettingen de maatregelen weer aangescherpt.

De capaciteit voor culturele instellingen wordt beperkt tot 30 bezoekers.

Musea en monumenten kunnen als doorstroomlocatie meer mensen ontvangen. Bezoekers dienen vooraf te reserveren.

Op **14 oktober** wordt een gedeeltelijke lockdown van kracht. De capaciteit voor culturele instellingen wordt niet verder ingeperkt maar alle horecavoorzieningen moet dicht.

Vanaf **15 december** wordt de lockdown verder aangetrokken en verlengd tot en met 19 januari. Alle culturele instellingen blijven dicht.

Op **27 oktober** maakt het kabinet bekend dat de generieke steun zoals TVL wordt uitgebreid naar een aantal niet-rechtstreeks door de beperkingen getroffen sectoren zoals transport. Er komt daarnaast een eenmalige vergoeding voor ondernemers in de evenementenbranche.

Op **9 december** volgt verdere uitbreiding van de generieke steun. Zo komt er voor ondernemingen met de hoogste omzetverliezen meer steun beschikbaar via de TVL.

Op **27 oktober** stelt het kabinet als onderdeel van het derde steunpakket voor cultuur € 40 miljoen beschikbaar voor de vrije theaterproducten.

2021 Q1

Op **12 januari** wordt de lockdown verlengd tot en met 9 februari.

Vanaf **23 januari** wordt voor Nederland een avondklok van kracht.

Op **23 maart** worden alle beperkende maatregelen verlengd tot en met 20 april.

Voortzetting generieke steun NOW, TOZO, TVL

2021 Q2	Het kabinet komt met een openingsplan. Theaters en musea kunnen vanaf 9 april mee doen met een pilot met toegangstesten. Vanaf 19 mei mogen onder meer openluchtmusea weer open. Muziek- en dansscholen mogen onder voorwaarden weer les geven. Op 5 juni eindigt de lockdown. Versoepeling voor de culturele sector: van 'gesloten tenzij' naar 'open tenzij'. Voor musea (doorstroomlocaties) is de norm 1 persoon per 10 vierkante meter, zowel binnen als buiten. Voor culturele instellingen met vaste zitplaatsen bedraagt de maximale groepsgrootte 50 personen. Voor grote zalen met een capaciteit van 1000 bedraagt het maximum aantal bezoekers 250. Horeca weer open, liveoptredens niet toegestaan. Op 10 juli aanscherping van de beperkingen voor horeca vanwege oplopende besmettingscijfers. Alleen vaste zitplaatsen, om middernacht dicht. Tot 14 augustus blijven meerdaagse evenementen (met overnachting) verboden.	Op 27 mei maakt het kabinet bekend dat NOW, TOZO en TVL worden verlengd naar Q3 21.	Op 27 mei wordt het vierde steunpakket voor de culturele sector gepubliceerd. In het derde kwartaal komt er nog eens € 45 miljoen beschikbaar voor BIS- en erfgoedinstellingen. Daarnaast komt een bedrag van € 25 miljoen beschikbaar voor verlengde rechtstreekse steun aan makers. Er gaat € 51,5 miljoen naar gemeenten voor de lokale infrastructuur.
2021 Q3	Vanaf 25 september vervalt de 1,5 meter maatregel. Culturele voorzieningen met vaste zitplaatsen kunnen hun hele capaciteit weer benutten. Ruimtes zonder zitplaatsen mogen 75 % van de capaciteit gebruiken. Wel geldt voor alle activiteiten een corona-toegangsbewijs en het nachtleven blijft nog op slot.	Voortzetting generieke steun NOW, TOZO, TVL	
2021 Q4	De 1,5 metermaatregel keert op 2 november terug. Vanaf 13 november wordt de lockdown verder verzwaaard maar theaters, musea en bioscopen mogen tot 17.00 uur nog open blijven. Vanaf 19 december gaat een harde lockdown in en moeten alle culturele voorzieningen (met uitzondering van bibliotheken) weer helemaal dicht. Dit duurt tot 26 januari 2022.	Voortzetting generieke steun NOW, TOZO, TVL	Minister van Engelshoven maakt op 26 november bekend dat het kabinet € 68 miljoen uittrekt voor voortzetting van de specifieke steun aan BIS- en erfgoedinstellingen, maar ook voor de suppletie-regeling van het Fonds Podiumkunsten waarmee (maximaal) 55 % van de kaarten van de zaalcapaciteit aan zitplaatsen vergoed kan worden voor podia die met beperkingen worden geconfronteerd. Op 14 december informeert de minister de kamer dat ze nog eens € 4,5 miljoen uittrekt voor specifieke steun. De suppletie-regeling van het

2022 Q1

De beperkingen worden in opeenvolgende stappen beperkingen opgeheven.

Vanaf **15 januari** kunnen toneel- en muzieklessen weer plaatsvinden zonder publiek.

Vanaf **26 januari** mogen musea, concertzalen, theaters en bioscopen weer open (tot 22.00 uur).

Vanaf **18 februari** wordt de sluitingstijd verlegd naar 01.00 uur. Nog steeds wordt een coronatoegangsbewijs vereist maar bij kleinere evenementen worden mondkapje en 1,5 losgelaten. In geval van meer dan 500 mensen is vaste zitplaats en mondkapje nog vereist.

Vanaf **25 februari** gelden de normale openingstijden weer. De 1,5 maatregel wordt opgeheven evenals het coronatoegangsbewijs.

Vanaf **15 maart** zijn er geen coronaregels meer.

Fonds Podiumkunsten wordt verruimd naar 85% van de kaarten, ook voor geannuleerde voorstellingen zodat betrokken zzp'ers kunnen worden doorbetaald.

De minister schrijft verder dat ze bestuurlijke afspraken wil maken met overheden, de Taskforce en brancheverenigingen, gericht op doorbetaling aan zzp'ers bij geannuleerde of door de maatregelen beperkte voorstellingen.

Op **31 januari** maakt staatssecretaris Uslu bekend dat € 56,5 miljoen extra beschikbaar wordt gesteld als onderdeel van het vijfde steunpakket voor de culturele sector. De staatssecretaris licht toe dat een groot deel van het vijfde steunpakket bedoeld is voor het ondersteunen van makers, kunstenaars en culturele professionals.

2.3 Generieke steunmaatregelen

Tabel 2.1 geeft een overzicht van de steunmaatregelen in de tijd.⁵ Op 14 oktober 2022 publiceerde het CBS het meest recente overzicht van het gebruik dat Nederlandse bedrijven (inclusief de culturele en creatieve sector) in 2020 en 2021 maakten van de generieke steunmaatregelen.⁶ De in Figuur 2.1 en Figuur 2.2 gepresenteerde data over de NOW en TVL zijn aan het CBS-

⁵ Daarnaast is tot en met september 2021 de Tijdelijke Overbruggingsregeling Zelfstandig Ondernemers (TOZO) van kracht geweest waarop ook door culturele zzp'ers een beroep is gedaan. De TOZO komt uitgebreider aan de orde in het hoofdstuk over zzp'ers. Van de TOZO is relatief juist veel gebruik gemaakt, wat ook logisch is gezien de samenstelling van de groep werkenden.

⁶ <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2022/41/gebruik-van-steunmaatregelen-corona-per-30-juni-2022>.

overzicht ontleend. Uit de figuren wordt direct duidelijk dat ten opzichte van Nederland als geheel een relatief klein aandeel van de culturele bedrijven gebruik heeft gemaakt van de NOW en TVL.

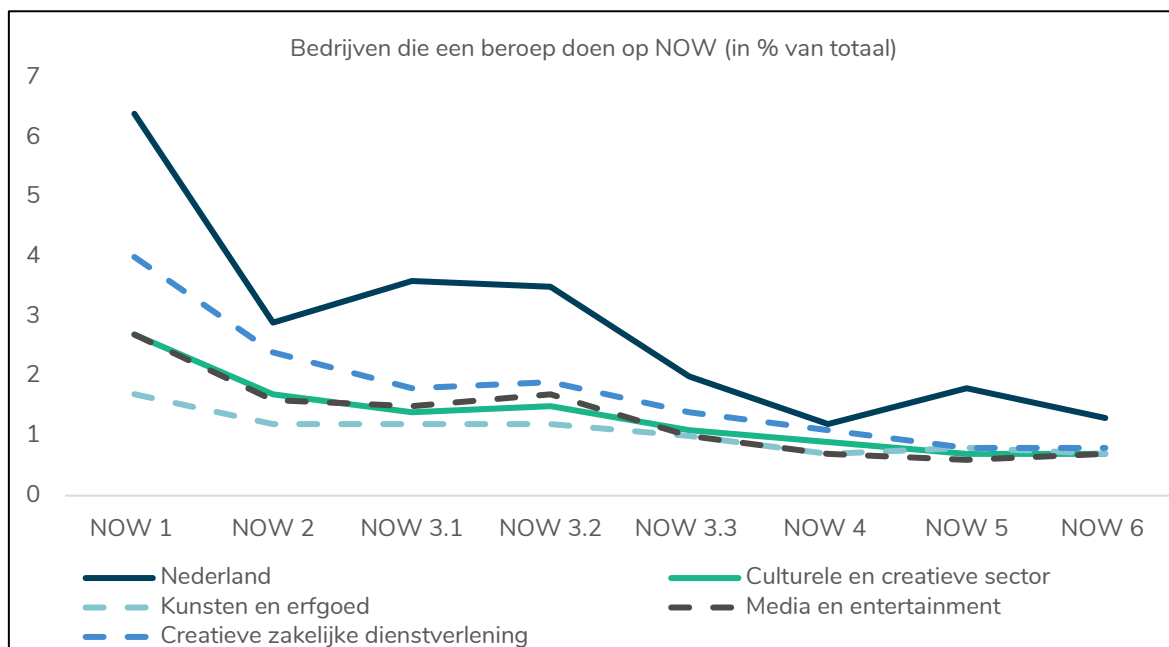
Tabel 2.1 Overzicht van steunmaatregelen per periode

Maart 2020 – Mei 2020	Juni 2020 – september 2020	Oktober 2020 – December 2020	Januari 2021 – maart 2021	April 2021 – juni 2021
TOGS	TVL1	TVL Q4	TVL Q1 2021	TVL Q2 2021
NOW1	NOW2	NOW 3.1	NOW 3.2	NOW 3.3
Juli 2021 – September 2021	Oktober 2021 – december 2021	Januari 2022 – maart 2022		
TVL Q3 2021	TVL Q4 2021	TVL Q1 2022		
NOW 4	NOW 5	NOW 6		

Overzicht Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW)

De culturele en creatieve sector maakte – in absolute zin - in de eerste twee tranches van 2020 het meeste gebruik van de NOW-maatregel, zowel als het gaat om het aantal bedrijven als om het toegekende steunbedrag. In de daarop volgende edities van de NOW nam zowel het aantal bedrijven als de steun af. In de loop van 2020 kwam meer specifieke steun beschikbaar (Figuur 2.1). Na het eerste kwartaal van 2022 is de NOW vervallen. In totaal heeft de culturele sector voor bijna € 1,5 miljard gebruik gemaakt van de NOW.

Figuur 2.1 Aantal bedrijven met NOW (in % van totaal)

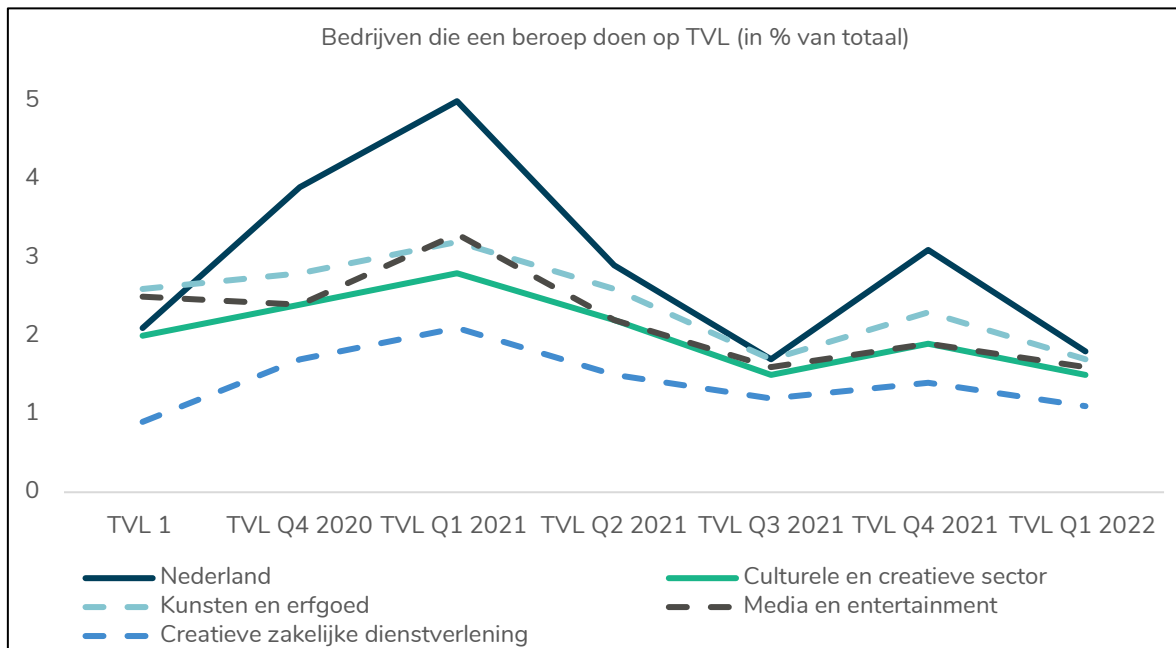
Bron: CBS

Overzicht Regeling Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL)

Wat de steun vanuit de TVL betreft, zien we in Figuur 2.2 voor de culturele en creatieve sector dat de toegekende bedragen tot en met het tweede kwartaal van 2021 oplopen, zowel absoluut als relatief (ten opzichte van het totaal voor alle bedrijfssectoren). In het derde kwartaal van 2021 is

iets minder steun toegekend, hetgeen samenvalt met een tijdelijke versoepeling van de coronabeperkingen. In het vierde kwartaal liep het bedrag weer op, in samenhang met de strenge beperkingen als gevolg van de opkomst van de omikronvariant. Na het eerste kwartaal 2022 is de TVL vervallen. Vanaf dat moment waren ook de coronabeperkingen opgeheven. In totaal heeft de culturele sector voor € 1,06 miljard gebruik gemaakt van de TVL.

Figuur 2.2 Aantal bedrijven met TVL (in % van totaal)

Bron: CBS

3 Onderzoeksaanpak

3.1 Inleiding

Het huidige onderzoek is een vervolg op *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund*. Het richt zich in het bijzonder op het jaar 2021, nadat in ons eerdere onderzoek 2020 is onderzocht. We maken evenals in het eerdere onderzoek gebruik van een uniforme aanpak en een uniforme presentatie van de resultaten voor alle onderscheiden deelsectoren van de culturele en creatieve sector. Dit zorgt ervoor dat de cijfers van alle deelsectoren op dezelfde uitgangspunten berusten en daardoor onderling vergelijkbaar zijn.

In het voorliggende hoofdstuk geven we een korte beschrijving van de onderzoeksaanpak waarop de resultaten in hoofdstukken 4 tot en met 12 zijn gebaseerd. Om de gevolgen van de coronacrisis en de bijbehorende overheidsmaatregelen in kaart te brengen, vergelijken we in het huidige onderzoek steeds de situatie in 2019, het laatste jaar vóór de pandemie, met de coronajaren 2020 en 2021. Daarvoor hebben we gebruik gemaakt van gegevens uit een groot aantal verschillende bronnen. Het betreft vooral reeds beschikbare gegevens aangevuld met een beperkte enquête over de samenstelling van de personele lasten bij culturele organisaties.

De verdere indeling van het hoofdstuk is als volgt. Paragraaf 3.2 behandelt de doelstelling van het onderzoek. Daarna komt in paragraaf 3.3 de gegevensverzameling (inclusief de gegevensbronnen) aan de orde. Paragraaf 3.4 bespreekt de enquête naar de samenstelling van de personele lasten en gaat in op de respons op deze enquête. Vervolgens beschrijft paragraaf 3.5 de uitgevoerde controles en bewerkingen op de gegevens. Ten slotte gaat paragraaf 3.6 in op de vergelijkbaarheid van het huidige onderzoek met *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund*?

3.2 Waarom dit onderzoek?

De culturele en creatieve sector kan – op enkele goede uitzonderingen na – niet bogen op een traditie van systematische en structurele dataverzameling. Daardoor bestaan er witte vlekken in kennis over delen van de sector. Dat heeft de sector parten gespeeld tijdens coronacrisis. Tijdens de crisis bleek empirische en voor alle delen van de sector goed vergelijkbare kennis over de (gederfde) opbrengsten en (weggevallen) kosten onontbeerlijk om gerichte steunpakketten te kunnen ontwerpen. Het ontbreken hiervan heeft er mede toe geleid dat steunmaatregelen niet altijd de organisaties hebben bereikt die het meest getroffen werden door de coronacrisis. Dat hebben we ook geconstateerd in ons eerdere onderzoek *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund* (Goudriaan et al. 2021).

Met dit vervolgonderzoek willen wij de gevolgen van de coronacrisis en in het bijzonder van de coronamaatregelen voor de culturele en creatieve sector in kaart brengen. Met deze terugblik hopen we steunmaatregelen bij eventuele toekomstige pandemieën beter te kunnen laten onderbouwen. Het huidige onderzoek richt zich op een breder deel van de culturele en creatieve sector dan het eerdere onderzoek. Vergeleken met het eerdere onderzoek is de analyse uitgebreid met musea en

podia (schouwburgen en concertzalen). Helaas bleek het deze keer niet mogelijk om de vrije theater- en muziekproducenten wederom in het onderzoek te betrekken vanwege de geringe respons op de enquête (paragraaf 3.4).

De Boekman Stichting nam het initiatief om samen met SiRM – Strategies in Regulated Markets dit onderzoek uit te voeren, mede op verzoek van de Taskforce culturele en creatieve sector. Het onderzoek is mogelijk gemaakt door financiële steun van het ministerie van OCW. De Boekmanstichting is verantwoordelijk voor de coördinatie van het onderzoek en een klein deel van de rapportage. SiRM is verantwoordelijk voor de verwerking en analyse van de data inclusief de rapportage daarover. In het kader van het onderzoek is ook een beperkte webenquête uitgevoerd naar de samenstelling van de personele lasten van instellingen in de culturele en creatieve sector. ABF heeft het veldwerk van deze enquête uitgevoerd.

3.3 Gegevensverzameling

3.3.1 Gebruik van bestaande gegevens

In het eerdere onderzoek hebben we voor de gegevensverzameling primair gebruik gemaakt van webenquêtes per kwartaal. Die werkwijze werd gehinderd door beperkte respons op de enquêtes. Voor het huidige onderzoek hebben we het daarom over een andere boeg gegooid. Om de administratieve lasten voor culturele organisaties te beperken, maken we zoveel mogelijk gebruik van bestaande data.

Voor de meerjarig gesubsidieerde organisaties in de deelsectoren dans, theater, muziektheater, muziek, beeldende kunst en creatieve industrie betreft het de verantwoordingsgegevens die zij verplicht zijn te leveren aan het ministerie van OCW dan wel de cultuurfondsen van het Rijk. Het gaat om financiële gegevens die afkomstig zijn uit hun jaarrekeningen.

Voor de musea, podia en poppodia betreft het de jaarcijfers die de Museumvereniging, de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD) en de Vereniging Nederlandse Poppodia en -Festivals (VNPF) jaarlijks verzamelen in het kader van Museana, Theater Analyse Systeem (TAS) en Poppodia Analyse Systeem (PAS). Voor het huidige onderzoek gebruiken we jaarcijfers over 2019, 2020 en 2021. We vergelijken steeds jaarcijfers over 2019, het laatste jaar vóór de coronacrisis, met jaarcijfers over de coronajaren 2020 en 2021.

3.3.2 Beperkte enquête

Niet alle bovengenoemde gegevensbronnen bevatten de gewenste uitsplitsing van de personele lasten naar loondienst, zzp en overig ingehuurd personeel (uitzendkrachten, payrollers, gedetacheerden en gesubsidieerde banen).⁷ Daarom hebben we aanvullend een korte enquête gehouden onder de betrokken organisaties om de benodigde informatie over de personele lasten van de verschillende typen werkenden te verzamelen. Per type culturele organisatie vragen we alleen de informatie uit die zij niet in het kader van de levering van hun verantwoordingsgegevens of

⁷ In eerste instantie waren we ook geïnteresseerd in een uitsplitsing van de lasten van personeel in loondienst naar vaste en tijdelijke dienstverbanden. Die uitsplitsing blijkt in de praktijk voor een groot aantal organisaties problemen op te leveren.

branchegegevens al hebben moeten verstrekken. Daardoor verschilt het aantal vragen dat in de enquête wordt gesteld – afhankelijk van de al beschikbare informatie – per type organisatie.

Voor de organisaties in de Basisinfrastructuur hanteren we in de webenquête de kortste vragenlijst. We hebben deze organisaties in de webenquête uitsluitend gevraagd om een uitsplitsing op te geven van hun lasten van inhuur naar zzp'ers en overig ingehuurd personeel. De organisaties met een meerjarige subsidie van de cultuurfondsen van het Rijk en de poppodia hebben we in de webenquête verzocht om een uitsplitsing te geven van de personele lasten naar vast personeel in loondienst, tijdelijk personeel in loondienst, zzp'ers en overig ingehuurd personeel. Gezien de beperkte vraagstelling is de webenquête uitgezet onder alle hier genoemde typen organisaties (geen steekproef).

Op verzoek van de onderzoeksbureaus hebben de Museumvereniging en de VSCD hun vraagstelling in Museana en TAS 2021 uitgebreid met een uitsplitsing van de lasten van ingehuurd personeel naar zzp'ers en overig ingehuurd personeel. Daarom hebben we geen webenquête onder deze groep organisaties gehouden maar een korte enquête per e-mail aangevuld met telefonische interviews onder een naar grootteklasse gestratificeerde steekproef van de leden van de Museumvereniging en de VSCD.

3.4 Enquête samenstelling personele lasten

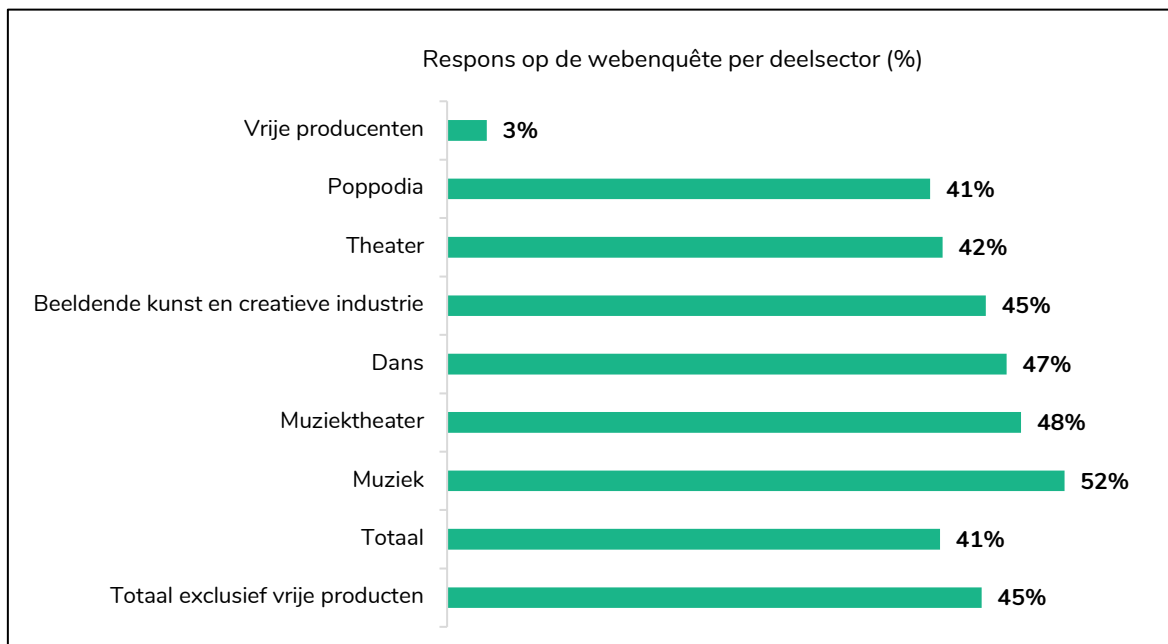
3.4.1 Respons op de webenquête

De betrokken culturele organisaties hebben eind mei 2022 een e-mail ontvangen met het verzoek tot deelname aan het onderzoek en een link naar de webenquête. In eerste instantie was de respons op de webenquête beperkt. Daarom hebben we in samenwerking met de brancheverenigingen een groot aantal responsverhogende maatregelen genomen, zoals schriftelijke rappels en nabelronde. Bovendien hebben we de webenquête extra lang open laten staan en van alle data gebruik gemaakt die de organisaties tot 18 september 2022 via de webenquête hebben verstrekt.

In totaal hebben 148 van de 357 benaderde organisaties (41%) de webenquête na vele rappelrondes volledig ingevuld. Dat is uiteindelijk een aanvaardbaar percentage. 57 organisaties (16%) hebben de webenquête wel geopend maar geen of zeer onvolledige informatie ingevuld. De overige 152 organisaties (43%) hebben de webenquête niet geopend.

De respons van de vrije theater- en muziekproducenten op de webenquête is teleurstellend (Figuur 3.1). Slechts één vrije producent heeft de webenquête volledig ingevuld. Daarom blijft deze deelsector in het onderzoek verder buiten beschouwing. Bij de overige organisaties varieert de respons tussen 41% (poppodia) en 52% (muziek).

Figuur 3.1 Respons op de webenquête per deelsector

3.4.2 Enquête onder musea en VSCD-podia

Voor de musea en de podia hebben we gebruik gemaakt van een korte enquête per e-mail, aangevuld met telefonische interviews onder een naar grootteklasse gestratificeerde steekproef van de leden van de Museumvereniging en de VSCD.

In totaal zijn 41 musea benaderd voor deelname aan de enquête. Daarvan hebben uiteindelijk 37 musea (90%) de gevraagde informatie verstrekt. De responderende musea zijn goed gespreid over de verschillende grootteklassen en geven per grootteklasse een representatief beeld van de samenstelling van de lasten van de inhuur. Bovendien hebben we gebruik gemaakt van het gegeven dat 76 musea in geen van drie analysejaren ingehuurd personeel hebben ingezet.

In totaal hebben we 30 podia gevraagd om deel te nemen aan de enquête. Uiteindelijk hebben 23 podia (77%) de gevraagde informatie over de uitsplitsing van de personele lasten verstrekt. De deelnemende podia zijn redelijk goed gespreid over de verschillende grootteklassen en geven per grootteklasse een representatief beeld van de samenstelling van de personele lasten.

3.5 Controle en bewerking van de gegevens

3.5.1 Grootteklassen

In het onderzoek hanteren we voor de organisaties de volgende indeling in grootteklassen op basis van de jaaromzet in 2019:

- 1 klein: tot € 0,5 mln. omzet;
- 2 middelklein: € 0,5 mln. tot € 1 mln. omzet;
- 3 middelgroot: € 1 mln. tot € 2,5 mln. omzet;
- 4 groot: € 2,5 mln. of meer omzet.

Deze indeling hebben we aan alle gegevensbestanden toegevoegd. De indeling in grootteklassen hanteren we zowel bij de gegevensbewerkingen als bij de presentatie van de resultaten.

3.5.2 Controle van de gegevens

Verantwoordingsgegevens

Ten eerste zijn de ontvangen bestanden met verantwoordingsgegevens afkomstig van het ministerie van OCW en de cultuurfondsen gecontroleerd op volledigheid van het aantal organisaties. Ontbreken er meerjarig gesubsidieerde organisaties in de bestanden? Omdat dit inderdaad het geval bleek te zijn, is aanvullende informatie opgevraagd bij het ministerie en is aanvullende informatie verzameld uit de jaarrekeningen van ontbrekende instellingen. Daardoor hebben we een nageenough volledige dekking van de organisaties gerealiseerd.

Ten tweede hebben we de gegevens over verschillende jaren per organisatie gekoppeld via het KvK-nummer of op naam van de organisatie. Dat levert een gegevensbestand op van alle organisaties die zowel in de subsidieperiode 2017-2020 als in de subsidieperiode 2021-2024 meerjarig zijn gesubsidieerd.

Ten derde hebben we de gegevens gecontroleerd op logische consistentie en op sterk afwijkende waarden van variabelen ('outliers'). Eerst is bezien of de som van de verschillende variabelen spoort met de in de bestanden aanwezige randtotalen. Als dat niet het geval is, bezien we of daarvoor een duidelijke oorzaak is (in het oog springende typefouten, variabelen waarvan de waarden zijn verwisseld, enzovoort) en corrigeren we de data. Soms moeten we daarvoor terug naar de onderliggende jaarrekeningen van de organisaties. Vervolgens is onderzocht of bij organisaties sterk afwijkende waarden van bepaalde variabelen optreden. Bij sterk afwijkende waarden onderzoeken we eerst of deze waarden realistisch zijn en consistent zijn met de waarden van de overige variabelen. Zo niet, dan hanteren we een vergelijkbare procedure als hiervoor. Slechts in een beperkt aantal gevallen hebben we vanwege ernstige twijfels over de juistheid van de gegevens moeten besluiten om organisaties in deze stap uit het gegevensbestand te verwijderen.

Ten vierde is onderzocht of de gegevens in de tijd consistent zijn. Soms is dat vanwege een andere opgave van de organisaties of een stelselwijziging in de jaarrekening niet het geval. In de ons ter beschikking gestelde bestanden komen van jaar op jaar soms enorme sprongen in de data voor zonder dat daarvoor een toelichting is gegeven. De indruk bestaat dat de bestanden niet op consistentie in de tijd zijn gecontroleerd. Voor zover mogelijk hebben wij de cijfers op basis van de jaarrekeningen in de tijd consistent gemaakt. In de gevallen waarin dit niet mogelijk bleek, zoals bij stelselwijzigingen, hebben we noodgedwongen moeten besluiten om de betreffende organisatie uit het gegevensbestand te verwijderen.

Ten vijfde hebben we de informatie over de in 2021 door het ministerie van OCW en de cultuurfondsen van het Rijk verleende coronasteun via het KvK-nummer of de naam van de organisatie gekoppeld aan de verantwoordingsgegevens. Met de verantwoordingsgegevens was het niet mogelijk om de verleende coronasteun afzonderlijk te bepalen, omdat de bedragen in de jaarrekeningen zijn samengenomen met andere incidentele subsidies.

Gegevens van de brancheverenigingen

Bij de controle van de gegevens van de brancheverenigingen worden in grote lijnen dezelfde stappen gezet als bij de verantwoordingsgegevens die door het ministerie van OCW en de cultuurfondsen zijn geleverd. De controle op de volledigheid van de bestanden blijft echter achterwege, omdat deze voor ons lastig te doen is en omdat de brancheverenigingen die zelf al hebben uitgevoerd. We hebben de branchegegevens eveneens per organisatie gekoppeld over verschillende jaren. Dat levert een gegevensbestand op van alle organisaties die in de periode 2019-2021 lid waren de betreffende branchevereniging.

In het algemeen levert de controle van de gegevens van de brancheverenigingen minder problemen op dan de verantwoordingsgegevens. Waarschijnlijk zijn de branchegegevens al in een eerder stadium aan controles onderworpen.

Enquêtegegevens

De enquêtegegevens hebben we aan een beperkte controle onderworpen. Ten eerste onderzoeken we of de som van de waarden van de variabelen overeenkomt met de opgegeven randtotalen en ten tweede bezien we of er van jaar op jaar onverklaarbaar grote sprongen in de data voorkomen. Het bleek slechts beperkt noodzakelijk om een aantal evidente typefouten te corrigeren. Verder hebben we de basis van de enquête nog iets verbreed door deze aan te vullen met informatie uit jaarrekeningen van de organisatie of uit SiRM-onderzoeken naar de toepassing van de Fair Practice Code. Dat hebben we in het bijzonder gedaan voor deelsectoren waarvan de dekking in sommige grootteklassen beperkt was.

3.5.3 Koppeling van de enquêtegegevens

In een deel van de verantwoordingsgegevens en de gegevens van de brancheverenigingen ontbreekt de uitsplitsing van de personele lasten geheel of gedeeltelijk. We vullen deze gegevens door koppeling van de bestanden per organisatie aan met de uitsplitsing van de personele lasten of van de lasten van ingehuurd personeel uit de enquêtegegevens. Voor de organisaties die niet aan de enquête hebben deelgenomen, vermenigvuldigen we hun personele lasten of de lasten van hun inhuur met het gemiddelde aandeel van de betreffende personeelscategorie in de personele lasten of de lasten van inhuur in de grootteklasse van hun deelsector. Dat betekent dat op het niveau van een grootteklasse van een deelsector de samenstelling van de personele lasten overeenkomt met het gemiddelde per grootteklasse van de betreffende deelsector.

3.6 Vergelijkbaarheid met *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund*

3.6.1 Verschillen tussen huidige onderzoek en eerdere onderzoek

Het huidige onderzoek is een vervolg op *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund*. Het richt zich in het bijzonder op het jaar 2021, nadat in ons eerdere onderzoek 2020 is onderzocht. Voor het huidige onderzoek is vanwege een aantal problemen in het eerdere onderzoek bewust gekozen voor een andere aanpak:

- Ten eerste berust het huidige onderzoek zoveel mogelijk op bestaande gegevens van alle organisaties, die afkomstig zijn uit jaarrekeningen in plaats van op enquêtegegevens die per kwartaal bij een steekproef van culturele organisaties worden uitgevraagd. Daarmee beperken we de administratieve lasten van de organisaties.
- Ten tweede maken we voor de vergelijking van de situatie vóór de pandemie met die tijdens de pandemie in het huidige onderzoek gebruik van jaarcijfers in plaats van drie coronakwartalen, zoals in het eerdere onderzoek.
- Ten derde hebben we in het huidige onderzoek de analyseperiode uitgebreid met het jaar 2021.

Verder is het in het huidige onderzoek mogelijk gebleken om een groter deel van de culturele en creatieve sector in beschouwing te nemen en de analyses uit te breiden met musea en podia. Daar staat tegenover dat de vrije theater- en muziekproducenten in het huidige onderzoek noodgedwongen buiten beschouwing moeten blijven.

3.6.2 Gevolgen van de verschillen

Wat betekenen deze verschillen tussen het huidige onderzoek en het eerdere onderzoek nu voor de resultaten?

Gewijzigde onderzoeksaanpak

Doordat het huidige onderzoek berust op cijfers uit jaarrekeningen van alle organisaties, zijn de cijfers ten eerste veel betrouwbaarder dan de deels subjectieve en vermoedelijk ook extremere inschattingen van de steekproef van geënquêteerde organisaties na afloop van een kwartaal (op basis van beperktere informatie). Bovendien was de steekproef in het eerdere onderzoek behept met non-respons. Daar hebben we in het huidige onderzoek minder last van. Ten eerste omdat we alleen voor de uitsplitsing van de personele lasten gebruik maken van enquêtegegevens en ten tweede omdat de huidige enquête niet berust op een steekproef van culturele organisaties maar op alle culturele organisaties. Daardoor stuit een eventuele non-respons op minder problemen.

De naar verwachting belangrijkste bron van verschillen is dat het huidige onderzoek berust op jaarcijfers in plaats van drie coronakwartalen. Doordat het min of meer 'normale' eerste kwartaal van 2020 ook in de jaarcijfers is begrepen, komen de gevolgen van de coronacrisis minder uitgesproken naar voren dan in het eerdere onderzoek op basis van drie coronakwartalen. Het beeld van de minder uitgesproken resultaten wordt nog versterkt als we het jaar 2021 – met een gedeeltelijke opschaling van de activiteiten en hogere subsidiebedragen – in de analyse betrekken.

De gevolgen van de gewijzigde onderzoeksaanpak zijn in beginsel in alle deelsectoren zichtbaar in de vorm van minder uitgesproken resultaten.

Verbrede onderzoekspopulatie

De verbreding van de onderzoekspopulatie met musea en podia en het wegvallen van de vrije theater- en muziekproducenten heeft uiteraard geen gevolgen voor de resultaten van andere deelsectoren, maar wel voor de resultaten per grootteklasse en de resultaten op totaalniveau.

De uitbreiding van de onderzoekspopulatie met musea, doorstroomlocaties, en daardoor minder gevoelig voor een terugval van de publieksinkomsten, heeft grote gevolgen voor de resultaten per grootteklasse en de resultaten op totaalniveau. Dat komt in de eerste plaats door het grote aantal musea, en hun baten en lasten. In het huidige onderzoek is maar liefst 56% van alle onderzochte organisaties een museum. Samen nemen de musea bijvoorbeeld bijna de helft van de omzet van het onderzochte deel van de culturele en creatieve sector voor hun rekening en oefenen daardoor een grote invloed uit op de resultaten. In de tweede plaats zetten musea evenals de VSCD-podia nauwelijks zzp'ers in; dit in tegenstelling tot de uit de analyse weggevalen vrije producenten. Daardoor is de ontwikkeling van de personele lasten naar type werkende op het niveau van grootteklassen en totalen beperkt vergelijkbaar met het eerdere onderzoek.

Conclusie

Per deelsector zijn de resultaten voor 2020 – vergeleken met het eerdere onderzoek – naar verwachting minder uitgesproken, maar zijn de algemene tendensen redelijk goed vergelijkbaar. Op het niveau van grootteklassen en totalen is dat minder het geval.

4 Totaaloverzicht culturele sector

4.1 Inleiding

In dit overkoepelende hoofdstuk geven we een totaalbeeld van de gevolgen van de coronacrisis in de onderzochte delen van de culturele sector op basis van een analyse voor de periode 2019-2021. Het laatste staartje van de coronacrisis in 2022 blijft hier buiten beschouwing. Gedetailleerde informatie per deelsector wordt in de hoofdstukken 5 tot en met 12 behandeld. De volgende deelsectoren komen aan de orde:

- meerjarig gesubsidieerde dans (inclusief jeugddans);
- meerjarig gesubsidieerd theater (inclusief jeugdtheater);
- meerjarig gesubsidieerd muziektheater;
- meerjarig gesubsidieerde muziek (ensembles, koren en orkesten);
- meerjarig gesubsidieerde beeldende kunst en creatieve industrie;
- musea (leden van de Museumvereniging);
- podia (leden van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties)
- poppodia (leden van de Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals).

De analyse heeft steeds betrekking op organisaties die in alle drie jaren (2019, 2020 en 2021) met (nagenoeg) volledige gegevens in de onderliggende gegevensbestanden van het ministerie van OCW, de cultuurfondsen van het Rijk of de brancheverenigingen zijn opgenomen. Voor de meerjarig gesubsidieerde organisaties betekent dit dat zij in beide Cultuurnotaperioden – 2017-2020 en 2021-2024 – een meerjarige subsidie van het Rijk of de cultuurfondsen van het Rijk ontvangen, die in veel gevallen vanaf 2021 flink is verhoogd (evenals de gemeentelijke subsidies). Dat laatste compliceert de analyse van de gevolgen van de coronacrisis. De resultaten in dit hoofdstuk zijn verder door een verbreding van de onderzoekspopulatie en het wegvallen van de vrije theater- en muziekproducenten uit de analyse uitsluitend op het niveau van deelsectoren redelijk vergelijkbaar met ons eerdere onderzoek naar de gevolgen van corona; dit laatste met de kanttekening dat de resultaten door een gewijzigde aanpak minder uitgesproken zijn (zie paragraaf 3.6).

Bij de presentatie van de resultaten laten we gemakshalve de toevoeging *meerjarig gesubsidieerd* steeds weg. De organisaties met een meerjarige subsidie van het ministerie van OCW of de cultuurfondsen van het Rijk zijn in de tabellen en figuren steeds de eerste vijf deelsectoren. We brengen in elke paragraaf steeds in twee afzonderlijke deelparagrafen de gevolgen van de coronacrisis per deelsector en per grootteklasse in beeld. Voor de grootteklassen gebruiken we de volgende indeling op basis van de jaarmzet in 2019:

- 1 klein: tot € 0,5 mln. omzet;
- 2 middelklein: € 0,5 mln. tot € 1 mln. omzet;
- 3 middelgroot: € 1 mln. tot € 2,5 mln. omzet;
- 4 groot: € 2,5 mln. of meer omzet.

Het voorliggende hoofdstuk beperkt zich tot een bespreking van de belangrijkste resultaten. De gehanteerde aanpak is al in het voorgaande hoofdstuk aan de orde gekomen. Voor detailinformatie per deelsector verwijzen we naar de volgende acht hoofdstukken.

4.2 De situatie in het kalenderjaar 2019

4.2.1 Uitsplitsing per deelsector

De totale omzet van de 745 organisaties in het onderzochte deel van de culturele sector beloopt in het kalenderjaar 2019 € 2,15 mld., waarvan musea bijna de helft voor hun rekening nemen. Ruim de helft van de totale omzet (€ 1,09 mld.) bestaat uit eigen inkomsten. De publieksinkomsten vormen gemiddeld driekwart van de eigen inkomsten. Dat aandeel varieert van 11% in de beeldende kunst en creatieve industrie tot 61% bij de poppodia. Door dit hoge percentage zijn de poppodia potentieel het meest gevoelig voor de gevolgen van de coronacrisis en de organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie het minst. Het percentage eigen inkomsten in de totale omzet loopt uiteen van 31 in de beeldende kunst en creatieve industrie tot 78 bij de poppodia.

In 2019 boeken alleen beeldende kunst en creatieve industrie, podia en poppodia gemiddeld een positief resultaat uit de gewone bedrijfsvoering. In totaal zijn ruim 16.000 betaalde fte's in de acht onderzochte deelsectoren werkzaam, waarvan bijna 1.800 fte's van zzp'ers. Organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie, musea, podia en poppodia maken daarnaast veel gebruik van onbetaalde krachten, zoals vrijwilligers en stagiairs (zie hoofdstukken 9 tot en met 12). Tabel 4.1 toont voor het kalenderjaar 2019 een aantal kengetallen van de 'gemiddelde culturele organisatie' in de onderzochte acht deelsectoren.

Tabel 4.1 Culturele sector: gemiddelden per deelsector, 2019

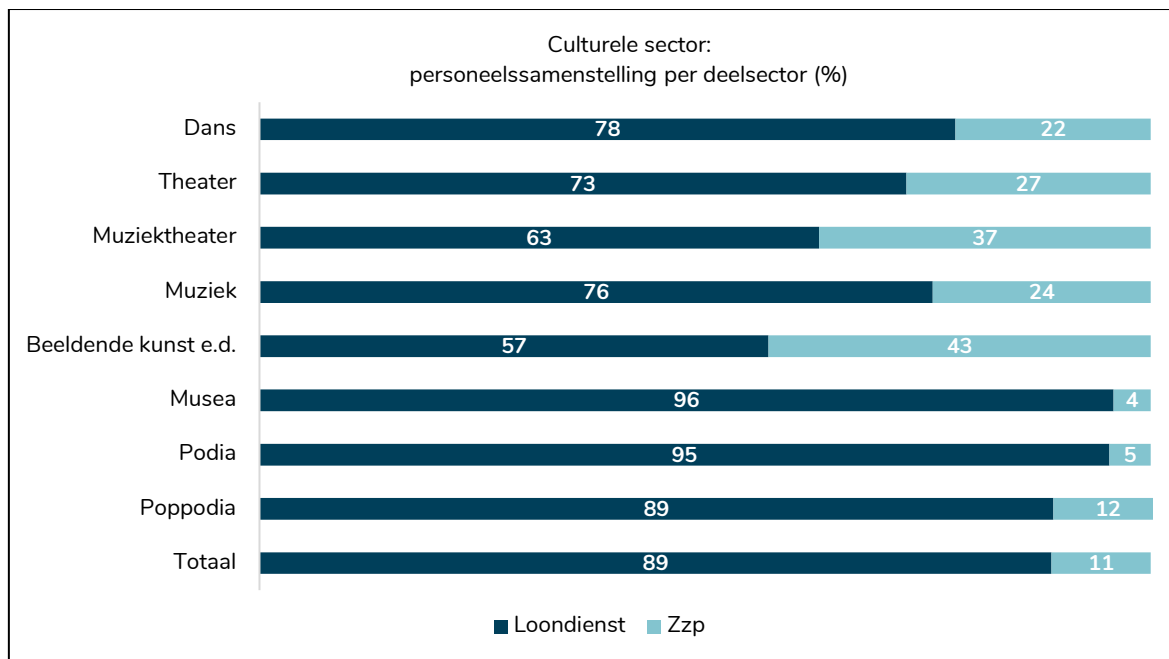
	Aantal organisaties	Omzet (x € 1 mln.)	Publieksinkomsten (x € 1 mln.)	Personele lasten (x € 1 mln.)	Personeelssterkte (fte's) ^a
Dans	18	2,5	0,6	1,6	26,0
Theater	58	2,3	0,4	1,3	20,2
Muziektheater	16	5,8	1,4	4,2	62,2
Muziek	33	4,2	1,1	3,1	38,9
Beeldende kunst en creatieve industrie	35	0,7	0,1	0,3	7,2
Musea	416	2,5	0,8	1,1	18,5
Podia	126	4,4	2,4	1,5	26,4
Poppodia	43	2,8	1,7	0,9	19,2
Gewogen gemiddelde/ totaal	745	2,9	1,1	1,3	21,5

a Uitsluitend betaald personeel, en bij podia en poppodia exclusief optredende artiesten.

Muziektheatergezelschappen, organisaties in muziek en podia zijn in termen van gemiddelde omzet en personeelssterkte relatief grote organisaties. Organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie opereren doorgaans op een veel kleinere schaal.

In de culturele sector wordt veel gebruik gemaakt van zzp'ers (Figuur 4.1). Dat geldt het sterkst voor de beeldende kunst en creatieve industrie (43% van de fte's) en muziektheatergezelschappen (37% van de fte's), en het minst voor musea (4% van de fte's) en podia (5% van de fte's). Vergeleken met ons eerdere onderzoek is het aandeel van personeel in loondienst sterk toegenomen door de toevoeging van musea en podia, en het wegvallen van de vrije producenten.

Figuur 4.1 Culturele sector: personeelssamenstelling per deelsector naar type werkende, 2019^a

a Uitsluitend betaald personeel, en bij podia en poppodia exclusief optredende artiesten.

4.2.2 Resultaten per grootteklasse

Tabel 4.2 brengt per grootteklasse voor de 'gemiddelde culturele organisatie' een aantal kengetallen in beeld. Culturele organisaties verschillen sterk in omvang. Grote organisaties zijn bijvoorbeeld qua jaalomzet maar liefst 45 keer zo groot als kleine organisaties en qua betaalde personeelssterkte 25 keer zo groot. In alle grootteklassen zijn de eigen inkomsten goed voor ongeveer de helft van de omzet. Bij de kleine organisaties bestaan de eigen inkomsten voor 65% uit publieksinkomsten tegen 76% bij de grote organisaties, en 75% voor de gemiddelde organisatie.

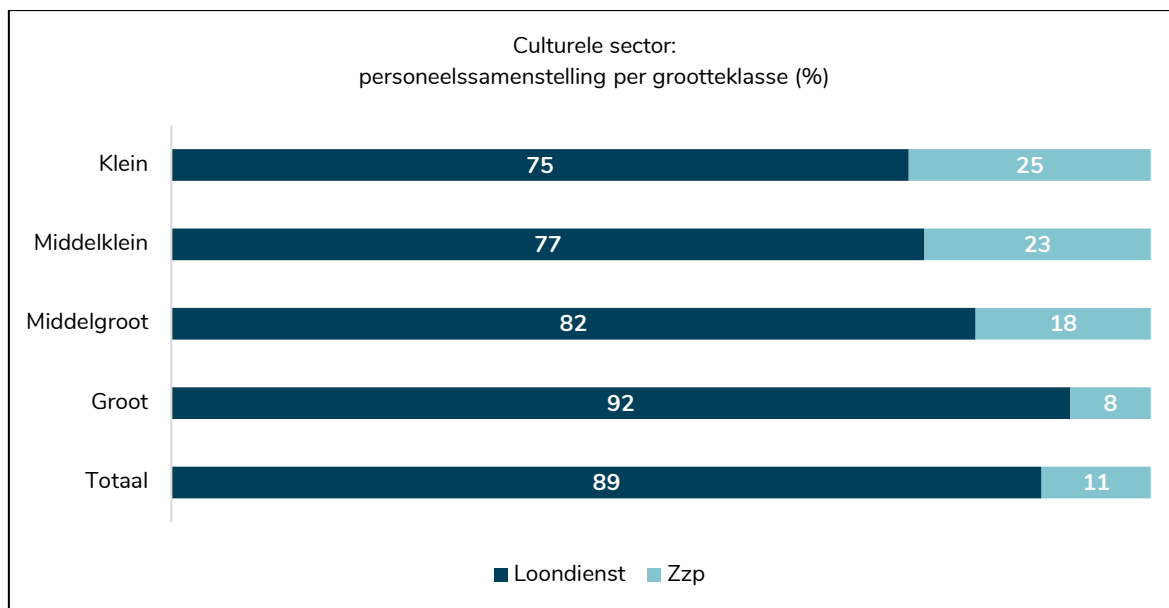
Tabel 4.2 Culturele sector: gemiddelden per grootteklasse, 2019

	Aantal organisaties	Omzet (x € 1 mln.)	Publieksinkomsten (x € 1 mln.)	Personele lasten (x € 1 mln.)	Personeelssterkte (fte's) ^a
Klein	279	0,2	0,1	0,1	2,6
Middelklein	127	0,7	0,3	0,3	7,4
Middelgroot	153	1,6	0,6	0,8	14,1
Groot	186	9,4	3,6	4,1	65,5
Gewogen gemiddelde/ totaal	745	2,9	1,1	1,3	21,5

a Uitsluitend betaald personeel, en bij podia en poppodia exclusief optredende artiesten.

Er bestaat een duidelijk verband tussen de grootte van culturele organisaties en de samenstelling van het betaalde personeel van de organisaties (Figuur 4.2).⁸ Bij de kleine organisaties is 75% van de werkenden in loondienst en werkt 25% als zzp'er. Bij de grote organisaties is loondienst de norm en is slechts 8% van de werkenden zzp'er. De verschillen in personeelssamenstelling tussen kleinere en grotere organisaties hangen zowel samen met verschillen in de omvang van de beschikbare middelen als met verschillen in bestaanszekerheid tussen deze organisaties.

Figuur 4.2 Culturele sector: personeelssamenstelling per grootteklasse naar type werkende, 2019^a

a Uitsluitend betaald personeel, en bij podia en poppodia exclusief optredende artiesten.

4.3 Ontwikkeling van de publieksinkomsten

4.3.1 Resultaten per deelsector

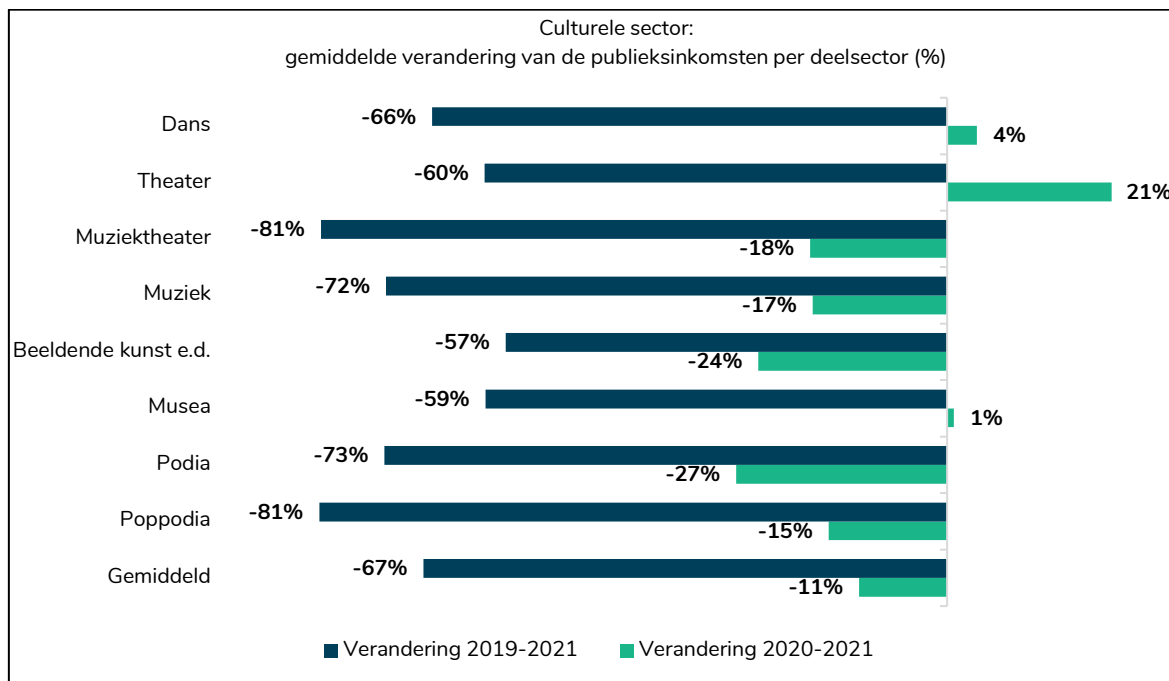
In de onderzochte delen van de culturele sector zijn de publieksinkomsten tussen 2019 en 2021 gemiddeld met 67% gekelderd na een krimp van 63% in 2020 en een verdere krimp van 11% in 2021 (Figuur 4.3). In het bijzonder de publieksinkomsten van de poppodia en muziektheatergezelschappen zijn tussen 2019 en 2021 sterk teruggelopen: een krimp van 81%. Deze organisaties hebben zwaar te lijden gehad onder de coronamaatregelen van de overheid en waren daardoor gedwongen om hun activiteiten sterk te beperken. Dat heeft vooral grote financiële consequenties voor de poppodia, omdat zij sterk afhankelijk zijn van hun publieksinkomsten inclusief publieksgerelateerde inkomsten, zoals baromzet. Bij musea en organisaties voor beeldende kunst en creatieve industrie – beiden doorstroomlocaties – zijn de publieksinkomsten tussen 2019 en 2021 het minste gekrompen, hoewel een teruggang van respectievelijk 59% en 57% nog steeds zeer fors is.

In 2021 stijgen alleen de publieksinkomsten van theatergezelschappen significant (24%). Bij dans en musea treedt in 2021 een bescheiden stijging van de publieksinkomsten op ten opzichte van

⁸ Vergeleken met het eerdere onderzoek is het beeld per grootteklasse sterk beïnvloed door de uitbreiding van de onderzoekspopulatie met musea, die slechts beperkt zzp'ers inzetten.

2020 (met respectievelijk 4% en 1%). In de overige deelsectoren zet de daling van de publieksinkomsten zich ook in 2021 voort en blijft een opschaling van de activiteiten grotendeels achterwege.

Figuur 4.3 Culturele sector: ontwikkeling van de publieksinkomsten per deelsector^a

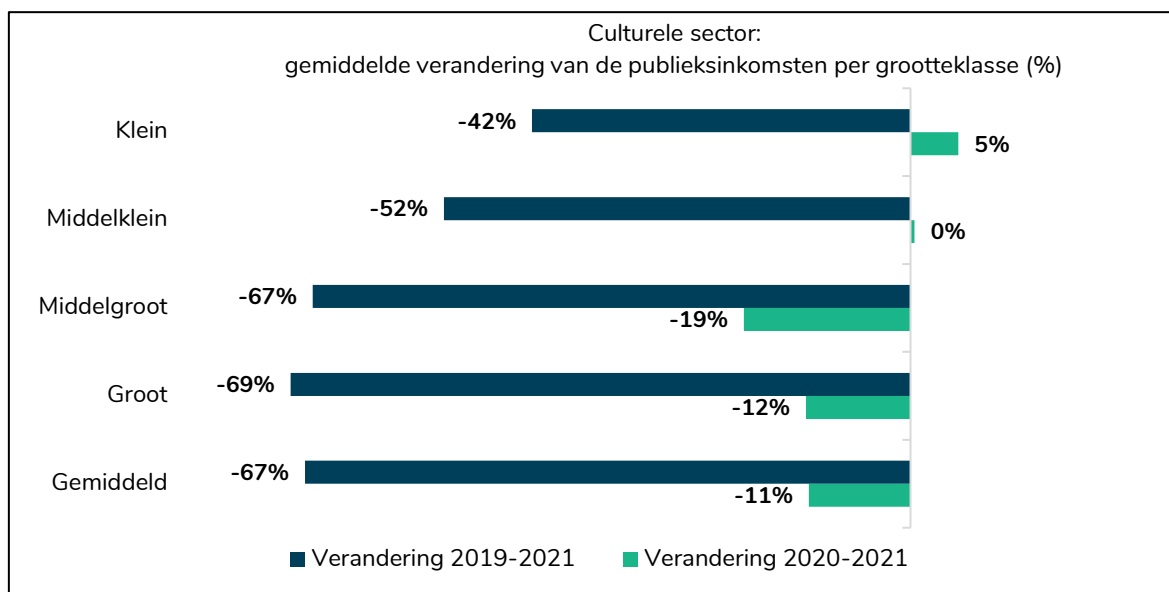

a Publieksinkomsten inclusief publieksgerelateerde inkomsten.

4.3.2 Resultaten per grootteklasse

De ontwikkeling van de publieksinkomsten vertoont een duidelijke samenhang met de grootte van de culturele organisaties (Figuur 4.4).

Figuur 4.4 Culturele sector: ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse

a Publieksinkomsten inclusief publieksgerelateerde inkomsten.

Tussen 2019 en 2021 ervaren middelgrote en grote organisaties de sterkste krimp van hun publieksinkomsten (respectievelijk 67% en 69%). Dat komt zowel doordat zij in 2020 kampen met de sterkste daling van hun publieksinkomsten als doordat er bij deze organisaties in 2021 geen opschaling van de activiteiten plaatsvindt maar juist een verdere teruggang van de activiteiten. Bij kleine en middelkleine organisaties zijn de publieksinkomsten tussen 2019 en 2021 minder sterk afgenomen dan bij de middelgrote en grote organisaties, mede omdat er bij kleine en middelkleine organisaties in de meeste deelsectoren geen verdere teruggang van de publieksinkomsten in 2021 optreedt.

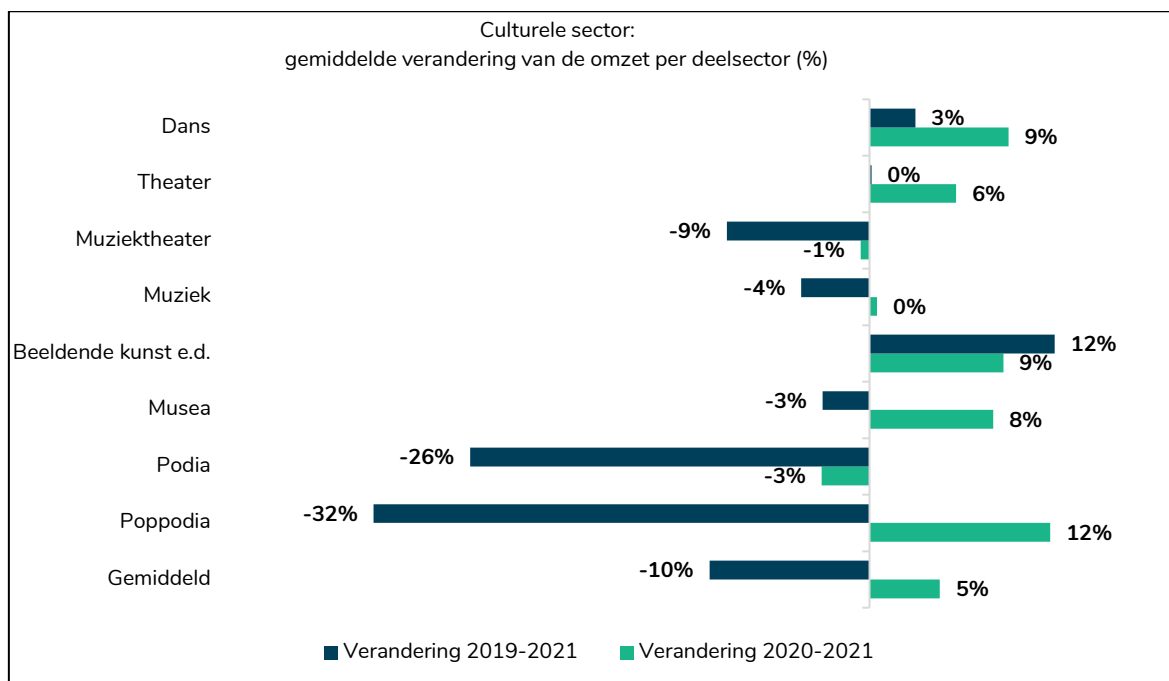
4.4 Ontwikkeling van de omzet na coronasteun

4.4.1 Resultaten per deelsector

De totale omzet inclusief coronasteun van de onderzochte delen van de culturele sector is tussen 2019 en 2021 – ondanks een forse krimp van de publieksinkomsten – per saldo slechts met 10% teruggelopen na een krimp van 14% in 2020 en een groei van 5% in 2021 (Figuur 4.5). Dat is een aanzienlijk minder sterke daling dan die van de publieksinkomsten, die gemiddeld met 67% zijn gekelderd. De afgezwakte daling van de omzet is het gevolg van de stijging van de meerjarige subsidies in 2021 en de ontvangen coronasteun van de verschillende overheden.

De omzet van de poppodia en de podia is tussen 2019 en 2021 het meest gedaald (met respectievelijk 32% en 26%). Beide deelsectoren zijn sterk afhankelijk van hun publieksinkomsten, die fors zijn gedaald, en ontvangen in verhouding weinig coronasteun van het Rijk. De omzet van dans, theater, en beeldende kunst en creatieve industrie is tussen 2019 en 2021 per saldo door coronasteun, hogere meerjarige subsidies en een beperktere daling van de publieksinkomsten op peil gebleven. De overige deelsectoren nemen qua omzetzdaling een middenpositie in.

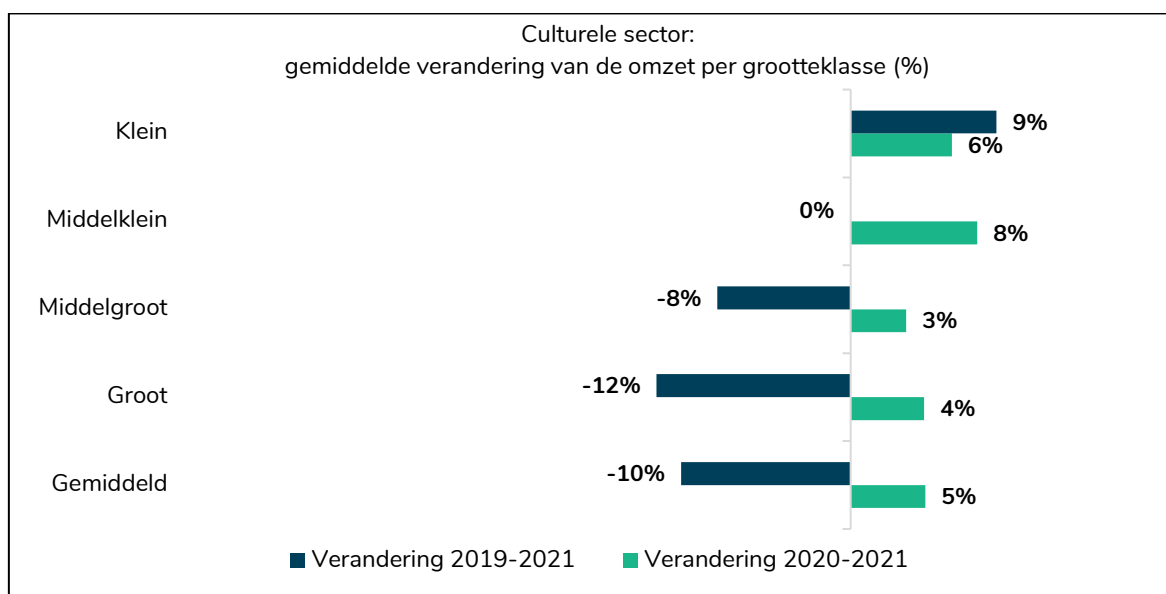
Figuur 4.5 Culturele sector: ontwikkeling van de totale omzet per deelsector

4.4.2 Resultaten per grootteklasse

Figuur 4.6 onthult dat de omzet (inclusief coronasteun) tussen 2019 en 2021 per saldo is teruggelopen bij de middelgrote en grote culturele organisaties (8% en 12%). Deze organisaties kampen eveneens met het grootste verlies aan publieksinkomsten. Bij de middelkleine organisaties is de omzet tussen 2019 en 2021 per saldo onveranderd gebleven, terwijl de omzet van kleine organisaties zelfs met 9% is gestegen. Na de omzetzdaling in 2020 (gemiddeld 14%) vindt over de hele linie in 2021 weer een omzetzijging plaats, maar die is te klein om de forse omzetzdaling in 2020 ongedaan te maken.

Figuur 4.6 Culturele sector: ontwikkeling van de totale omzet per grootteklasse

4.5 Ontwikkeling van de personele lasten

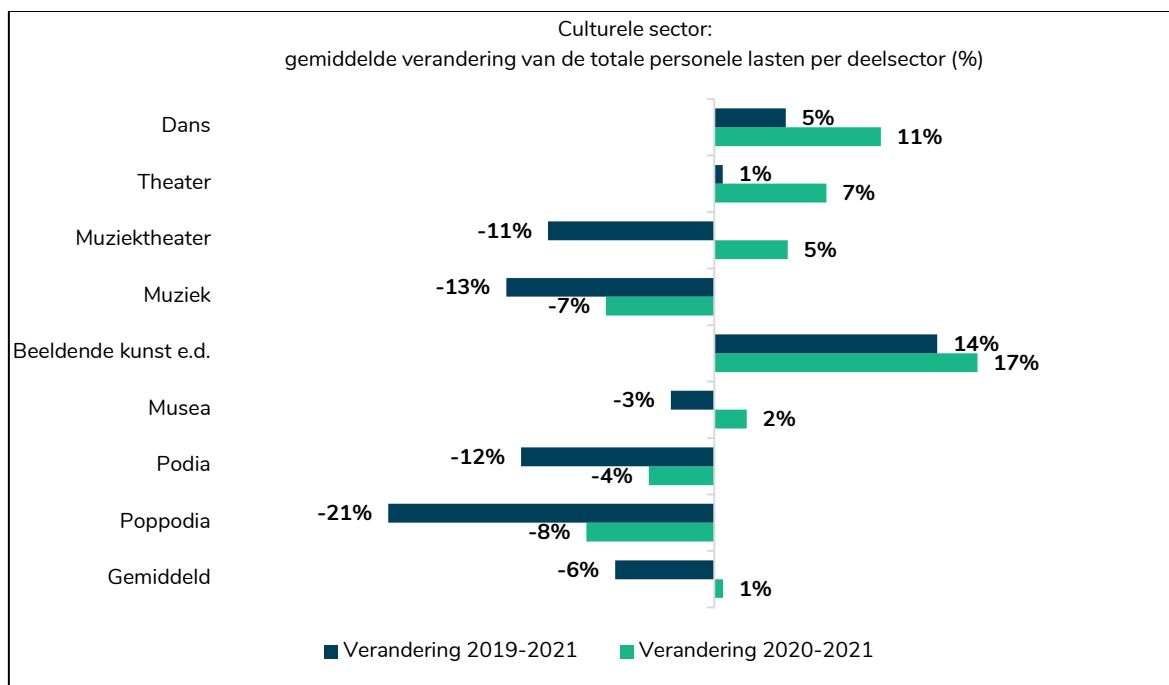
4.5.1 Resultaten per deelsector

In 2019 vormen de personele lasten gemiddeld 44% van de totale lasten. Culturele organisaties hebben tussen 2019 en 2021 hun totale personele lasten per saldo met 6% teruggebracht na een bezuiniging van gemiddeld 7% in 2020 en een bescheiden toename van 1% in 2021 (Figuur 4.7). De organisaties bezuinigen tussen 2019 en 2021 minder sterk op hun personele lasten dan op hun materiële lasten (6% versus 21%).

Dansgezelschappen, theatergezelschappen, en organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie hebben tussen 2019 en 2021 niet bezuinigd op hun personele lasten. Hun totale personele lasten zijn per saldo zelfs licht gestegen (respectievelijk met 5%, 1% en 14%). Dat is mede het gevolg van hogere meerjarige subsidies in 2021. De poppodia bevinden zich aan de andere kant van het spectrum. Zij hebben hun totale personele lasten met 21% verminderd, omdat hun omzet (inclusief coronasteun) tussen 2019 en 2021 in totaal met 32% is gekelderd. De overige deelsectoren bezuinigen minder sterk op hun personele lasten. Hun omzetzdaling is dan ook minder groot dan die van de poppodia. In 2021 brengen organisaties in de muziek, poppodia en podia hun

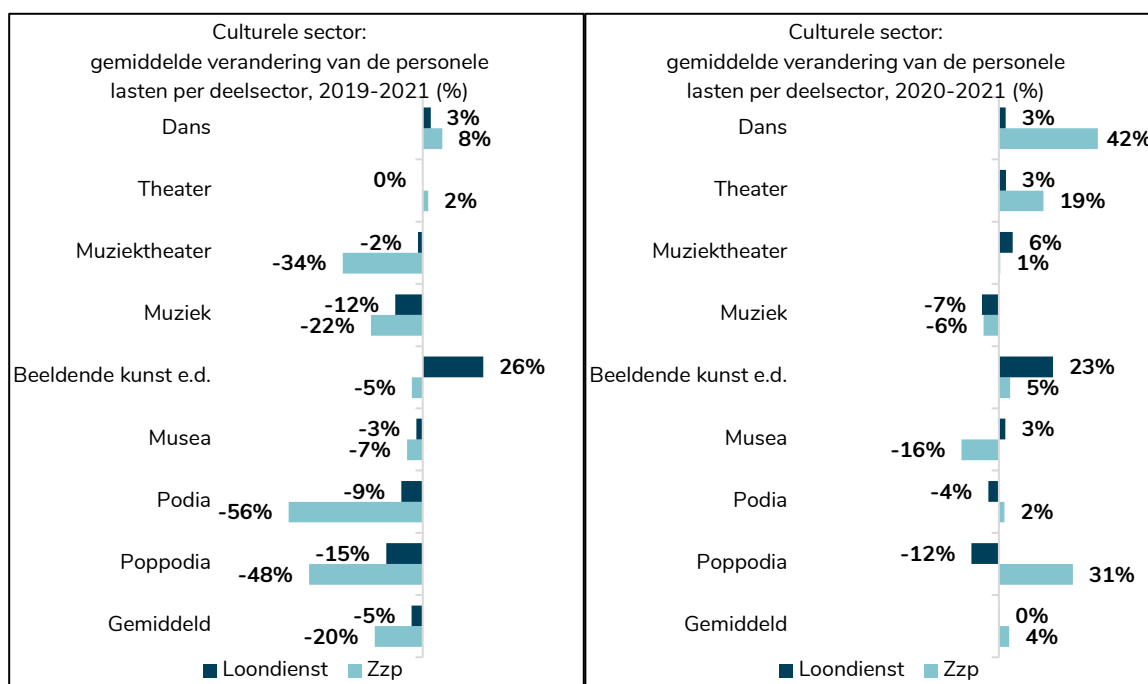
personele lasten verder terug. In de overige deelsectoren nemen de personele lasten in 2021 weer voorzichtig toe.

Figuur 4.7 Culturele sector: ontwikkeling van de totale personele lasten per deelsector

De mate waarin culturele organisaties hun personele lasten hebben verminderd, loopt niet alleen sterk uiteen per deelsector, maar ook per type werkende (Figuur 4.8). Tussen 2019 en 2021 hebben culturele organisaties de lasten van hun zzp'ers vier keer zo sterk teruggebracht als de lasten van hun personeel in loondienst (20% versus 5%).

Figuur 4.8 Culturele sector: ontwikkeling van de personele lasten naar type werkende per deelsector

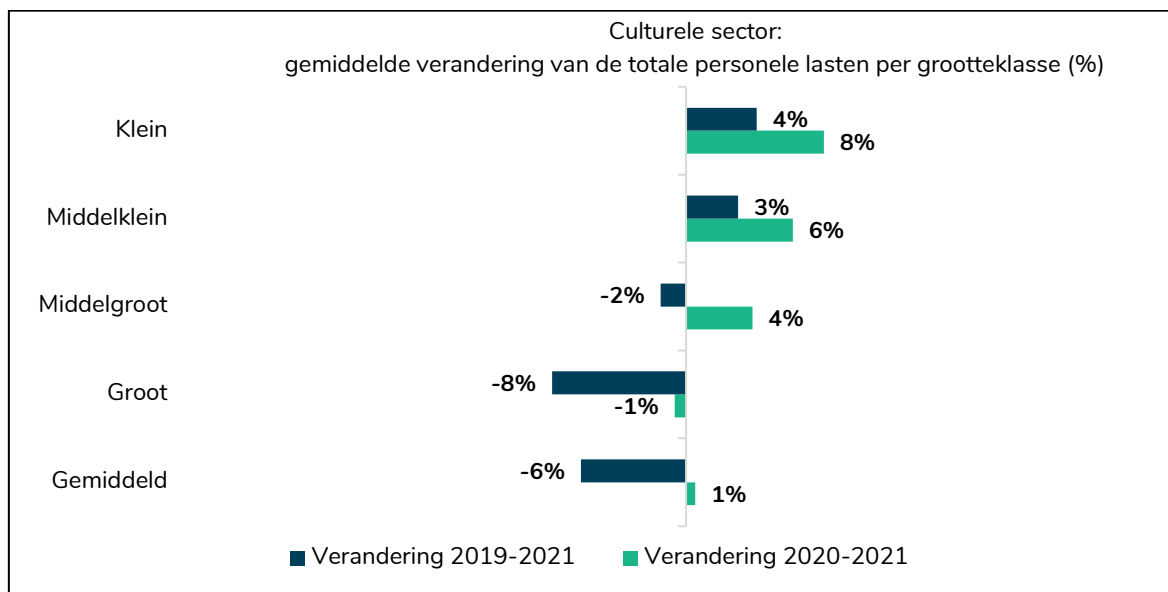
Het verschil in bezuinigingen op zzp'ers versus personeel in loondienst zien we vooral bij muziektheatergezelschappen (34% versus 2%), podia (56% versus 9%), poppodia (48% versus 15%) en organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie (5% versus een toename van 26%). De flexibele schil blijkt een gemakkelijke bezuinigingsoptie in tijden van crisis. Een eerste kanttekening bij de resultaten is dat muziekensembles, en organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie met ingang van de nieuwe subsidieperiode in 2021 juist hun zzp'ers in dienst hebben genomen. De geconstateerde daling van de inzet van zzp'ers staat bij hen dus deels los van de coronapandemie. Een tweede kanttekening is dat bijvoorbeeld podia, musea en poppodia maar beperkt gebruik maken van zzp'ers. Een kleine vermindering van het aantal zzp'ers leidt in deze deelsector al snel tot een grote procentuele krimp.

Tegenover de sterke daling van de inzet van zzp'ers in 2020 (24%) staat echter een lichte stijging in 2021 (4%), vooral door een sterk toegenomen inzet van zzp'ers bij de theater- en dansgezelschappen (42% en 19%) en de poppodia (31%). De lasten van het personeel in loondienst blijven in 2021 gemiddeld op het niveau van 2020.

4.5.2 Resultaten per grootteklasse

Middelgrote en grote culturele organisaties, die kampen met het grootste omzetverlies, brengen hun totale personele lasten tussen 2019 en 2021 per saldo met respectievelijk 2% en 8% terug (Figuur 4.9). De totale personele lasten van kleine en middelkleine organisaties zijn in die periode per saldo met 4% en 3% toegenomen. Met uitzondering van de grote organisaties nemen de totale personele lasten over de hele linie toe in 2021, het sterkst bij de kleine organisaties, die in dat jaar het meest voortvarend aan de slag zijn gegaan met de opschaling van hun activiteiten.

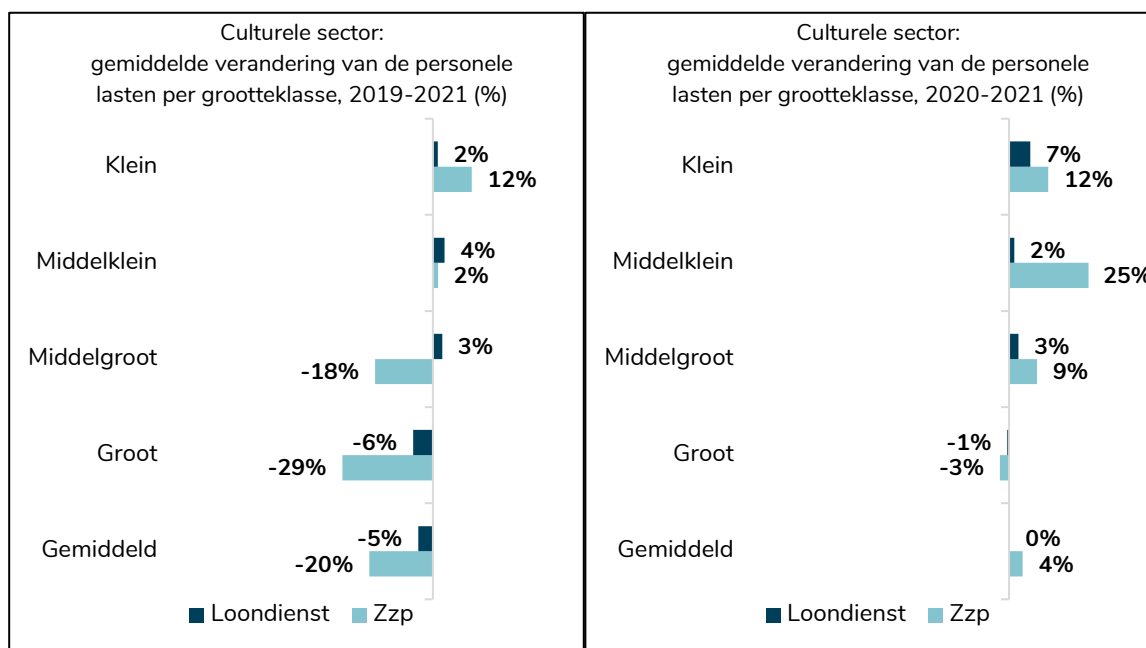
Figuur 4.9 Culturele sector: ontwikkeling van de totale personele lasten per grootteklasse

Kleine en middelkleine culturele organisaties hebben in de periode 2019-2021 per saldo niet bezuinigd op de lasten van zzp'ers en personeel in loondienst (Figuur 4.10). Zij hebben de lasten van zzp'ers in 2021 zelfs met respectievelijk 12% en 25% verhoogd, soms zelfs ook hun zzp'ers met ingang van de nieuwe subsidieperiode in dienst genomen.

Middelgrote en grote organisaties hebben tussen 2019 en 2021 de lasten van hun zzp'ers in verhouding veel sterker (met 18% en 29%) teruggebracht dan de lasten van personeel in loondienst (een stijging van 3% en een daling 6%). In 2021 compenseren de middelgrote organisaties dat enigszins door een stijging van de zzp-lasten met 9%. Dat is niet het geval bij de grote organisaties, die in 2021 nog een beperkte bezuiniging op de zzp-lasten doorvoeren.

Figuur 4.10 Culturele sector: ontwikkeling van de personele lasten naar type werkende per grootteklasse

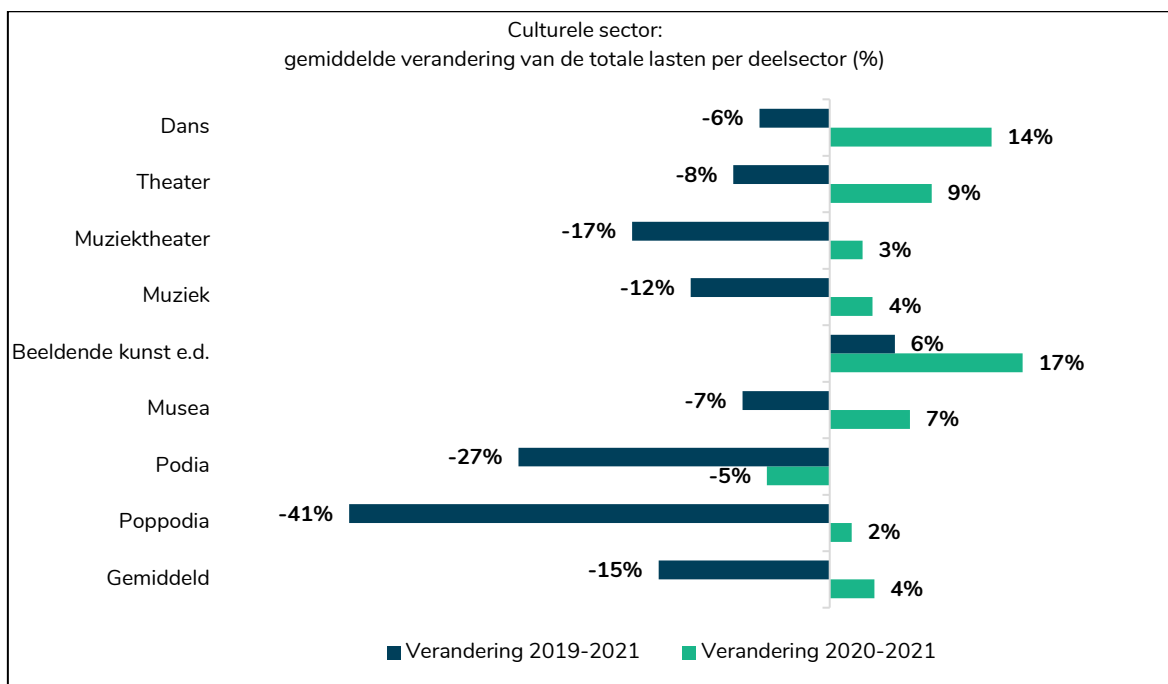
4.6 Ontwikkeling van de totale lasten

4.6.1 Resultaten per deelsector

De totale lasten bestaan uit personele lasten en materiële lasten (inclusief huisvesting). De culturele organisaties hebben hun totale lasten in de periode 2019-2021 per saldo met gemiddeld 15% teruggebracht na een krimp van 18% in 2020 en een groei van 4% in 2021 (Figuur 4.11). Bij het terugbrengen van hun lasten bezuinigen de organisaties tussen 2019 en 2021 minder sterk op hun personele lasten dan op hun materiële lasten (6% versus 21%).

Voorlopig (41%) en podium (27%) – deelsectoren met de grootste omzetsdaling – hebben hun lasten in de periode 2019-2021 sterk teruggebracht en schalen hun activiteiten in 2021 niet of nauwelijks op. Organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie, en dansgezelschappen – met de kleinste omzetsdaling – hebben in dezelfde periode niet of het minste bezuinigd op hun lasten. Deze deelsectoren laten hun lasten in 2021 weer sterk toenemen.

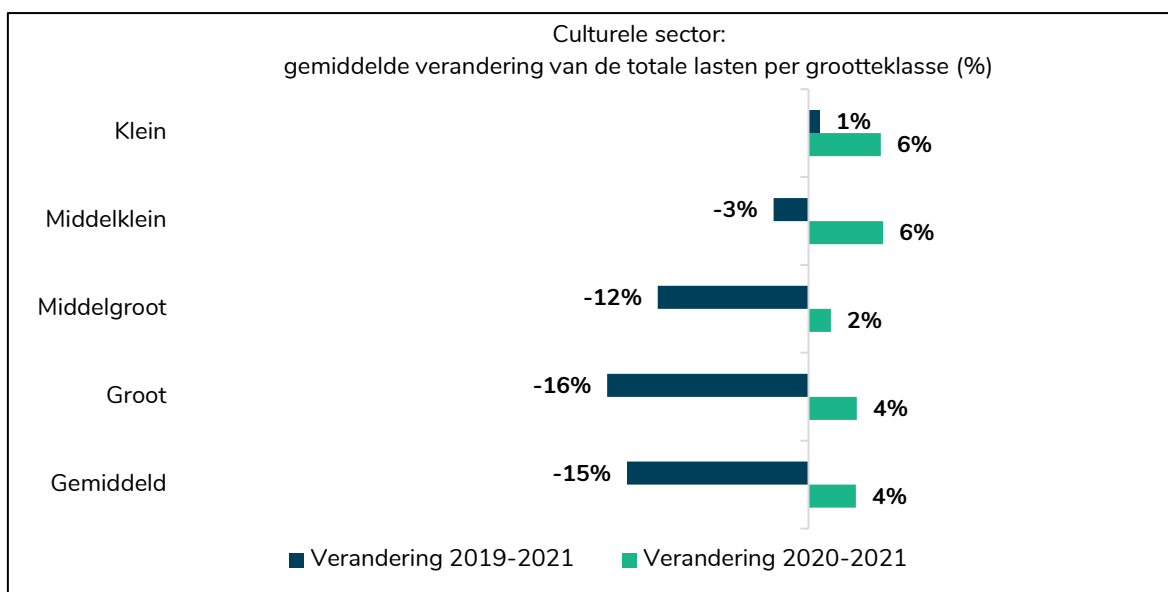
Figuur 4.11 Culturele sector: ontwikkeling van de totale lasten per deelsector

4.6.2 Resultaten per grootteklasse

De lastendaling is in de periode 2019-2021 het grootste bij de grote en middelgrote organisaties (Figuur 4.12). Deze organisaties kampen eveneens met de grootste omzetsdaling. De middelkleine organisaties bezuinigen beperkt op hun lasten. Bij de kleine organisaties blijven de lasten stabiel. Dat hangt samen met de relatief gunstige ontwikkeling van hun omzet. In alle grootteklassen vindt in 2021 gemiddeld weer een beperkte lastenstijging plaats.

Figuur 4.12 Culturele sector: ontwikkeling totale lasten per grootteklasse

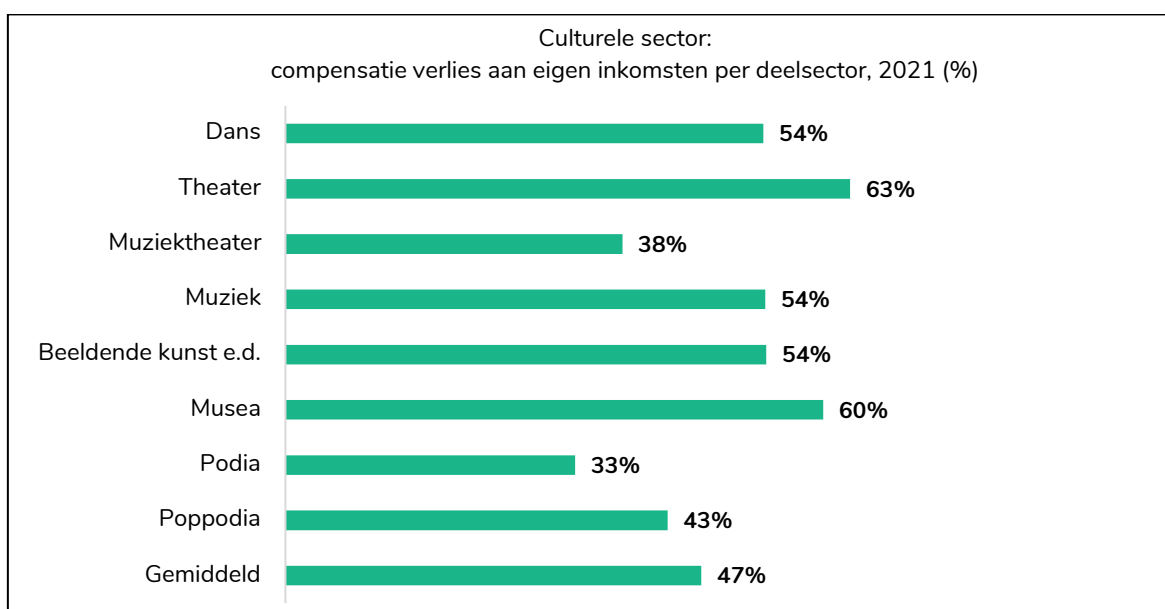

4.7 Effecten van de coronasteun

4.7.1 Resultaten per deelsector

Culturele organisaties hebben in 2021 gemiddeld 56% lagere eigen inkomsten dan in 2019. Een deel van het verlies aan eigen inkomsten wordt gecompenseerd door generieke en specifieke coronasteun van de verschillende overheden. Gemiddeld ontvangen de organisaties in de geanalyseerde deelsectoren 47% compensatie voor hun verlies aan eigen inkomsten (Figuur 4.13). Podia en muziektheatergezelschappen ontvangen in verhouding een beperkte compensatie voor het verlies aan eigen inkomsten. Daar staat tegenover dat theatergezelschappen en musea een relatief ruime compensatie ontvangen.

Figuur 4.13 Culturele sector: compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun per deelsector, 2021 (in %)^a

a Uitsluitend specifieke steun van het ministerie van OCW behalve voor musea, podia en poppodia (totale specifieke en generieke steun).

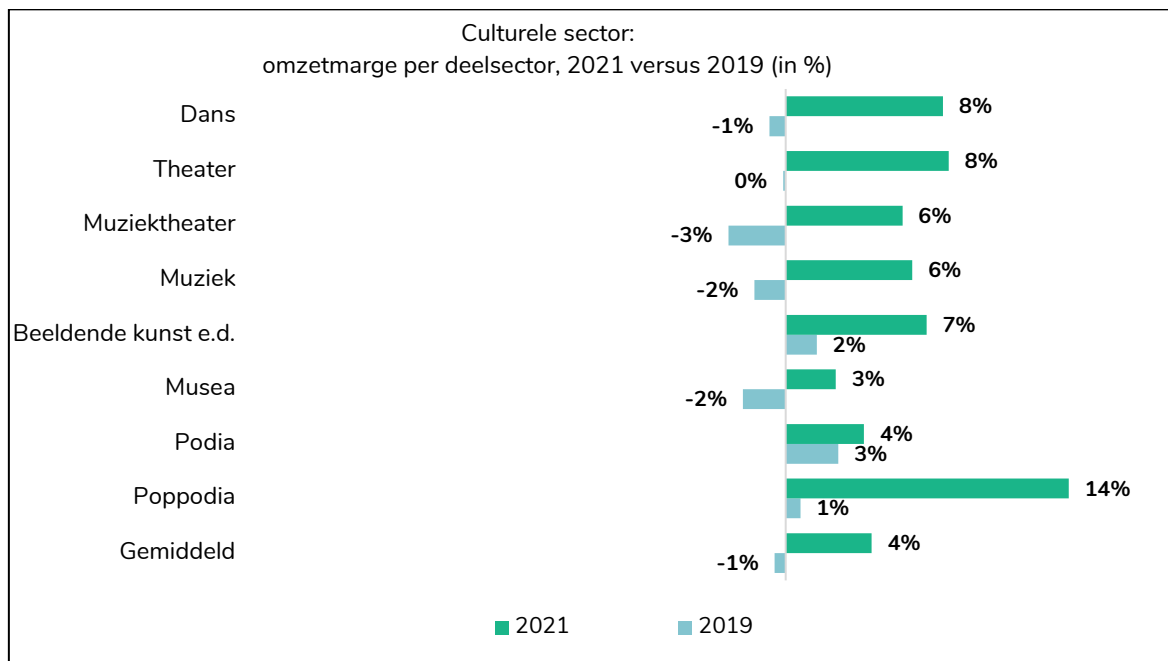
Bij de hier gepresenteerde resultaten dienen twee kanttekeningen te worden geplaatst. Ten eerste heeft de coronasteun voor de meerjarig gesubsidieerde organisaties – in tegenstelling tot de musea, podia en poppodia – uitsluitend betrekking op de specifieke steun van het ministerie van OCW. Dat belemmert de vergelijkbaarheid van de resultaten tussen de deelsectoren enigszins, hoewel de meeste meerjarig gesubsidieerde organisaties nauwelijks een beroep doen op generieke steun.⁹ Ten tweede hebben veel culturele organisaties hun activiteiten en daarmee hun lasten teruggebracht. Dat betekent dat een belangrijk deel van het verlies aan eigen inkomsten door de organisaties zelf al is ‘opgelost’ via een vermindering van hun lasten.

Door coronasteun, hogere subsidies en bezuinigingen op de lasten schrijven organisaties in alle deelsectoren in 2021 – in tegenstelling tot 2019 – gemiddeld zwarte cijfers. Dat blijkt uit Figuur

⁹ Podia, poppodia en de meeste musea zijn in tegenstelling tot meerjarig gesubsidieerde organisaties sterk afhankelijk van steun van gemeenten en provincies, en generieke coronasteun (Goudriaan et al. 2021).

4.14, die het resultaat uit de gewone bedrijfsvoering als percentage van de omzet toont (verder aangeduid als omzetmarge).¹⁰ Gemiddeld bedraagt de omzetmarge in 2021 4% tegen -1% in 2019. Veel organisaties hebben hun lasten sterker teruggebracht dan op grond van de omzetdaling noodzakelijk was en zien daarom hun omzetmarge oplopen.

Figuur 4.14 Culturele sector: omzetmarge per deelsector, 2021 versus 2019 (in %)^a

a Omzetmarge: resultaat uit gewone bedrijfsvoering per deelsector in % van de omzet.

Poppodia realiseren – ondanks hun relatief grote verlies aan publieksinkomsten – in 2021 de hoogste omzetmarge (14%). Dat komt doordat zij hun activiteiten en lasten noodgedwongen het meeste hebben teruggebracht. In 2021 is de omzetmarge van musea en podia het laagste van de onderzochte deelsectoren (respectievelijk 3% en 4%). Bij musea komt dat vooral doordat zij in verhouding weinig hebben bezuinigd op hun lasten. Bij de podia is dat vooral het gevolg van een sterk achterblijvende omzet ten opzichte van 2019, mede omdat zij relatief weinig coronasteun hebben ontvangen.

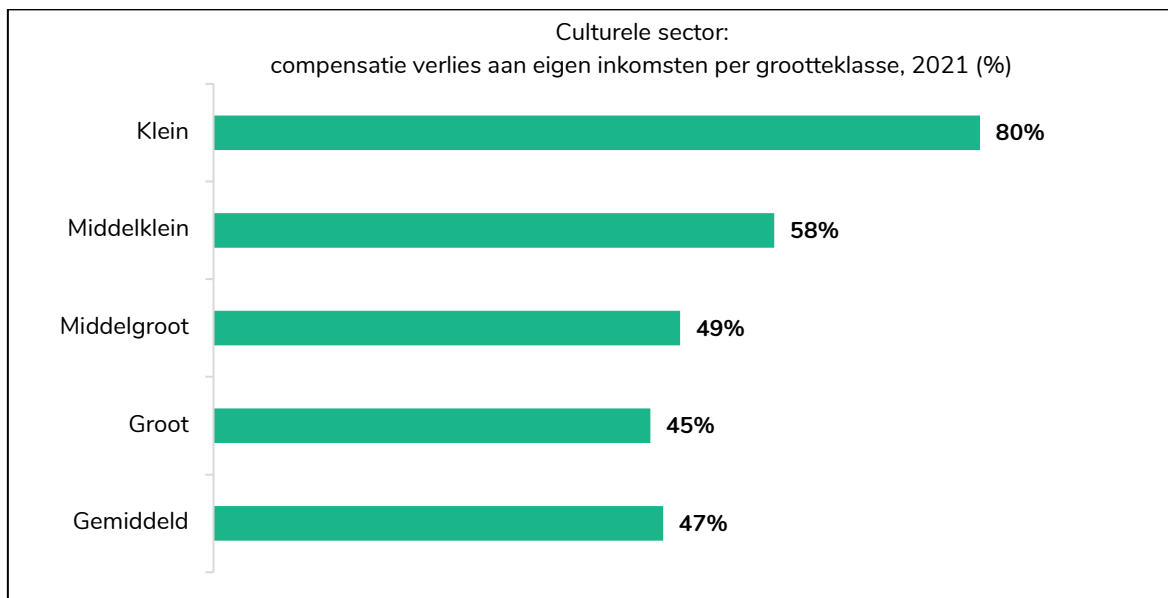
4.7.2 Resultaten per grootteklasse

In 2021 ontvangen kleine en middelkleine organisaties in verhouding tot hun verlies aan publieksinkomsten en andere eigen inkomsten ten opzichte van 2021 meer coronasteun dan middelgrote en grote organisaties (Figuur 4.15), omdat zij het verlies aan eigen inkomsten hebben weten te beperken door een snellere opschaling van hun activiteiten. Middelgrote en grote organisaties hebben in 2021 veel sterker dan kleine en middelkleine organisaties ingezet op de reductie van hun lasten dan op opschaling van hun activiteiten. Daardoor schrijven zij in 2021 zwarte cijfers en realiseren zij de hoogste marge op hun omzet (Figuur 4.16). Kleine organisaties ervaren weliswaar het kleinste verlies aan eigen inkomsten ten opzichte van 2019 maar daar staat tegenover dat zij

¹⁰ Door de gekozen presentatiewijze corrigeren we voor verschillen in de omvang van de deelsectoren en de organisaties. We laten de presentatie van het resultaat uit de gewone bedrijfsvoering bewust achterwege omdat het beeld dan sterk vertroebeld wordt door verschillen in de omvang van de deelsectoren en de organisaties.

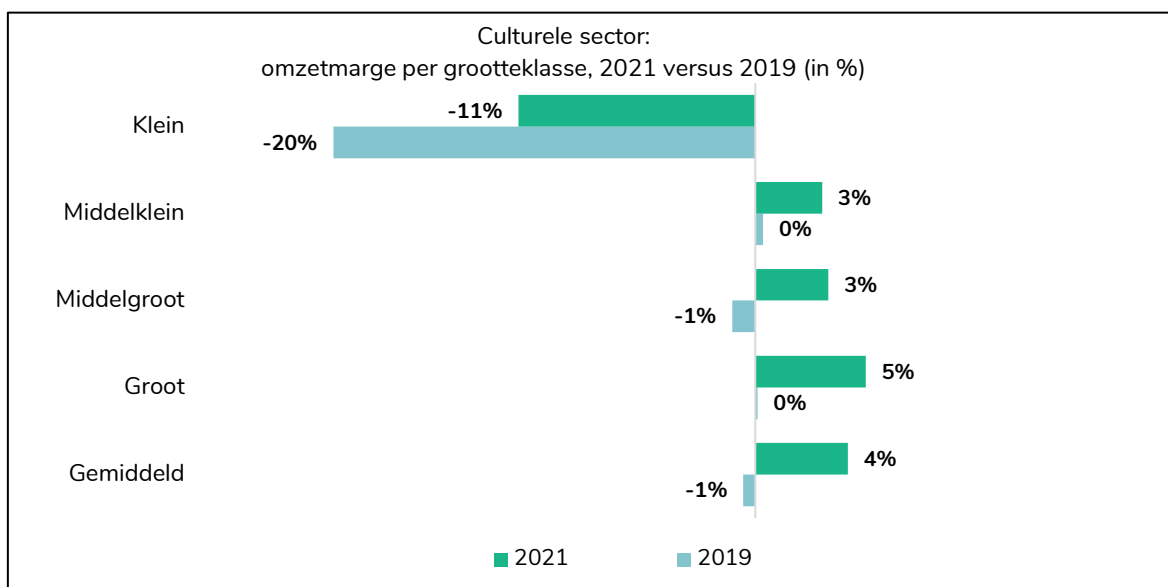
hun lasten niet hebben teruggebracht. Daardoor kampen zij in 2021 met een negatief resultaat en een omzetmarge van -11%.

Figuur 4.15 Culturele sector: compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun per grootteklasse, 2021 (in %)^a

a Uitsluitend specifieke steun van het ministerie van OCW behalve voor musea, podia en poppodia (totale specifieke en generieke steun).

Figuur 4.16 Culturele sector: omzetmarge per grootteklasse, 2021 versus 2019 (in %)^a

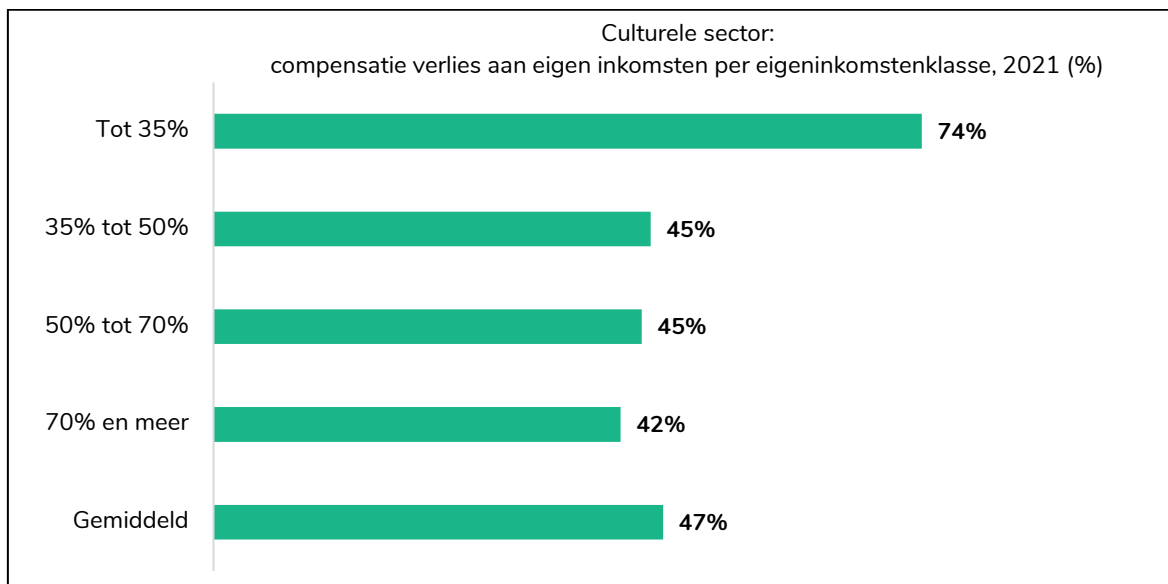
a Omzetmarge: resultaat uit gewone bedrijfsvoering per grootteklasse in % van de omzet.

4.7.3 Resultaten per eigeninkomstenklasse

In 2019 verwierven 200 van de 745 geanalyseerde culturele organisaties ten minste 70% van hun omzet uit eigen inkomsten. Het betreft musea, podia, poppodia en drie meerjarige gesubsidieerde organisaties. Deze categorie organisaties is het zwaarst getroffen door de coronacrisis maar

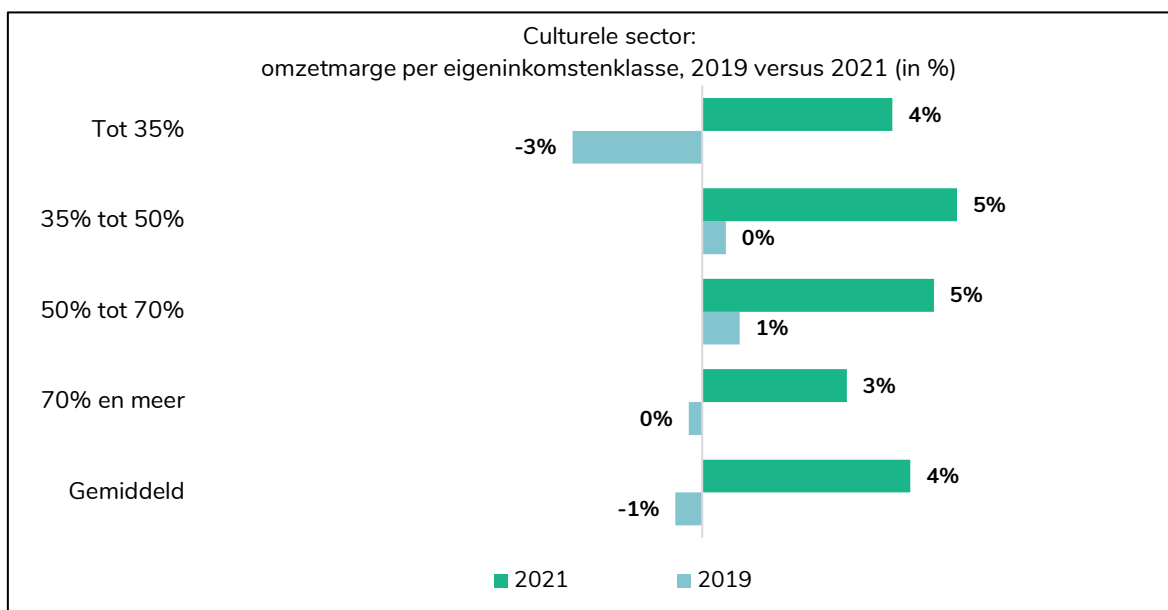
ontvangt in verhouding de laagste compensatie voor hun forse verlies aan eigen inkomsten (Figuur 4.17). De 235 organisaties met minder dan 35% eigen inkomsten ontvangen daarentegen een aanzienlijk ruimhartigere compensatie voor hun verlies aan eigen inkomsten (74% tegen 42% voor organisaties met ten minste 70% eigen inkomsten).

Figuur 4.17 Culturele sector: compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun per eigeninkomstenklasse, 2021 (in %)^a

a Uitsluitend specifieke steun van het ministerie van OCW behalve voor musea, podia en poppodia (totale specifieke en generieke steun).

Figuur 4.18 Culturele sector: omzetmarge per eigeninkomstenklasse, 2019 versus 2021 (in %)^a

a Omzetmarge: resultaat uit gewone bedrijfsvoering per eigeninkomstenklasseklasse in % van de omzet.

De coronasteun zorgt ervoor dat het grootste deel van de organisaties – ondanks de coronacrisis – in 2021 zwarte cijfers schrijft. Daardoor is in alle eigeninkomstenklassen gemiddeld sprake van

een positief resultaat (Figuur 4.18). Dat neemt niet weg dat er verschillen in financiële resultaten bestaan tussen organisaties met in 2019 relatief veel eigen inkomsten en organisaties met in 2019 relatief weinig eigen inkomsten. Organisaties met 35% tot 70% eigen inkomsten realiseren een omzetmarge van 5% tegen een marge van 3% voor organisaties met 70% of meer eigen inkomsten, die kampen met een omzetverlies van 28%.

4.8 Conclusies

Dit overzichtshoofdstuk bevat voor acht deelsectoren en vier grootteklassen een totaalbeeld van de gevolgen van de coronacrisis. Met uitzondering van de podia, poppodia en het grootste deel van de musea betreft het meerjarig gesubsidieerde organisaties. Om de gevolgen van de coronacrisis te duiden, vergelijken we steeds de jaren 2020 en 2021 met 2019 als laatste jaar vóór de coronapandemie. De resultaten zijn door een gewijzigde onderzoeksaanpak en verbreding van de onderzoekspopulatie niet een-op-een vergelijkbaar met ons eerdere onderzoek (zie paragraaf 3.6).

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden als volgt:

- Per deelsector zijn de resultaten voor 2020 veelal minder uitgesproken dan in ons eerdere onderzoek, hoewel de algemene tendensen vergelijkbaar zijn. De belangrijkste verklaring voor de minder uitgesproken resultaten is dat het eerdere onderzoek berustte op schattingen van organisaties op basis van drie (corona)kwartalen in plaats van op jaarcijfers uit jaarrekeningen, zoals in het huidige rapport. Door deze en andere oorzaken is onder meer de daling van de inzet van zzp'ers in 2020 in het huidige onderzoek lager dan in het eerdere onderzoek (24% tegen 55%). Datzelfde geldt ook voor de daling van de totale personele lasten in 2020 (7% versus 20%).
- Per grootteklasse en op totaalniveau zijn de resultaten moeilijk vergelijkbaar met het eerdere onderzoek door de uitbreiding van de onderzoekspopulatie met musea. Deze oefenen een disproportioneel grote invloed op de resultaten uit (ruim de helft van de organisaties, bijna de helft van de omzet en vrijwel uitsluitend personeel in loondienst).
- De publieksinkomsten zijn tussen 2019 en 2021 gemiddeld met 67% gekelderd na een krimp van 63% in 2020 en een verdere krimp van 11% in 2021. De daling van de publieksinkomsten loopt uiteen van 57% in de beeldende kunst en creatieve industrie en 59% bij musea – beiden doorstroomlocaties – tot 81% bij de poppodia en muziektheatergezelschappen. Middelhoge en grote organisaties, die het meest afhankelijk zijn van de publieksinkomsten, ondervinden een sterkere krimp van hun publieksinkomsten dan kleine en middelkleine organisaties, die minder afhankelijk zijn van hun publieksinkomsten.
- De totale omzet (inclusief coronasteun) is tussen 2019 en 2021 veel minder sterk teruggelopen dan de publieksinkomsten (10% tegen 67%). Dat komt zowel door de gestegen meerjarige subsidies als door de ontvangen coronasteun. Bij de podia en de poppodia vallen de omzetten echter terug met 26% en 32%, omdat zij het sterkst leunen op de (weggevalen) publieksinkomsten.
- In reactie op de omzetsdaling hebben de culturele organisaties hun personele lasten tussen 2019 en 2021 per saldo met gemiddeld 6% teruggebracht. De poppodia – met de grootste omzetsdaling – reduceren hun personele lasten zelfs met 21%. Dans- en

theatergezelschappen, en organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie bezuinigen per saldo niet op hun personeel.

- Binnen de personele lasten hebben culturele organisaties (en vooral grote organisaties) tussen 2019 en 2021 de lasten van hun zzp'ers per saldo het meest teruggebracht: een bezuiniging van gemiddeld 20% op de zzp'ers tegenover een bezuiniging van 5% op het personeel in loondienst. Alleen kleine en middelkleine organisaties hebben hun zzp'ers ontzien en soms zelfs in dienst genomen. Podia en poppodia hebben de lasten van hun zzp'ers zelfs met respectievelijk 55% en 48% verminderd, zij het dat deze organisaties al vóór de coronacrisis relatief weinig zzp'ers inzetten.
- Tussen 2019 en 2021 hebben de culturele organisaties hun totale lasten per saldo gemiddeld met 15% gereduceerd, meer dan de omzetsdaling (gemiddeld 10%). De lastendaling is het gevolg van een bezuiniging van 21% en 6% op respectievelijk de materiële lasten (inclusief huisvesting) en de personele lasten. Poppodia, die kampen met de grootste omzetsdaling, brengen hun totale lasten het meest terug (met 41%).
- Kleine en middelkleine organisaties schalen hun activiteiten in 2021 meer op dan middelgrote en grote organisaties, waar de opschaling van de activiteiten grotendeels achterwege blijft. Daardoor stijgen niet alleen de publieksinkomsten en de omzet van kleine en middelkleine organisaties in 2021 sterker dan bij middelgrote en grote organisaties, maar ook hun lasten.
- Door de coronasteun worden culturele organisaties in 2021 gecompenseerd voor gemiddeld 47% van het verlies aan eigen inkomsten ten opzichte van 2019. Kleine organisaties ontvangen in verhouding tot hun verlies aan eigen inkomsten de meeste coronasteun. Daar staat tegenover dat zij hun lasten niet of nauwelijks hebben teruggebracht. Daardoor belanden zij in 2021 in de rode cijfers. Middelgrote en grote organisaties hebben sterk ingezet op lastenreductie en schrijven mede daardoor in 2021 zwarte cijfers. Dat laatste geldt ook voor de poppodia, hoewel de andere deelsectoren 2021 eveneens afsluiten met een positief resultaat, omdat zij meer hebben bezuinigd dan op grond van de omzetsdaling noodzakelijk was.
- Organisaties die in 2019 minimaal 70% van hun omzet verwierven door eigen inkomsten, zijn het zwaarst getroffen door de coronacrisis, maar ontvangen in 2021 in verhouding de laagste compensatie voor hun forse verlies aan eigen inkomsten (42%). Het betreft hoofdzakelijk musea, podia, poppodia, met gemeenten als belangrijkste financier. Organisaties met minder dan 35% eigen inkomsten in 2019 worden in 2021 relatief het meest ruimhartig gecompenseerd (74%).
- De coronasteun komt niet altijd terecht waar die achteraf het meest nodig blijkt te zijn. Dat geldt niet alleen tussen deelsectoren maar ook binnen deelsectoren (zie ook de volgende hoofdstukken).

5 Meerjarig gesubsidieerde dans

5.1 Inleiding

In het voorliggende hoofdstuk komen de gevolgen van de coronacrisis voor de meerjarig gesubsidieerde dans- en jeugddansgezelschappen aan de orde. Deze groep organisaties duiden we in het vervolg aan als dans(gezelschappen). De analyse beperkt zich tot de gezelschappen die zowel in 2017-2020 als in 2021-2024 een meerjarige subsidie van het Fonds Podiumkunsten of het ministerie van OCW ontvangen. Het Nationale Ballet komt in dit hoofdstuk niet aan de orde. De cijfers voor het Nationale Ballet zijn inbegrepen in die van de Nationale Opera en Ballet en maken deel uit van de analyse van muziektheater (hoofdstuk 7).

Voor dans hanteren we de volgende indeling in grootteklassen op basis van de omvang van de jaaromzet in 2019:

- 1 (middel)klein: tot € 1 mln. omzet;
- 2 middelgroot: € 1 mln. of meer omzet.

Kleine en middelkleine dansgezelschappen zijn in de analyse om statistische redenen samengevoegd evenals middelgrote en de grote dansgezelschappen. Het hoofdstuk richt zich op een bespreking van de belangrijkste resultaten. Voor de gekozen onderzoeks aanpak wordt verwezen naar hoofdstuk 3.

5.2 De situatie in het kalenderjaar 2019

De totale omzet van de 18 in beide subsidieperioden meerjarig gesubsidieerde dansgezelschappen samen bedraagt in het kalenderjaar 2019 ruim € 45 mln., waarvan € 16 mln. aan eigen inkomsten. De eigen inkomsten bestaan gemiddeld voor 63% uit publieksinkomsten. (Middel)grote dansgezelschappen verwerven als percentage van de omzet iets minder publieksinkomsten dan de (middel)kleine gezelschappen. De personele lasten vormen gemiddeld 61% van de totale lasten. De gezamenlijke dansgezelschappen kampen in 2019 met een negatief resultaat uit de gewone bedrijfsvoering van € -0,4 mln. Dat komt doordat de (middel)grote gezelschappen rode cijfers schrijven. Voor de (middel)kleine gezelschappen komt het resultaat nagenoeg op nul uit. De betaalde personeelssterkte van alle 18 gezelschappen samen bedraagt bijna 470 fte's. Tabel 5.1 geeft per grootteklasse een aantal kengetallen voor het 'gemiddelde dansgezelschap' in 2019.

Twee derde van het aantal organisaties bestaat uit (middel)grote dansgezelschappen. De (middel)grote dansgezelschappen zijn in termen van omzet gemiddeld bijna 11 keer zo groot als de (middel)kleine gezelschappen en qua personeelssterkte gemiddeld ruim 4 keer zo groot.

Tabel 5.1 Dans: gemiddelden per grootteklasse, 2019^a

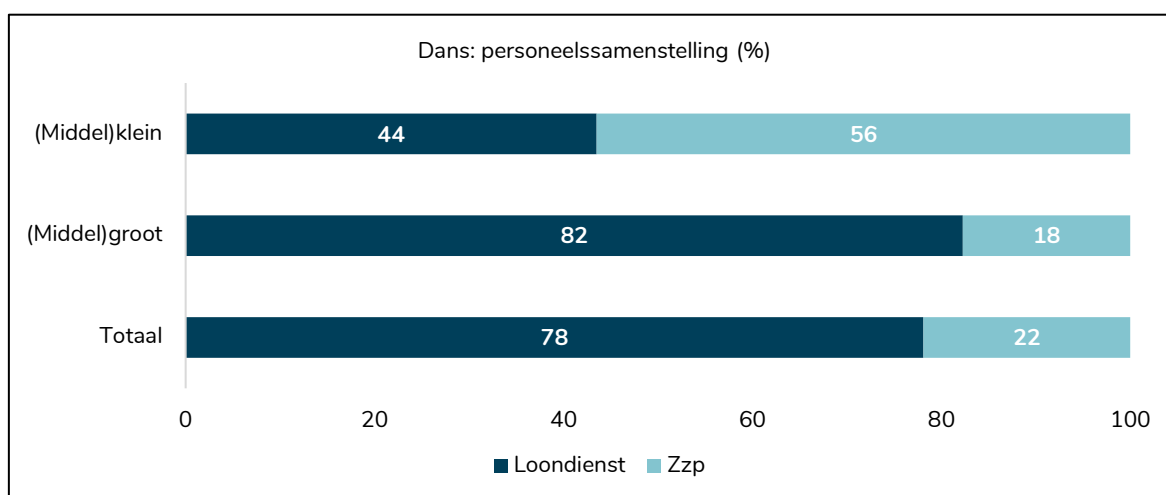
	Aantal organisaties	Omzet (x € 1 mln.)	Publieksinkomsten (x € 1 mln.) ^b	Personele lasten (x € 1 mln.)	Personeelssterkte (fte's)
(Middel)klein	6	0,7	0,2	0,4	8,4
(Middel)groot	12	6,9	1,5	4,2	34,8
Gewogen gemiddelde/ totaal	18	2,5	0,6	1,6	26,0

a Exclusief het Nationale Ballet.

b Publieksinkomsten inclusief publieksgerelateerde inkomsten.

Bij (middel)kleine dansgezelschappen zijn flexibele arbeidsrelaties de norm. Het betreft vooral de dansers, maar ook een deel van de 'vaste' kantoorstaf. (Middel)kleine dansgezelschappen draaien vergeleken met (middel)grote gezelschappen vooral op ingehuurde zzp'ers (56% tegen 18%) (Figuur 5.1). Bij de (middel)grote gezelschappen bestaat in 2019 82% van de werkenden uit medewerkers in loondienst, die doorgaans in vaste dienst zijn.

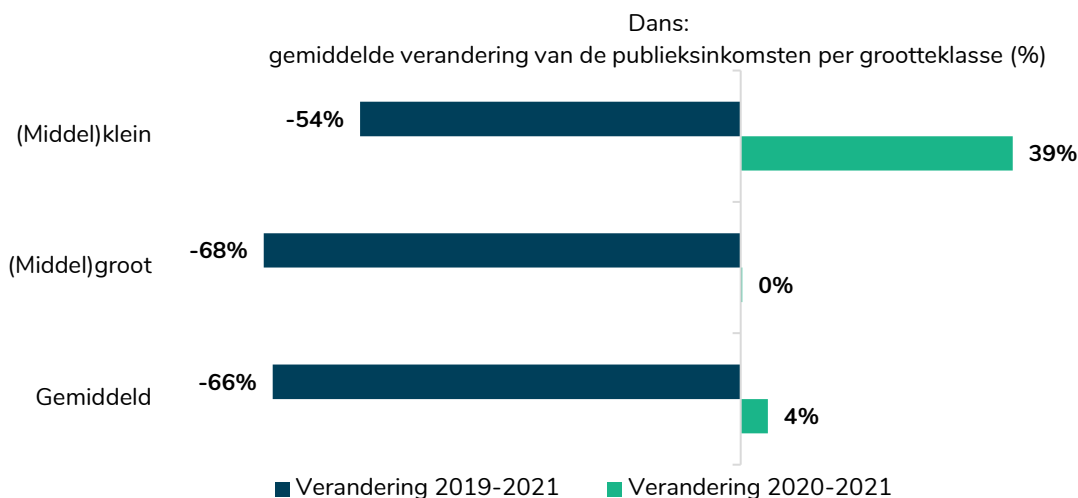
Figuur 5.1 Dans: personeelssamenstelling per grootteklasse naar type werkende, 2019

5.3 Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse

De publieksinkomsten van de 18 dansgezelschappen zijn tussen 2019 en 2021 per saldo gekelder met 66%, na een krimp van 68% in 2020 en een groei van 4% in 2021 (Figuur 5.2). De krimp van de publieksinkomsten loopt zowel tussen als binnen grootteklassen sterk uiteen. De daling van de publieksinkomsten in de periode 2019-2021 is het grootste bij de (middel)grote gezelschappen (68%). Dat komt vooral doordat hun publieksinkomsten in 2021 in tegenstelling tot de (middel)kleine gezelschappen, met een snellere opschaling van hun activiteiten, geen herstel te zien geven (0% versus +39%).

Figuur 5.2 Dans: ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse

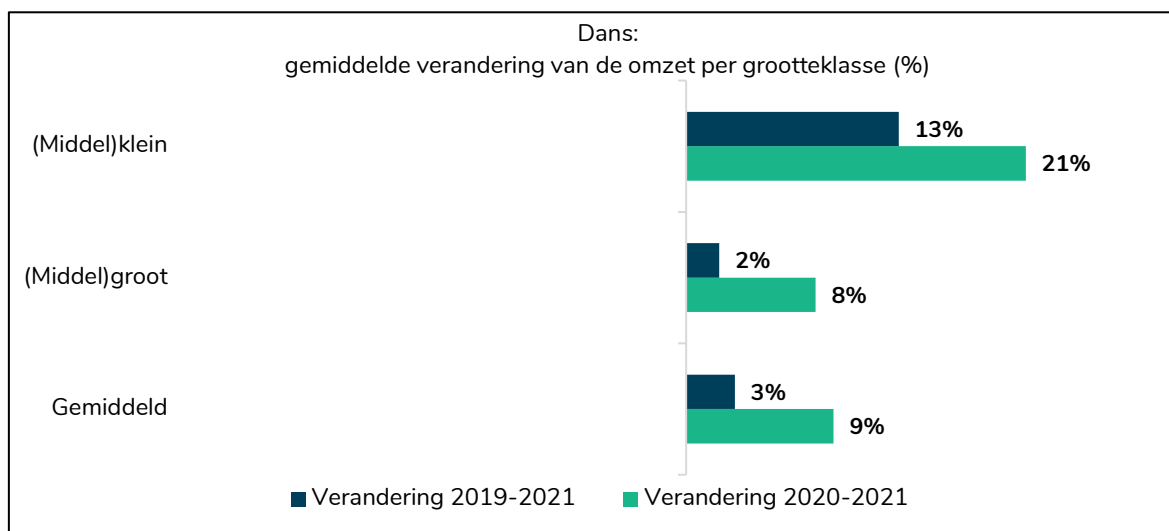

a Publieksinkomsten inclusief publieksgerelateerde inkomsten.

5.4 Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse

De totale omzet (inclusief coronasteun) van de 18 dansgezelschappen is tussen 2019 en 2021 – ondanks de forse krimp van de publieksinkomsten – per saldo met gemiddeld 3% licht gestegen, na een afname van 6% in 2020 en een toename van 9% in 2021 (Figuur 5.3). De omzet van de (middel)kleine gezelschappen herstelt zich in 2021 beter dan die van de (middel)grote gezelschappen (21% tegen 8%), nadat zij in 2020 ongeveer dezelfde omzetsdaling ondervonden (respectievelijk 6% en 5%). Het verschil in omzetontwikkeling tussen 2019 en 2021 is voor een belangrijk deel terug te voeren op de uiteenlopende ontwikkeling van de publieksinkomsten in 2021.

Figuur 5.3 Dans: ontwikkeling van de omzet per grootteklasse

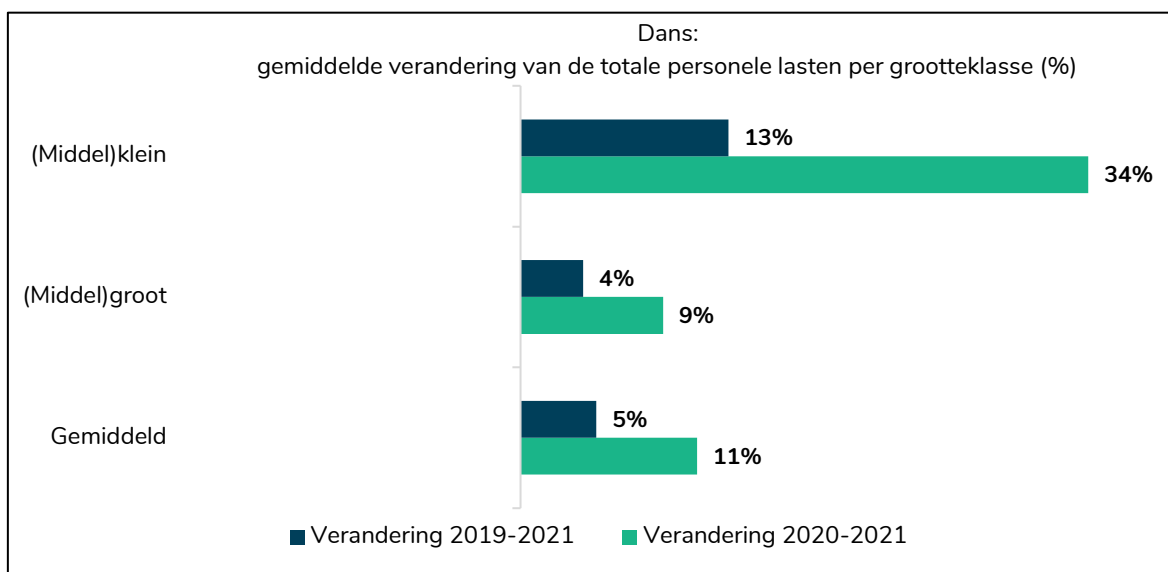

De uiteenlopende ontwikkeling van de omzet ten opzichte van de publieksinkomsten en andere eigen inkomsten is voor het grootste deel het gevolg van de coronasteun die een groot deel van het verlies aan eigen inkomsten heeft goedge maakt. Daarnaast speelt de toename van de meerjarige subsidies van de verschillende overheden vanaf 2021 een rol.

5.5 Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse

De totale personele lasten van de 18 dansgezelschappen zijn in de periode 2019-2021 per saldo met 5% gestegen (Figuur 5.4). Dat is het saldo van een krimp van 6% in 2020 en groei van 11% in 2021. (Middel)kleine gezelschappen hebben hun personele lasten in 2021 veel sterker verhoogd dan de (middel)grote gezelschappen (34% versus 9%), omdat zij hun activiteiten al sneller op niveau hebben gebracht dan de (middel)grote gezelschappen. Daardoor pakt de stijging van hun personele lasten tussen 2019 en 2021 aanzienlijk hoger uit dan die van de (middel)grote gezelschappen (13% tegen 4%).

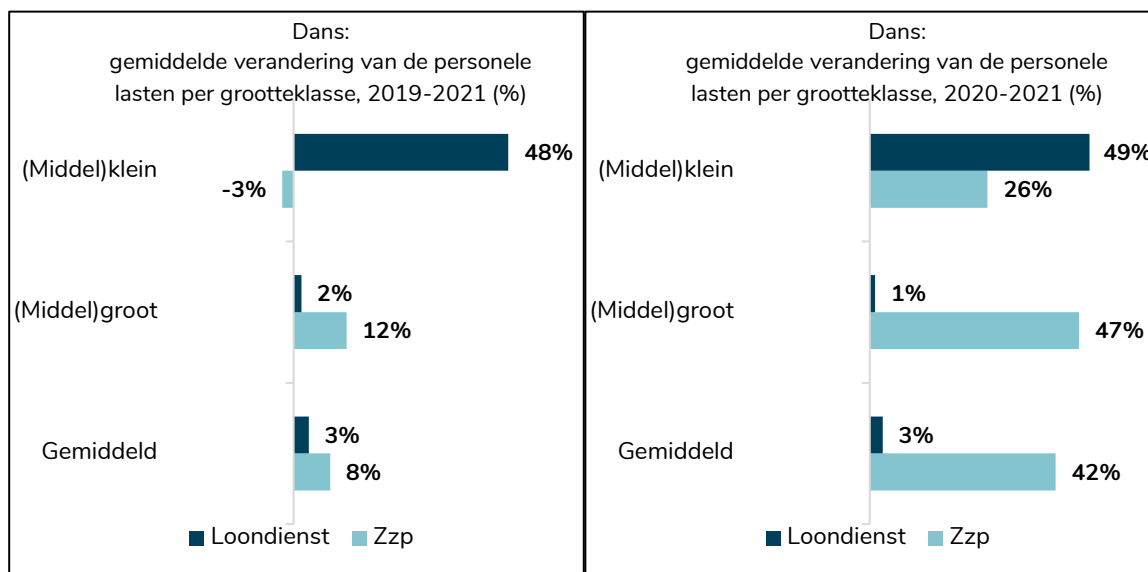
Figuur 5.4 Dans: ontwikkeling van de totale personele lasten per grootteklasse

De ontwikkeling van de personele lasten verschilt sterk per type werkende (Figuur 5.5). Per saldo zijn de lasten van het personeel in loondienst tussen 2019 en 2021 gemiddeld met 3% toegenomen na een stabilisatie in 2020 en een groei van 3% in 2021. De lasten van zzp'ers zijn in de periode 2019-2021 sterker gestegen (met 8%), ondanks een daling van 24% in 2020. De daling in 2020 is meer dan goed gemaakt door een stijging van 42% in 2021.

Voor de (middel)kleine dansgezelschappen hebben met de start van de nieuwe subsidieperiode in 2021 meer ingezet op (vaste) dienstverbanden. Bij hen zijn de lasten van het personeel in loondienst daardoor tussen 2019 en 2021 met 48% verhoogd tegen 2% bij de (middel)grote gezelschappen. De uitbreiding van de dienstverbanden bij de (middel)kleine dansgezelschappen gaat tussen 2019 en 2021 tevens gepaard met een lichte daling van de zzp-lasten (3%). De (middel)grote gezelschappen vertonen een afwijkend beeld. Daar zijn de zzp-lasten in dezelfde periode per saldo juist met 12% gestegen door een forse toename (47%) in 2021. Een duidelijke verklaring daarvoor ontbreekt. Mogelijk hebben de (middel)grote gezelschappen er uit voorzichtigheid voor gekozen om de extra middelen vanwege hogere subsidies niet te besteden aan personeel in loondienst maar aan zzp'ers.

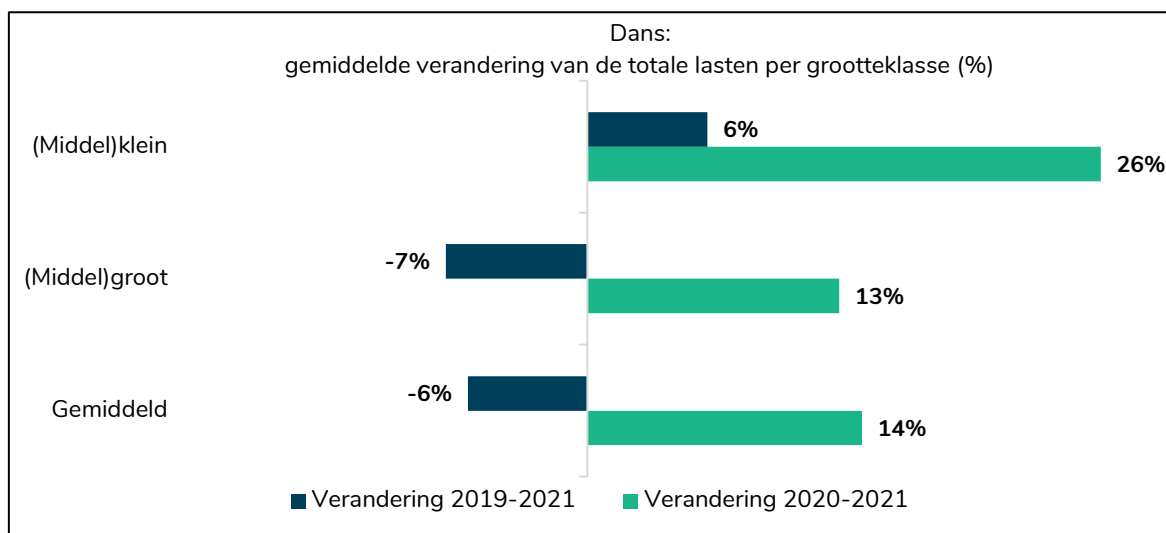
Figuur 5.5 Dans: ontwikkeling van de personele lasten naar type werkende per grootteklasse

5.6 Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

De gezamenlijke dansgezelschappen hebben hun totale lasten (personeel en materieel) tussen 2019 en 2021 gemiddeld met 6% teruggebracht (Figuur 5.6). Dat is het saldo van een daling van 18% in 2020 en een stijging van 14% in 2021. De bezuiniging op de totale lasten tussen 2019 en 2021 is het resultaat van een verhoging van de personele lasten met 5% en van een vermindering van de materiële lasten (inclusief huisvesting) met 23%.

Figuur 5.6 Dans: ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

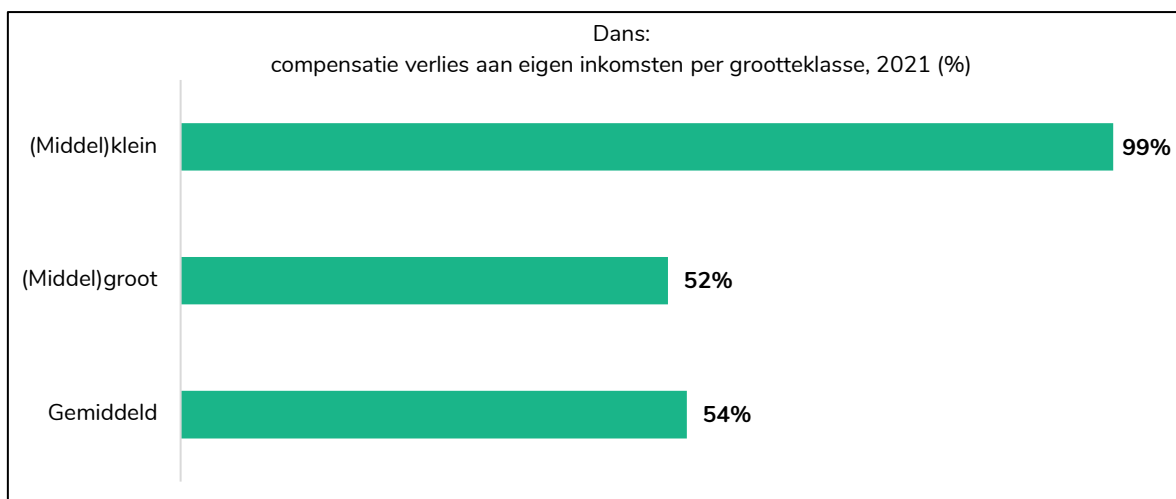
(Middel)grote gezelschappen hebben hun totale lasten in de periode 2019-2021 per saldo met 7% teruggebracht, terwijl (middel)kleine gezelschappen hun lasten hebben verhoogd met 6%. Dat laatste is vooral het gevolg van een snellere opschaling van de activiteiten door de (middel)kleine gezelschappen in 2021.

5.7 Effecten van de coronasteun

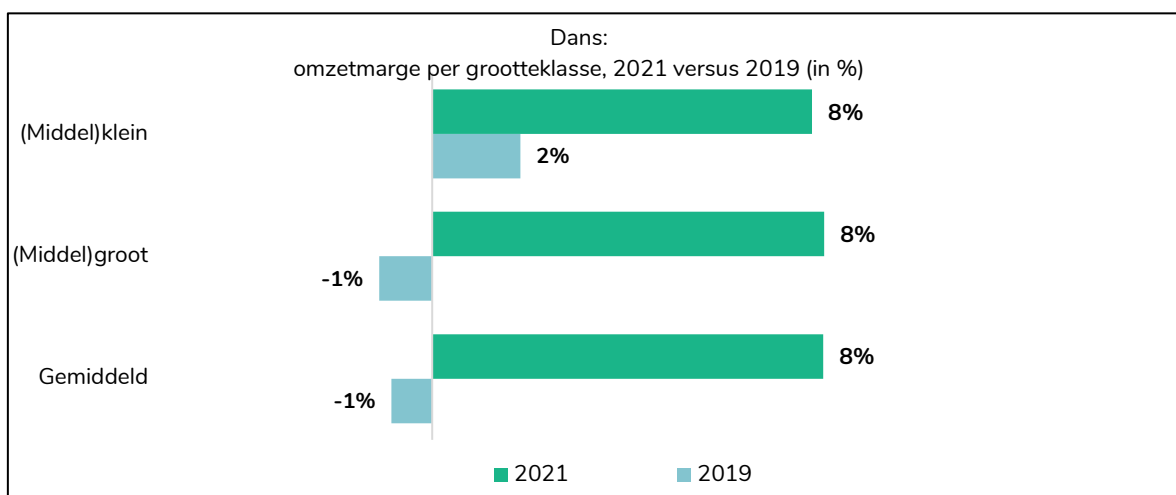
5.7.1 Resultaten per grootteklasse

Dansgezelschappen hebben in 2021 gemiddeld 52% minder eigen inkomsten dan in 2019. Het ministerie van OCW compenseert in 2021 gemiddeld 54% van dit verlies aan eigen inkomsten via specifieke coronasteun (Figuur 5.7).¹¹ (Middel)kleine gezelschappen, met een in verhouding beperkt verlies aan eigen inkomsten (23%), ontvangen nagenoeg een volledige compensatie voor dit verlies. Dat geldt niet voor de (middel)grote gezelschappen, die voor net iets meer dan de helft worden gecompenseerd.

Figuur 5.7 Dans: compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun van het ministerie van OCW per grootteklasse

Figuur 5.8 Dans: omzetmarge per grootteklasse, 2021 versus 2019 (in %)

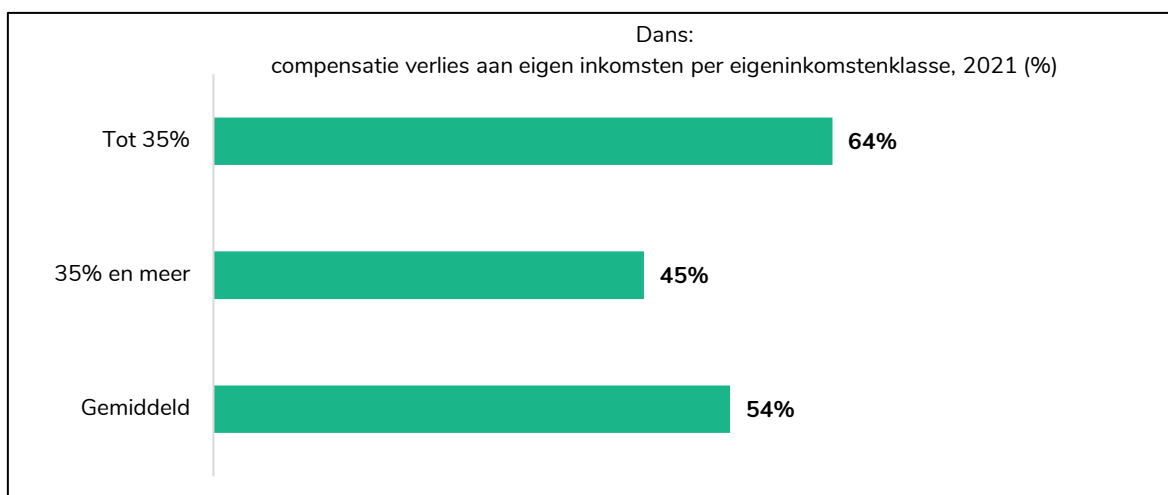
¹¹ Voor de op landelijk niveau meerjarig gesubsidieerde organisaties beschikken we niet over informatie over andere vormen van coronasteun in 2021. Uit het eerdere onderzoek (Goudriaan et al. 2021) bleek dat deze organisaties in 2020 slechts beperkt gebruik hebben gemaakt van generieke coronasteun, zeker als het organisaties betreft die relatief veel zzp'ers inzetten.

Door coronasteun en hogere subsidies is de omzet van dansgezelschappen tussen 2019 en 2021 gemiddeld met 3% gestegen. Bovendien hebben de gezelschappen hun lasten in deze periode gemiddeld met 6% teruggebracht. Figuur 5.8 onthult dat de dansgezelschappen daardoor in 2021 over de hele linie betere financiële resultaten boeken dan in 2019. De gezelschappen realiseren in beide grootteklassen een omzetmarge (= resultaat uit de gewone bedrijfsvoering als percentage van de omzet) van 8%.

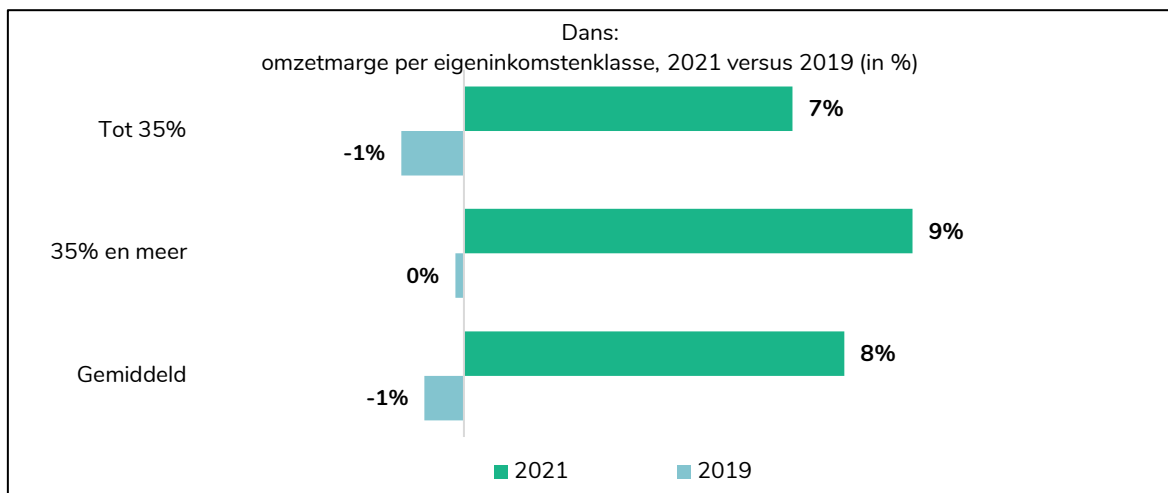
5.7.2 Resultaten per eigeninkomstenklasse

In 2019 bedroegen de eigen inkomsten bij zeven dansgezelschappen minder dan 35% van de omzet en bij elf gezelschappen 35% of meer van de omzet. In 2021 ontvangt de eerste groep dansgezelschappen in verhouding meer coronasteun dan de tweede groep, die juist sterker afhankelijk is van hun eigen inkomsten (Figuur 5.9). Desondanks behaalt de tweede groep met name door gestegen overheidssubsidies een hogere omzetmarge dan de eerste groep (Figuur 5.10).

Figuur 5.9 Dans: compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun van het ministerie van OCW per eigeninkomstenklasse, 2021 (in %)

Figuur 5.10 Dans: omzetmarge per eigeninkomstenklasse, 2021 versus 2019 (in %)

5.8 Conclusies

In het voorliggende hoofdstuk zijn de gevolgen van de coronacrisis geschetst voor de meerjarig gesubsidieerde dansgezelschappen. Dit is geschied op basis van een vergelijking van jaarcijfers voor 2019, het laatste jaar vóór de coronapandemie, met jaarcijfers voor de jaren 2020 en 2021. De jaarcijfers berusten op informatie van het ministerie van OCW en het Fonds Podiumkunsten met uitzondering van de uitsplitsing van de personele lasten, die deels op enquêtécijfers berust. De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden als volgt:

- De publieksinkomsten van de dansgezelschappen zijn tussen 2019 en 2021 gekelderd met 66%. Dat is het saldo van een krimp van 68% in 2020 en een groei van 4% in 2021. (Middel)grote dansgezelschappen ondervinden een grotere daling van de publieksinkomsten dan (middel)kleine gezelschappen (68% versus 54%), doordat zij hun activiteiten in 2021 niet hebben opgeschaald.
- De totale omzet (inclusief coronasteun) is tussen 2019 en 2021 – ondanks de forse krimp van de publieksinkomsten – per saldo met gemiddeld 3% toegenomen door coronasteun en hogere overheidssubsidies.
- De personele lasten zijn tussen 2019 en 2021 met 5% gestegen na een krimp van 6% in 2020 en groei van 11% in 2021. (Middel)kleine gezelschappen hebben hun personele lasten in 2021 door een snellere opschaling van hun activiteiten veel sterker verhoogd dan de (middel)grote gezelschappen (34% versus 9%).
- De lasten van zzp'ers zijn in de periode 2019-2021 sterker gestegen dan de lasten van personeel in loondienst (8% versus 3%), ondanks een daling van 24% in 2020.
- Vooral de (middel)kleine dansgezelschappen hebben bij de start van de nieuwe subsidieperiode in 2021 meer ingezet op (vaste) dienstverbanden.
- Dansgezelschappen hebben hun totale lasten (van personeel en materieel) tussen 2019 en 2021 per saldo met 6% teruggebracht. Vooral op de materiële lasten (inclusief huisvesting) is sterk bezuinigd (23%). (Middel)grote gezelschappen hebben hun totale lasten met 7% teruggebracht, terwijl (middel)kleine gezelschappen hun lasten juist hebben verhoogd met 6%.
- De ontvangen coronasteun compenseert in 2021 gemiddeld 54% van het verlies aan eigen inkomsten. Door coronasteun, hogere subsidies en bezuinigingen op hun lasten schrijven dansgezelschappen in 2021 over de hele linie zwarte cijfers en boeken ze betere financiële resultaten dan in 2019.
- Ondanks beperktere coronasteun hebben gezelschappen met in 2019 35% of meer eigen inkomsten in 2021 een hogere omzetmarge weten te realiseren dan gezelschappen met minder dan 35% eigen inkomsten.
- Vergeleken met het eerdere onderzoek zijn de resultaten voor 2020 veelal iets minder uitgesproken, maar zijn de algemene tendensen vergelijkbaar. De belangrijkste verklaring voor de minder uitgesproken resultaten is dat het eerdere onderzoek berustte op schattingen van organisaties op basis van drie (corona)kwartalen in plaats van op jaarcijfers uit jaarrekeningen, zoals in het huidige rapport.

6 Meerjarig gesubsidieerd theater

6.1 Inleiding

Dit hoofdstuk behandelt de gevolgen van de coronacrisis voor de theater- en jeugdtheatergezelschappen die zowel in de periode 2017-2020 als in de periode 2021-2024 meerjarig gesubsidieerd worden door het ministerie van OCW of het Fonds Podiumkunsten. Deze groep organisaties duiden we verder aan als theater(gezelschappen). De allergrootste theatergezelschappen beschikken over een of meer eigen podia. De baten en de lasten van die podia zijn opgenomen in de cijfers van de betreffende theatergezelschappen.

Voor theater gebruiken we de volgende indeling in grootteklassen op basis van de omvang van de jaaromzet in 2019:

- 1 (middel)klein: tot € 1,0 mln. omzet;
- 2 middelgroot: € 1,0 mln. tot € 2,5 omzet;
- 3 groot: € 2,5 mln. of meer omzet.

Kleine en middelkleine theatergezelschappen zijn om statistische redenen in de analyse samengevoegd. Het hoofdstuk concentreert zich op een bespreking van de belangrijkste resultaten. Voor de gekozen onderzoeks aanpak wordt verwezen naar hoofdstuk 3.

6.2 De situatie in het kalenderjaar 2019

De totale omzet van de 58 meerjarig gesubsidieerde theatergezelschappen bedraagt in het kalenderjaar 2019 € 133 mln., waarvan € 43 mln. aan eigen inkomsten. De eigen inkomsten bestaan voor 59% uit publieksinkomsten. Grote theatergezelschappen verwerven als percentage van hun omzet minder eigen inkomsten dan de overige gezelschappen. De totale lasten bestaan voor 56% uit personele lasten. Het resultaat uit de gewone bedrijfsvoering komt voor alle gezelschappen samen in 2019 nagenoeg op nul uit. Grote theatergezelschappen boeken in 2019 een negatief financieel resultaat, terwijl (middel)kleine en middelgrote gezelschappen in de plus eindigen. De totale betaalde personeelssterkte van alle theatergezelschappen samen komt uit op ruim 1.170 fte's, waarvan 27% bestaat uit ingehuurde zzp'ers. Tabel 6.1 toont een aantal kengetallen voor het 'gemiddelde theatergezelschap' per grootteklasse in 2019.

Ruim de helft van het aantal organisaties bestaat uit middelgrote en grote theatergezelschappen. De grote gezelschappen, met soms eigen podia, zijn in termen van omzet vijftien keer zo groot als de (middel)kleine gezelschappen en in termen van personeelssterkte elf keer zo groot.

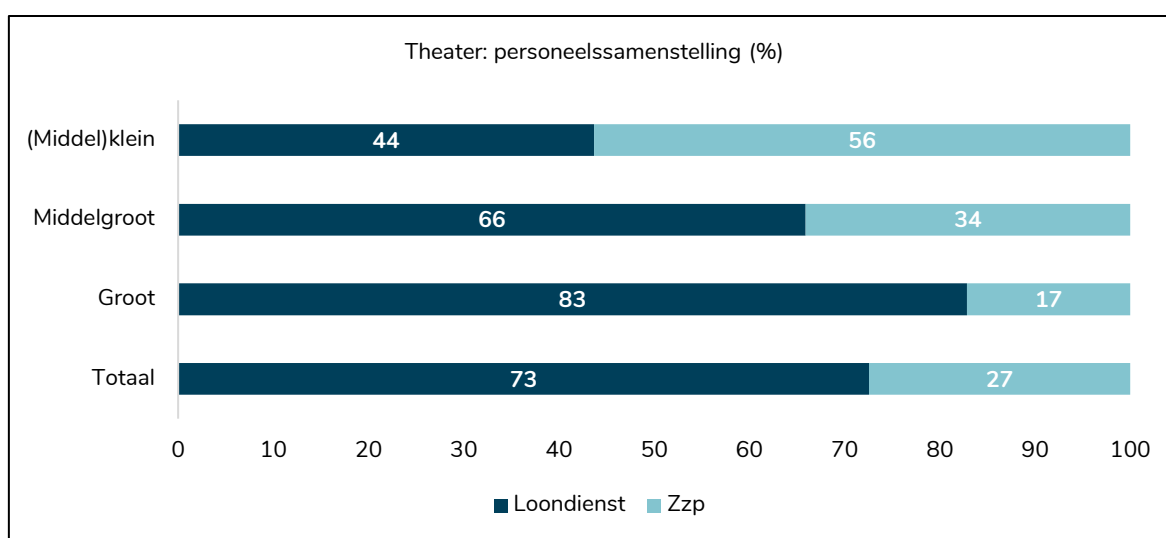
(Middel)kleine theatergezelschappen draaien in tegenstelling tot middelgrote en grote gezelschappen vooral op zzp'ers (Figuur 6.1). Bij hen is 56% van de werkenden zzp'er en is 44% in loondienst. Bij de middelgrote en grote theatergezelschappen bestaat in 2019 juist het merendeel van de werkenden uit personeel in loondienst.

Tabel 6.1 Theater: gemiddelden per grootteklasse, 2019

	Aantal Organisaties	Omzet (x € 1 mln.)	Publieks-Inkomsten (x € 1 mln.) ^a	Personeel-lasten (x € 1 mln.)	Personeels-sterkte (fte's)
(Middel)klein	28	0,6	0,1	0,4	6,3
Middelgroot	20	1,6	0,3	1,0	15,2
Groot	10	8,5	1,6	4,5	69,4
Gewogen gemiddelde/ totaal	58	2,3	0,4	1,3	20,2

a Publieksinkomsten inclusief publieksgerelateerde inkomsten.

Figuur 6.1 Theater: personeelssamenstelling per grootteklasse naar type werkende, 2019

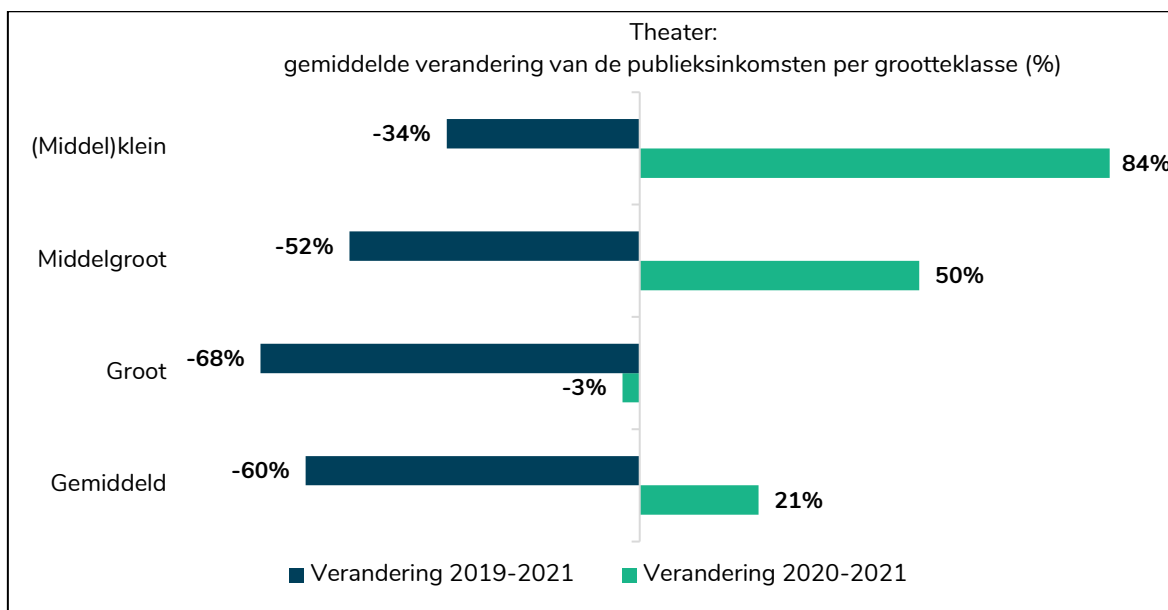

6.3 Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse

De publieksinkomsten van de 58 theatergezelschappen zijn door de coronamaatregelen tussen 2019 en 2021 per saldo gemiddeld met 60% gedaald (Figuur 6.2), nadat zij in 2020 met maar liefst 67% zijn gekrompen en in 2021 weer met 21% zijn gegroeid. Bij de grote gezelschappen is de daling van de publieksinkomsten (68%) twee keer zo groot als bij de (middel)kleine gezelschappen, die de daling tussen 2019 en 2021 hebben weten te beperken tot 34%.

De uiteenlopende ontwikkeling van de publieksinkomsten tussen 2019 en 2021 is voor een belangrijk deel terug te voeren op verschillen in het tempo waarmee de activiteiten in 2021 zijn opgeschaald. De publieksinkomsten van de (middel)kleine en middelgrote theatergezelschappen zijn daardoor in 2021 sterk gestegen ten opzichte van 2020, vooral bij de (middel)kleine gezelschappen waar de publieksinkomsten in 2021 maar liefst met 84% zijn gestegen. Dat is overigens nog onvoldoende om de enorme krimp van de publieksinkomsten in 2020 teniet te doen. Bij de grote, minder wendbare gezelschappen blijft de daling van de publieksinkomsten niet beperkt tot 2020, maar vallen de publieksinkomsten in 2021 verder terug met 3%. Desondanks zijn de publieksinkomsten van de gezamenlijke theatergezelschappen in 2021 met 21% gegroeid.

Figuur 6.2 Theater: ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse^a

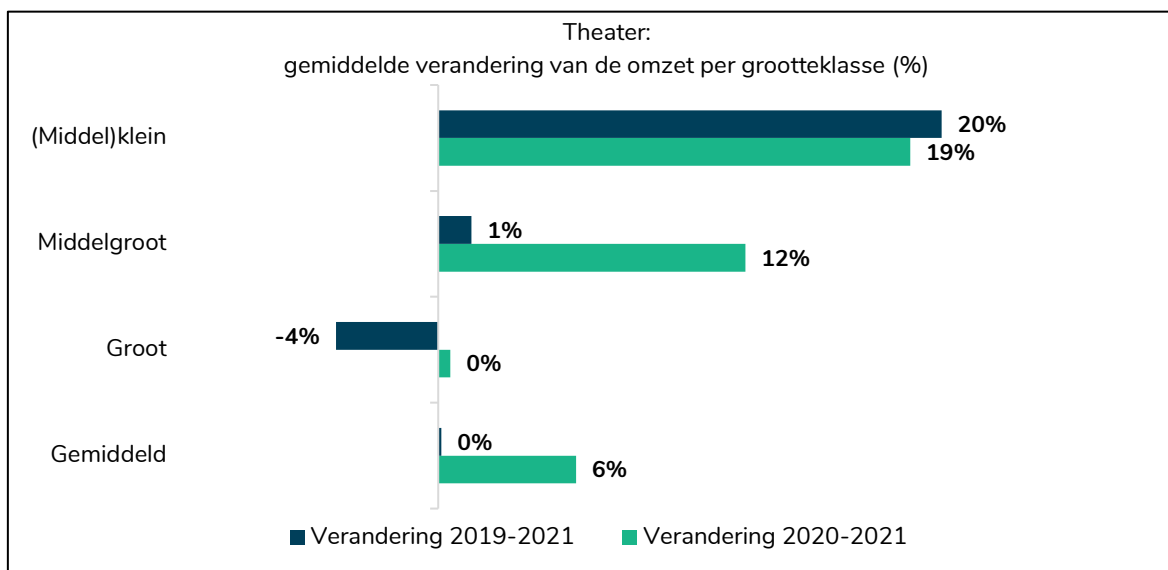

a Publieksinkomsten inclusief publieksgerelateerde inkomsten.

6.4 Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse

Figuur 6.3 onthult dat de totale omzet van de 58 theatergezelschappen (inclusief coronasteun) in 2021 gelijk is aan die in 2019. Dat is het saldo van enerzijds de sterk gedaalde publieksinkomsten in 2020 en anderzijds de gestegen publieksinkomsten en meerjarige subsidies van de verschillende overheden in 2021, en bovenal de coronasteun in 2021. In 2021 is de omzet daardoor vrijwel over de hele linie toegenomen ten opzichte van 2019 en 2020. Alleen de grote gezelschappen boekten in dat jaar geen omzetgroei.

Figuur 6.3 Theater: ontwikkeling van de omzet per grootteklasse

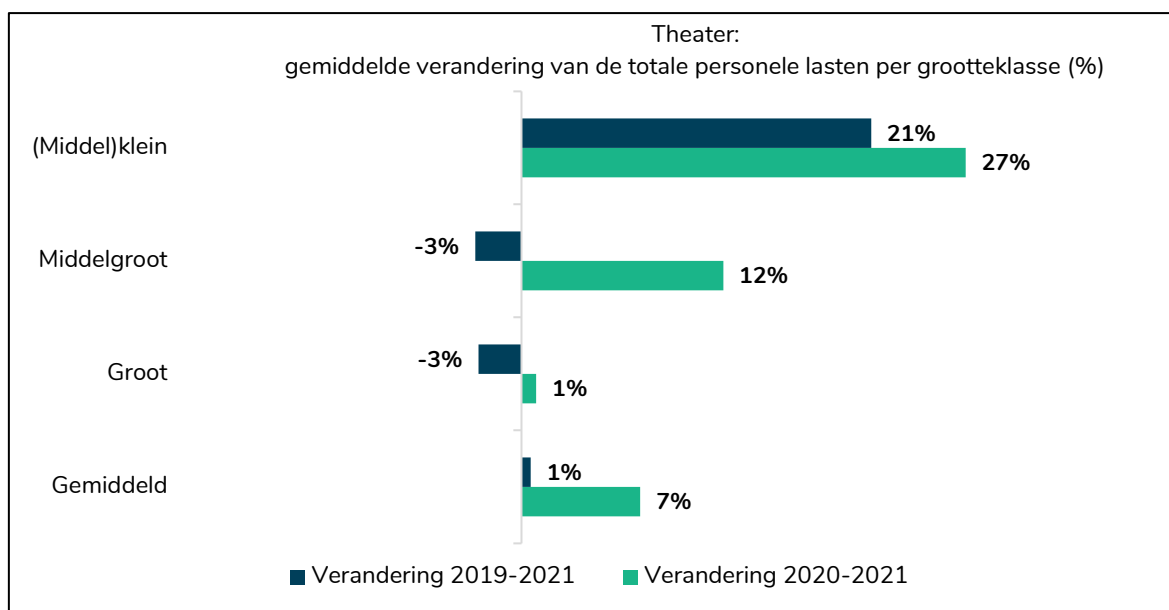
Vooraf door de sterk uiteenlopende ontwikkeling van de publieksinkomsten bestaan er tussen theatergezelschappen in de verschillende grootteklassen – zowel in 2020 als in 2021 en daarmee ook in de gehele periode 2019-2021 – aanzienlijke verschillen in de omzetontwikkeling. Over de

gehele periode 2019-2021 vertonen de (middel)kleine gezelschappen de meest positieve omzetontwikkeling, gevolgd door de middelgrote gezelschappen. Bij de grote gezelschappen is de omzetontwikkeling tussen 2019 en 2021 echter negatief.

6.5 Ontwikkeling van de personele lasten

De totale personele lasten van de 58 theatergezelschappen samen zijn tussen 2019 en 2021 per saldo vrijwel stabiel gebleven (Figuur 6.4). Dat is het gevolg van een daling van 6% in 2020 en een stijging van 7% in 2021. Middelgrote en grote gezelschappen – met een minder gunstige omzetontwikkeling dan de (middel)kleine gezelschappen – hebben hun personele lasten tussen 2019 en 2021 per saldo teruggebracht ondanks relatief bescheiden toename van de personele lasten in 2021. De ontwikkeling van de personele lasten van de (middel)kleine gezelschappen vertoont een afwijkend beeld. Hun personele lasten zijn tussen 2019 en 2021 per saldo juist gestegen door een snelle opschaling van de activiteiten en daaruit voortvloeiende toename van de personele lasten in 2021.

Figuur 6.4 Theater: ontwikkeling van de totale personele lasten per grootteklasse

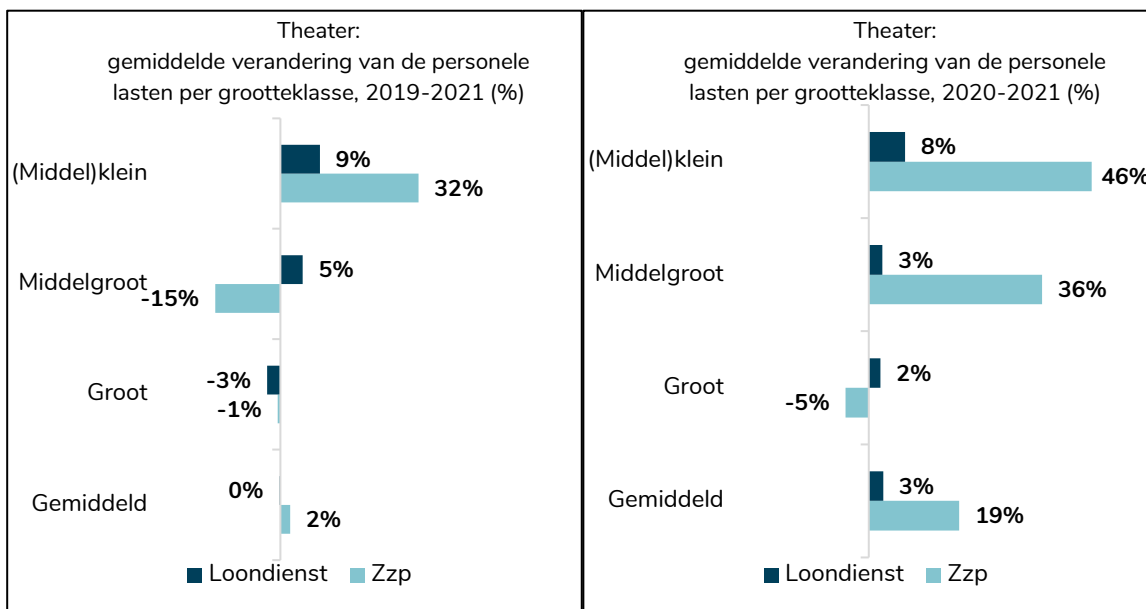

De mate waarin theatergezelschappen hun personele lasten hebben teruggebracht of verhoogd, loopt uiteen per type werkende (Figuur 6.5). Gemiddeld zijn de lasten van personeel in loondienst tussen 2019 en 2021 per saldo vrijwel gelijk gebleven na een daling van 3% in 2019 en een stijging van 3% in 2021. De lasten van zzp'ers zijn tussen 2019 en 2021 per saldo licht toegenomen met 2%, na een forse krimp van 14% in 2020 en een sterke groei van 19% in 2021.

Tussen (middel)kleine theatergezelschappen enerzijds en middelgrote en grote theatergezelschappen anderzijds bestaan grote verschillen in de ontwikkeling van zowel de lasten van personeel in loondienst als van de zzp-lasten. (Middel)kleine gezelschappen hebben de lasten van beide personeelscategorieën tussen 2019 en 2021 verhoogd (met respectievelijk 9% en 32%), vooral na de start van de nieuwe subsidieperiode. De middelgrote gezelschappen vertonen in dezelfde periode per saldo een krimp van de zzp-lasten (15%) en een lichte groei van de lasten van personeel in

loondienst (5%), hoewel hun zzp-lasten in 2021 juist sterk zijn toegenomen na in 2020 met 38% te zijn gedaald. Bij de grote gezelschappen zijn zowel de zzp-lasten als de lasten van personeel in loondienst tussen 2019 en 2021 per saldo gedaald (met respectievelijk 1% en 3%) door de tragere opschaling van de activiteiten.

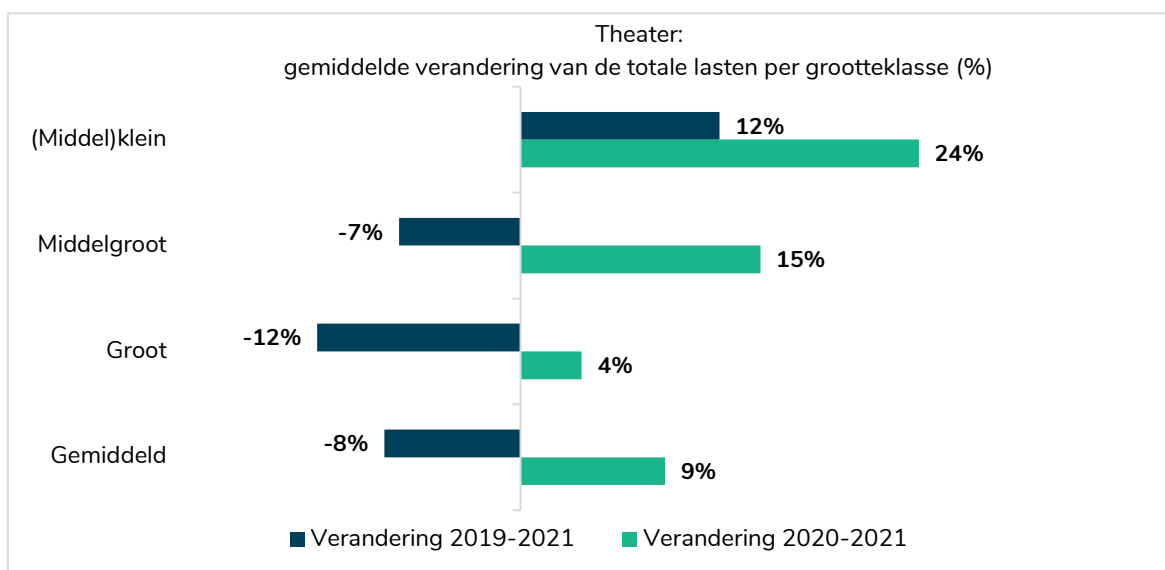
Figuur 6.5 Theater: ontwikkeling van de personele lasten naar type werkende per grootteklasse

6.6 Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

De theatergezelschappen hebben hun totale lasten (personeel en materieel) tussen 2019 en 2021 per saldo gemiddeld met 8% verminderd (Figuur 6.6). De stijging van de totale lasten met 9% in 2021 is echter te beperkt om de krimp van 16% in 2020 teniet te doen. De lastendaling tussen 2019 en 2021 is het gevolg van een afname van de materiële lasten (inclusief huisvesting) met 19%. De personele lasten zijn vrijwel gelijk gebleven.

Figuur 6.6 Theater: ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

Middelgrote en grote theatergezelschappen – met een relatief ongunstige omzetontwikkeling – bezuinigen tussen 2019 en 2021 per saldo het meest op hun totale lasten (met respectievelijk 7% en 12%), vooral door een sterke krimp van de materiële lasten. De totale lasten van de (middel)kleine gezelschappen stijgen in 2021 het meest door de opschaling van hun activiteiten. Daardoor zijn hun totale lasten tussen 2019 en 2021 per saldo zelfs toegenomen met 12%.

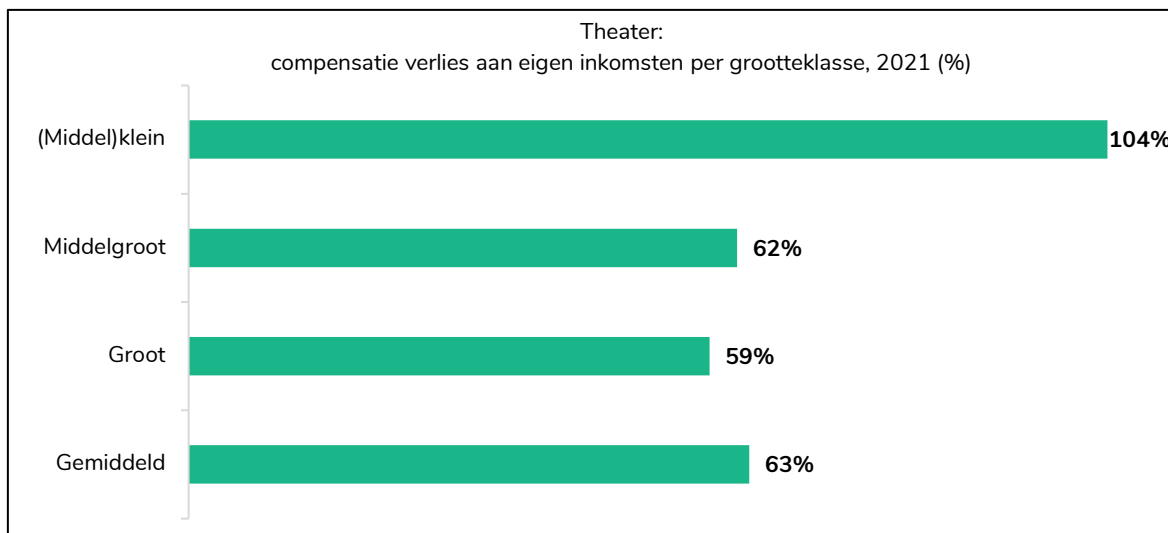
6.7 Effecten van de coronasteun

6.7.1 Resultaten per grootteklasse

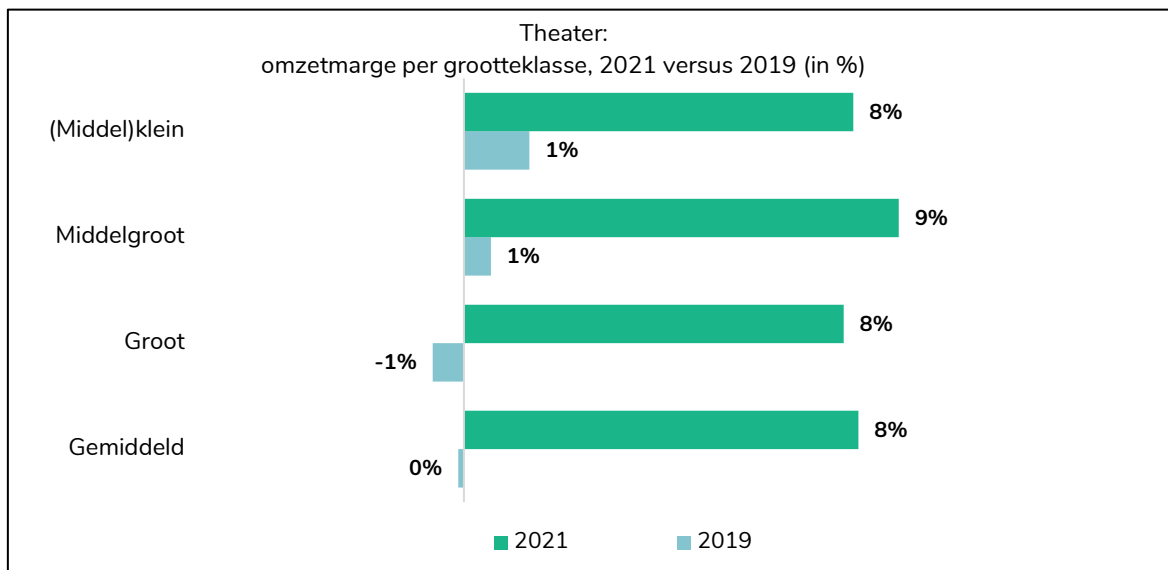
De eigen inkomsten van theatergezelschappen zijn in 2021 gemiddeld 52% lager dan in 2019. Het ministerie van OCW compenseert in 2021 gemiddeld 63% van dit verlies aan eigen inkomsten via specifieke coronasteun (Figuur 6.7). (Middel)kleine gezelschappen, met een in verhouding beperkt verlies aan eigen inkomsten (26%), ontvangen een meer dan volledige compensatie voor dit verlies. Dat geldt niet voor grote en middelgrote theatergezelschappen, die voor 59% à 62% worden gecompenseerd.

Toch realiseren middelgrote en grote gezelschappen – door flink te snijden in hun lasten – in 2021 beduidend hogere omzetmarges dan in 2019 (9% en 8% versus 1% en -1%) en een vergelijkbare omzetmarge als (middel)kleine gezelschappen (Figuur 6.8).

Figuur 6.7 Theater: compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun van het ministerie van OCW per grootteklasse

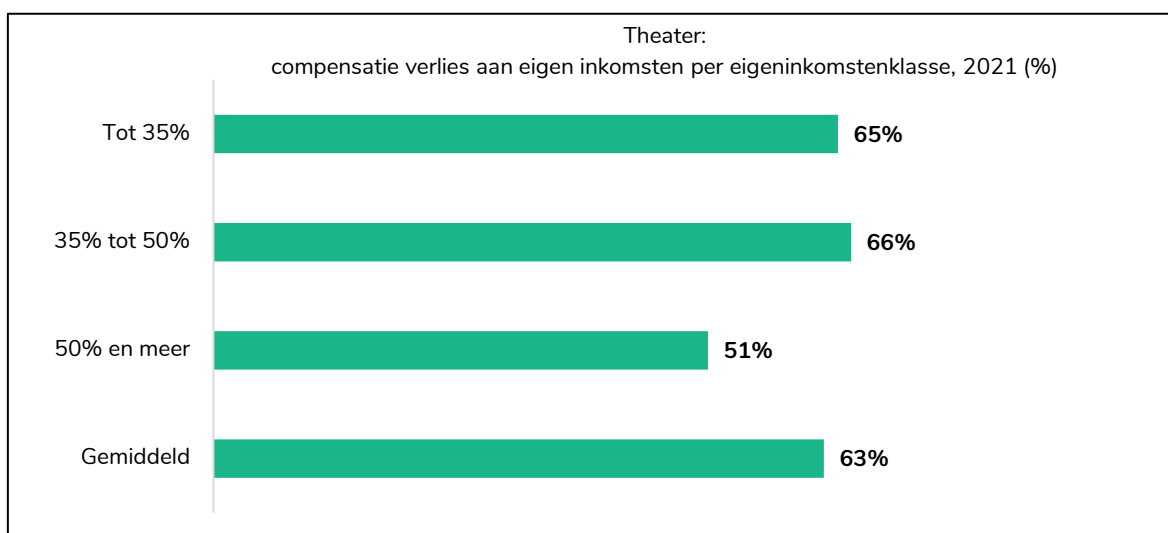
Figuur 6.8 Theater: omzetmarge per grootteklasse, 2021 versus 2019 (in %)

6.7.2 Resultaten per eigeninkomstenklasse

32 theatergezelschappen hebben in 2019 minder dan 35% eigen inkomsten, 17 gezelschappen 35% tot 50% eigen inkomsten en 9 gezelschappen 50% en meer eigen inkomsten. Theatergezelschappen met in 2019 50% of meer eigen inkomsten ontvangen in verhouding tot hun verlies aan eigen inkomsten minder compensatie dan de overige gezelschappen (Figuur 6.9). Een soortgelijk patroon nemen we ook in veel andere deelsectoren waar.

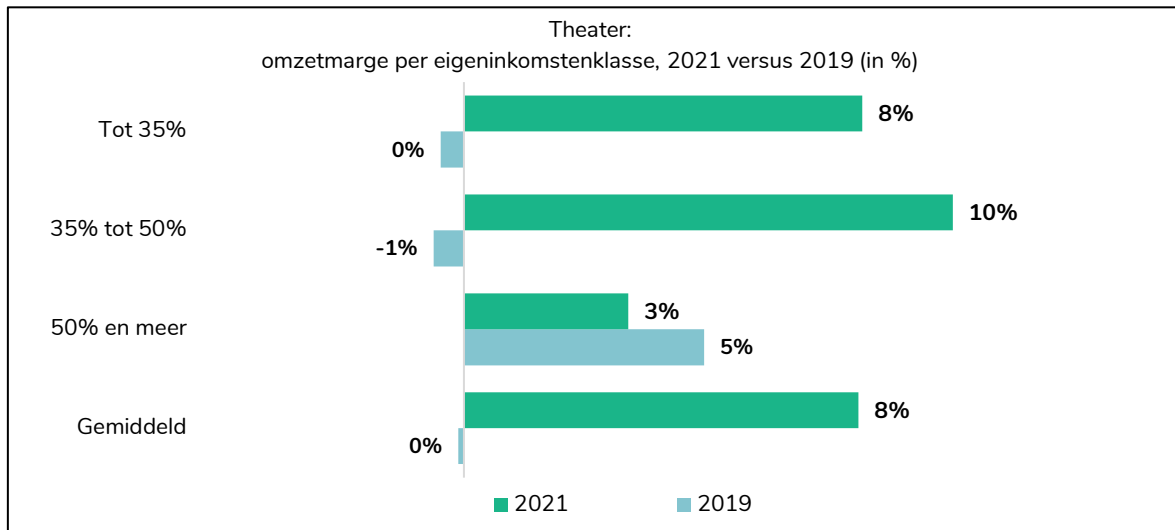
Figuur 6.9 Theater: compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun van het ministerie van OCW per eigeninkomstenklasse, 2021 (in %)

Mede door de in verhouding royale coronasteun is de omzet van theatergezelschappen met initieel 35% tot 50% eigen inkomsten tussen 2019 en 2021 het meest gestegen. Als gevolg daarvan is hun omzetmarge in 2021 sterk gestegen ten opzichte van 2019 en realiseren deze gezelschappen de hoogste omzetmarge (Figuur 6.10). De omzetmarge van theatergezelschappen met initieel

50% en meer eigen inkomsten blijft in 2021 – mede door de relatief beperkte coronasteun – achter bij de overige gezelschappen en is gedaald ten opzichte van 2019.

Figuur 6.10 Theater: omzetmarge per eigeninkomstenklasse, 2021 versus 2019 (in %)

6.8 Conclusies

Het hoofdstuk bevat een schets van de gevolgen van de coronacrisis voor de meerjarig gesubsidi-
eerde theatergezelschappen. Dit gebeurt aan de hand van een vergelijking van jaarcijfers voor
2019, het laatste jaar vóór de coronapandemie, met jaarcijfers voor de jaren 2020 en 2021. De
jaarcijfers berusten op informatie van het ministerie van OCW en het Fonds Podiumkunsten, met
uitzondering van de uitsplitsing van de personele lasten, die deels op enquêtecijfers berust. De be-
langrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- De publieksinkomsten van theatergezelschappen zijn tussen 2019 en 2021 gemiddeld met 60% teruggevallen. Dat is het saldo van een krimp van 67% in 2020 en een groei van 21% in 2021.
- Bij de grote gezelschappen is de daling van de publieksinkomsten twee keer zo groot als bij de (middel)kleine gezelschappen (68% versus 34%). De uiteenlopende ontwikkeling van de publieksinkomsten is grotendeels het gevolg van verschillen in het tempo van de opschaling van de activiteiten in 2021.
- De totale omzet (inclusief coronasteun) is tussen 2019 en 2021 per saldo gelijk gebleven na een daling met 5% in 2020 en een stijging met 6% in 2021. De krimp van de publieksinkomsten en andere eigen inkomsten is gecompenseerd door coronasteun en gestegen overheids-subsidies. Alleen bij de grote gezelschappen is tussen 2019 en 2021 sprake van een lichte omzetsdaling.
- Onder invloed van de relatief gunstige omzetontwikkeling zijn de totale personele lasten tus-
sen 2019 en 2021 vrijwel onveranderd gebleven. Dat is het saldo van een daling van 6% in
2020 en een stijging van 7% in 2021. Middelgrote en grote gezelschappen hebben hun per-
sonele lasten tussen 2019 en 2021 – in tegenstelling tot (middel)kleine gezelschappen – licht
verminderd.

- Middelgrote gezelschappen hebben tussen 2019 en 2021 vooral bezuinigd op de inhuur van zzp'ers, terwijl de grote gezelschappen vooral de lasten van personeel in loondienst hebben teruggebracht. (Middel)kleine gezelschappen hebben daarentegen de lasten van zowel personeel in loondienst als van zzp'ers verhoogd. Voor alle theatergezelschappen samen zijn de zzp-lasten per saldo licht gestegen (2%) en de lasten van personeel in loondienst gelijk gebleven.
- De theatergezelschappen hebben hun totale lasten (van personeel en materieel) tussen 2019 en 2021 met 8% gereduceerd. Vooral in hun materiële lasten (inclusief huisvesting) hebben zij flink gesneden (met 19%). Dat geldt met name voor middelgrote en grote gezelschappen, die per saldo het meest bezuinigd hebben op hun lasten. (Middel)kleine gezelschappen hebben hun lasten per saldo juist verhoogd in verband met de opschaling van hun activiteiten.
- De ontvangen coronasteun zorgt in 2021 voor een compensatie van 63% van het verlies aan eigen inkomsten. Door coronasteun, hogere subsidies en bezuinigingen op hun lasten schrijven theatergezelschappen in 2021 in alle grootteklassen zwarte cijfers en realiseren ze aanzienlijk hogere omzetmarges dan in 2019.
- De omzetmarge van theatergezelschappen met initieel 50% en meer eigen inkomsten blijft in 2021 – mede door de relatief beperkte coronasteun – achter bij de overige gezelschappen en is lager dan in 2019.
- Vergeleken met het eerdere onderzoek zijn de resultaten voor 2020 veelal iets minder uitgesproken, maar zijn de algemene tendensen behoudens voor een enkele grootteklasse vergelijkbaar. De belangrijkste verklaring voor de minder uitgesproken resultaten is dat het eerdere onderzoek berustte op schattingen van organisaties op basis van drie (corona)kwartalen in plaats van op jaarcijfers uit jaarrekeningen, zoals in het huidige rapport.

7 Meerjarig gesubsidieerd muziektheater

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk geven we een beschrijving van de consequenties van de coronacrisis voor de meerjarig gesubsidieerde muziektheatergezelschappen inclusief muziektheater voor de jeugd. Deze groep organisaties duiden we verder aan als muziektheater(gezelschappen). De analyse blijft beperkt tot de gezelschappen die in beide subsidieperioden een meerjarige subsidie van het Fonds Podiumkunsten of van het ministerie van OCW ontvangen. De cijfers van de Nationale Opera en Ballet bevatten ook die van het bijbehorende podium en het Nationale Ballet.

Voor muziektheater hanteren we de volgende indeling in grootteklassen op basis van de omvang van de jaaromzet in 2019:

- 1 (middel)klein: tot € 1 mln. omzet;
- 2 (middel)groot: € 1 mln. of meer omzet.

Kleine en middelkleine muziektheatergezelschappen zijn om statistische redenen in de analyse samengevoegd evenals middelgrote en de grote muziektheatergezelschappen. In het hoofdstuk bespreken we de belangrijkste resultaten. Voor de gekozen onderzoeksaanpak wordt verwezen naar hoofdstuk 3.

7.2 De situatie in het kalenderjaar 2019

De 16 muziektheatergezelschappen zetten in het kalenderjaar 2019 samen € 93 mln. om. De Nationale Opera en Ballet neemt daarvan het leeuwendeel voor haar rekening. De omzet bestaat voor € 32 mln. (34%) uit eigen inkomsten. De publieksinkomsten maken 68% uit van de eigen inkomsten. Bij de (middel)kleine gezelschappen leveren de eigen inkomsten in verhouding een grotere bijdrage aan de omzet dan bij de (middel)grote gezelschappen. In 2019 bestaat 70% van de totale lasten uit personele lasten. De 16 muziektheatergezelschappen kampen in 2019 met een negatief resultaat uit de gewone bedrijfsvoering van in totaal € -2,7 mln. Dat komt vooral door het negatieve resultaat van (middel)grote gezelschappen. (Middel)kleine gezelschappen boeken een bescheiden negatief resultaat. De totale betaalde personeelssterkte van alle gezelschappen samen komt uit op ruim 990 fte's. Tabel 7.1 brengt per grootteklasse een aantal kengetallen in beeld voor het 'gemiddelde muziektheatergezelschap' in 2019.

Ruim de helft van de muziektheatergezelschappen bestaat uit (middel)grote gezelschappen. De (middel)grote gezelschappen zijn qua omzet gemiddeld bijna 25 keer zo groot als de (middel)kleine gezelschappen en in termen van personeelssterkte gemiddeld ruim 17 keer zo groot. Een kanttekening hierbij is dat het totaalbeeld wordt gedomineerd door de Nationale Opera en Ballet, die goed is voor ruim driekwart van de omzet van de gehele deelsector.

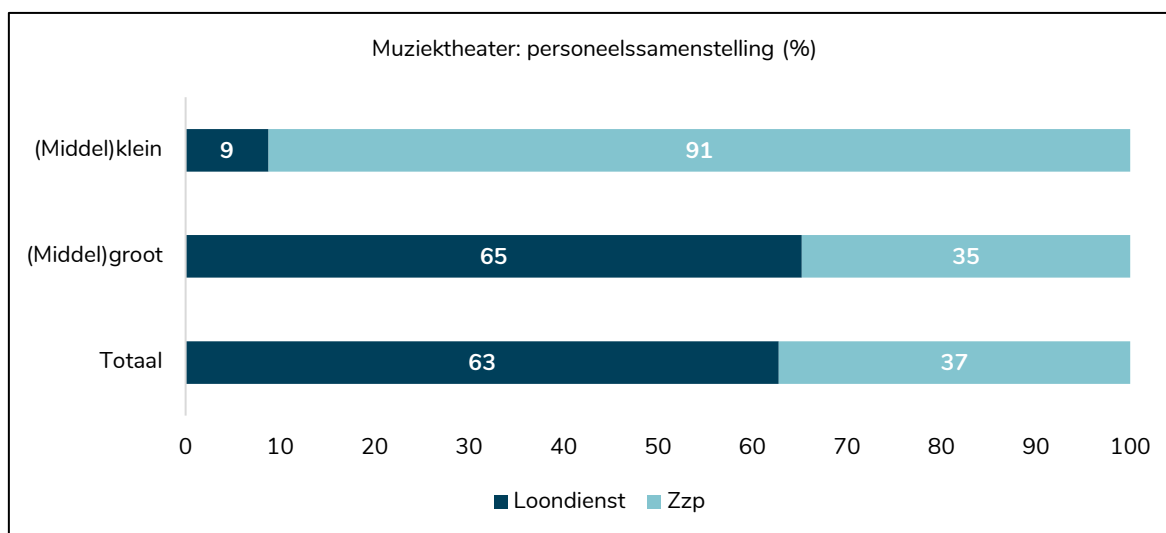
Tabel 7.1 Muziektheater: gemiddelden per grootteklasse, 2019^a

	Aantal organisaties	Omzet (x € 1 mln.)	Publieksinkomsten (x € 1 mln.)	Personeelkosten (x € 1 mln.)	Personeelssterkte (fte's)
(Middel)klein	7	0,5	0,1	0,3	6,1
(Middel)groot	9	12,8	3,0	9,3	105,7
Gewogen gemiddelde/ totaal	16	5,8	1,4	4,2	62,2

a Inclusief het Nationale Ballet.

(Middel)kleine muziektheatergezelschappen zetten in tegenstelling tot (middel)grote gezelschappen vrijwel uitsluitend zzp'ers in (91% tegen 35%). Bij de (middel)grote gezelschappen bestaat in 2019 65% van het personeel uit medewerkers in loondienst, vooral met een vast dienstverband (Figuur 7.1).

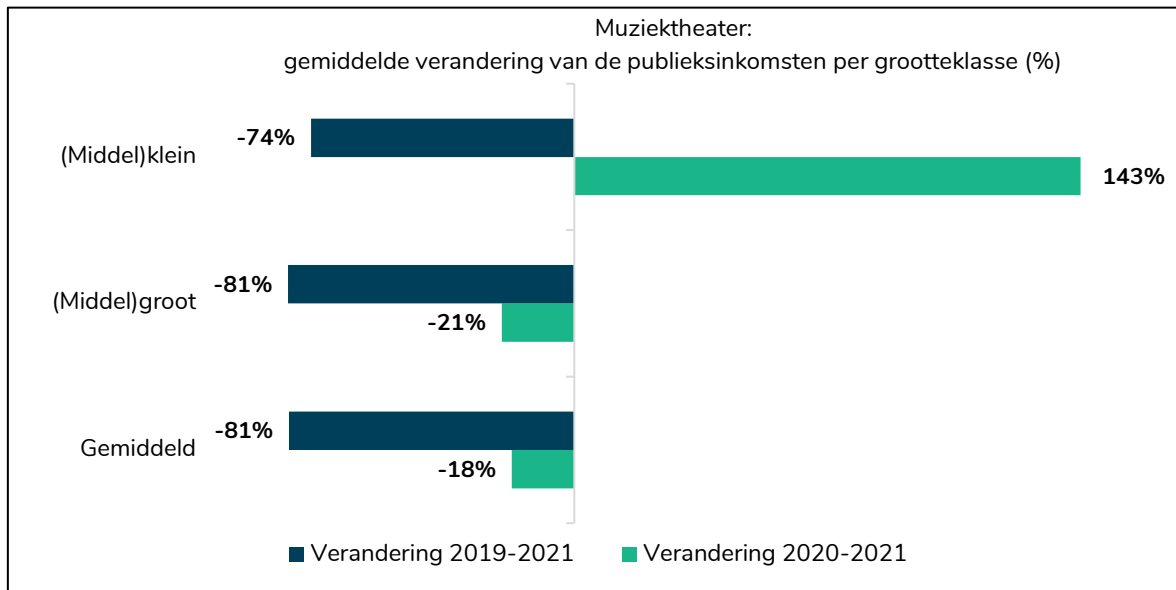
Figuur 7.1 Muziektheater: personeelssamenstelling per grootteklasse naar type werkende, 2019

7.3 Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse

De publieksinkomsten van de 16 muziektheatergezelschappen zijn tussen 2019 en 2021 per saldo met gemiddeld 81% gekrompen (Figuur 7.2). Dat is het resultaat van een daling van 77% in 2020 en nog eens een daling van 18% in 2021. In de periode 2019-2021 is de krimp van de publieksinkomsten per saldo het grootste bij de (middel)grote gezelschappen en iets minder groot bij de (middel)kleine gezelschappen (81% versus 74%). Dat verschil komt voor een belangrijk deel doordat de publieksinkomsten van (middel)grote gezelschappen – in tegenstelling tot die van de (middel)kleine gezelschappen met een snellere opschaling van hun activiteiten – in 2021 verder teruglopen (-21% versus +143%).

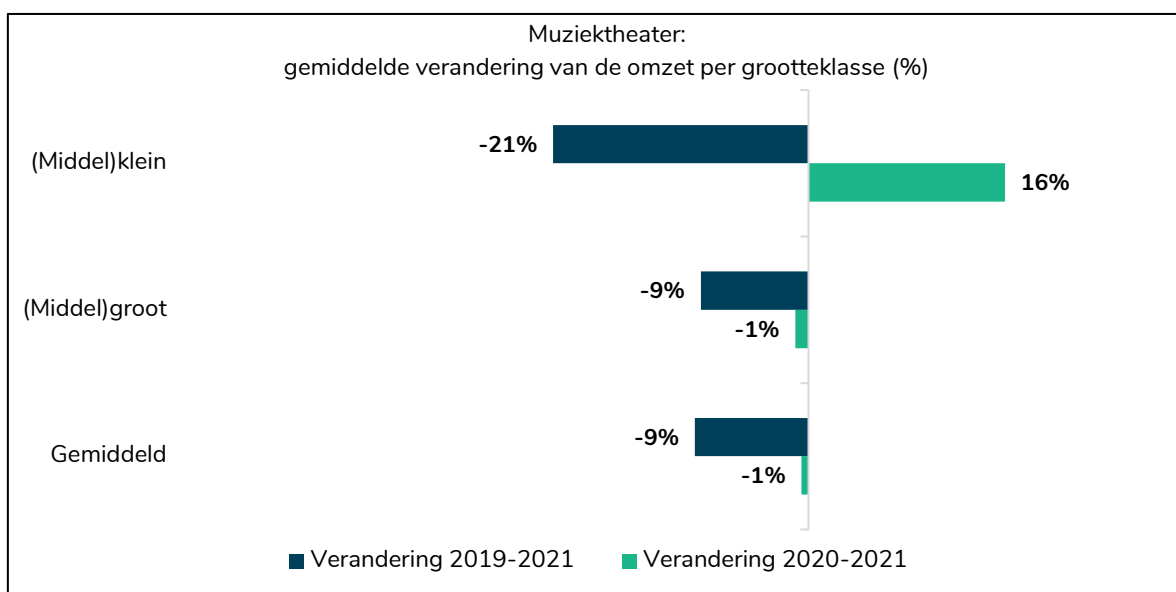
Figuur 7.2 Muziektheater: ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse

7.4 Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse

De 16 muziektheatergezelschappen zien hun totale omzet (inclusief coronasteun) tussen 2019 en 2021 per saldo met 9% teruglopen (Figuur 7.3). De omzet van de muziektheatergezelschappen daalt evenals in de andere deelsectoren in deze periode minder sterk dan de publieksinkomsten (9% versus 81%). Dat is deels het gevolg van de coronasteun, die een deel van het verlies aan publieksinkomsten en eigen inkomsten goed maakt, en de in de nieuwe subsidieperiode gestegen meerjarige subsidies van de verschillende overheden.

Figuur 7.3 Muziektheater: ontwikkeling van de omzet per grootteklasse

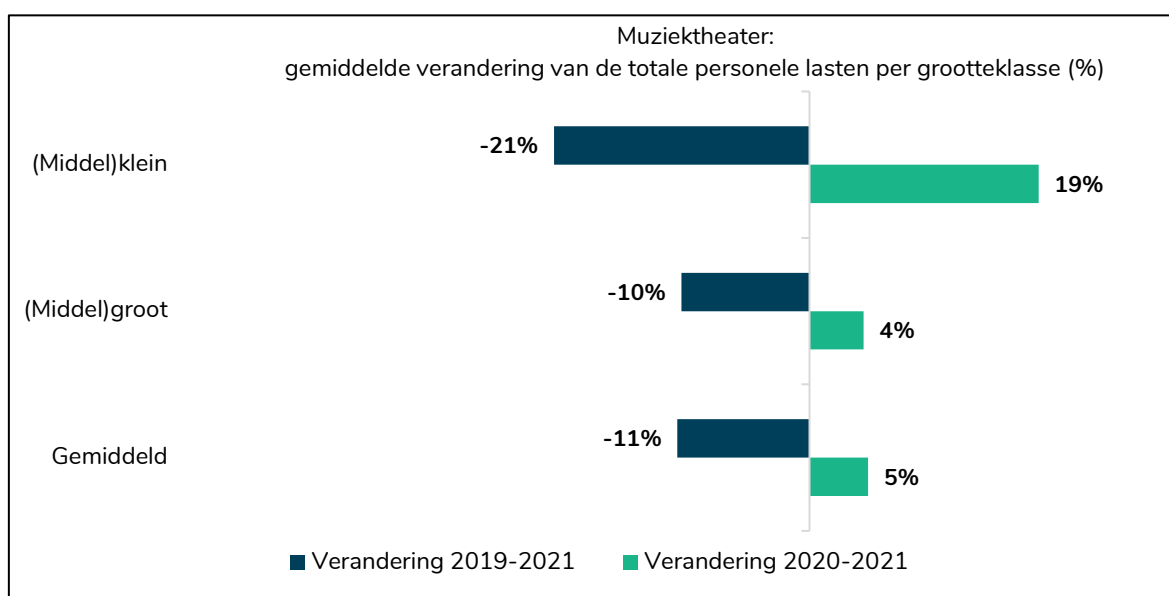
Tussen 2019 en 2021 is de omzetzaling van de (middel)kleine muziektheatergezelschappen – ondanks een beperktere daling van de publieksinkomsten – beduidend groter dan die (middel)grote gezelschappen (21% tegen 9%). Dat is vooral het gevolg van de uiteenlopende coronasteun die de

twee groepen muziektheatergezelschappen hebben ontvangen (zie paragraaf 7.7). De omzet van de (middel)kleine gezelschappen stijgt door de forse opschaling van de activiteiten in 2021 veel sneller dan die van de (middel)grote gezelschappen (16% versus -1%).

7.5 Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse

De 16 muziektheatergezelschappen hebben hun totale personele lasten tussen 2019 en 2021 per saldo met 11% teruggebracht (Figuur 7.4). Dat is de resultante van een krimp van 15% in 2020 en een groei van 5% in 2021. De daling van de personele lasten bij de (middel)kleine gezelschappen is tussen 2019 en 2021 ruim twee keer zo groot als bij de (middel)grote gezelschappen (21% versus 10%). Dat komt waarschijnlijk vooral door verschillen in de omvang van de coronasteun.

Figuur 7.4 Muziektheater: ontwikkeling van de totale personele lasten per grootteklasse

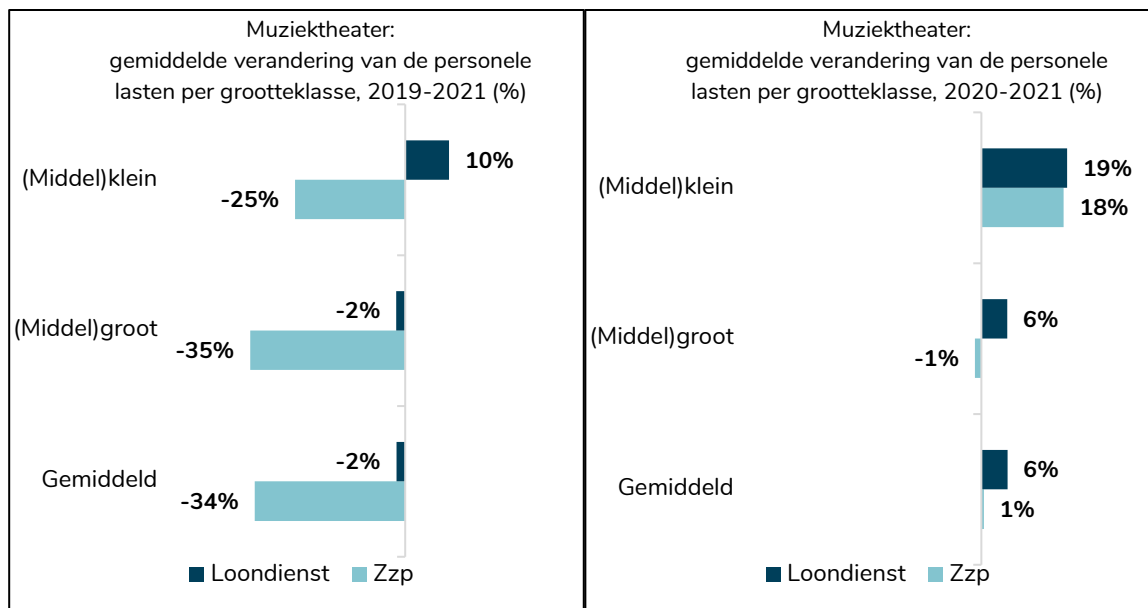

Het verloop van de personele lasten verschilt sterk per type werkende (Figuur 7.5). Per saldo hebben de muziektheatergezelschappen de lasten van hun zzp'ers tussen 2019 en 2021 gemiddeld met 34% verlaagd, terwijl zij de lasten van het personeel in loondienst slechts met 2% hebben teruggebracht. De krimp van de zzp-lasten vindt alleen plaats in 2020. In 2021 zijn de lasten van zzp'ers vrijwel stabiel gebleven op het niveau van 2020.

Voor de (middel)grote gezelschappen hebben de inzet van zzp'ers tussen 2019 en 2021 sterk teruggebracht (met 35%). In tegenstelling tot de (middel)kleine gezelschappen is bij hen de inzet van zzp'ers in 2021 niet toegenomen. Dat is mede het gevolg van de tragere opschaling van hun activiteiten in 2021.

De daling van de lasten van het personeel in loondienst komt geheel voor rekening van de (middel)grote gezelschappen. Bij de (middel)kleine gezelschappen stijgen de lasten van het personeel in loondienst tussen 2019 en 2021 weliswaar met 10%, maar het gaat om bescheiden bedragen. Het overgrote deel van hun werkenden is immers zzp'er (Figuur 7.1).

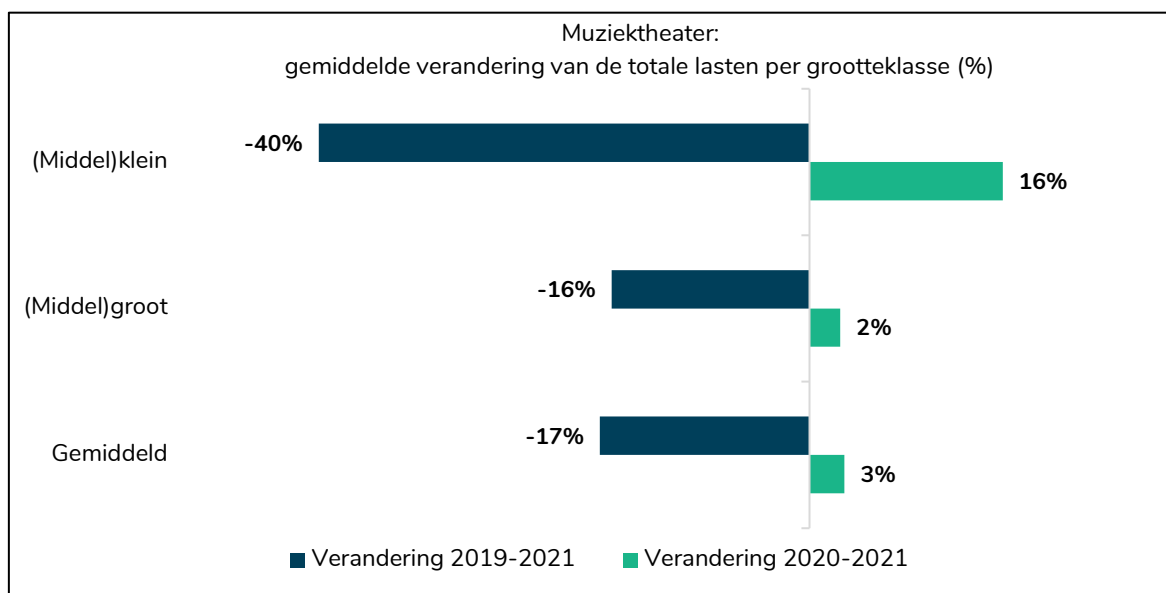
Figuur 7.5 Muziektheater: ontwikkeling van de personele lasten naar type werkende per grootteklasse

7.6 Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

De 16 muziektheatergezelschappen hebben hun totale lasten (personeel en materiaal) tussen 2019 en 2021 met 17% verlaagd (Figuur 7.6). Dat is het saldo van een krimp van 19% in 2020 en een groei van 3% in 2021. De lastendaling vloeit voort uit een bezuiniging op de personele lasten en de materiële lasten (inclusief huisvesting) in de periode 2019 tot en met 2021 met respectievelijk 11% en 32%.

Figuur 7.6 Muziektheater: ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

(Middel)kleine muziektheatergezelschappen hebben per saldo hun lasten tussen 2019 en 2021 in totaal aanzienlijk sterker teruggebracht dan de (middel)grote gezelschappen (40% tegen 16%), hoewel hun lasten in 2021 door de snellere opschaling van de activiteiten beduidend sterker zijn

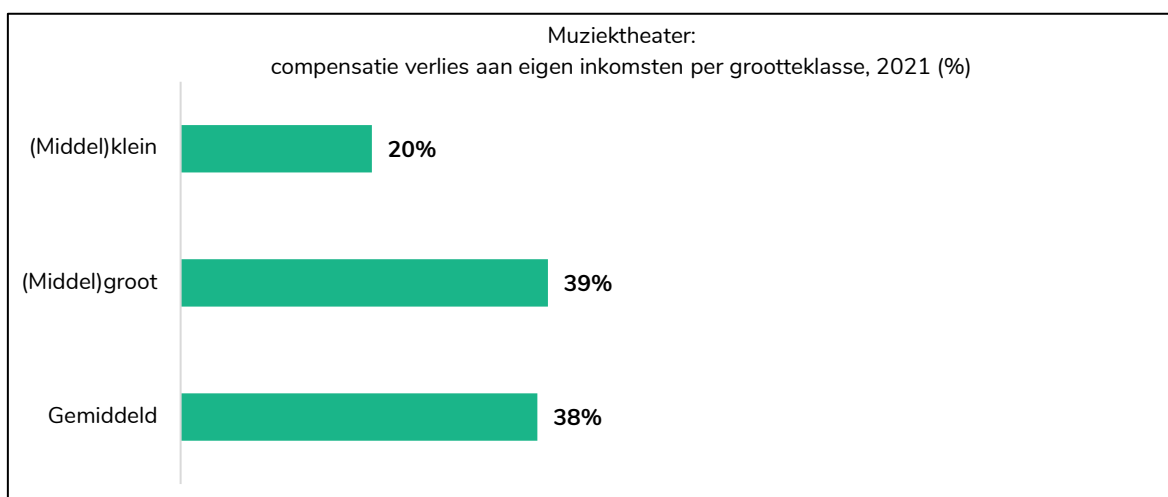
toegenomen dan die van de (middel)grote gezelschappen. De ontwikkeling van de totale lasten bij de (middel)kleine gezelschappen wordt sterk beïnvloed door de ontwikkeling van hun materiële lasten, die in de periode 2019-2021 met bijna twee derde zijn gekelderd.

7.7 Effecten van de coronasteun

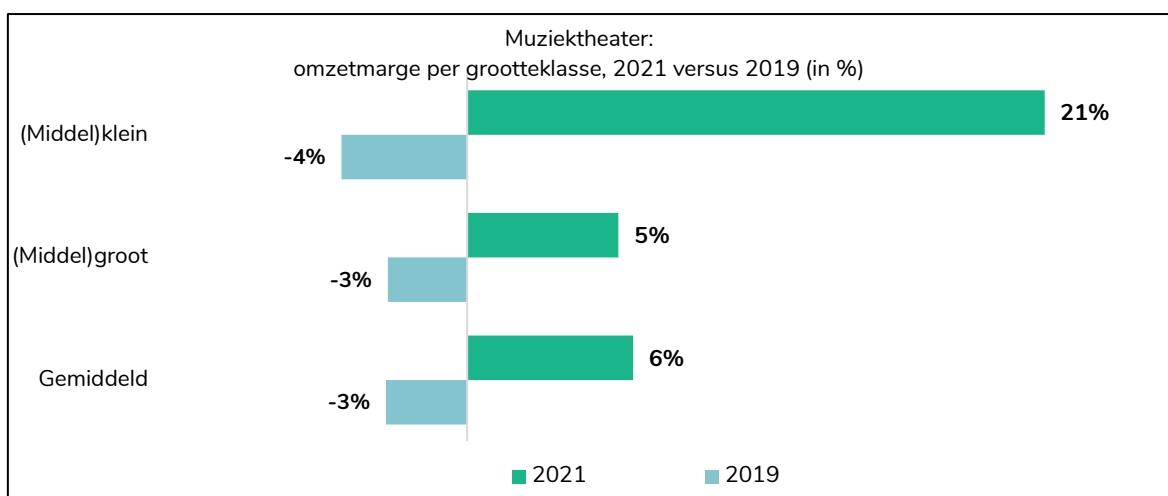
7.7.1 Resultaten per grootteklasse

De eigen inkomsten van muziektheatergezelschappen zijn in 2021 met gemiddeld 52% gedaald ten opzichte van 2019. De coronasteun van het ministerie van OCW compenseert gemiddeld 38% van dit verlies aan eigen inkomsten (Figuur 7.7). (Middel)grote gezelschappen ontvangen bijna twee keer zo veel compensatie als (middel)kleine gezelschappen.

Figuur 7.7 Muziektheater: compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun van het ministerie van OCW per grootteklasse

Figuur 7.8 Muziektheater: omzetmarge per grootteklasse, 2021 versus 2019 (in %)

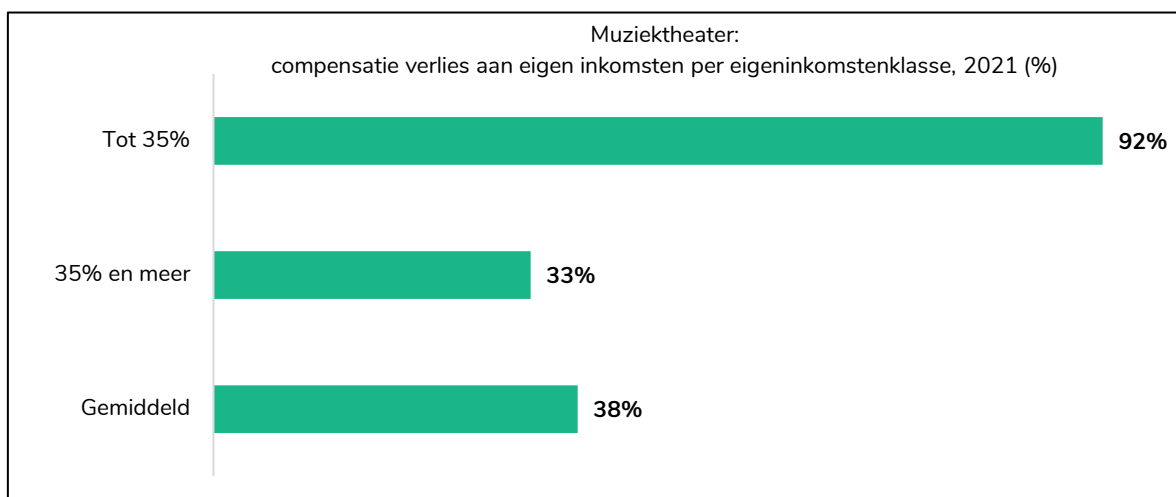
Ondanks de relatief beperkte compensatie voor hun verlies aan eigen inkomsten realiseren (middel)kleine muziektheatergezelschappen in 2021 een beduidend hogere omzetmarge dan de

(middel)grote gezelschappen: 21% versus 5% (Figuur 7.8). Dat komt vooral doordat de (middel)kleine gezelschappen veel sterker in lasten hebben gesneden dan de (middel)grote gezelschappen (40% versus 16%). In beide grootteklassen is de omzetmarge sterk verbeterd ten opzichte van 2019, toen de gezelschappen nog rode cijfers schreven.

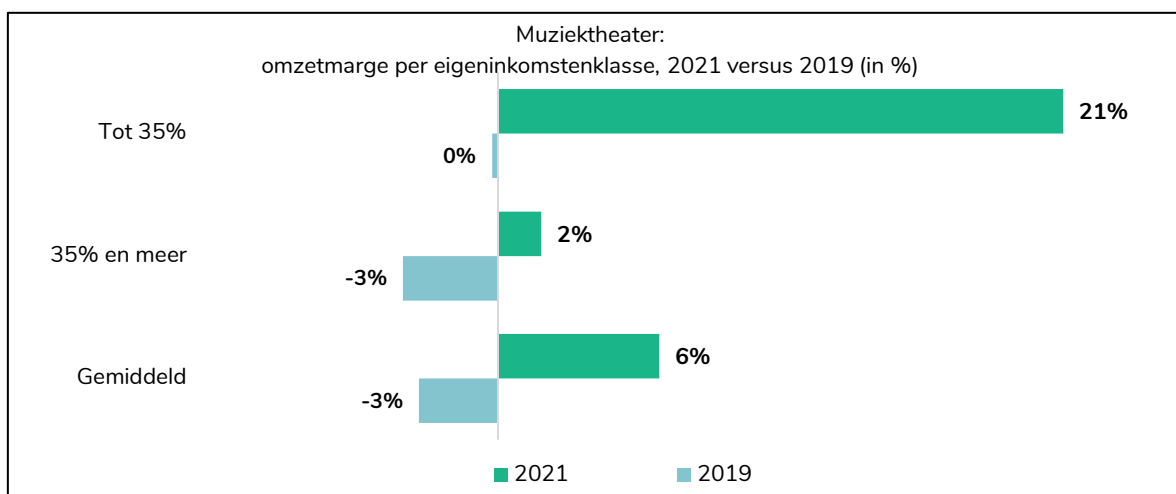
7.7.2 Resultaten per eigeninkomstenklasse

In 2019 verwierven negen muziektheatergezelschappen als percentage van de omzet minder dan 35% eigen inkomsten en hadden zeven gezelschappen meer dan 35% eigen inkomsten. Figuur 7.9 laat zien dat de eerste groep gezelschappen in verhouding tot hun verlies aan eigen inkomsten bijna drie keer zoveel coronasteun ontvangt als de tweede groep organisaties (92% versus 33%). Een soortgelijk patroon zagen we bij dans en theater ook.

Figuur 7.9 Muziektheater: compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun van het ministerie van OCW per eigeninkomstenklasse, 2021 (in %)

Figuur 7.10 Muziektheater: omzetmarge per eigeninkomstenklasse, 2021 versus 2019 (in %)

Gezelschappen met initieel minder dan 35% eigen inkomsten realiseren in 2021 een beduidend hogere omzetmarge dan de gezelschappen met initieel meer dan 35% eigen inkomsten: 21%

versus 2% (Figuur 7.10). Dat komt doordat de omzet van de eerste groep gezelschappen tussen 2019 en 2021 – mede door de verhoudingsgewijs royale compensatie voor het verlies aan eigen inkomsten – met 14% is gestegen, terwijl die van de tweede groep juist met 14% is gedaald.

7.8 Conclusies

In het hoofdstuk zijn de gevolgen van de coronacrisis voor de meerjarig gesubsidieerde muziektheatergezelschappen aan de orde gekomen. Daartoe hebben we steeds jaarcijfers over 2019, het laatste jaar vóór de coronacrisis, vergeleken met jaarcijfers over 2020 en 2021. De jaarcijfers berusten op informatie van het ministerie van OCW en het Fonds Podiumkunsten, met uitzondering van de uitsplitsing van de personele lasten, die deels op enquêtécijfers is gebaseerd. Het hoofdstuk leidt tot de volgende conclusies:

- De publieksinkomsten van de muziektheatergezelschappen zijn tussen 2019 en 2021 gemiddeld met 81% gekelderd. Dat is het resultaat van een daling van 77% in 2020 gevolgd door een daling van 18% in 2021. Door een snellere opschaling van de activiteiten in 2021 is de terugval van de publieksinkomsten van de (middel)kleine gezelschappen per saldo geringer dan die van de (middel)grote gezelschappen (74% versus 81%).
- De totale omzet (inclusief coronasteun) is tussen 2019 en 2021 door coronasteun en hogere subsidies minder sterk afgenomen dan de publieksinkomsten (9% versus 81%).
- De muziektheatergezelschappen hebben tussen 2019 en 2021 gemiddeld 11% op hun personele lasten bezuinigd. Dat is het saldo van een krimp van 15% in 2020 en een groei van 5% in 2021. De daling van de personele lasten bij de (middel)kleine gezelschappen is ruim twee keer zo groot als bij de (middel)grote gezelschappen (21% versus 10%), ondanks een stijging van de personele lasten bij de (middel)kleine gezelschappen met 19% in 2021.
- Binnen de personele lasten hebben de muziektheatergezelschappen tussen 2019 en 2021 de lasten van zzp'ers veel sterker teruggebracht dan de lasten van personeel in loondienst (34% versus 2%). Vooral de (middel)grote gezelschappen hebben sterk bezuinigd op hun zzp-lasten.
- De muziektheatergezelschappen hebben hun totale lasten (van personeel en materieel) tussen 2019 en 2021 met 17% verlaagd. De gezelschappen hebben sterker bezuinigd op hun materiële lasten (inclusief huisvesting) dan op hun personele lasten (32% tegen 11%). (Middel)kleine gezelschappen hebben meer in hun lasten gesneden dan (middel)grote gezelschappen (40% versus 16%).
- De ontvangen coronasteun van het ministerie van OCW compenseert in 2021 gemiddeld 38% van het verlies aan eigen inkomsten. Door coronasteun, hogere subsidies en bezuinigen op hun lasten schrijven muziektheatergezelschappen in 2021 over de hele linie zwarte cijfers en boeken ze aanzienlijk betere financiële resultaten dan in 2019.
- Muziektheatergezelschappen met initieel minder dan 35% eigen inkomsten ontvangen in verhouding tot hun verlies aan eigen inkomsten bijna drie keer zo veel coronasteun als gezelschappen met initieel 35% of meer eigen inkomsten. Mede daardoor realiseert de eerste groep in 2021 een aanzienlijke hogere omzetmarge dan de tweede groep (21% tegen 2%).
- Vergeleken met het eerdere onderzoek zijn de resultaten voor 2020 veelal minder uitgesproken, maar zijn de algemene tendensen redelijk goed vergelijkbaar. De belangrijkste verklaring

voor de minder uitgesproken resultaten is dat het eerdere onderzoek berustte op schattingen van organisaties op basis van drie (corona)kwartalen in plaats van op jaarcijfers uit jaarrekeningen, zoals in het huidige rapport.

8 Meerjarig gesubsidieerde muziek

8.1 Inleiding

Het voorliggende hoofdstuk gaat in op de gevolgen van de coronacrisis voor de meerjarig gesubsidieerde muziekensembles (inclusief koren) en orkesten die zowel in de periode 2017-2020 als in de periode 2021-2024 meerjarig gesubsidieerd zijn door het ministerie van OCW of het Fonds Podiumkunsten. Deze groep organisaties duiden we veelal korthedshalve aan als muziek(organisaties).

Voor muziek hanteren we de volgende indeling in grootteklassen op basis van de omvang van de jaaromzet in 2019:

- 1 (middel)klein: tot € 1 mln. omzet;
- 2 middelgroot: € 1 mln. tot € 2,5 mln. omzet;
- 3 groot: € 2,5 mln. of meer omzet.

De grootteklassen klein en middelklein zijn om statistische redenen in de analyse samengevoegd. (Middel)kleine en middelgrote muziekorganisaties omvatten uitsluitend ensembles. Orkesten en één ensemble vormen samen de grote muziekorganisaties. Het hoofdstuk concentreert zich op een bespreking van de belangrijkste resultaten. We geven eerst een korte schets van de situatie vóór de coronaperiode. Voor de gekozen onderzoeksopzet verwijzen we naar hoofdstuk 3.

8.2 De situatie in het kalenderjaar 2019

De totale omzet van alle 33 meerjarig gesubsidieerde ensembles en orkesten samen belooft in het kalenderjaar 2019 bijna € 140 mln., waarvan € 48 mln. (34%) aan eigen inkomsten. De eigen inkomsten bestaan voor 73% uit publieksinkomsten. Grote organisaties verwerven als percentage van de omzet minder eigen inkomsten en publieksinkomsten dan (middel)kleine en middelgrote organisaties. De totale lasten van muziekorganisaties bestaan gemiddeld voor 72% uit personele lasten. Alle muziekorganisaties samen boeken een negatief resultaat uit de gewone bedrijfsvoering van € -2,2 mln. Dat komt doordat de grote muziekorganisaties – in tegenstelling tot de (middel)kleine en middelgrote ensembles in 2019 – rode cijfers schrijven. De totale betaalde personeelssterkte van alle organisaties samen bedraagt ruim 1.280 fte's. Tabel 8.1 toont per grootteklasse een aantal kengetallen voor de 'gemiddelde muziekorganisatie' in 2019.

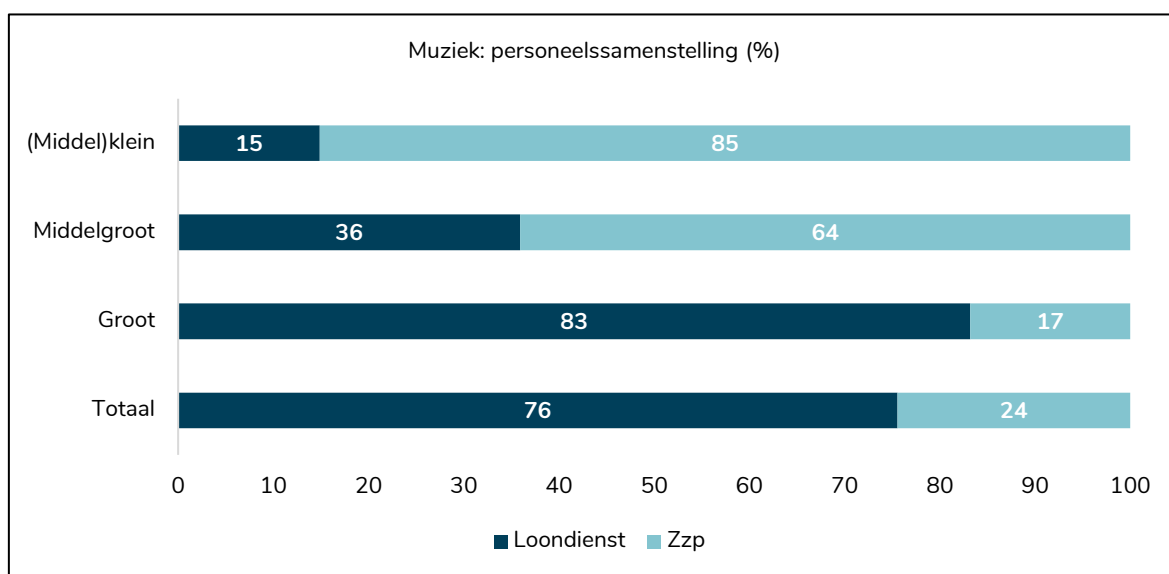
Tabel 8.1 Muziek: gemiddelden per grootteklasse, 2019

	Aantal organisaties	Omzet (x € 1 mln.)	Publieksinkomsten	Personele lasten	Personeelssterkte (fte's)
(Middel)klein	15	0,4	0,1	0,3	4,5
Middelgroot	8	1,6	0,6	1,1	13,7
Groot	10	12,0	2,8	9,0	110,6
Gewogen gemiddelde/ totaal	33	4,2	1,1	3,1	38,9

Minder dan de helft van het aantal organisaties bestaat uit (middel)kleine ensembles. De grote muziekorganisaties zijn qua omzet gemiddeld 27 keer zo groot als de (middel)kleine ensembles en 7 keer zo groot als de middelgrote ensembles. De verhoudingen tussen de grootteklassen zijn bij de personeelssterkte ongeveer vergelijkbaar met die bij de omzet.

Bij (middel)kleine en middelgrote ensembles is de inzet van zzp'ers de norm in plaats van personeel in loondienst (respectievelijk 85% en 64% van het aantal fte's). De zzp'ers betreffen vooral de musici, maar ook een deel van de 'vaste' kantoorstaf. Grote muziekorganisaties draaien primair op personeel in loondienst en maar beperkt op ingehuurde zzp'ers (respectievelijk 83% en 17% van de fte's). Figuur 8.1 illustreert dit.

Figuur 8.1 Muziek: personeelssamenstelling per grootteklasse naar type werkende, 2019

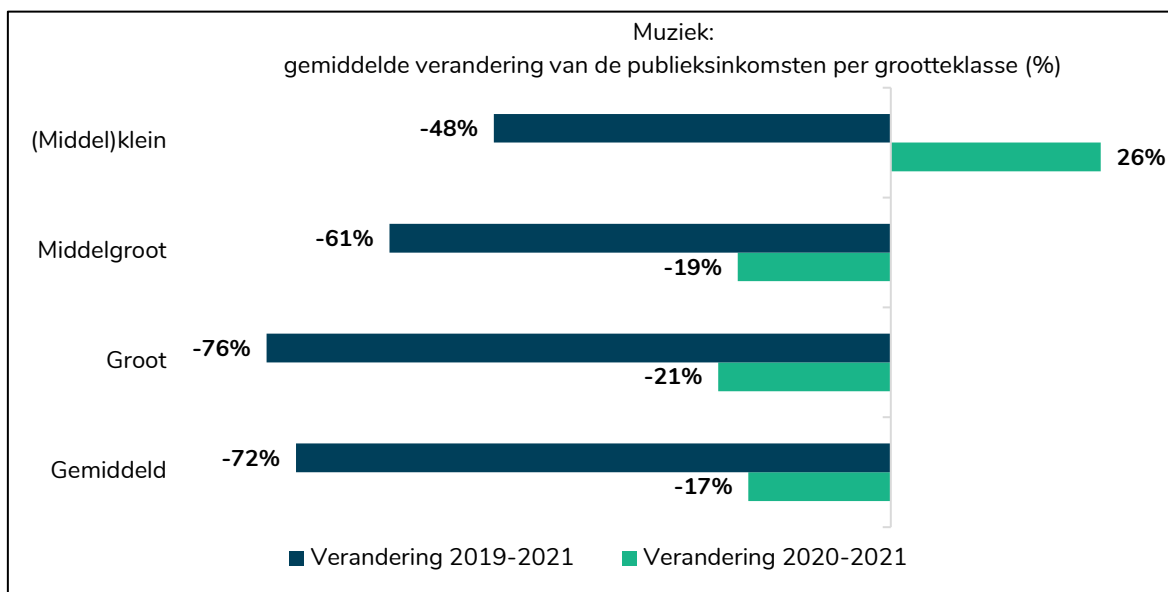

8.3 Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse

De publieksinkomsten van de 33 muziekorganisaties zijn tussen 2019 en 2021 per saldo teruggevallen met 72% (Figuur 8.2), na een krimp van 66% in 2020 en een verdere krimp van 17% in 2021. De opschaling van de activiteiten in 2021 verloopt bij de muziekorganisaties in een trager tempo dan bij dans en theater.

De daling van de publieksinkomsten in de periode 2019-2021 is verreweg het grootste bij de grote muziekorganisaties, zoals orkesten (68%). Dat komt enerzijds doordat hun publieksinkomsten in 2021 in tegenstelling tot de (middel)kleine muziekensembles – met een snellere opschaling van hun activiteiten – geen enkel herstel vertonen (-17% versus +26%) en anderzijds doordat zij in 2020 kampen met een veel grotere terugval van de publieksinkomsten (69%) dan de overige muziekorganisaties. De snellere opschaling van de activiteiten van (middel)kleine ensembles zien we niet alleen terug bij de publieksinkomsten maar ook bij de lasten.

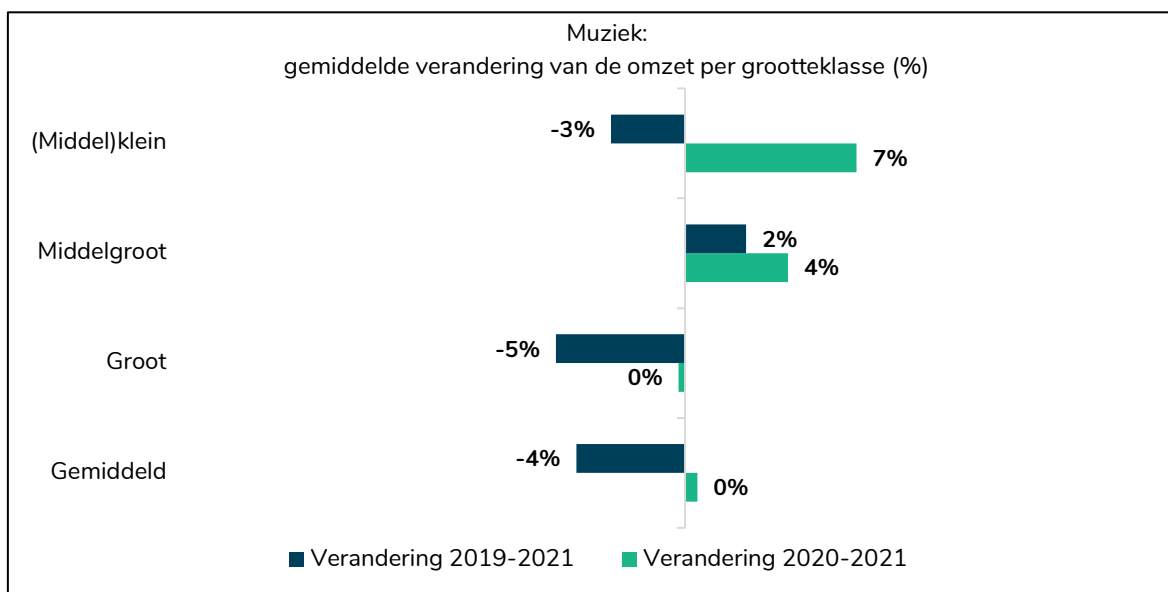
Figuur 8.2 Muziek: ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse

8.4 Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse

De totale omzet inclusief coronasteun van de 33 muziekensembles en orkesten is tussen 2019 en 2021 – ondanks de forse krimp van de publieksinkomsten – slechts met 4% teruggelopen (Figuur 8.3), na een afname van 5% in 2020 en een bescheiden toename in 2021. De omzet van de (middel)kleine muziekensembles herstelt zich in 2021 beter dan die van de (middel)grote ensembles en grote muziekorganisaties (7% tegen 4% en 0%), nadat de omzet van de (middel)kleine ensembles in 2020 juist sterker is gedaald dan die van de middelgrote ensembles en grote muziekorganisaties (9% versus 2% en 5%). Per saldo is de teruggang van de omzet tussen 2019 en 2021 het grootste bij de grote muziekorganisaties (5%).

Figuur 8.3 Muziek: ontwikkeling van de omzet per grootteklasse

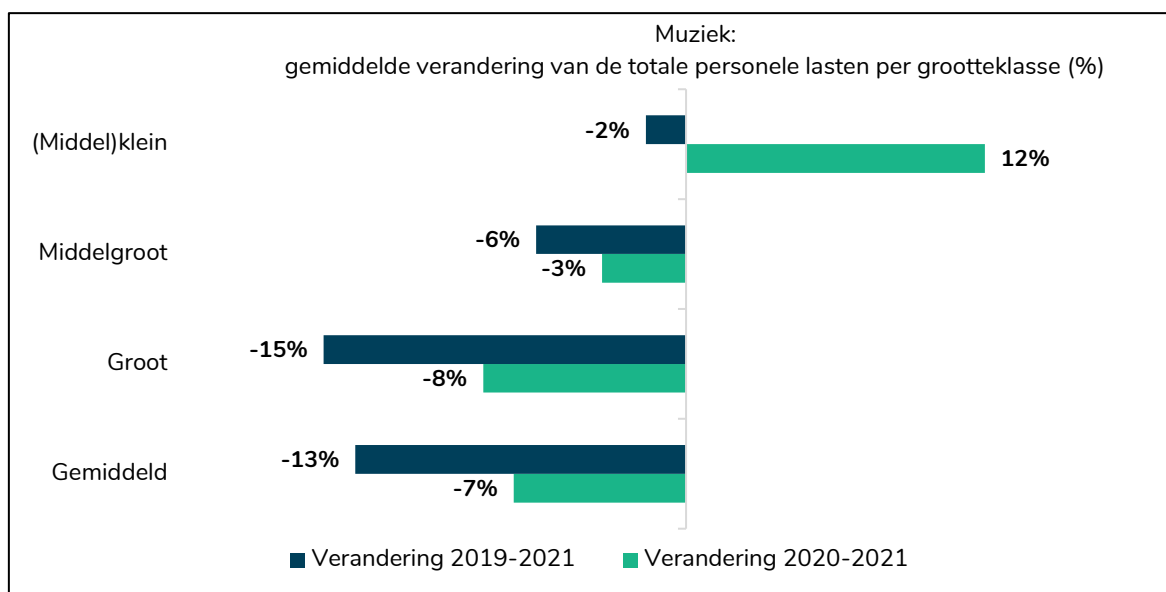

De uiteenlopende ontwikkeling van de omzet ten opzichte van de publieksinkomsten en andere eigen inkomsten is voor het grootste deel het gevolg van de coronasteun die een belangrijk deel van het verlies aan publieksinkomsten en andere eigen inkomsten heeft goedge maakt. Daarnaast speelt de toename van de meerjarige subsidies van de verschillende overheden in de nieuwe subsidieperiode 2021-2024 een rol.

8.5 Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse

De 33 muziekensembles en orkesten hebben hun personele lasten tussen 2019 en 2021 met gemiddeld met 13% teruggebracht ten opzichte van 2019, nadat zij zowel in 2020 als in 2021 7% hebben bezuinigd op hun personele lasten. Figuur 8.4 onthult dat er duidelijke verschillen in bezuinigingen op de personele lasten bestaan tussen enerzijds (middel)kleine ensembles, en anderzijds middelgrote en grote muziekorganisaties. De (middel)kleine ensembles hebben hun personele lasten tussen 2019 en 2021 per saldo nauwelijks teruggebracht, omdat zij de daling van de personele lasten in 2020 voor een groot deel compenseren door een verhoging van de personele lasten in 2021. De middelgrote en grote muziekorganisaties hebben tussen 2019 en 2021 niet alleen per saldo veel sterker bezuinigd op de personele lasten maar hebben ervoor gekozen om deze bezuinigingen ook in 2021 voort te zetten.

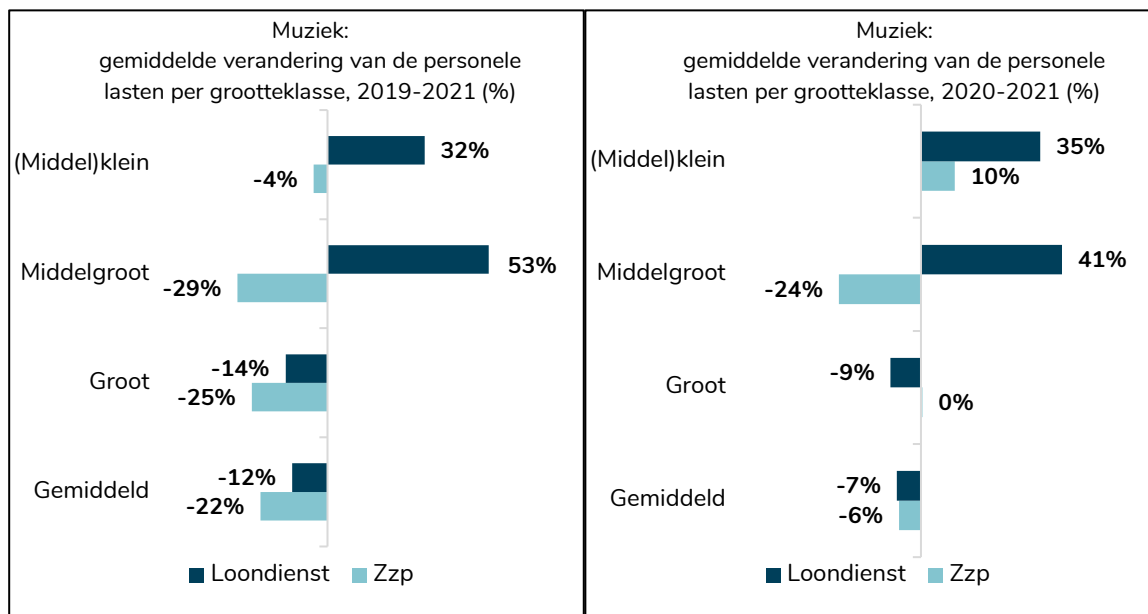
Figuur 8.4 Muziek: ontwikkeling van de totale personele lasten per grootteklasse

De mate waarin ensembles en orkesten hun personele lasten hebben verminderd of verhoogd, loopt sterk uiteen per type werkende (Figuur 8.5). Gemiddeld zijn de lasten van personeel in loondienst tussen 2019 en 2021 per saldo gedaald met 12%. Dat is een aanzienlijk geringere daling dan de lasten van de zzp'ers, die in deze periode met 22% bijna twee keer zo veel zijn teruggebracht. Dat heeft niet alleen te maken met de gevolgen van de coronacrisis, maar wordt ook veroorzaakt doordat (middel)kleine en middelgrote ensembles vooral sinds de start van de nieuwe subsidieperiode in 2021 zzp'ers in vaste dienst hebben aangenomen. De sterke groei van de lasten van het personeel in loondienst in 2021 bij met name de middelgrote ensembles, waar dit in tegenstelling tot de middelkleine organisaties ook leidt tot een sterke daling van de zzp-lasten,

illustreert dit. Grote muziekorganisaties hebben tussen 2019 en 2021 per saldo zowel het meest bezuinigd op de lasten van het personeel in loondienst (14%) als op de lasten van de zzp'ers (25%). De sterk verminderde inzet van de remplaçanten (tijdelijke dienst) door de orkesten heeft tijdens de coronacrisis een substantiële bijdrage geleverd aan de bezuiniging op de lasten van het personeel in loondienst bij de grote muziekorganisaties.

Figuur 8.5 Muziek: ontwikkeling van de personele lasten naar type werkende per grootteklasse

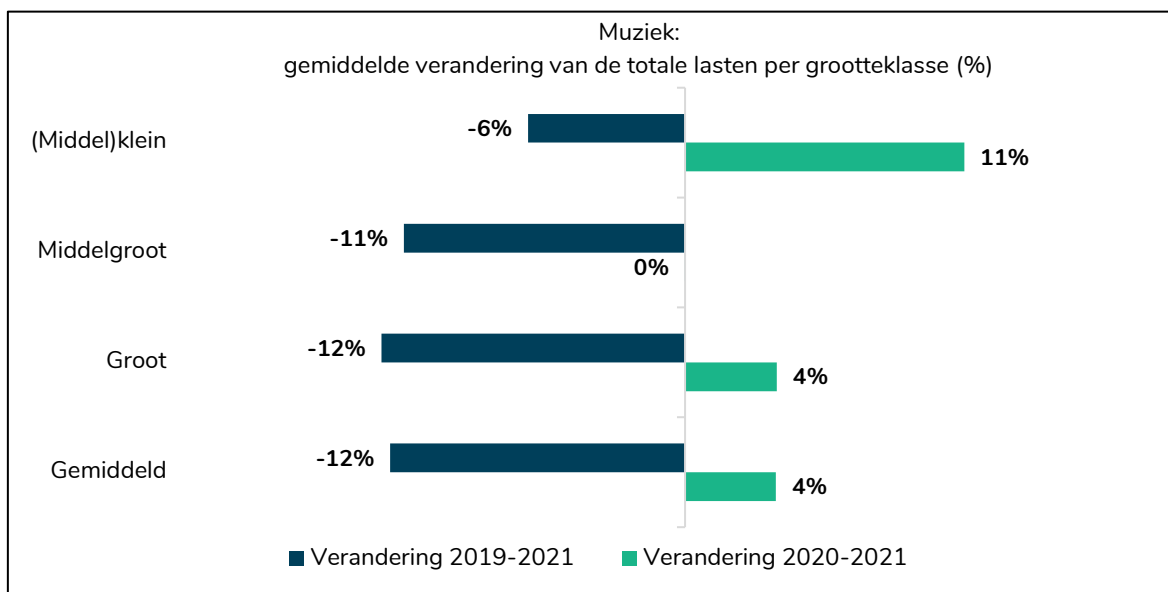

8.6 Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

De 33 muziekensembles en orkesten hebben hun totale lasten (personeel en materieel) tussen 2019 en 2021 per saldo gemiddeld met 12% verminderd (Figuur 8.6). De stijging van de totale lasten met 4% in 2021 is te beperkt om de krimp van 15% in 2020 teniet te doen. De lastendaling tussen 2019 en 2021 is het gevolg van een afname van de personele lasten en de materiële lasten (inclusief huisvesting) met respectievelijk 13% en 8%.

Middelgrote en grote muziekorganisaties bezuinigen tussen 2019 en 2021 per saldo het meeste op hun totale lasten (met respectievelijk 11% en 12%), vooral door een sterke vermindering van hun personele lasten. De totale lasten van de (middel)kleine gezelschappen stijgen in 2021 het sterkste door de snellere opschaling van hun activiteiten. Desondanks zijn hun totale lasten tussen 2019 en 2021 per saldo met 6% afgenomen.

Figuur 8.6 Muziek: ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

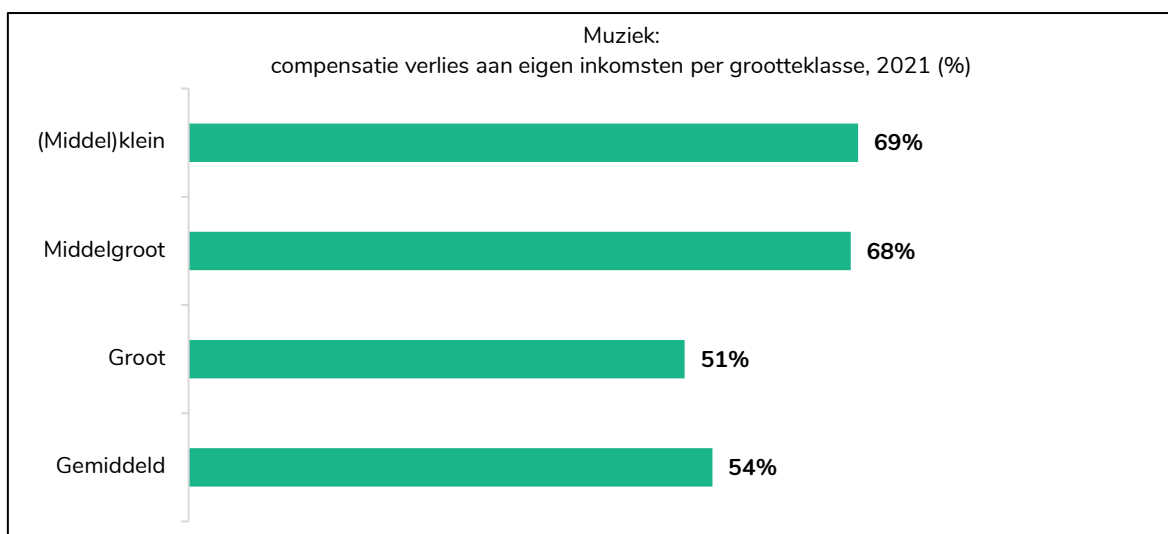

8.7 Effecten van de coronasteun

8.7.1 Resultaten per grootteklasse

In de muziek zijn de eigen inkomsten in 2021 53% lager dan in 2021. Het ministerie van OCW compenseert in 2021 gemiddeld 54% van het verlies aan eigen inkomsten via specifieke coronasteun (Figuur 8.7). (Middel)kleine en middelgrote ensembles ontvangen in verhouding tot hun verlies aan eigen inkomsten de meeste coronasteun (respectievelijk 69% en 68%), hoewel hun eigen inkomsten het minst zijn teruggelopen. Grote muziekorganisaties, met de sterkst teruggelopen eigen inkomsten, worden in verhouding het minst gecompenseerd (51%).

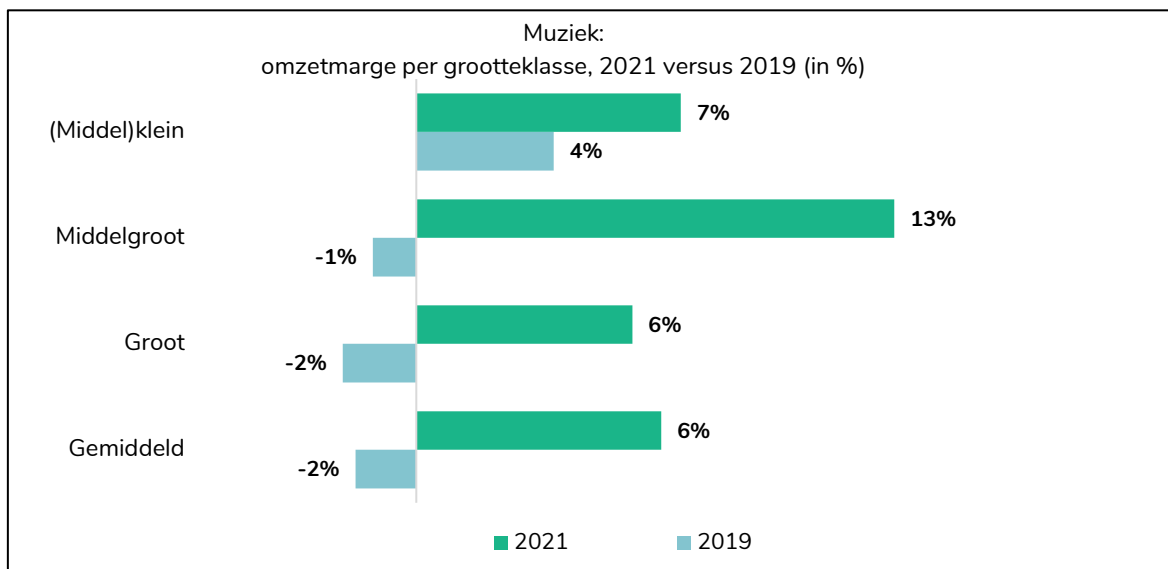
Figuur 8.7 Muziek: compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun van het ministerie van OCW per eigeninkomstenklasse, 2021 (in %)

Door de coronasteun, de gestegen overheidssubsidies en bezuinigingen op de totale lasten schrijven organisaties in de muziek in 2021 over de hele linie zwarte cijfers (Figuur 8.8). In 2019 was

het beeld minder rooskleurig. Grote muziekorganisaties, met in verhouding weinig coronasteun, realiseren in 2021 de laagste omzetmarge, hoewel deze sterk is verbeterd ten opzichte van 2019.

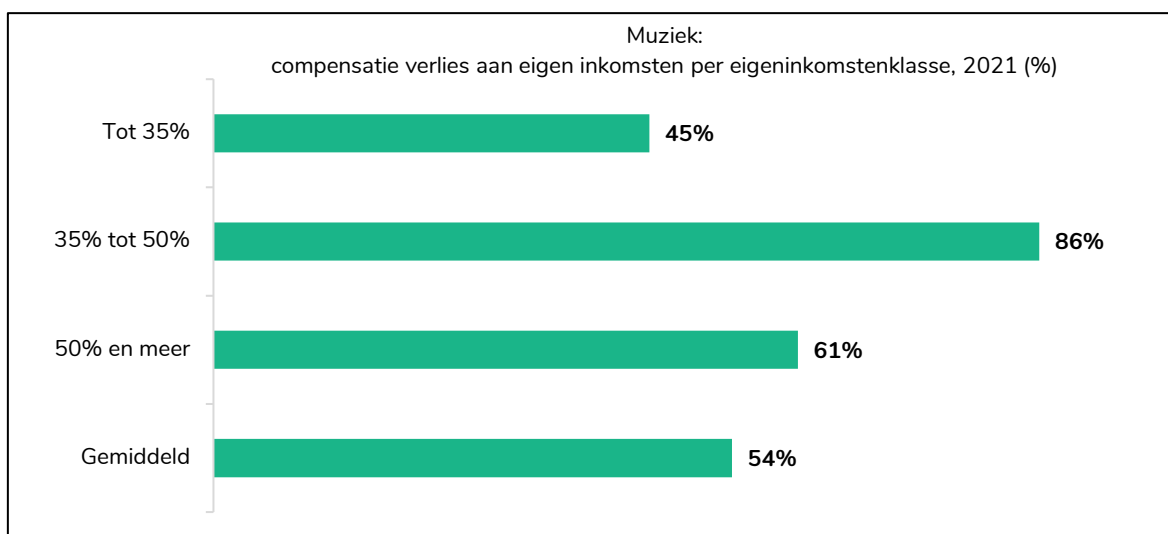
Figuur 8.8 Muziek: omzetmarge per grootteklasse, 2021 versus 2019 (in %)

8.7.2 Resultaten per eigeninkomstenklasse

Veertien muziekorganisaties verwierven in 2019 minder 35% van hun omzet uit eigen inkomsten, negen organisaties 35% tot 50% eigen inkomsten en tien organisaties 50% of meer eigen inkomsten. Organisaties met initieel 35% tot 50% eigen inkomsten en met de minst sterk gedaalde eigen inkomsten ontvangen in verhouding tot hun verlies aan eigen inkomsten de meeste coronasteun (86%) en organisaties met initieel minder dan 35% eigen inkomsten, maar ook met de sterkst gedaalde eigen inkomsten, krijgen de minste steun van het ministerie van OCW (45%).

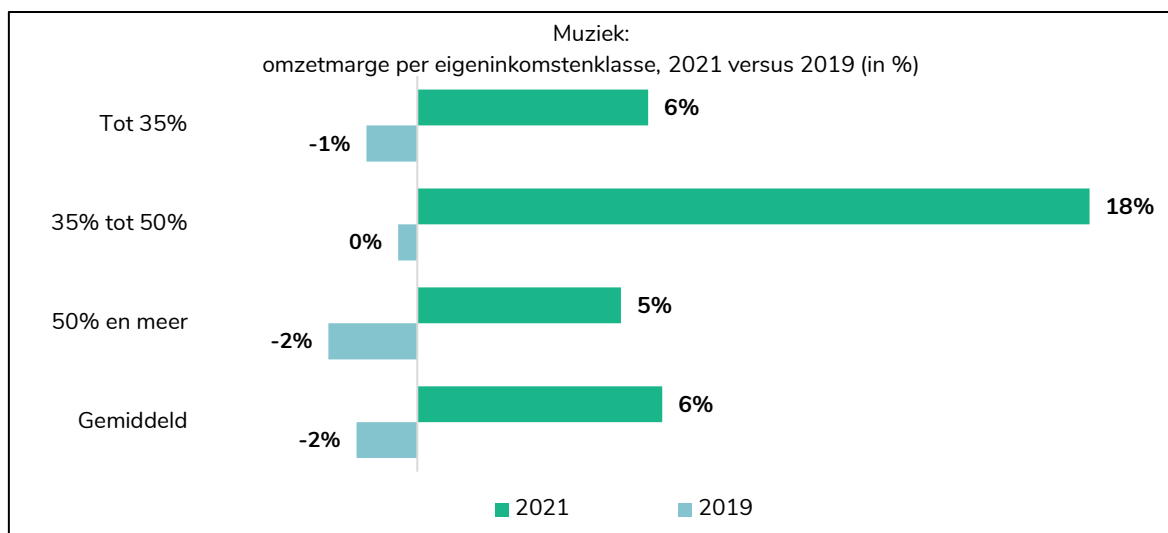
Figuur 8.9 Muziek: compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun van het ministerie van OCW per eigeninkomstenklasse, 2021 (in %)

In alle onderscheiden eigeninkomstenklassen is de omzetmarge in 2021 ten opzichte van 2019 sterk verbeterd en bedraagt deze 5% of meer (Figuur 8.10). De omzetmarge is verreweg het

hoogste voor de organisaties met initieel 35% tot 50% eigen inkomsten (18%). Deze organisaties hebben in verhouding eveneens de meeste coronasteun ontvangen en zien mede daardoor als enige groep hun omzet stijgen ten opzichte van 2019.

Figuur 8.10 Muziek: omzetmarge per eigeninkomstenklasse, 2021 versus 2019 (in %)

8.8 Conclusies

In het hoofdstuk hebben we de gevolgen van de coronacrisis in beeld gebracht voor de meerjarig gesubsidieerde muziekorganisaties (ensembles en orkesten). Dit hebben we gedaan op basis van een vergelijking van jaarcijfers voor 2019, het laatste jaar vóór de coronapandemie, en jaarcijfers voor 2020 en 2021. De jaarcijfers berusten op informatie van het ministerie van OCW en het Fonds Podiumkunsten, met uitzondering van de uitsplitsing van de personele lasten, die deels op enquêtecijfers berust. De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- De publieksinkomsten van de ensembles en orkesten zijn tussen 2019 en 2021 per saldo teruggelopen met gemiddeld 72%, na een krimp van 66% in 2020 en een verdere krimp van 17% in 2021.
- De daling van de publieksinkomsten is verreweg het grootste bij de grote muziekorganisaties, zoals orkesten (68%), vooral omdat hun publieksinkomsten in 2021 geen enkel teken van herstel vertonen.
- De totale omzet (inclusief coronasteun) is tussen 2019 en 2021 – ondanks de forse krimp van de publieksinkomsten – slechts met 4% teruggelopen, na een afname van 5% in 2020 en een bescheiden toename in 2021. De omzetsdaling is tussen 2019 en 2021 het grootste bij de grote muziekorganisaties (5%) met eveneens de grootste daling van de publieksinkomsten.
- De ensembles en orkesten hebben tussen 2019 en 2021 gemiddeld 10% op hun personele lasten bezuinigd, nadat zij zowel in 2020 als in 2021 hun personele lasten met 7% hebben teruggebracht.
- De grote organisaties hebben zowel in 2020 als in 2021 het meest gesneden in hun personele lasten. Daardoor zijn hun personele lasten in totaal met 15% verminderd. De (middel)-kleine ensembles hebben hun personele lasten per saldo nauwelijks teruggebracht, omdat zij

de daling van de personele lasten in 2020 voor een groot deel hebben gecompenseerd door een verhoging in 2021.

- De lasten van zzp'ers zijn tussen 2019 en 2021 bijna twee keer zo sterk gedaald als de lasten van personeel in loondienst (22% versus 12%). Dat verschil is mede ontstaan doordat (middel)kleine en middelgrote ensembles met name sinds de start van de nieuwe subsidieperiode in 2021 zzp'ers in dienst hebben genomen.
- De muziekensembles en orkesten hebben hun totale lasten (personeel en materieel) tussen 2019 en 2021 per saldo gemiddeld met 12% verminderd als resultaat van een afname van de personele lasten en van de materiële lasten (inclusief huisvesting) met respectievelijk 13% 8%.
- De coronasteun van het ministerie van OCW compenseert in 2021 gemiddeld 38% van het verlies aan eigen inkomsten van de ensembles en orkesten. Grote muziekorganisaties, met de sterkst teruggelopen eigen inkomsten, worden in verhouding tot hun verlies aan eigen inkomsten het minst gecompenseerd. Daardoor realiseren zij in 2021 een lagere omzetmarge dan de overige organisaties. Dat laat onverlet dat de muziekorganisaties over de hele linie in 2021 zwarte cijfers schrijven en aanzienlijk betere financiële resultaten boeken dan in 2019.
- De omzetmarge is verreweg het hoogste voor de organisaties met in 2019 35% tot 50% eigen inkomsten (18%). Deze organisaties hebben in verhouding eveneens de meeste coronasteun ontvangen en zien mede daardoor als enige groep hun omzet stijgen ten opzichte van 2019.
- Vergeleken met het eerdere onderzoek zijn de resultaten voor 2020 veelal minder uitgesproken, maar zijn de algemene tendensen redelijk goed vergelijkbaar. De belangrijkste verklaring voor de minder uitgesproken resultaten is dat het eerdere onderzoek berustte op schattingen van organisaties op basis van drie (corona)kwartalen in plaats van op jaarcijfers uit jaarrekeningen, zoals in het huidige rapport.

9 Meerjarig gesubsidieerde beeldende kunst en creatieve industrie

9.1 Inleiding

Dit hoofdstuk brengt de gevolgen van de coronacrisis in beeld voor de meerjarig gesubsidieerde organisaties voor beeldende kunst en creatieve industrie. Het betreft organisaties met in de tijd vergelijkbare gegevens die zowel in de subsidieperiode 2017-2020 als in de subsidieperiode 2021-2024 een meerjarige subsidie ontvangen van het Mondriaan Fonds, het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie of het ministerie van OCW als onderdeel van de Basisinfrastructuur. Het betreft een heterogene groep organisaties variërend van de 'klassieke' presentatie-instellingen tot 'festivalachtige' organisaties en organisaties waar ontwerp en onderzoek centraal staan.

Voor de beeldende kunst en creatieve industrie passen we de volgende indeling in grootteklassen toe op basis van de omvang van de jaaromzet in 2019:

- 1 klein: tot € 0,5 mln. omzet;
- 2 middelklein: € 0,5 mln. tot € 1 mln. omzet;
- 3 (middel)groot: € 1 mln. of meer omzet.

Middelgrote en grote organisaties zijn in de analyse samengevoegd. Het hoofdstuk beperkt zich tot een bespreking van de belangrijkste resultaten. Voor de gekozen onderzoeks aanpak wordt verwezen naar hoofdstuk 3 en in het bijzonder naar paragraaf 3.6, waarin de vergelijkbaarheid met het eerdere onderzoek aan de orde komt.

9.2 De situatie in het kalenderjaar 2019

De totale omzet van de 35 geanalyseerde organisaties in de beeldende kunst en de creatieve industrie samen belooft in het kalenderjaar 2019 ruim € 25 mln., waarvan € 8 mln. aan eigen inkomsten. De eigen inkomsten bestaan voor 37% uit publieksinkomsten. Dat lage percentage komt vooral doordat kleine en middelkleine organisaties nauwelijks publieksinkomsten genereren. De totale lasten bestaan gemiddeld voor 46% uit personele lasten. De organisaties behalen in 2019 samen een positief resultaat uit de gewone bedrijfsvoering van € 0,4 mln. Dat positieve resultaat komt vooral voor rekening van de (middel)grote organisaties. De totale betaalde personeelssterkte bedraagt ruim 250 fte's, waarvan bijna 110 fte aan ingehuurde zzp'ers. Tabel 9.1 toont een aantal kengetallen voor de 'gemiddelde organisatie in de beeldende kunst en de creatieve industrie' in 2019.

Minder dan de helft van de 35 organisaties is klein en krap een derde is middelklein. De (middel)grote organisaties zijn in termen van omzet gemiddeld zes keer zo groot als de kleine organisaties en in termen van betaalde personeelssterkte drie keer zo groot.

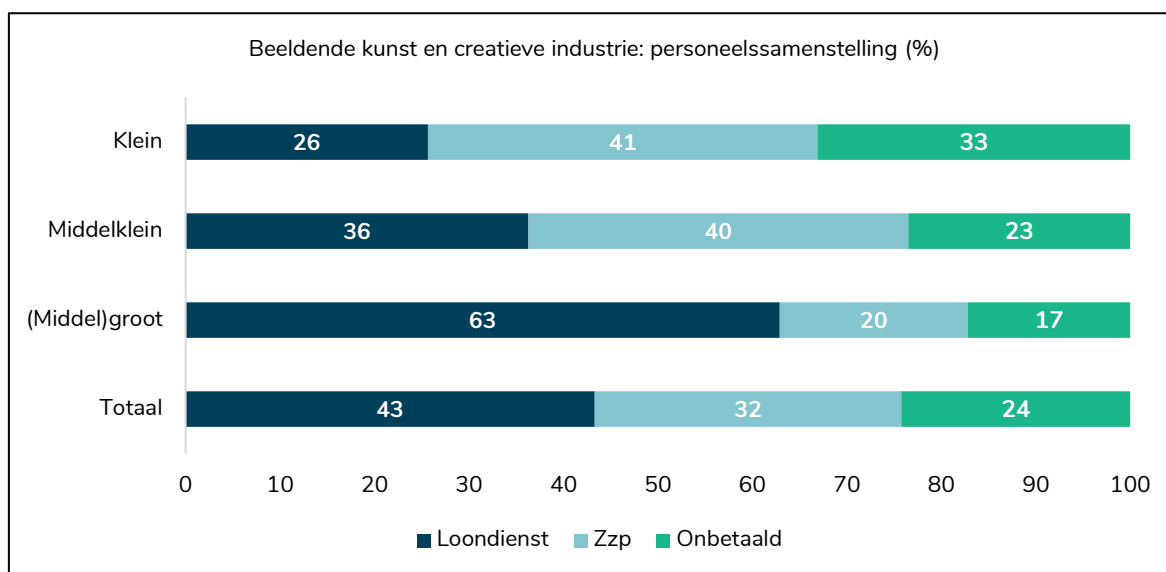
Tabel 9.1 Beeldende kunst en creatieve industrie: gemiddelden per grootteklasse, 2019

	Aantal organisaties	Omzet (x € 1 mln.)	Publieksinkomsten (x € 1 mln.)	Personeelkosten (x € 1 mln.)	Personeelssterkte (fte's) ^a
Klein	16	0,3	0,0	0,1	4,7
Middelklein	11	0,7	0,0	0,3	6,2
(Middel)groot	8	1,6	0,3	0,7	13,7
Gewogen gemiddelde/ totaal	35	0,7	0,1	0,3	7,2

a Uitsluitend betaald personeel.

Kleine en middelgrote organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie zijn sterk afhankelijk van de inzet van onbetaald personeel, zoals vrijwilligers en stagiairs (Figuur 9.1). Dat is in veel andere deelsectoren – behalve bij de poppodia, podia en de musea – tamelijk ongebruikelijk. Daarnaast wordt over de hele linie veel gebruik gemaakt van zzp'ers (gemiddeld 32% van het totaal aantal fte's). Gemiddeld is 43% van de fte's in deze deelsector in loondienst. Bij de kleine organisaties ligt dat percentage – met 26% – echter beduidend lager, terwijl dat percentage bij de (middel)grote organisaties – met 63% – juist aanzienlijk hoger ligt.

Figuur 9.1 Beeldende kunst en creatieve industrie: personeelssamenstelling per grootteklasse naar type werkende, 2019

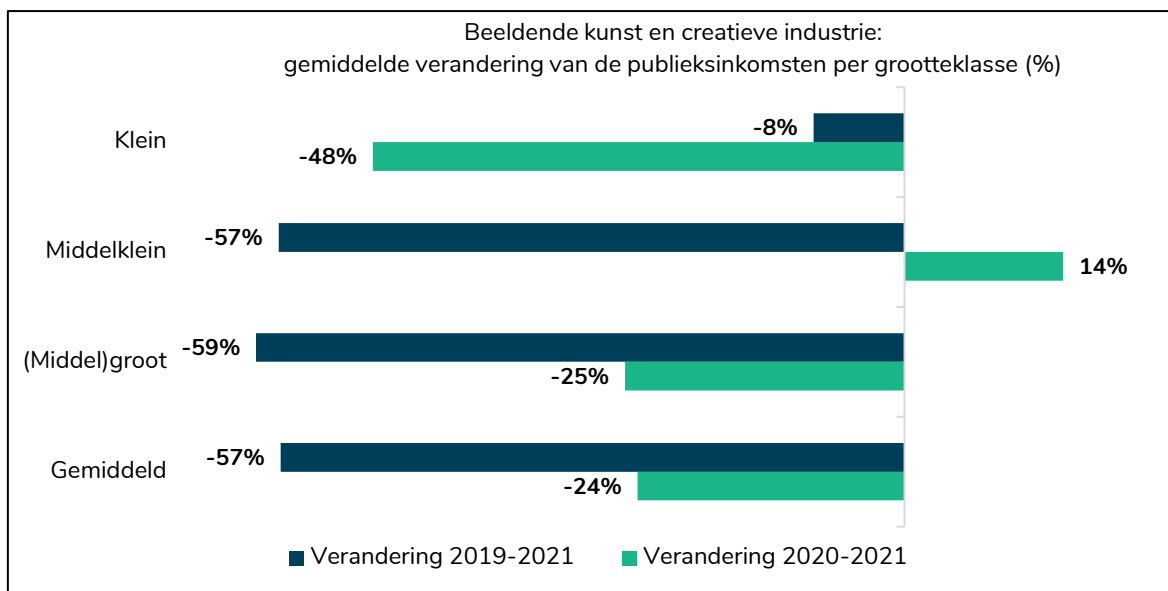
9.3 Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse

De publieksinkomsten van de 35 organisaties in de beeldende kunst en de creatieve industrie zijn door de coronamaatregelen tussen 2019 en 2021 gemiddeld met 57% teruggelopen (Figuur 9.2), na een krimp van respectievelijk 43% en 24% in 2020 en 2021. Bij deze ogenschijnlijk grote percentages dient echter de kanttekening te worden gemaakt dat de publieksinkomsten in deze sector van beperkte betekenis zijn (paragraaf 9.2). Gemeten in absolute bedragen gaat het tussen 2019 en 2021 in totaal om een daling van de publieksinkomsten met € 1,6 mln.

De procentuele daling van de publieksinkomsten is tussen 2019 en 2021 het grootste bij de (middel)grote en middelkleine organisaties (respectievelijk 59% en 57%) en het kleinste bij de kleine

organisaties (8%). De kleine organisaties ervaren echter de grootste krimp van de publieksinkomsten in 2021 (48%). Met uitzondering van de middelkleine organisaties wijst de ontwikkeling van de publieksinkomsten in 2021 niet op een opschaling van de activiteiten van organisaties voor beeldende kunst en creatieve industrie.

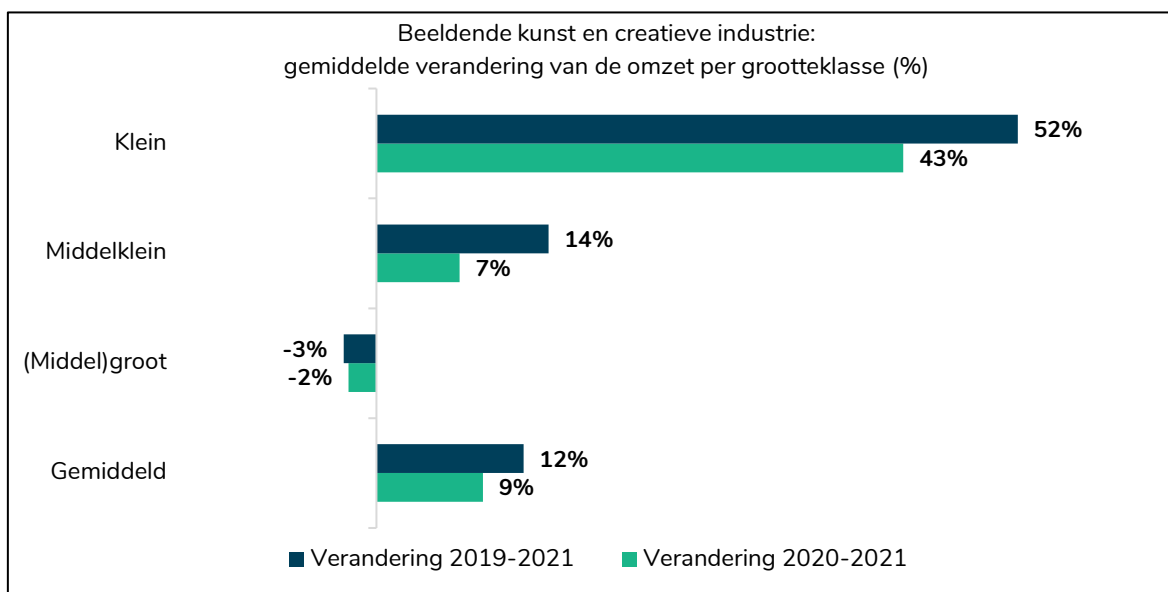
Figuur 9.2 Beeldende kunst en creatieve industrie: ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse

9.4 Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse

De totale omzet van de gezamenlijke organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie is tussen 2019 en 2021 – ondanks een daling van de publieksinkomsten en de andere eigen inkomsten – per saldo met 12% toegenomen na stijgingen van respectievelijk 3% en 9% in 2020 en 2021.

Figuur 9.3 Beeldende kunst en creatieve industrie: ontwikkeling van de omzet per grootteklasse

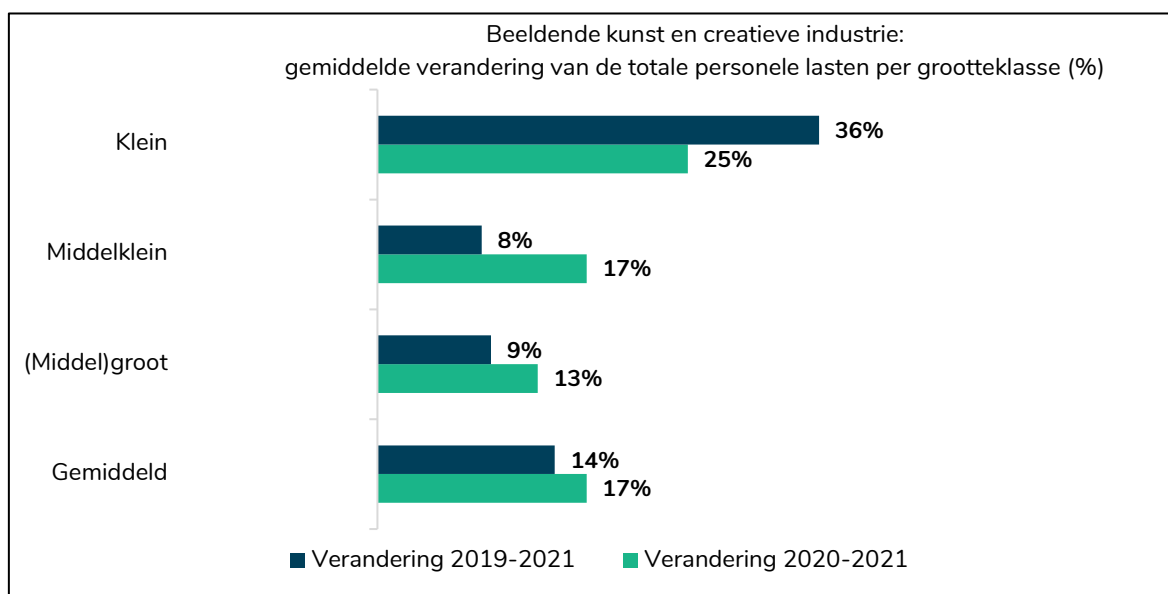

De toename van de omzet is het gevolg van de omvangrijke coronasteun en de vooral in 2021 gestegen subsidies van de verschillende overheden. Met uitzondering van de (middel)grote organisaties – met een bescheiden krimp van de omzet – stijgt de omzet in deze deelsector over de hele linie in 2020 en 2021. Dat komt mede doordat de kleine en middelkleine organisaties – gemeten in euro's – maar beperkt getroffen worden door een daling van de publieksinkomsten.

9.5 Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse

De organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie hebben onder invloed van de relatief gunstige omzetontwikkeling tussen 2019 en 2021 per saldo niet bezuinigd op hun personele lasten. In plaats daarvan hebben zij hun personele lasten in deze periode zelfs met 14% verhoogd (Figuur 9.4). De hogere personele lasten zijn het resultaat van een bescheiden daling in 2020 (2%) en – mede door de toegenomen subsidies – een substantiële stijging in 2021 (17%). De stijging van de personele lasten vindt in alle grootteklassen plaats en is het grootste bij de kleine organisaties, waar de omzet eveneens het sterkste is gestegen.

Figuur 9.4 Beeldende kunst en creatieve industrie: ontwikkeling van de totale personele lasten per grootteklasse

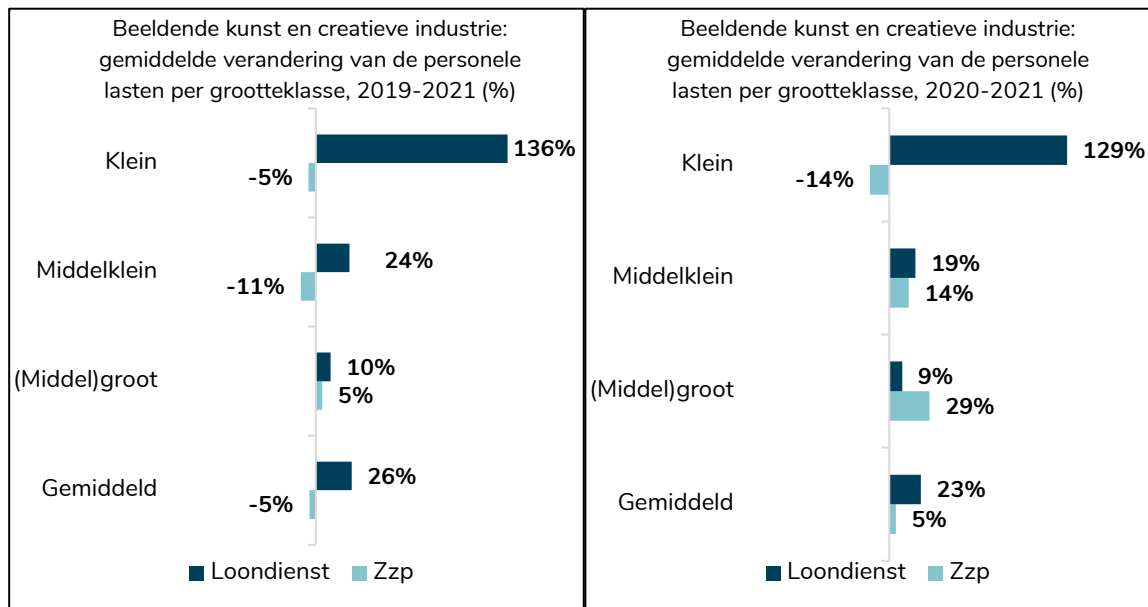

Kleine en middelkleine organisaties, die sterk afhankelijk zijn van de inzet van hun zzp'ers, hebben er tussen 2019 en 2021 voor gekozen om contracten van zzp'ers om te zetten in loondienstverbanden, vooral bij de start van de nieuwe subsidieperiode in 2021. Daardoor zijn hun zzp-lasten tussen 2019 en 2021 met respectievelijk met 5% en 11% afgenomen en zijn de lasten van personeel in loondienst tegelijkertijd met 136% en 24% toegenomen (Figuur 9.5).

De geschetste ontwikkelingen bij de kleine en middelkleine organisaties verklaren grotendeels de vergeleken met 2019 hogere lasten van het personeel in loondienst in de totale deelsector beeldende kunst en creatieve industrie (+26%) in 2021 en de lagere zzp-lasten (-5%). Tussen 2019 en 2021 zijn de zzp-lasten per saldo alleen bij de (middel)grote organisaties gestegen (met 5%) na een krimp van 19% in 2020 en een groei van 29% in 2021. Overigens hebben deze organisaties

ook meer personeel in loondienst aangenomen. Dat komt tot uiting in een groei van hun lasten van personeel in loondienst met 10% in de periode 2019-2021.

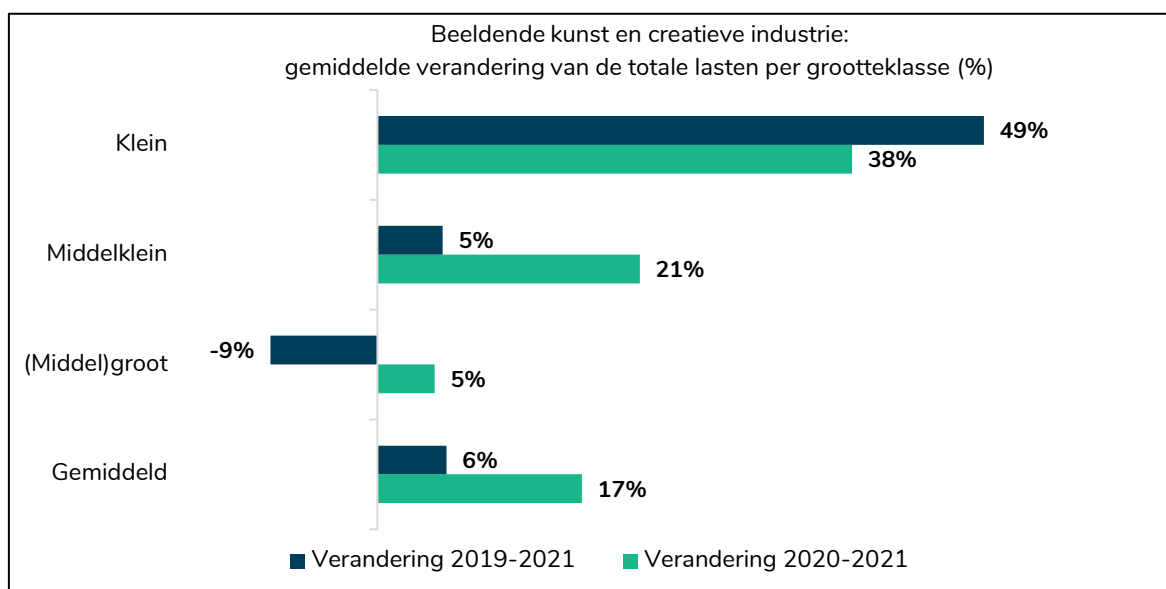
Figuur 9.5 Beeldende kunst en creatieve industrie: ontwikkeling van de personele lasten naar type werkende per grootteklasse

9.6 Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

Organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie hebben hun totale lasten (personeel en materieel) tussen 2019 en 2021 per saldo met 6% verhoogd na een teruggang van 9% in 2020 en een verhoging van 17% in 2021 (Figuur 9.6). De stijging van de totale lasten tussen 2019 en 2021 komt geheel voor rekening van de personele lasten; de materiële lasten zijn in deze periode met 2% afgenomen.

Figuur 9.6 Beeldende kunst en creatieve industrie: ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

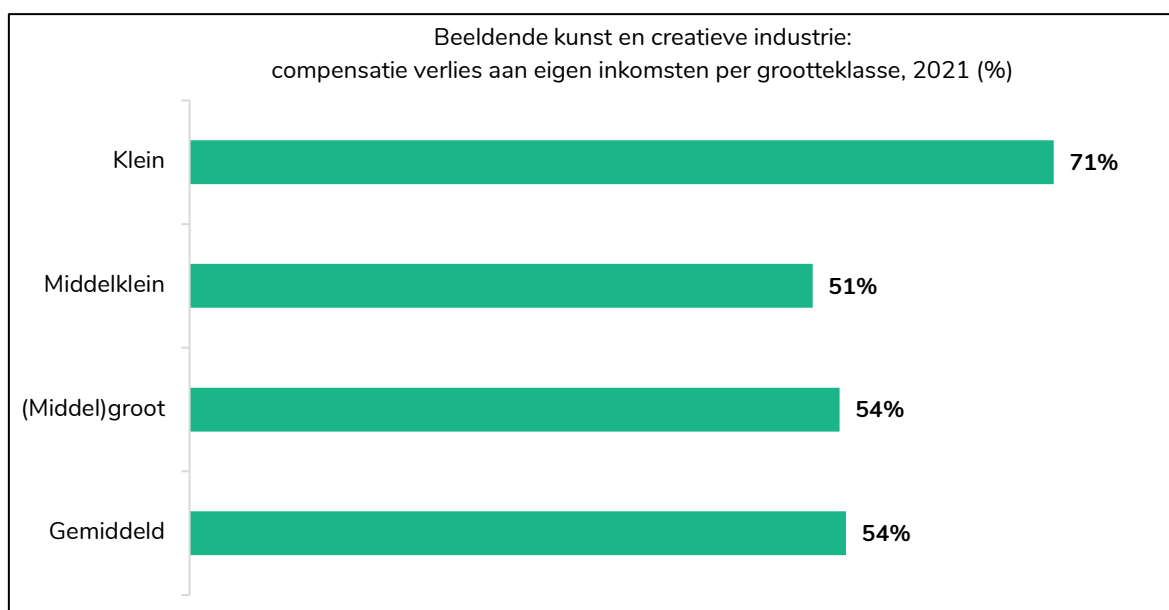
Kleine en middelkleine organisaties, met een relatief gunstige omzetontwikkeling, hebben hun lasten tussen 2019 en 2021 verhoogd (met respectievelijk 49% en 5%). Middelgrote organisaties, met een licht gedaalde omzet, hebben hun totale lasten in deze periode daarentegen per saldo met 9% teruggebracht.

9.7 Effecten van de coronasteun

9.7.1 Resultaten per grootteklasse

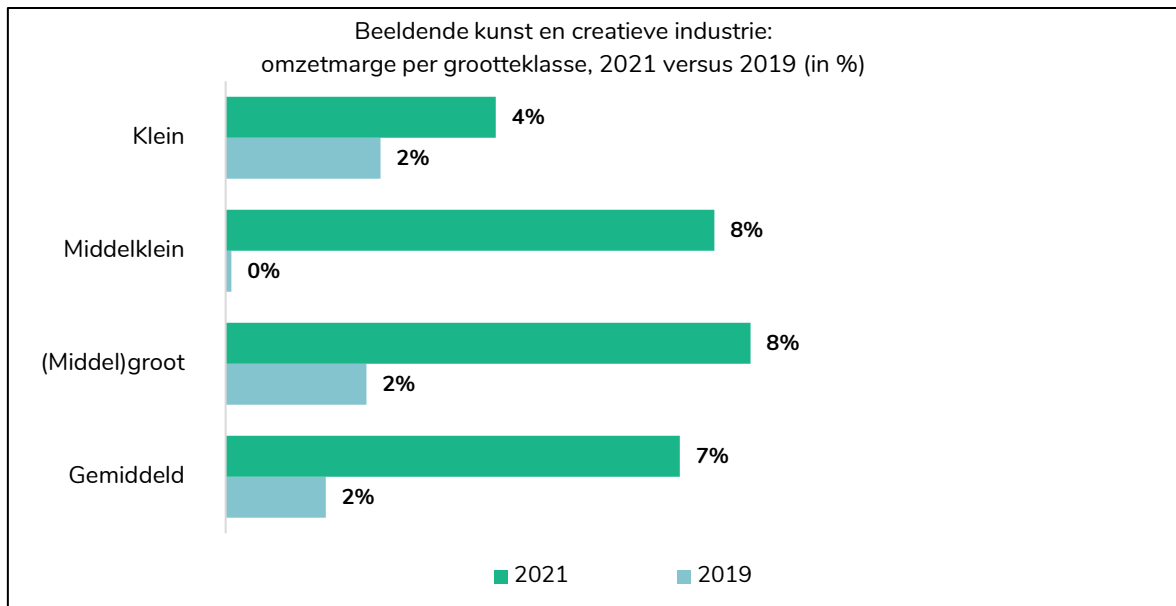
Organisaties voor beeldende kunst en creatieve industrie hebben in 2021 gemiddeld 42% lagere eigen inkomsten dan in 2019. Gemiddeld 54% van dit verlies eigen inkomsten wordt in 2021 gecompenseerd door coronasteun van het ministerie van OCW (Figuur 9.7). In verhouding tot het verlies aan eigen inkomsten ontvangen kleine organisaties de meeste coronasteun (71%). Bij hen zijn de eigen inkomsten het minste teruggelopen.

Figuur 9.7 Beeldende kunst en creatieve industrie: compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun van het ministerie van OCW per grootteklasse, 2021 (in %)

Door coronasteun en hogere subsidies is de omzet van de organisaties in de beeldende kunst en de creatieve industrie tussen 2019 en 2021 sneller gestegen of minder sterk gedaald dan de totale lasten. Figuur 9.8 onthult dat deze organisaties daardoor in alle grootteklassen gerelateerd aan hun omzet in 2021 een hoger positief resultaat boeken dan in 2019. Gemiddeld bedraagt de omzetmarge (= resultaat uit gewone bedrijfsvoering als percentage van de omzet) in 2021 7% tegen 2% in 2019. De omzetmarge is in 2021 hoogste bij de (middel)grote en middelkleine organisaties (8%). Deze organisaties hebben hun totale lasten het meest teruggebracht dan wel het minste verhoogd.

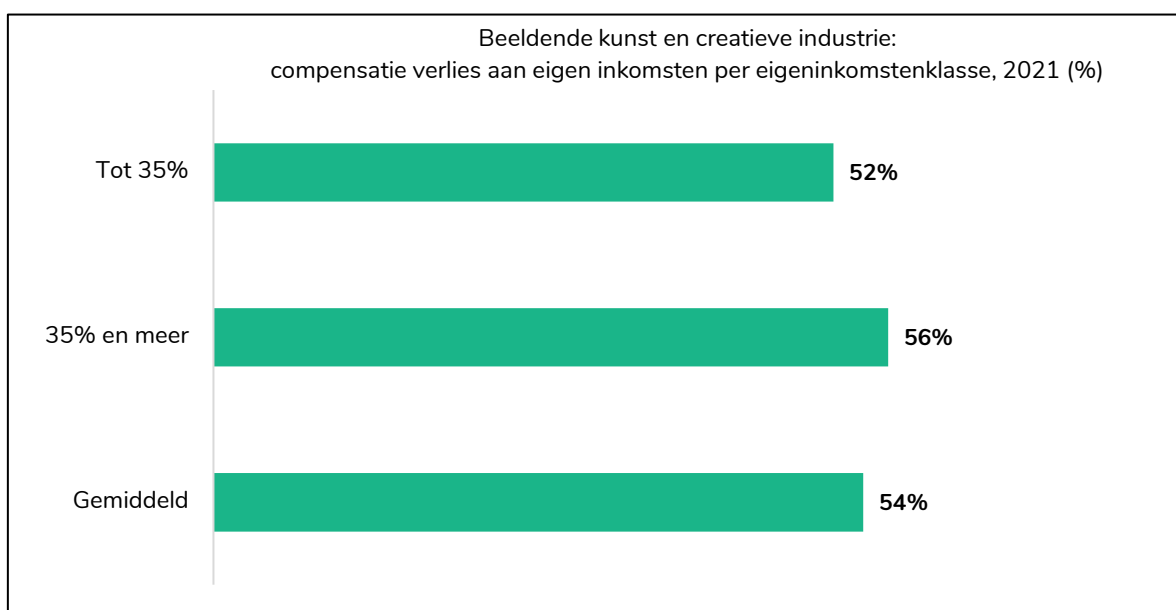
Figuur 9.8 Beeldende kunst en creatieve industrie: omzetmarge per grootteklasse, 2021 versus 2019 (in %)

9.7.2 Resultaten per eigeninkomstenklasse

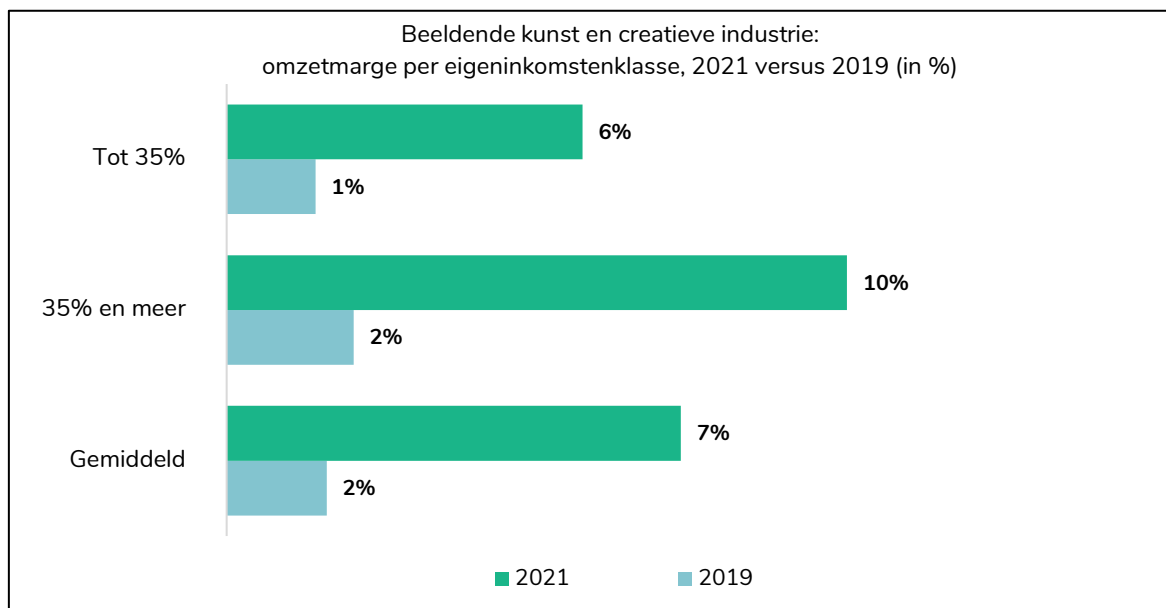
In 2019 verwierven 26 organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie (bijna drie kwart van de organisaties) minder dan 35% eigen inkomsten en hadden 9 organisaties meer dan 35% eigen inkomsten. Figuur 9.9 onthult dat de eerste groep organisaties in verhouding tot het verlies aan eigen inkomsten iets minder coronasteun ontvangt dan de tweede groep organisaties (52% versus 56%).

Figuur 9.9 Beeldende kunst en creatieve industrie: compensatie verlies aan eigen inkomsten door coronasteun van het ministerie van OCW per eigeninkomstenklasse, 2021 (in %)

Vooral bij de organisaties met 35% of meer eigen inkomsten (in 2019) is de omzet door coronasteun en hogere subsidies over de hele linie veel sterker gestegen dan de totale lasten (40% versus 29%). Daardoor realiseren deze organisaties in 2021 een omzetmarge van 10% (tegen 2% in 2019). De omzetmarge van de overige organisaties is eveneens sterk verbeterd ten opzichte van 2019 (6% tegen 1%).

Figuur 9.10 Beeldende kunst en creatieve industrie: omzetmarge per eigeninkomstenklasse, 2021 versus 2019 (in %)

9.8 Conclusies

Het hoofdstuk bevat een schets van de gevolgen van de coronacrisis voor de meerjarig gesubsidieerde organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie. Dit geschiedt steeds op basis van een vergelijking van jaarcijfers voor 2019, het laatste jaar vóór de coronapandemie, en jaarcijfers voor 2020 en 2021. De jaarcijfers berusten op informatie van het ministerie van OCW, het Mondriaan Fonds en het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, met uitzondering van de uitsplitsing van de personele lasten, die deels op enquêtecijfers berust.

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- De publieksinkomsten van organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie zijn tussen 2019 en 2021 gemiddeld met 57% teruggelopen na een krimp van 43% in 2020 gevolgd door een verdere krimp van 24% in 2021. Gezien het beperkte belang van de publieksinkomsten in deze deelsector gaat het in totaal om een daling van slechts € 1,6 mln. De ontwikkeling van de publieksinkomsten wijst niet op een opschaling van de activiteiten in 2021.
- De totale omzet (inclusief coronasteun) van de organisaties is tussen 2019 en 2021 – ondanks een daling van de publieksinkomsten en de andere eigen inkomsten – per saldo met gemiddeld 12% toegenomen na stijgingen van respectievelijk 3% en 9% in 2020 en 2021. Dat is het gevolg van de omvangrijke coronasteun en de vooral in 2021 gestegen subsidies van de verschillende overheden. Alleen bij de (middel)grote organisaties is in beide jaren sprake van een lichte omzetsdaling.

- Onder invloed van de relatief gunstige omzetontwikkeling hebben de organisaties over de hele linie per saldo niet bezuinigd op hun personele lasten, maar hebben zij deze in totaal met 14% verhoogd na een bescheiden daling in 2020 (2%) en een stijging van 17% in 2021. De stijging van de personele lasten is het grootst bij de kleine organisaties, waar de omzet eveneens het meest is gestegen.
- Kleine en middelkleine organisaties, die sterk afhankelijk zijn van de inzet van hun zzp'ers, hebben tussen 2019 en 2021 de contracten van zzp'ers omgezet in loondienstverbanden, vooral bij de start van de nieuwe subsidieperiode in 2021. Daardoor zijn de lasten van zzp'ers in de deelsector beeldende kunst en creatieve industrie tussen 2019 en 2021 met 5% afgenomen en de lasten van personeel in loondienst met 26% toegenomen.
- De organisaties hebben hun totale lasten (personeel en materieel) tussen 2019 en 2021 per saldo met 6% verhoogd na een teruggang van 9% in 2020 en een verhoging van 17% in 2021. Deze stijging komt geheel voor rekening van de personele lasten.
- De ontvangen coronasteun compenseert in 2021 gemiddeld 54% van het verlies aan eigen inkomsten. In combinatie met hogere subsidies in 2021 boeken organisaties in alle grootteklassen gemiddeld een hoger positief resultaat dan in 2019. Vooral (middel)grote en middelkleine organisaties, en organisaties met in 2019 relatief hoge eigen inkomsten boeken een gunstig resultaat.
- Vergeleken met het eerdere onderzoek zijn de resultaten minder uitgesproken, maar zijn de algemene tendensen vergelijkbaar. De belangrijkste verklaring voor de minder uitgesproken resultaten is dat het eerdere onderzoek berustte op schattingen van organisaties op basis van drie (corona)kwartalen in plaats van jaarcijfers uit jaarrekeningen.

io Musea

10.1 Inleiding

Het voorliggende hoofdstuk gaat in op de gevolgen van de coronacrisis voor musea die lid zijn van de Museumvereniging. Het betreft zowel musea die een meerjarige subsidie van het Rijk ontvangen als de overige musea. Voor de analyse in dit hoofdstuk maken we gebruik van het gegevensbestand Museana waarover de Museumvereniging het afgelopen jaar heeft gerapporteerd in *Museumcijfers 2021* (Museumvereniging 2022). De in Museana opgenomen presentatie-instellingen blijven buiten beschouwing om dubbeltellingen met het voorgaande hoofdstuk te voorkomen. Daarnaast blijft de analyse beperkt tot 416 musea (88% van de musea in 2021) die in de periode 2019-2021 in alle drie jaren in Museana zijn opgenomen. De helft van de geanalyseerde musea heeft de gemeenten als belangrijkste financier en ruim 30% heeft de private sector als belangrijkste financier.

Voor musea hanteren we de volgende indeling in grootteklassen op basis van de omvang van de jaaromzet in 2019:

- 1 klein: tot € 0,5 mln. omzet;
- 2 middelklein: € 0,5 mln. tot € 1 mln. omzet;
- 3 middelgroot: € 1 mln. tot € 2,5 mln. omzet;
- 4 groot: € 2,5 mln. of meer omzet.

Het hoofdstuk concentreert zich op een bespreking van de belangrijkste resultaten. Voor de gekozen onderzoeks aanpak verwijzen we naar hoofdstuk 3.

10.2 De situatie in het kalenderjaar 2019

De totale omzet van alle 416 musea beloopt in het kalenderjaar 2019 ruim € 1,0 mld., waarvan € 0,5 mld. (51%) aan eigen inkomsten. De publieksinkomsten (inclusief publieksgerelateerde inkomsten, zoals horeca en winkel) bedragen ruim € 0,3 mld. en zijn goed voor 65% van de eigen inkomsten en 33% van de omzet. Grote musea verwerven als percentage van de omzet minder publieksinkomsten dan de overige musea. Dat geldt ook voor de musea in de BIS en de Erfgoedwet, die tot de (middel)grote musea behoren. De totale lasten van musea bestaan gemiddeld voor 43% uit personele lasten. Alle musea samen boeken in 2019 een negatief resultaat uit de gewone bedrijfsvoering van € 23 mln. De betaalde personeelssterkte van alle organisaties samen bedraagt bijna 7.700 fte's. Tabel 10.1 toont per grootteklasse een aantal kengetallen voor het 'gemiddelde' museum.

Ruim de helft van de musea bestaat uit kleine musea. Grote musea zijn qua omzet gemiddeld 59 keer zo groot als kleine musea, 15 keer zo groot als de middelkleine musea en ruim 6 keer zo groot als middelgrote musea. Qua omvang van het betaald personeel zijn de verschillen iets minder groot. Middelkleine musea zijn het meest afhankelijk van de publieksinkomsten (40% van de omzet) en grote musea het minst (32% van de omzet).

Tabel 10.1 Musea: gemiddelden per grootteklasse, 2019^a

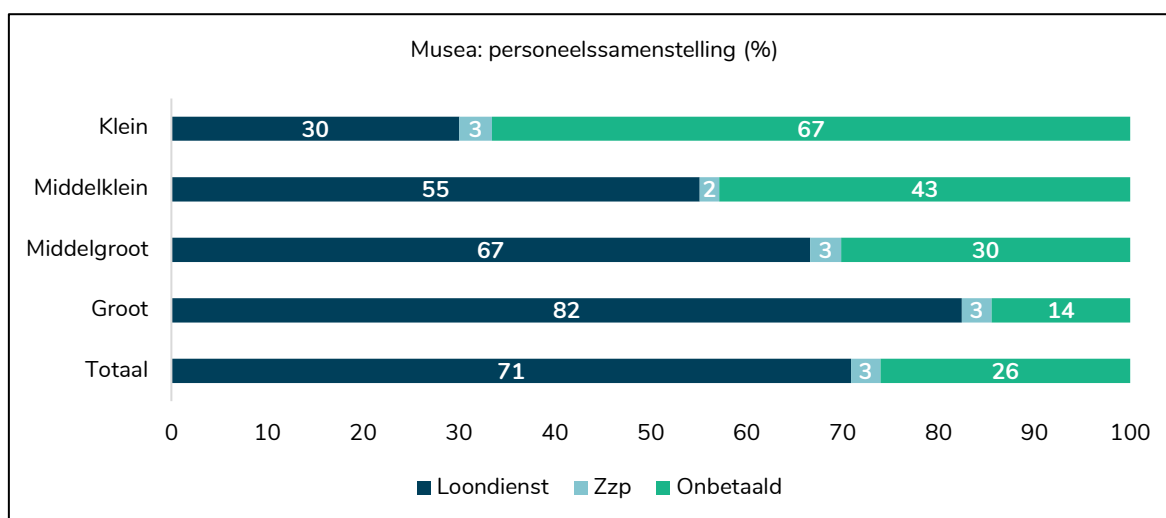
	Aantal organisaties	Omzet (x € 1 mln.)	Publieks-Inkomsten e.d. (x € 1 mln.)	Personele lasten (x € 1 mln.)	Personeelssterkte (fte's) ^b
Klein	227	0,2	0,1	0,1	2,3
Middelklein	58	0,7	0,3	0,3	7,3
Middelgroot	47	1,6	0,6	0,8	16,6
Groot	84	10,5	3,4	4,4	70,9
Gewogen gemiddelde/ totaal	416	2,5	0,8	1,1	18,5
- waarvan BIS en Erf-goedwet	37	14,1	4,4	5,9	91,5

a Uitsluitend musea die in de periode 2019-2021 in alle drie jaren in Musea zijn opgenomen.

b Uitsluitend betaald personeel.

Musea zijn evenals organisaties in de beeldende kunst en creatieve industrie, podia en poppodia sterk afhankelijk van de inzet van onbetaald personeel, zoals vrijwilligers en stagiairs. Dat geldt in het bijzonder voor kleine en middelkleine musea, waar deze personeelcategorie goed is voor respectievelijk 67% en 43% van het aantal fte's (Figuur 10.1). Bij de grote en middelgrote musea is daarentegen het merendeel van de werkenden in loondienst. Musea maken nauwelijks gebruik van zzp'ers (gemiddeld 3%).

Figuur 10.1 Musea: personeelssamenstelling per grootteklasse naar type werkende, 2019

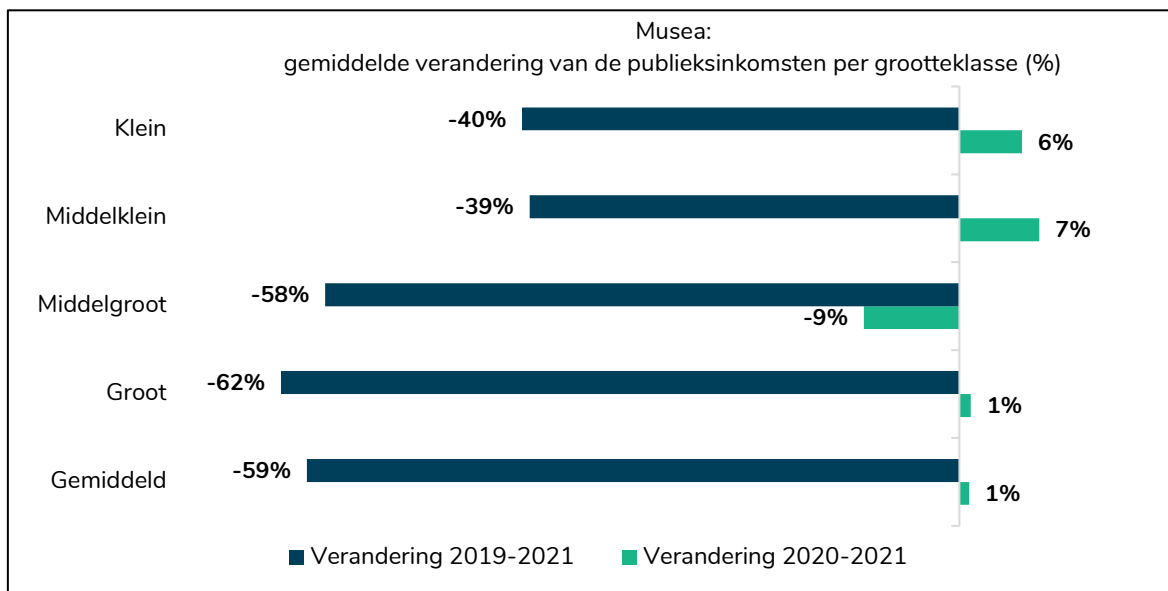

10.3 Ontwikkeling van publieksinkomen per grootteklasse

De publieksinkomsten (inclusief publieksgerelateerde inkomsten) zijn over de gehele lijn tussen 2019 en 2021 per saldo met 59% afgenomen na een krimp van 60% in 2020 en een bescheiden groei van 1% in 2021 (Figuur 10.2). Vooral de publieksinkomsten van middelgrote en grote musea zijn sterk gekrompen door het nagenoeg weggefallen museumbezoek van buitenlandse toeristen, waarvan deze musea sterk afhankelijk zijn (Museumvereniging 2022, blz. 17-18). In 2021 zijn de

publieksinkomsten in alle grootteklassen met uitzondering van de klasse middelgroot – ondanks de langdurige verplichte sluiting – licht gestegen ten opzichte van het dieptepunt in 2020.

Figuur 10.2 Musea: ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse^a

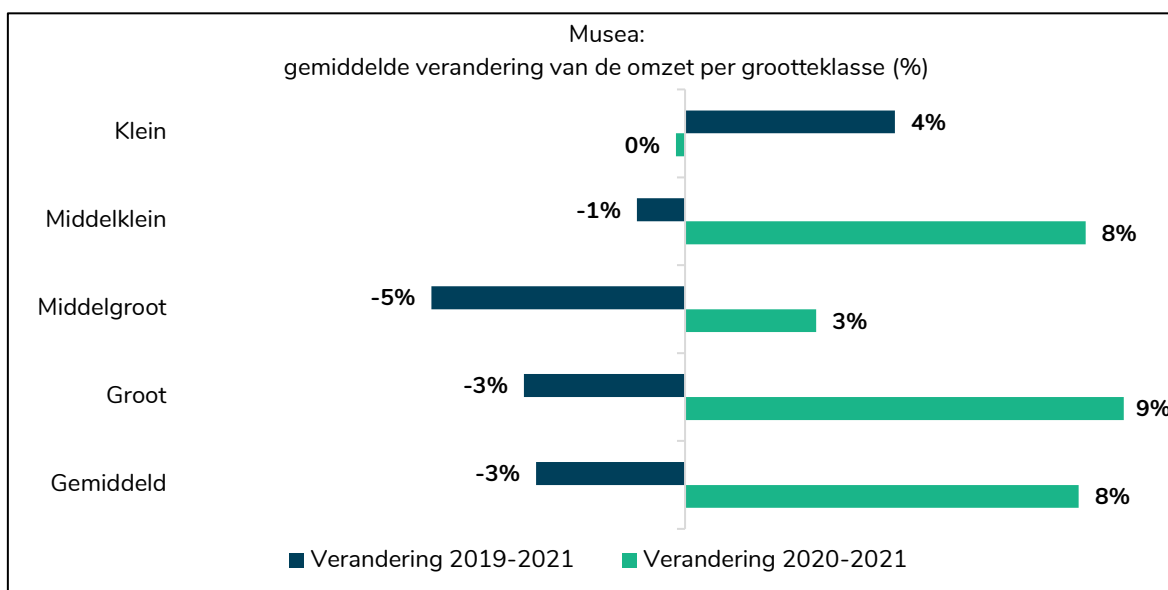

a Publieksinkomsten inclusief publieksgerelateerde inkomsten.

10.4 Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse

De totale omzet van de musea (inclusief coronasteun) is in 2021 – ondanks de sterk gekrompen publieksinkomsten – per saldo slechts 3% lager dan in 2019 na in 2020 met 10% te zijn gedaald en in 2021 vervolgens met 8% te zijn gestegen (Figuur 10.3). De weggevallen publieksinkomsten zijn voor een belangrijk deel gecompenseerd door coronasteun en hogere overheidssubsidies. In 2021 is over de gehele linie sprake van een lichte omzetstijging ten opzichte van 2020.

Figuur 10.3 Musea: ontwikkeling van de omzet per grootteklasse

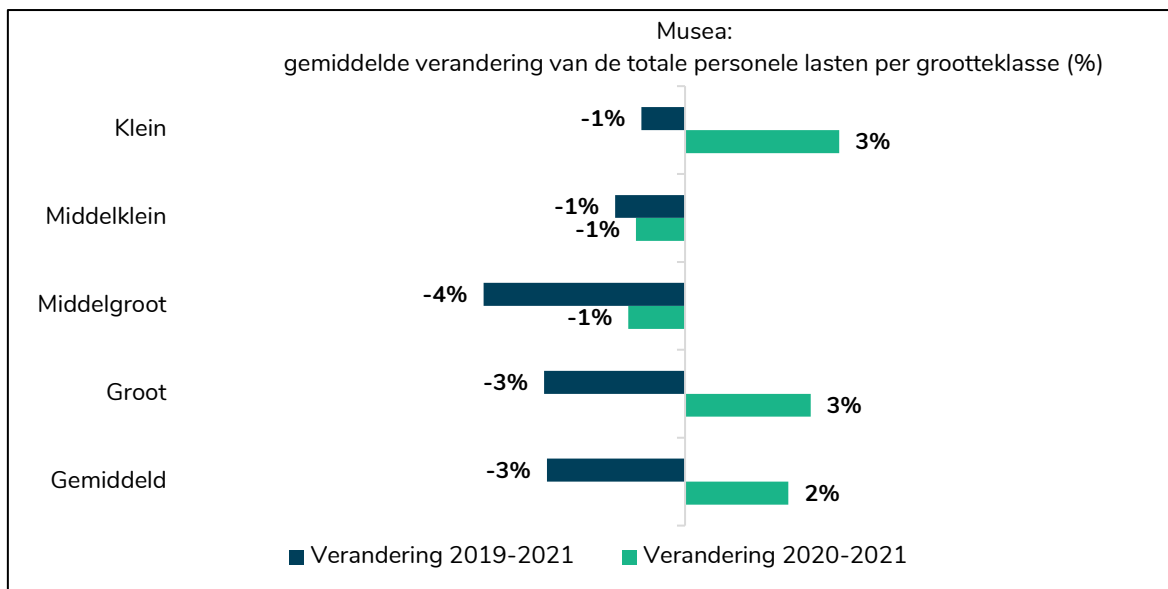

De omzetzijding in de periode 2019-2021 is het grootst bij de middelgrote en grote musea (respectievelijk 5% en 3%). Deze groep musea kampt met het grootste verlies aan publieksinkomsten. Bij de middelkleine musea is de omzetzijding tussen 2019 en 2021 per saldo nagenoeg verwaarloosbaar en bij de kleine musea is de omzet zelfs gestegen.

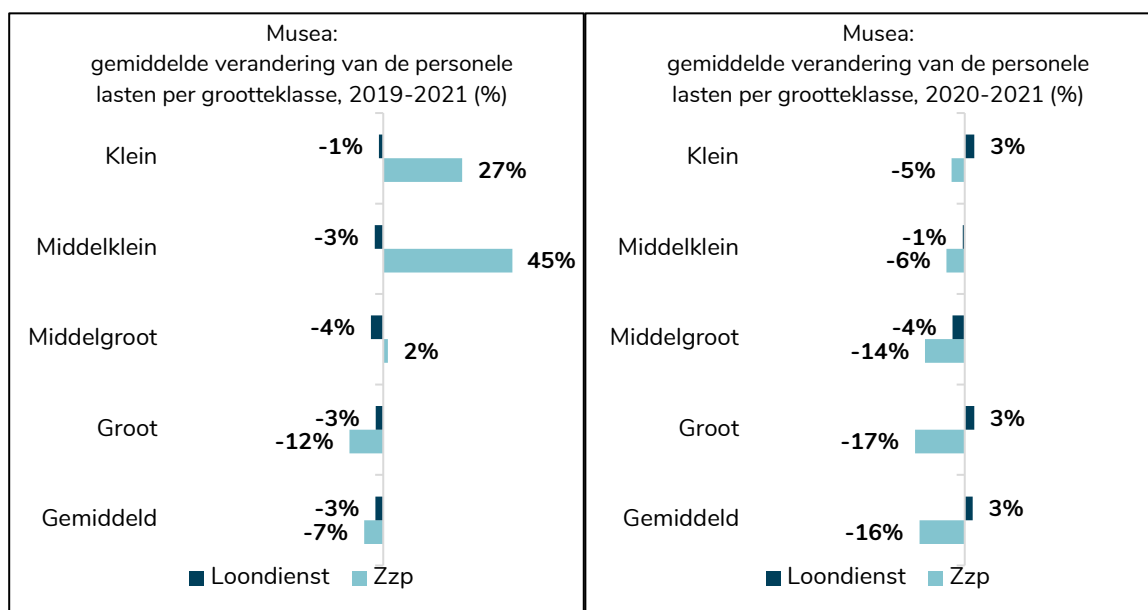
10.5 Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse

Musea hebben de personele lasten tussen 2019 en 2021 per saldo met 3% teruggebracht (Figuur 10.4). Dat is het saldo van een daling van 5% in 2020 en een stijging van 2% in 2021. Middelgrote musea, die kampen met de grootste omzetzijding, hebben tussen 2019 en 2021 het sterkst bezuinigd op hun personele lasten (4%). Alleen kleine en grote musea hebben in 2021 hun personele lasten verhoogd.

Figuur 10.4 Musea: ontwikkeling van de totale personele lasten per grootteklasse

Figuur 10.5 Musea: ontwikkeling van de personele lasten per type werkende naar grootteklasse

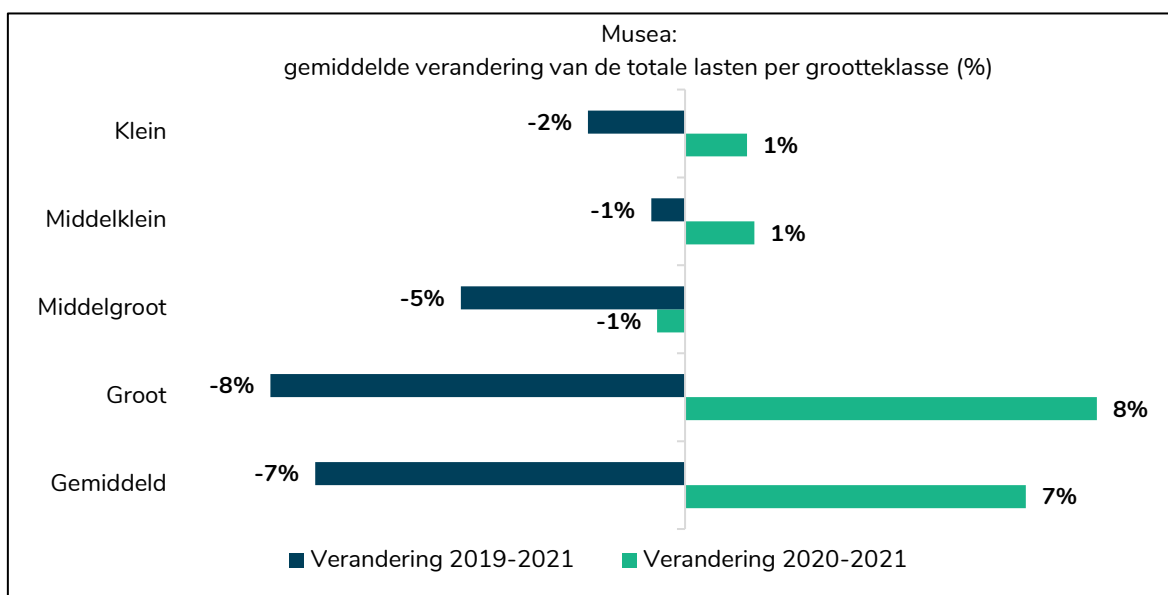

De mate waarin musea hun personele lasten hebben teruggebracht, verschilt per type werkende (Figuur 10.5). Gemiddeld hebben musea tussen 2019 en 2021 ruim twee keer zo sterk bezuinigd op hun zzp'ers als op hun personeel in loondienst (7% versus 3%). De bezuiniging op zzp'ers komt vooral voor rekening van de grote musea. Kleine en middelkleine musea hebben in 2021 juist beëindigd meer zzp'ers ingezet dan in 2019. Dat geldt in iets mindere mate ook voor middelgrote musea. Opgemerkt moet worden dat musea slechts beperkt gebruik maken van zzp'ers (in 2019 3% van de werkenden). In 2021 stijgen de lasten van personeel in loondienst weer licht (gemiddeld met 3%) maar blijven de zzp-lasten dalen (gemiddeld met 16%), vooral door forse bezuinigingen van de grote musea.

10.6 Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

Musea hebben tussen 2019 en 2021 hun totale lasten (personeel, materieel en huisvesting) mede door langdurige verplichte sluitingen met 7% verminderd (Figuur 10.6). Dat is het saldo van een afname van 13% in 2020 en een toename van 7% in 2021, die grotendeels voor rekening komt van de grote musea. Musea hebben vooral sterk bezuinigd op de materiële lasten (inclusief huisvesting). Deze zijn tussen 2019 en 2021 met 11% verlaagd.

Figuur 10.6 Musea: ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

Middelgrote en grote musea, die kampen met de grootste daling van de publieksinkomsten en andere eigen inkomsten, hebben hun lasten tussen 2019 en 2021 het meeste beperkt (respectievelijk met 5 en 8%). Voor de kleine en middelkleine musea geldt dat in mindere mate.

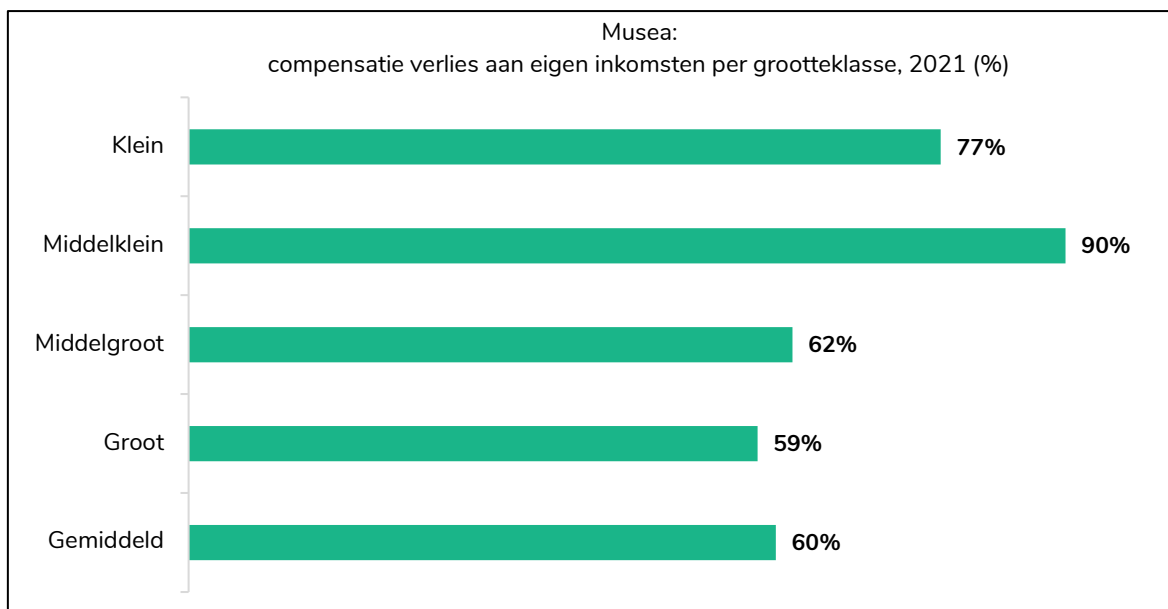
10.7 Effecten van de coronasteun

10.7.1 Resultaten per grootteklasse

Vergeleken met 2019 hebben musea in 2021 43% minder eigen inkomsten. Daarvan wordt gemiddeld 60% gecompenseerd door coronasteun (Figuur 10.7). Kleine en middelkleine musea ontvangen in verhouding tot hun verlies aan eigen inkomsten de meeste coronasteun, hoewel het

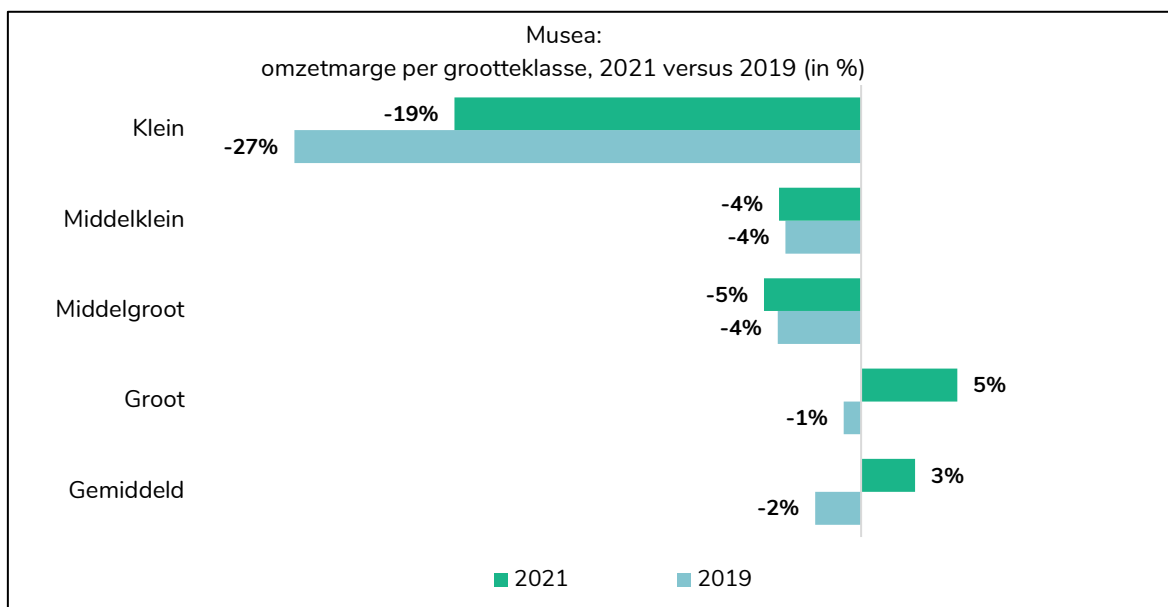
leeuwendeel van de coronasteun terechtkomt bij grote musea. Bijna 80% van de totale coronasteun betreft specifieke coronasteun van de verschillende overheden. De overige steun bestaat uit generieke steun, zoals de Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW) en de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL).

Figuur 10.7 Musea: compensatie verlies aan eigen inkomsten door NOW, TVL en specifieke coronasteun per grootteklasse, 2021 (in %)

Musea boeken in 2021 gemiddeld een positief resultaat uit de gewone bedrijfsvoering ondanks de vergeleken met 2019 sterk teruggelopen publieksinkomsten. In 2021 bedraagt de omzetmarge gemiddeld 3% tegen -2% in 2019 (Figuur 10.8).

Figuur 10.8 Musea: omzetmarge per grootteklasse, 2021 versus 2019 (in %)

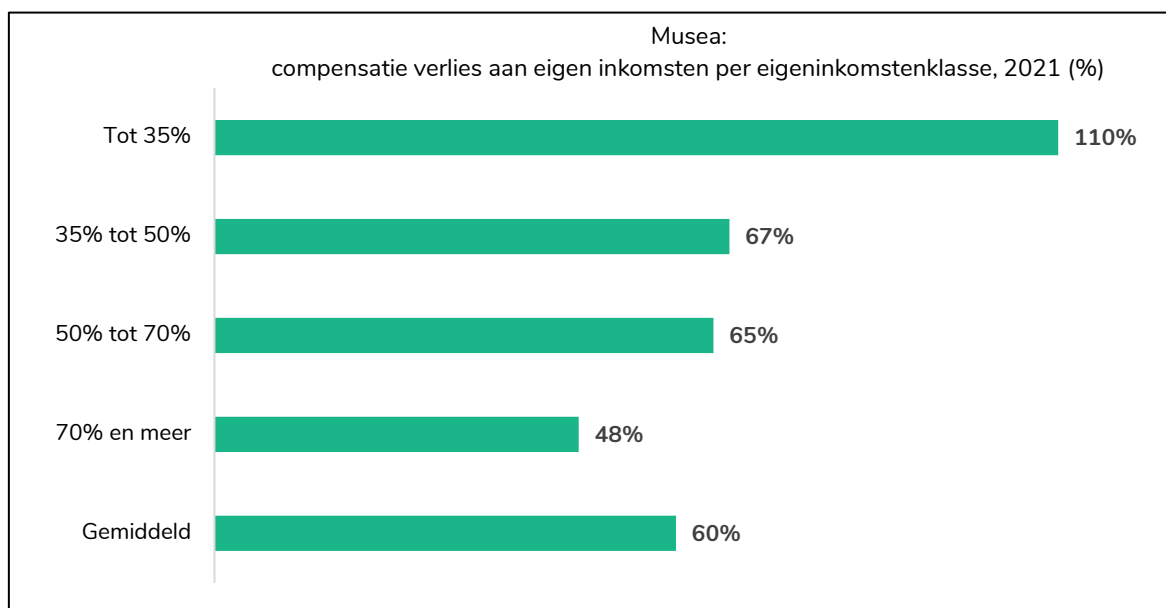
Vooraf het sterk verbeterde resultaat van de grote musea heeft gezorgd voor de stijging van de gemiddelde omzetmarge in 2021. Grote musea hebben hun lasten ten opzichte van 2019 het

meeste teruggebracht en zijn mede daardoor de enige groep musea die 2021 met een positief resultaat afsluiten. De overige musea kampen evenals in 2019 met een negatieve omzetmarge, al is bij de kleine musea een verbetering opgetreden.

10.7.2 Resultaten per eigeninkomstenklasse

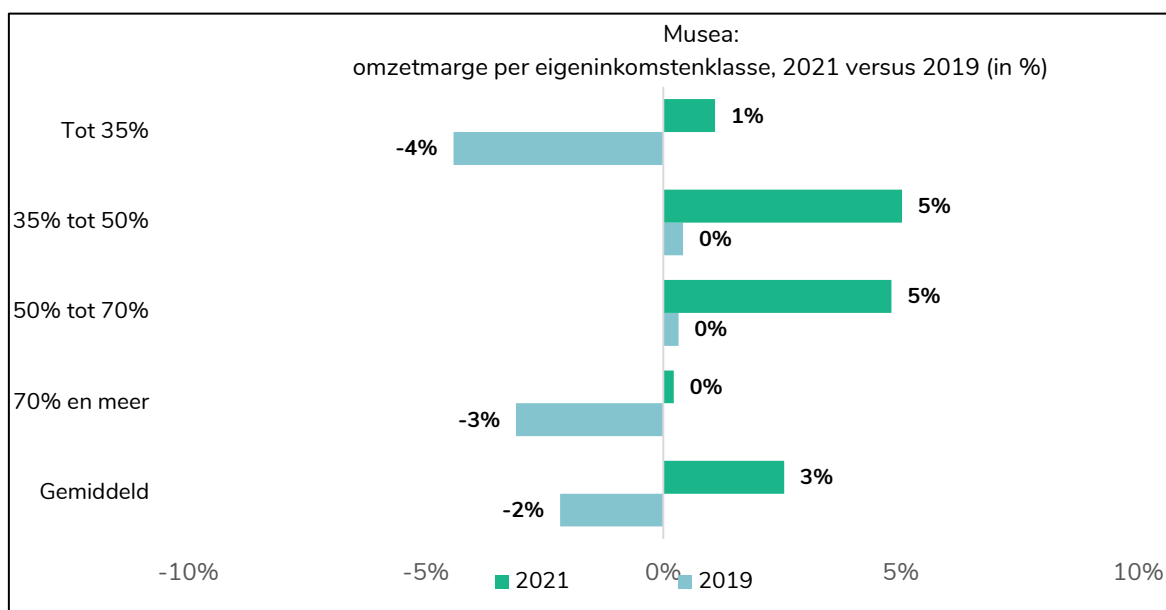
In 2019 verwierven 136 musea minder dan 35% eigen inkomsten, 64 musea 35% tot 50% eigen inkomsten, 52 musea 50% tot 70% eigen inkomsten en 164 musea 70% en meer eigen inkomsten. De compensatie van het verlies aan eigen inkomsten vertoont in 2021 een opmerkelijk patroon per eigeninkomstenklasse (Figuur 10.9). Hoe lager het percentage eigen inkomsten in 2019 was, des te hoger is de compensatie van het verlies aan eigen inkomsten in 2021. Musea met initieel minder dan 35% eigen inkomsten worden zelfs meer dan volledig gecompenseerd voor hun verlies aan eigen inkomsten. Daar staat tegenover dat musea met initieel meer dan 70% eigen inkomsten 48% compensatie ontvangen voor hun verlies aan eigen inkomsten ten opzichte van 2019.

Figuur 10.9 Musea: compensatie verlies aan eigen inkomsten door NOW, TVL en specifieke coronasteun per eigeninkomstenklasse, 2021 (in %)

De omzetmarge van musea met in 2019 meer dan 70% eigen inkomsten blijft in 2021 sterk achter bij de overige musea, hoewel er vergeleken met 2019 een verbetering is opgetreden (0% in 2021 versus -3% in 2019). Musea met initieel 35% tot 70% eigen inkomsten boeken in 2021 echter het beste financiële resultaat (Figuur 10.10). Ondanks de royale compensatie voor het verlies aan eigen inkomsten geldt dat niet voor de musea met initieel minder dan 35% eigen inkomsten. Dat neemt niet weg dat de omzetmarge van deze musea in 2021 ook sterk is verbeterd.

Figuur 10.10 Musea: omzetmarge per eigeninkomstenklasse, 2021 versus 2019 (in %)

10.8 Conclusies

In het hoofdstuk zijn de gevolgen van de coronacrisis voor musea die lid zijn van de Museumvereniging aan de orde gekomen. Dit doen we door een vergelijking van jaarcijfers over 2019 met die over 2020 en 2021. De jaarcijfers zijn afkomstig uit Museana, met uitzondering van de uitsplitsing van de personele lasten, die deels op een mondelinge enquête berust. Het hoofdstuk leidt tot de volgende conclusies:

- De publieksinkomsten van musea zijn tussen 2019 en 2021 per saldo met 59% teruggeval- len na een daling van 60% in 2020 en een bescheiden stijging van 1% in 2021. Vooral de pu- blieksinkomsten van middelgrote en grote musea zijn sterk gekrompen door het sterk ge- daalde museumbezoek van buitenlandse toeristen.
- In 2021 zijn de publieksinkomsten in alle grootteklassen – met uitzondering van de klasse middelgroot – licht gestegen ten opzichte van het dieptepunt in 2020.
- De totale omzet van de musea (inclusief coronasteun) is in 2021 3% lager dan in 2019, nadat deze in 2020 met 10% is gedaald en in 2021 met 8% is gestegen. De omzetstijging in 2021 is het gevolg van hogere eigen inkomsten en hogere overheidssubsidies. Daarnaast heeft de coronasteun een belangrijk deel van het verlies aan eigen inkomsten goedge maakt en daar- mee de omzet gestut.
- Tussen 2019 en 2021 is de omzet het meest gedaald bij de middelgrote musea (5%). De om- zet van kleine musea is in deze periode zelfs met 4% gestegen.
- Musea hebben hun personele lasten tussen 2019 en 2021 per saldo met 3% teruggebracht. Dat is het saldo van een daling van 5% in 2020 en een stijging van 2% in 2021. Middelgrote en grote musea hebben hun personele lasten het meeste verlaagd.
- Musea hebben tussen 2019 en 2021 ruim twee keer zo sterk bezuinigd op hun zzp'ers als op hun personeel in loondienst (7% versus 3%). De bezuiniging op zzp'ers komt vooral voor re- kening van de grote musea. Kleine en middelkleine musea hebben in 2021 juist beduidend

meer zzp'ers ingezet dan in 2019. Overigens maken musea slechts beperkt gebruik van zzp'ers (in 2019 3% van de werkenden).

- Musea hebben tussen 2019 en 2021 hun materiële lasten (inclusief huisvesting) sterk teruggebracht. Deze zijn tussen 2019 en 2021 met 11% gedaald.
- De totale lasten (personeel, materieel en huisvesting) zijn in 2021 7% lager dan in 2019. Vooral middelgrote en grote musea hebben tijdens de coronaperiode flink gesneden in hun lasten. Deze musea ervaren de sterkste terugval van hun publieksinkomsten en andere eigen inkomsten.
- De coronasteun compenseert gemiddeld 60% van het verlies aan eigen inkomsten ten opzichte van 2019. Desondanks schrijven alleen grote musea in 2021 zwarte cijfers, vooral omdat zij het meeste hebben gesneden in hun lasten. Musea in de andere grootteklassen kampen in 2021 met een negatieve omzetmarge.
- De compensatie voor het verlies aan eigen inkomsten pakt verkeerd uit voor musea met initieel een groot aandeel eigen inkomsten. Hoe hoger het percentage eigen inkomsten in 2019 was, des te lager is de compensatie van het verlies aan eigen inkomsten in 2021. Daardoor blijft de omzetmarge van musea met initieel 70% en meer eigen inkomsten sterk achter bij de overige musea (met een geringer aandeel eigen inkomsten).

II Podia

11.1 Inleiding

In het voorliggende hoofdstuk komen de gevolgen van de coronacrisis aan de orde voor de schouwburgen en concertgebouwen die lid zijn van Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD). Deze duiden we in het vervolg gemakshalve aan als *podia*. De analyse berust op informatie uit het *Theater Analyse Systeem (TAS)*, waarover de VSCD het afgelopen jaar heeft gerapporteerd in *Podia 2021 (VSCD 2022)*. De analyse in het hoofdstuk blijft beperkt tot 126 podia die in de periode 2019-2021 in alle drie jaren met bruikbare informatie zijn opgenomen in TAS én die niet als onderdeel van een grotere organisatie al in een van de andere hoofdstukken zijn behandeld. Gemeenten zijn de belangrijkste subsidiënt van de podia, die vooral afhankelijk zijn van hun eigen inkomsten.

Voor podia gebruiken we de volgende indeling in grootteklassen op basis van de omvang van de jaaromzet in 2019:

- 1 (middel)klein: tot € 1 mln. omzet;
- 2 middelgroot: € 1 mln. tot € 2,5 mln. omzet;
- 3 groot: € 2,5 mln. of meer omzet.

In de presentatie van de resultaten voegen we steeds kleine en middelkleine podia samen vanwege het beperkte aantal kleine podia. In het hoofdstuk staan de belangrijkste resultaten centraal. Voor de gekozen onderzoeks aanpak wordt verwezen naar hoofdstuk 3.

11.2 De situatie in het kalenderjaar 2019

De totale omzet van de 126 podia samen belooft in het kalenderjaar 2019 € 549 mln., waarvan € 323 mln. (= 59%) aan eigen inkomsten. De eigen inkomsten bestaan voor € 306 mln. (95%) uit publieksinkomsten (inclusief publieksgerelateerde inkomsten). In 2019 komen de totale lasten uit op € 534 mln. De belangrijkste lastencategorieën zijn personeelskosten (35%), huisvestingskosten (22%), en de kosten van voorstellingen en concerten, zoals vergoedingen aan optredende gezelschappen, orkesten en artiesten (29%). Het resultaat uit de gewone bedrijfsvoering bedraagt voor alle podia samen bijna € 15 mln. (€ 116.000 per podium). Het leeuwendeel daarvan komt voor rekening van de grote podia. In totaal zetten de gezamenlijke podia bijna 3.700 betaalde fte's in. Tabel 11.1 geeft een aantal kengetallen voor het 'gemiddelde podium' per grootteklasse in 2019. De tabel illustreert dat ruim de helft van de podia tot de grote podia behoort. Deze zijn gemeten naar omzet tien keer zo groot als de (middel)kleine podia en qua betaalde personeelssterkte zes keer zo groot.

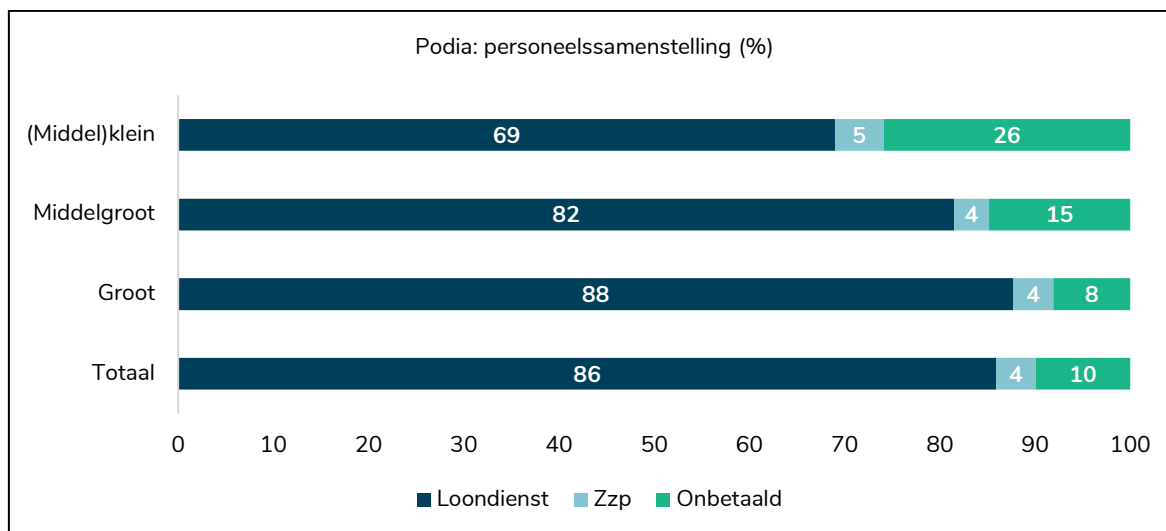
Tabel 11.1 Podia: gemiddelden per grootteklasse, 2019^a

	Aantal organisaties	Omzet (x € 1 mln.)	Publieksinkomsten e.d. (x € 1 mln.)	Personele lasten ^b (x € 1 mln.)	Personeelssterkte (fte's) ^c
(Middel)klein	19	0,7	0,4	0,3	6,7
Middelgroot	43	1,7	0,9	0,6	11,0
Groot	64	7,2	4,1	2,4	42,6
Gewogen gemiddelde/ totaal	126	4,4	2,4	1,5	26,4

- a Uitsluitend podia die in 2019-2021 in alle jaren in TAS zijn opgenomen met bruikbare informatie en die niet als onderdeel van een grotere organisatie in andere hoofdstukken aan de orde komen.
- b Exclusief vergoedingen aan optredende artiesten.
- c Uitsluitend betaald personeel.

Naast betaald personeel maken de podia ook gebruik van onbetaald personeel, zoals vrijwilligers en stagiairs. Deze nemen 10% van de totale personeelsinzet voor hun rekening (Figuur 11.1). Vooral de (middel)kleine podia zijn sterk afhankelijk van de inzet van onbetaalde krachten, die bij hen 26% van het aantal fte's voor hun rekening nemen naast een inzet van 69% personeel in loondienst en 5% zzp'ers. Bij de grote podia werkt daarentegen 78% van het personeel in loondienst en blijft de inzet van onbetaalde krachten beperkt tot 8% van de totale personeelsinzet. Podia maken beperkt gebruik van zzp'ers (gemiddeld 4%).

Figuur 11.1 Podia: personeelssamenstelling per grootteklasse naar type werkende, 2019

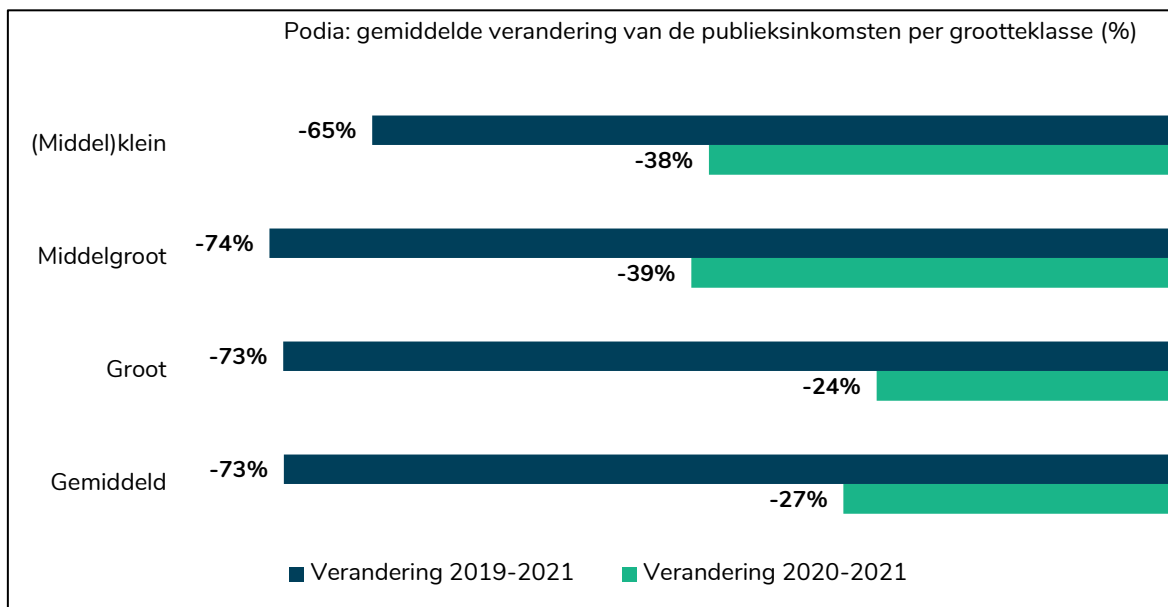

11.3 Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse

Podia zijn in hun bedrijfsvoering sterk afhankelijk van hun publieksinkomsten (inclusief publieksgerelateerde inkomsten). Deze zijn tussen 2019 en 2021 in totaal met 73% teruggevallen na een krimp van 62% in 2020 en een krimp van 27% in 2021 (Figuur 11.2). Daardoor zijn de totale eigen inkomsten van podia in 2021 71% lager dan in 2019 en 25% lager dan in 2020. Middelgrote en grote podia kampen tussen 2019 en 2021 met de grootste daling van de publieksinkomsten

(respectievelijk 74% en 73%). In 2021 lopen de publieksinkomsten het sterkste terug bij de (middel)kleine en de middelgrote podia.

Figuur 11.2 Podia: ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse^a

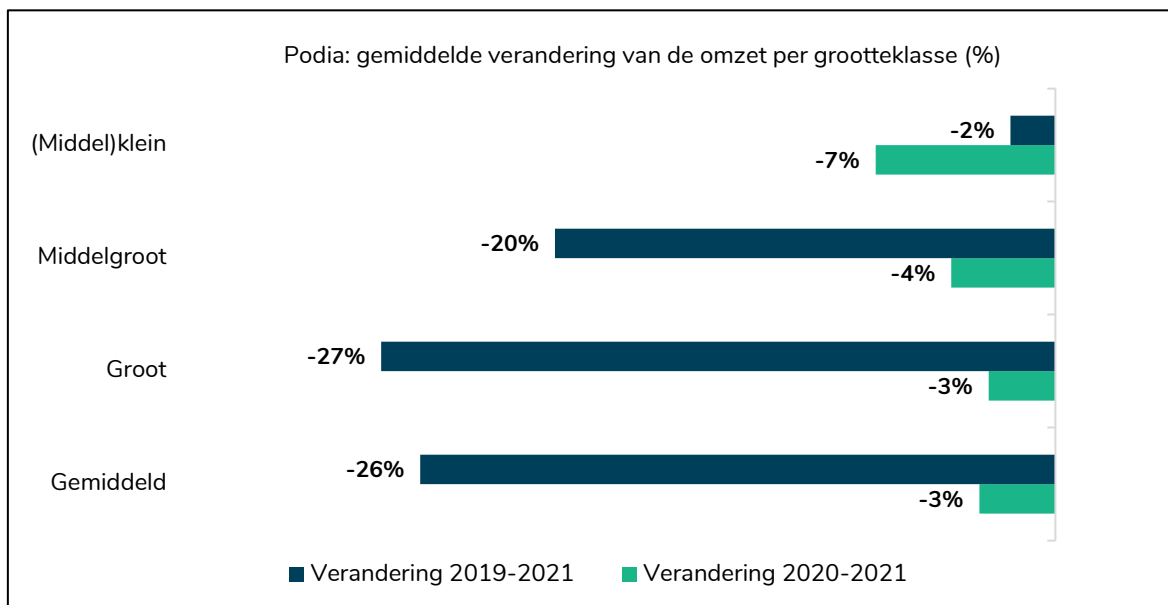

a Publieksinkomsten inclusief publieksgerelateerde inkomsten.

11.4 Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse

De totale omzet van de podia (inclusief coronasteun) is in 2021 26% lager dan in 2019 na in 2020 en 2021 respectievelijk met 23% en 3% te zijn gekrompen (Figuur 11.3). De omzetzdaling tussen 2019 en 2021 is beduidend kleiner dan die van de publieksinkomsten (26% versus 73%). Dit komt door de coronasteun, die een derde van het verlies aan eigen inkomsten van de podia compenseert en de licht gestegen overheidssubsidies.

Figuur 11.3 Podia: ontwikkeling van de omzet per grootteklasse

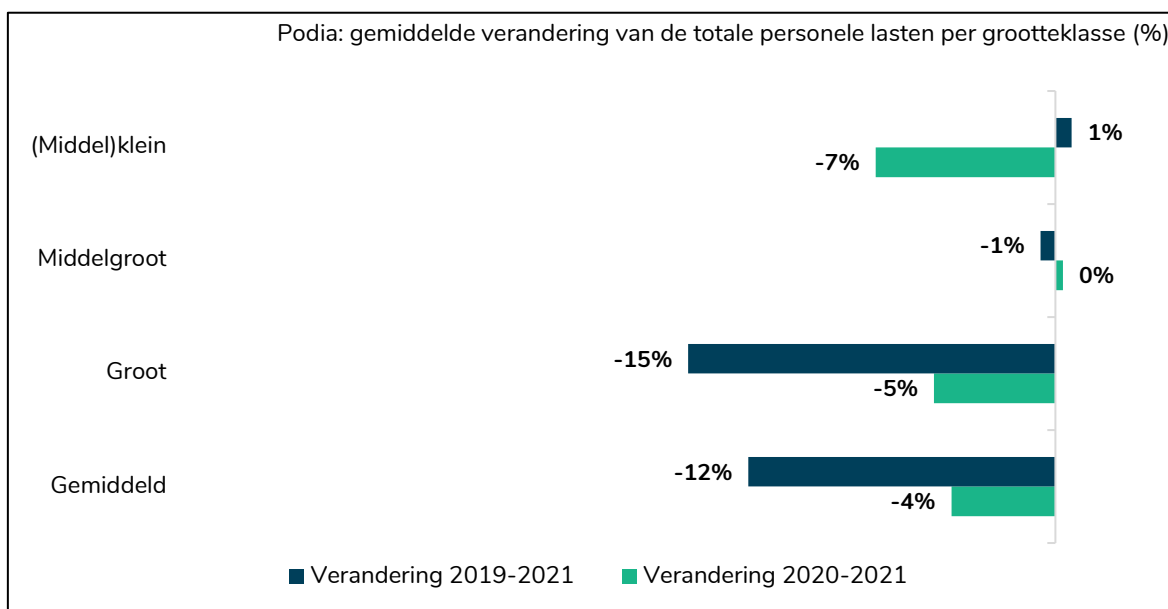

De omzetsdaling is tussen 2019 en 2021 het grootste bij de grote podia (27%) en het kleinste bij de (middel)kleine podia (2%). Dat is vooral het gevolg van verschillen in de krimp van de publieksinkomsten. In 2021 is het beeld omgekeerd evenals bij de publieksinkomsten. In dat jaar is de omzetsdaling het grootste bij de (middel)kleine podia (7%) en het kleinste bij de grote podia (3%).

11.5 Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse

Podia hebben hun personele lasten (exclusief honoraria van de optredende artiesten) tussen 2019 en 2021 in totaal met 12% gereduceerd na bezuinigingen van 9% en 4% in respectievelijk 2020 en 2021 (Figuur 11.4). Grote podia, die kampen met de grootste omzetsdaling, hebben tussen 2019 en 2021 hun personele lasten het meeste teruggebracht (15%). Alleen voor de (middel)kleine podia resulteert ten opzichte van 2019 per saldo een bescheiden stijging, hoewel deze podia hun personele lasten in 2021 juist het sterkst terugbrengen.

Figuur 11.4 Podia: ontwikkeling van de totale personele lasten per grootteklasse

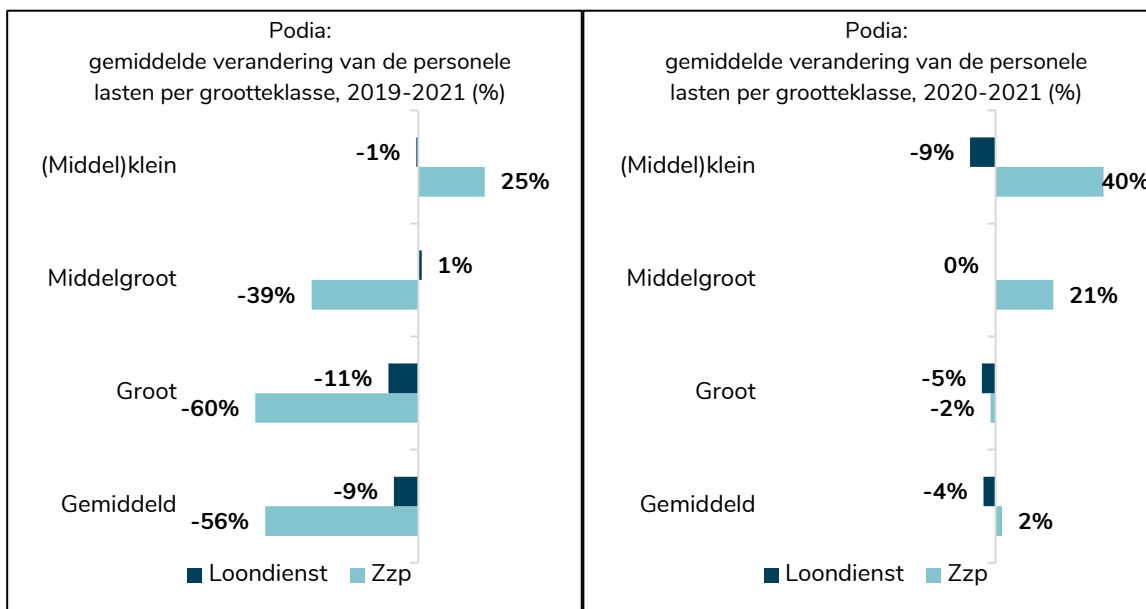

De mate waarin podia hebben bezuinigd op de personele lasten verschilt per type werkende (Figuur 11.5). De podia hebben tussen 2019 en 2021 gemiddeld ruim zes keer zo sterk bezuinigd op de inzet van zzp'ers (56%) als op de inzet van personeel in loondienst (9%). De grote bezuiniging op de zzp'ers vond in 2020 plaats, toen deze lasten met gemiddeld 57% werden verminderd. De bescheiden groei in 2021 weegt daar niet tegenop. De bezuiniging op personeel in loondienst vond zowel in 2020 (5%) als in 2021 (4%) plaats. Deze bezuiniging treft vooral uitzendkrachten en payrollers. Bij de resultaten voor de zzp'ers past de kanttekening dat het een beperkte groep werkenden betreft (Figuur 11.1). Qua omvang bescheiden veranderingen leiden daardoor al snel tot grote procentuele veranderingen.

Bij (middel)kleine podia vond tussen 2019 en 2021 per saldo een stijging van de zzp-lasten met 25% plaats na in 2020 met 11% te zijn gekrompen en in 2021 met 40% te zijn gegroeid. De lasten van personeel in loondienst blijven bij deze podia per saldo nagenoeg stabiel. De grote podia bezuinigen in 2020 sterk op de inzet van zzp'ers (57%) en in mindere mate ook op de inzet van

personeel in loondienst (6%). Bij hen treedt in 2021 nog geen duidelijk herstel op. Datzelfde beeld zagen we ook bij de publieksinkomsten. De middelgrote podia nemen qua ontwikkeling van de inzet van zzp'ers en personeel in loondienst een middenpositie in tussen de (middel)kleine podia en de grote podia.

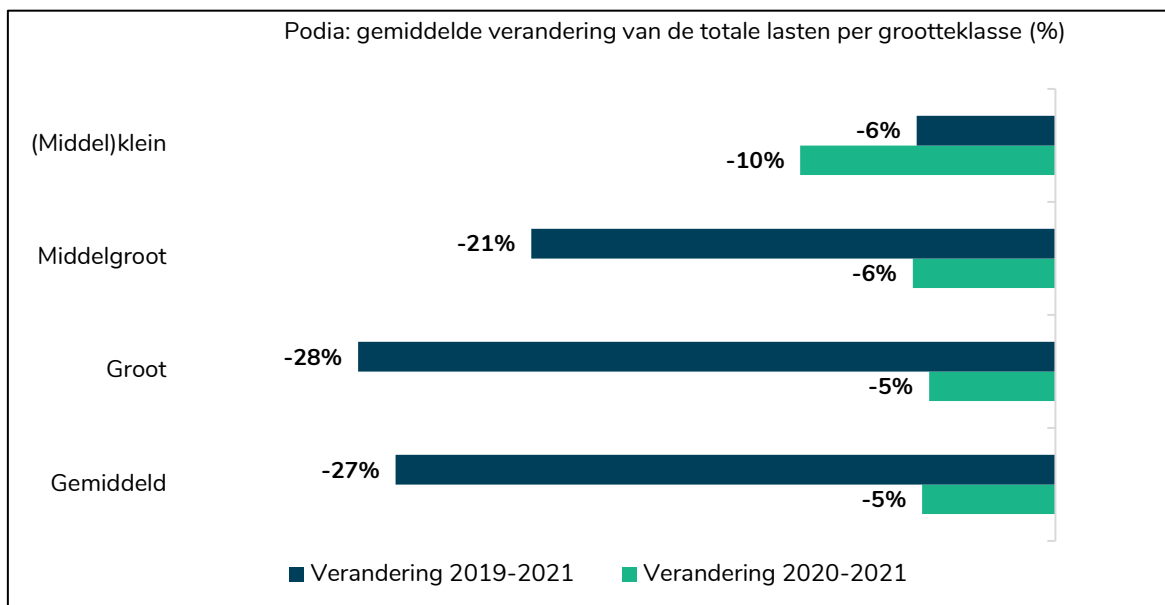
Figuur 11.5 Podia: ontwikkeling van de personele lasten per type werkende naar grootteklasse

11.6 Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

Podia hebben hun totale lasten (vooral personeel, voorstellingen en concerten, en huisvesting) in 2021 in totaal met 27% teruggebracht ten opzichte van 2019 (Figuur 11.6). Vooral op de kosten van voorstellingen en concerten, zoals vergoedingen aan gezelschappen, orkesten en artiesten, hebben zij sterk bezuinigd. Deze zijn tussen 2019 en 2021 in totaal met 73% afgenomen.

Figuur 11.6 Podia: ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

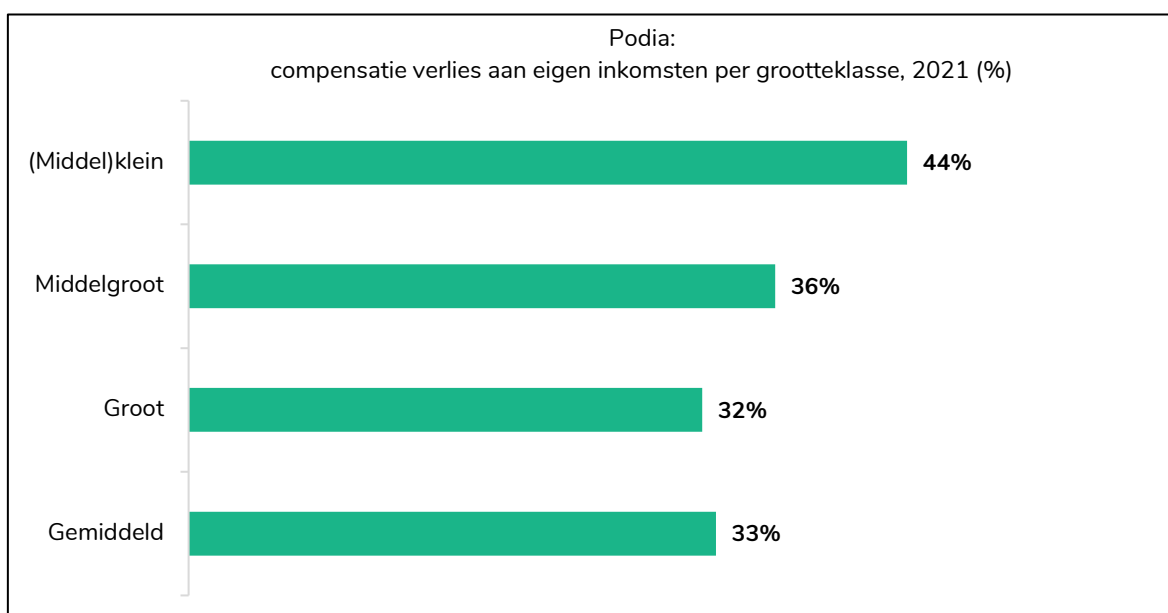
Grote podia, waarvan de omzet het sterkst is gedaald, hebben hun totale lasten tussen 2019 en 2021 het meest teruggebracht (28%) en (middel)kleine podia het minst (6%). Daar staat tegenover dat de (middel)kleine podia in 2021 hun lasten veel sterker beperken dan de overige podia. Een vergelijkbaar patroon zagen we ook bij de personele lasten.

11.7 Effecten van de coronasteun

11.7.1 Resultaten per grootteklasse

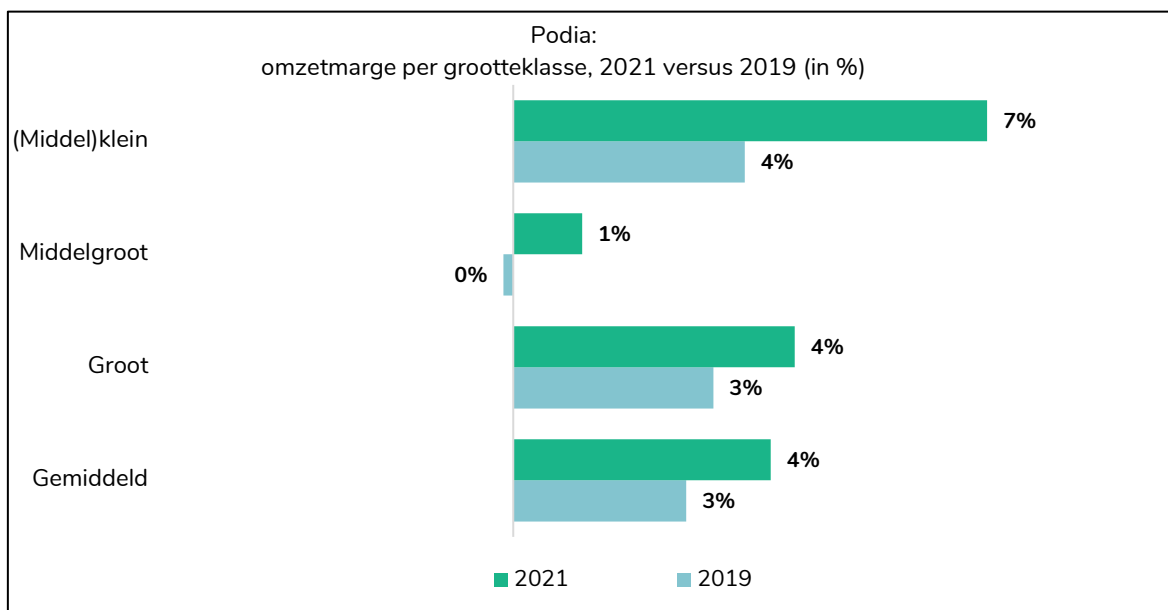
Podia kampen in 2021 met 71% lagere eigen inkomsten dan in 2019. De coronasteun biedt de podia in 2021 compensatie voor gemiddeld een derde van het verlies aan eigen inkomsten (Figuur 11.7). Podia doen vooral een beroep op de generieke steunmaatregelen van het Rijk, zoals de Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW) en de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL). Deze maatregelen zijn in 2021 goed voor ruim driekwart van de totale coronasteun aan podia. Grote podia – met het grootste verlies aan eigen inkomsten – ontvangen in verhouding de minste coronasteun. Voor de (middel)kleine podia geldt juist het omgekeerde.

Figuur 11.7 Podia: compensatie verlies aan eigen inkomsten door NOW, TVL en specifieke coronasteun per grootteklasse, 2021 (in %)

De gezamenlijke podia schrijven in 2021 – ondanks hun forse verlies aan publieksinkomsten – zwarte cijfers. Ze realiseren een omzetmarge van gemiddeld 4% in 2021 tegen 3% in 2019 (Figuur 11.8). Dat komt doordat zij hun lasten net iets sterker hebben teruggebracht dan dat hun omzet is gedaald (27% versus 26%). (Middel)kleine podia boeken in 2021 evenals in 2019 het hoogste financiële resultaat (omzetmarges van 7% in 2021 en van 4% in 2019). Deze podia ontvangen in verhouding tot hun verlies aan eigen inkomsten de meeste coronasteun en ondervinden mede daardoor de kleinste omzetsdaling.

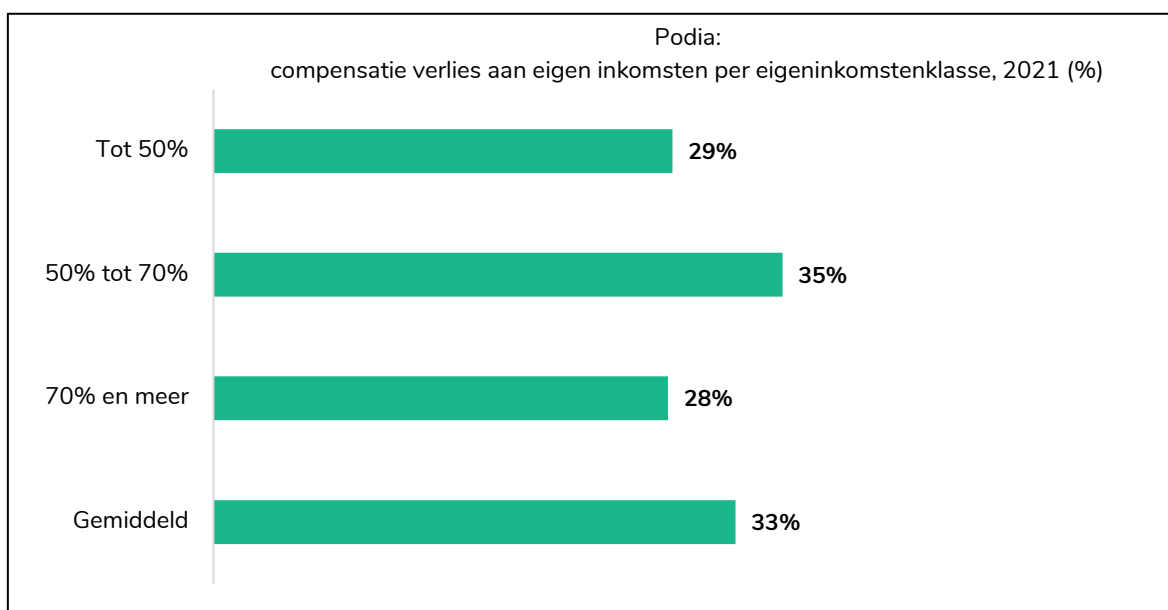
Figuur 11.8 Podia: omzetmarge per grootteklasse, 2021 versus 2019 (in %)

11.7.2 Resultaten per eigeninkomstenklasse

Podia draaien normaliter sterk op de publieksinkomsten en andere eigen inkomsten (in 2019 gemiddeld 59% van de omzet). In 2019 hebben 32 podia minder dan 50% eigen inkomsten, 78 podia 50% tot 70% eigen inkomsten en 16 podia 70% of meer inkomsten. De podia met initieel 50% tot 70% eigen inkomsten ontvangen in verhouding tot hun verlies aan eigen inkomsten de meeste coronasteun en de podia met 70% en meer eigen inkomsten de minste coronasteun (Figuur 11.9).

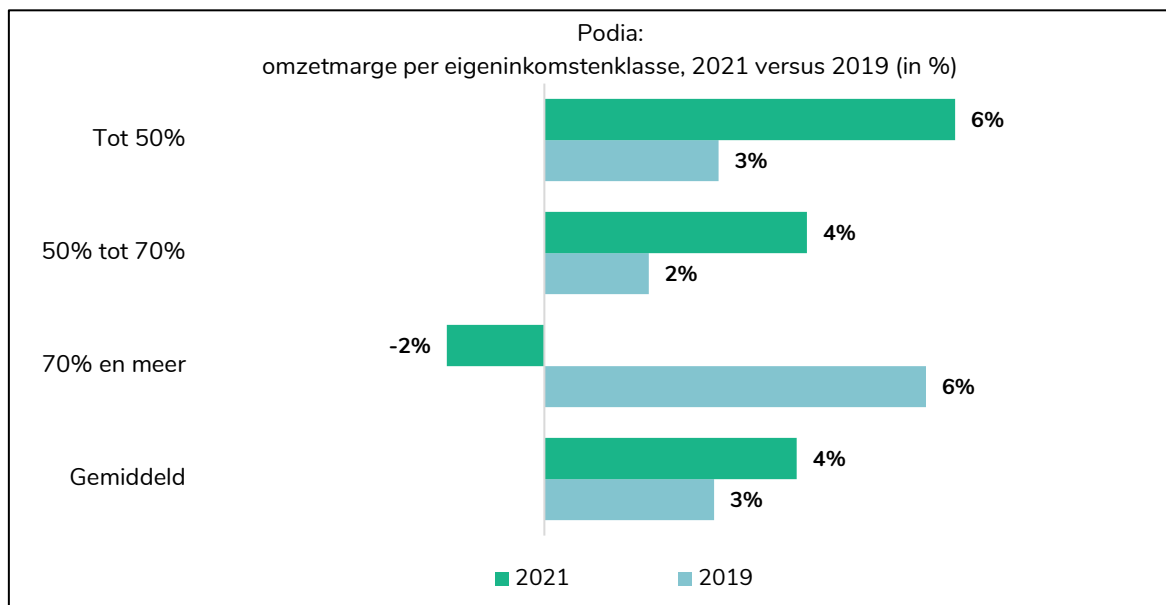
Figuur 11.9 Podia: compensatie verlies aan eigen inkomsten door NOW, TVL en specifieke coronasteun per eigeninkomstenklasse, 2021 (in %)

In 2021 belanden alleen de podia met initieel 70% en meer eigen inkomsten in de rode cijfers, hoewel deze podia hun lasten het sterkste hebben teruggebracht. Voor deze podia speelt de coronasteun in 2021 blijkbaar onvoldoende in op het verlies aan eigen inkomsten. De overige podia

schrijven zwarte cijfers en realiseren in 2021 juist een hogere omzetmarge dan in 2019 (Figuur 11.10).

Figuur 11.10 Podia: omzetmarge per eigeninkomstenklasse, 2021 versus 2019 (in %)

11.8 Conclusies

In dit hoofdstuk zijn de gevolgen van de coronacrisis voor de podia (= schouwburgen en concertgebouwen) aan de orde gekomen. Met het oog hierop vergelijken we jaarcijfers over 2019 met die over 2020 en 2021. De jaarcijfers berusten op informatie uit het Theater Analyse Systeem (TAS), met uitzondering van de uitsplitsing van de personele lasten, die deels op een mondelinge enquête berust. De podia waren niet betrokken in het eerdere onderzoek naar de gevolgen van de coronacrisis in de culturele sector. Het voorliggende hoofdstuk resulteert in de volgende conclusies:

- De publieksinkomsten van de gezamenlijke podia zijn tussen 2019 en 2021 in totaal met 73% teruggelopen na een daling van 62% in 2020 en nog eens een daling van 27% in 2021. Daardoor zijn de totale eigen inkomsten in 2021 gemiddeld 61% lager dan in 2019.
- Middelgrote en grote podia kampen tussen 2019 en 2021 met de grootste daling van de publieksinkomsten (respectievelijk 74% en 73%).
- De totale omzet (inclusief coronasteun) neemt tussen 2019 en 2021 – door de ontvangen coronasteun en de licht gestegen overheidssubsidies – minder sterk af dan de publieksinkomsten en de eigen inkomsten (26% tegen 73% en 61%).
- Grote podia ondervinden tussen 2019 en 2021 de grootste omzetsdaling (27%) en (middel)kleine podia de kleinste omzetsdaling (2%).
- Podia bezuinigen in 2021 ten opzichte van 2019 gemiddeld 12% op hun personele lasten, vooral door een bezuiniging van 14% bij de grote podia.
- De podia hebben tussen 2019 en 2021 gemiddeld ruim zes keer zo sterk bezuinigd op de inzet van zzp'ers (56%) als op de inzet van personeel in loondienst (9%). Vooral de grote podia hebben de inzet van zzp'ers sterk verminderd. Overigens zetten de podia – ook vóór de coronacrisis – in het algemeen weinig zzp'ers in (in 2019 4% van de werkenden).

- In 2021 beperken de podia hun totale lasten (vooral kosten van personeel, voorstellingen en concerten, en huisvesting) in totaal met 27% ten opzichte van 2019. In het bijzonder op de kosten van voorstellingen en concerten, zoals vergoedingen aan gezelschappen, orkesten en artiesten, hebben zij buitengewoon sterk bezuinigd (73%).
- Middelgrote en grote podia hebben in de coronaperiode het sterkste gesneden in hun lasten, omdat zij het grootste omzetverlies ervaren.
- De podia ontvangen in 2021 gemiddeld 33% compensatie voor hun verlies aan eigen inkomsten ten opzichte van 2019. De compensatie is in verhouding het hoogste voor de (middel)kleine podia (44%) en het laagste voor de grote podia (32%). Driekwart van de totale coronasteun aan podia bestaat uit generieke steun van het Rijk (NOW en TVL).
- Door de ontvangen coronasteun en forse kostenbesparingen schrijven de podia in alle grootteklassen in 2021 gemiddeld zwarte cijfers. Gemiddeld bedraagt de omzetmarge in 2021 4% (tegen 3% in 2019). (Middel)kleine podia, met in verhouding de meeste coronasteun, boeken in 2021 het hoogste financiële resultaat (een omzetmarge van 7%).
- Podia met 70% of meer eigen inkomsten kampen in 2021 ondanks de coronasteun – in tegenstelling tot de overige podia – met een negatief resultaat (een omzetmarge van -2%). Deze podia ontvangen in verhouding weinig coronasteun.

12 Poppodia

12.1 Inleiding

In het voorliggende hoofdstuk komen de gevolgen van de coronacrisis aan de orde voor de poppodia die lid zijn van de Vereniging Nederlandse Poppodia en -Festivals (VNPF). In het vervolg duiden we ze aan als poppodia. De analyse in dit hoofdstuk is gebaseerd op informatie uit het Poppodia Analyse Systeem (PAS), waarover de VNPF heeft gerapporteerd in *Poppodia en -festivals in cijfers 2021* (VNPF 2022). De analyse richt zich op 43 poppodia die in de periode 2019-2021 in alle drie jaren met volledige informatie zijn opgenomen in PAS én die evenmin al als onderdeel van een grotere organisatie in hoofdstuk 11 zijn behandeld. Eigen inkomsten en gemeentelijke subsidies vormen de belangrijkste inkomstenbronnen van poppodia.

Voor poppodia gebruiken we de volgende indeling in grootteklassen op basis van de omvang van de jaaromzet in 2019:

- 1 (middel)klein: tot € 1 mln. omzet;
- 2 middelgroot: € 1 mln. tot € 2,5 mln. omzet;
- 3 groot: € 2,5 mln. of meer omzet.

In de presentatie van de resultaten voegen we steeds kleine en middelkleine poppodia samen vanwege het beperkte aantal kleine poppodia. In het hoofdstuk staan de belangrijkste resultaten centraal. Voor de gekozen onderzoeks aanpak wordt verwezen naar hoofdstuk 3.

12.2 De situatie in het kalenderjaar 2019

De totale omzet van de 43 poppodia samen belooft in het kalenderjaar 2019 € 121 mln., waarvan € 94 mln. (= 78%) aan eigen inkomsten. De eigen inkomsten bestaan voor 78% uit publieksinkomsten en publieksgerelateerde inkomsten. (Middel)kleine en middelgrote poppodia zijn in hun exploitatie sterker afhankelijk van gemeentelijke subsidies dan grote poppodia en verwerven als percentage van de omzet minder eigen inkomsten dan grote poppodia. De totale lasten bestaan onder meer voor 32% uit de personele lasten van het poppodium en voor 22% uit de gages voor de optredende artiesten. Het resultaat uit de gewone bedrijfsvoering komt voor alle poppodia samen in 2019 op € 0,9 mln. uit. Middelgrote poppodia schrijven in 2019 rode cijfers, terwijl middelkleine en grote poppodia een bescheiden plus noteren. De totale betaalde personeelssterkte van alle poppodia samen komt uit op bijna 830 fte's, waarvan 11% bestaat uit ingehuurde zzp'ers. Tabel 11.1 toont een aantal kengetallen voor het 'gemiddelde poppodium' per grootteklasse in 2019.

De tabel illustreert dat 44% van de poppodia (middel)klein is. De grote poppodia zijn gemeten naar omzet gemiddeld ruim dertien keer zo groot als de (middel)kleine poppodia en qua betaalde personeelssterkte gemiddeld bijna negen keer zo groot. Naast betaald personeel maken poppodia relatief veel gebruik van onbetaald personeel, zoals vrijwilligers en stagiairs. Deze nemen gemiddeld 28% van de totale personeelsinzet voor hun rekening (Figuur 12.1).

Tabel 12.1 Poppodia: gemiddelden per grootteklasse, 2019^a

	Aantal organisaties	Omzet (x € 1 mln.)	Publieksinkomsten e.d. (x € 1 mln.)	Personele lasten ^b (x € 1 mln.)	Personeelssterkte (fte's) ^c
(Middel)klein	19	0,6	0,3	0,2	6,1
Middelgroot	13	1,6	0,9	0,5	9,9
Groot	11	8,1	5,2	2,5	52,9
Gewogen gemiddelde/ totaal	43	2,8	1,7	0,9	19,2

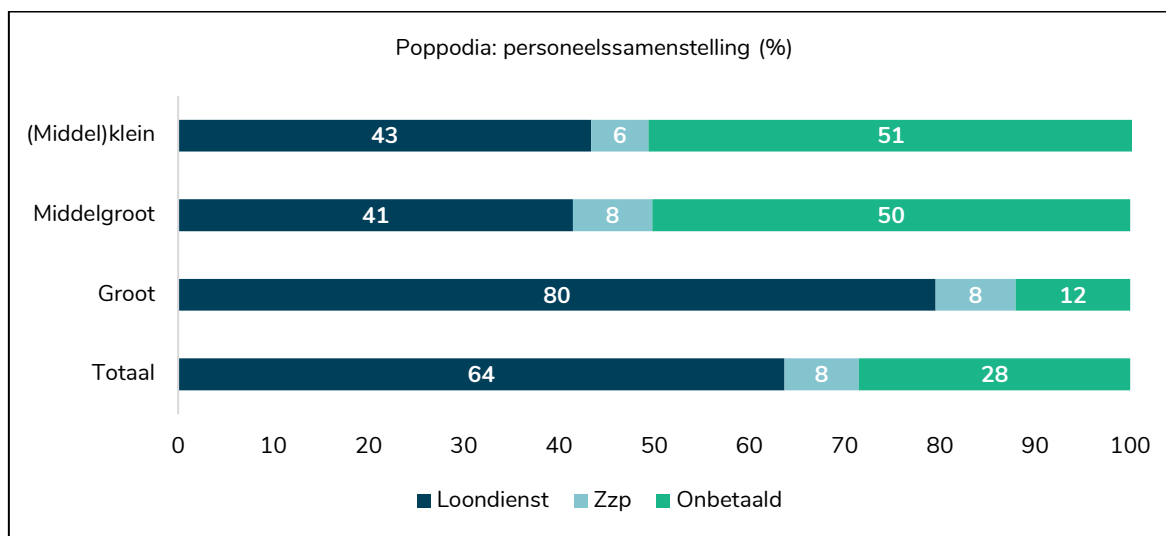
a Uitsluitend poppodia die in 2019-2021 in alle jaren in PAS zijn opgenomen met bruikbare informatie en die niet al als onderdeel van een grotere organisatie in hoofdstuk 11 zijn behandeld.

b Exclusief gages optredende artiesten.

c Uitsluitend betaald personeel exclusief optredende artiesten.

(Middel)kleine en middelgrote poppodia draaien zelfs voor maar liefst de helft op de inzet van onbetaald personeel. Bij de grote poppodia werkt juist ruim 80% van het personeel in loondienst en blijft de inzet van onbetaalde krachten beperkt tot 12% van de werkenden. Poppodia maken beperkt gebruik van zzp'ers (gemiddeld 8%).

Figuur 12.1 Poppodia: personeelssamenstelling per grootteklasse naar type werkende, 2019

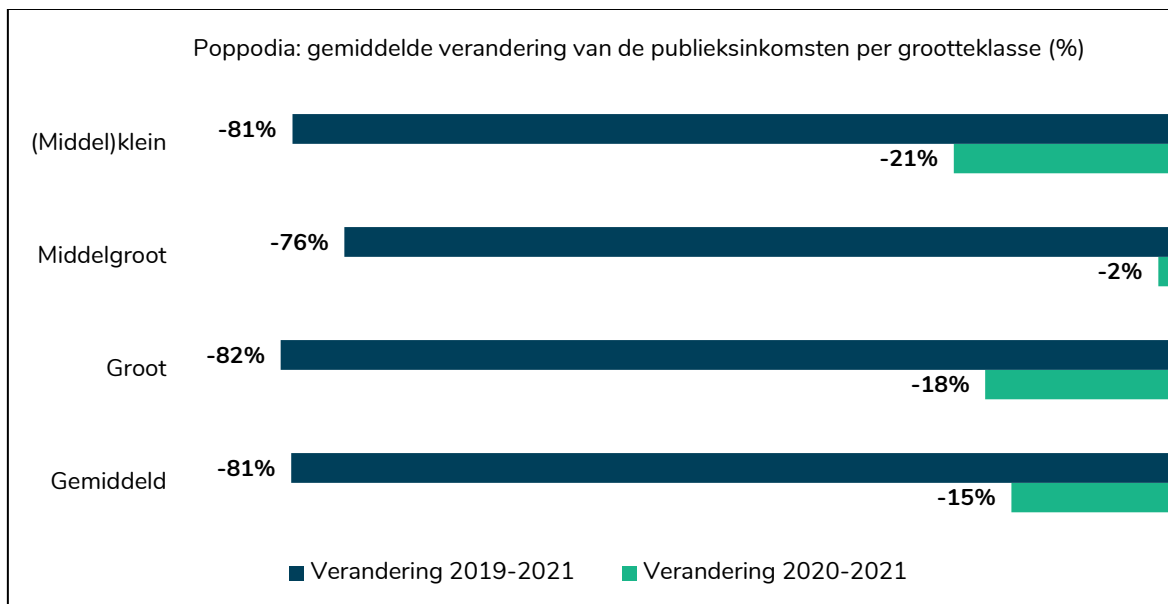
12.3 Ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse

Poppodia zijn in hun bedrijfsvoering sterk afhankelijk van hun publieksinkomsten (inclusief publieksgerelateerde inkomsten). Tegelijkertijd vallen hun publieksinkomsten door de coronamaatregelen (geen clubavonden, gesloten horeca en alleen zitplaatsen) veel sterker terug dan in de meeste andere deelsectoren. Deze zijn tussen 2019 en 2021 in totaal met maar liefst 81% gekelderd na een krimp van 77% in 2020 gevolgd door een krimp van nog eens 15% in 2021 (Figuur 11.2). Dat laatste duidt niet op een opschaling van de activiteiten in 2021.

Grote poppodia, die naar verhouding in hun bedrijfsvoering het sterkst afhankelijk zijn van hun publieksinkomsten, kampen tussen 2019 en 2021 met de grootste daling van hun publieksinkomsten

(82%). In 2021 vindt bij de (middel)kleine en de grote poppodia na de forse daling in 2020 wederom een aanzienlijke daling van de publieksinkomsten plaats.

Figuur 12.2 Poppodia: ontwikkeling van de publieksinkomsten per grootteklasse^a

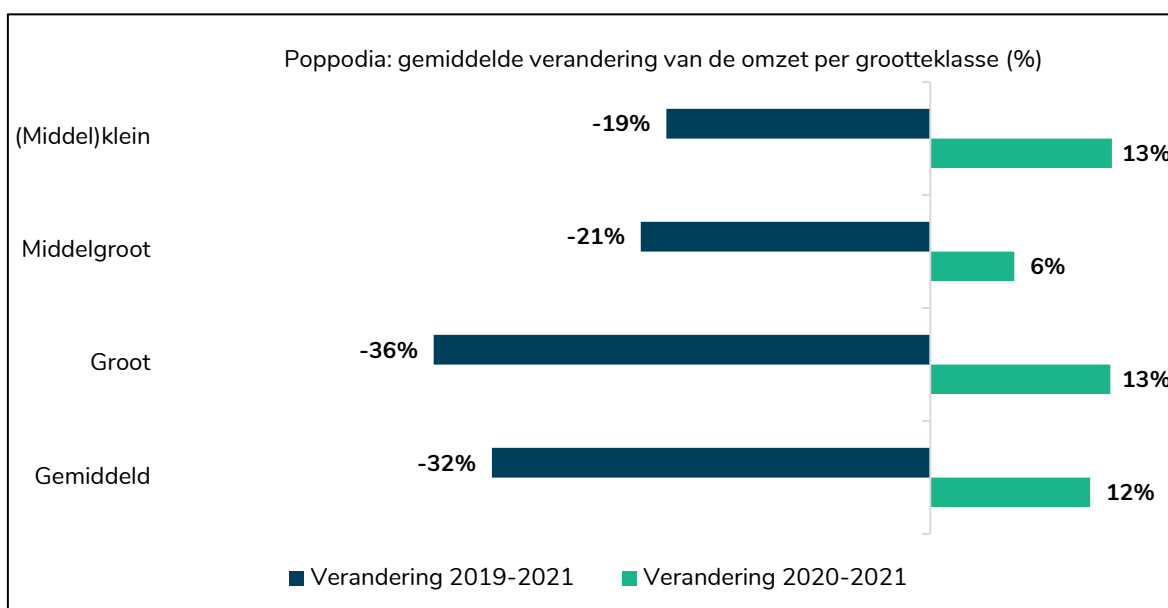

a Publieksinkomsten inclusief publieksgerelateerde inkomsten.

12.4 Ontwikkeling van de omzet na coronasteun per grootteklasse

De totale omzet van de 43 poppodia (inclusief coronasteun) is in 2021 per saldo 32% lager dan in 2019 (Figuur 11.3). Dat is het resultaat van een omzetsdaling van 39% in 2020 en een stijging van de omzet met 12% in 2021. De omzetsdaling tussen 2019 en 2021 is aanzienlijk beperkter dan de daling van de publieksinkomsten (32% versus 81%). Dit is het gevolg van de coronasteun, die gemiddeld 43% van het verlies aan eigen inkomsten van de poppodia compenseert, en de toegenomen overheidssubsidies.

Figuur 12.3 Poppodia: ontwikkeling van de omzet per grootteklasse

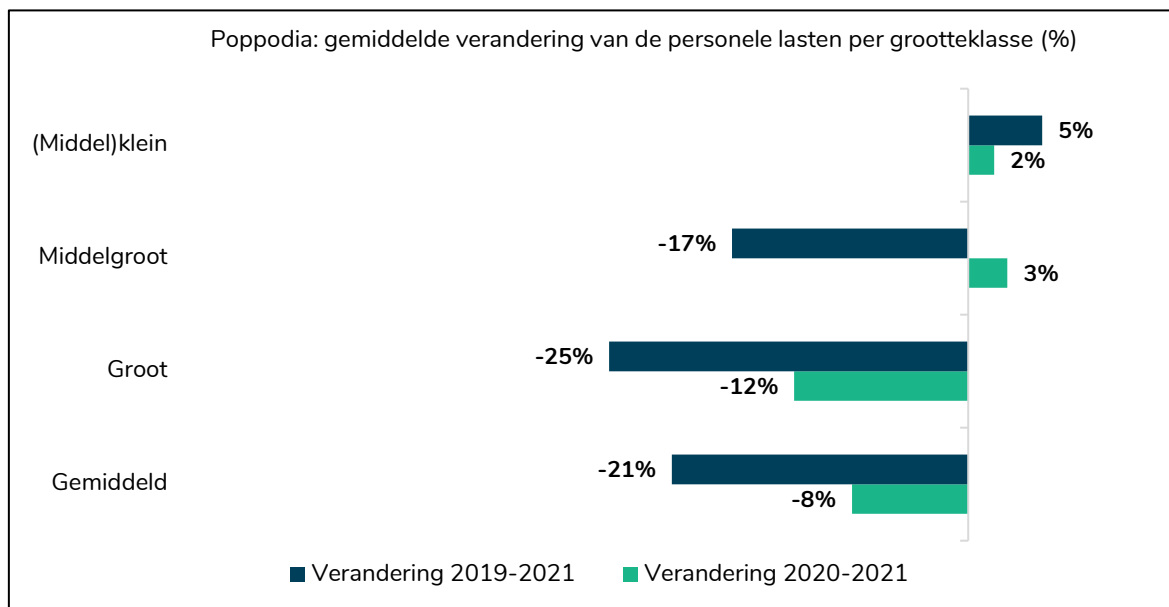

De omzetzijde is tussen 2019 en 2021 het grootste bij de grote poppodia (36%). Bij de (middel)kleine en middelgrote poppodia is de omzetzijde beperkter (respectievelijk 19% en 21%), maar nog steeds fors. De uiteenlopende omzetzijde tussen 2019 en 2021 is vooral het gevolg van verschillen in de krimp van de publieksinkomsten. In 2021 blijft de ontwikkeling van de omzet van middelgrote poppodia achter bij die van de (middel)kleine en grote poppodia.

12.5 Ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse

De 43 poppodia hebben hun totale personele lasten (exclusief gages van de optredende artiesten) tussen 2019 en 2021 in totaal met 21% verminderd na een bezuiniging van 14% in 2020 gevolgd door een extra bezuiniging van 8% in 2021 (Figuur 11.4). Grote poppodia – met de grootste omzetzijde – hebben tussen 2019 en 2021 het meeste bezuinigd op hun personele lasten (25%). Alleen (middel)kleine poppodia hebben hun personele lasten tussen 2019 en 2021 niet teruggebracht.

Figuur 12.4 Poppodia: ontwikkeling van de personele lasten per grootteklasse

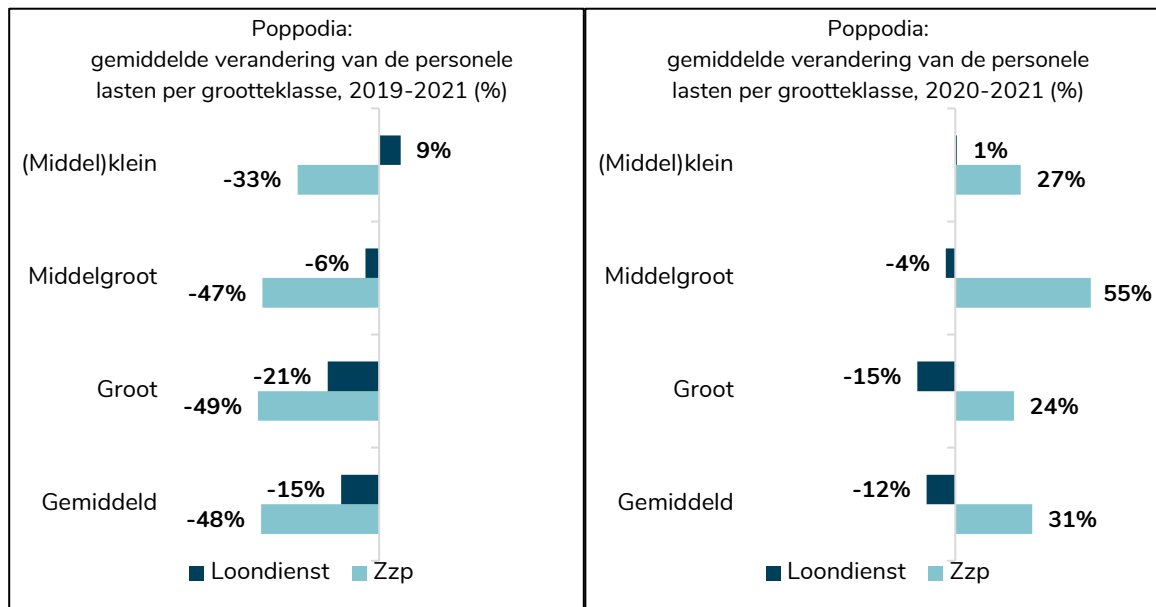

De mate waarin de poppodia hun personele lasten terugbrengen, loopt niet alleen uiteen per grootteklasse maar ook per type werkende (Figuur 11.5). Over de hele lijn bezuinigen poppodia tussen 2019 en 2021 ruim drie keer zoveel op de lasten van zzp'ers als op die van het personeel in loondienst: 48% op de zzp'ers tegen 15% op personeel in loondienst. Vooral in 2020 vond een sterke reductie plaats van de inzet van zzp'ers (met 60%). De grotere inzet van zzp'ers over de hele lijn in 2021 (gemiddeld 31%) biedt onvoldoende compensatie voor de forse daling in 2020. Overigens gaat het bij de poppodia om slechts 8% van de werkenden (Figuur 11.1). Met uitzondering van de (middel)kleine poppodia vindt in 2021 daarnaast een verdere reductie van de lasten van personeel in loondienst plaats.

De grote poppodia – met de grootste omzetzijde – hebben tussen 2019 en 2021 per saldo zowel hun lasten van personeel in loondienst het meeste teruggebracht (21%) als hun lasten van zzp'ers

(49%). (Middel)kleine poppodia hebben tussen 2019 en 2021 niet bezuinigd op hun lasten van personeel in loondienst en hun zzp-lasten het minst teruggebracht.

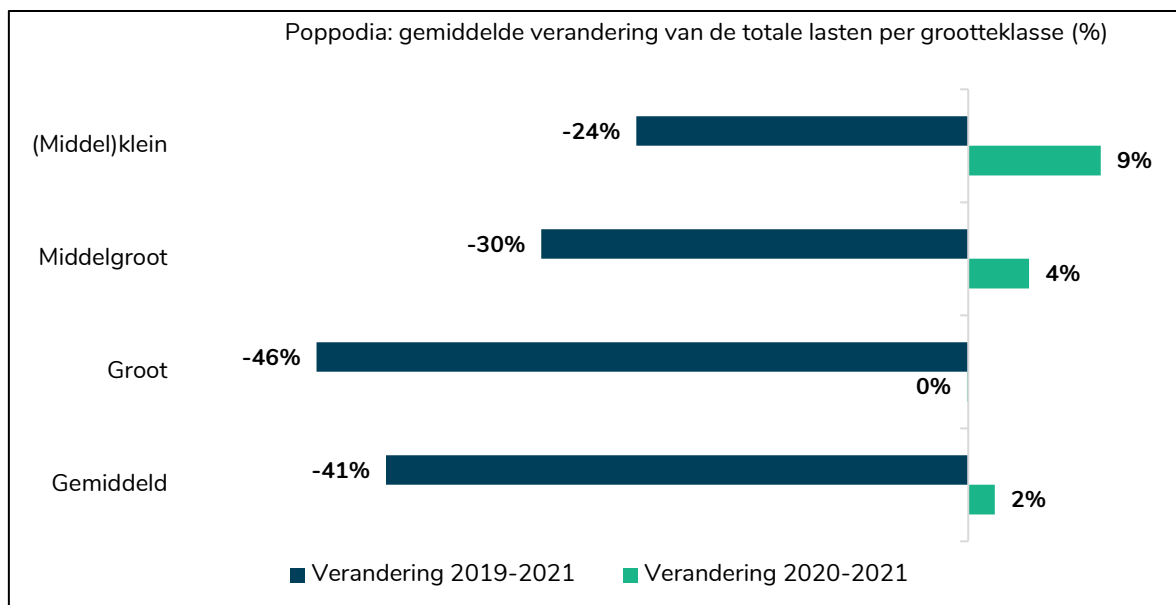
Figuur 12.5 Poppodia: ontwikkeling van de personele lasten per type werkende naar grootteklasse

12.6 Ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

De poppodia hebben hun totale lasten (vooral personeel, programmakosten, huisvesting en inkoop horeca) tussen 2019 en 2021 met 41% teruggebracht na een daling van 42% in 2021 en een bescheiden stijging van 2% in 2021 (Figuur 11.6).

Figuur 12.6 Poppodia: ontwikkeling van de totale lasten per grootteklasse

Vooral op de programmakosten, waaronder gages van de optredende artiesten, hebben zij sterk bezuinigd. Deze zijn tussen 2019 en 2021 in totaal met 69% afgenomen. Grote poppodia,

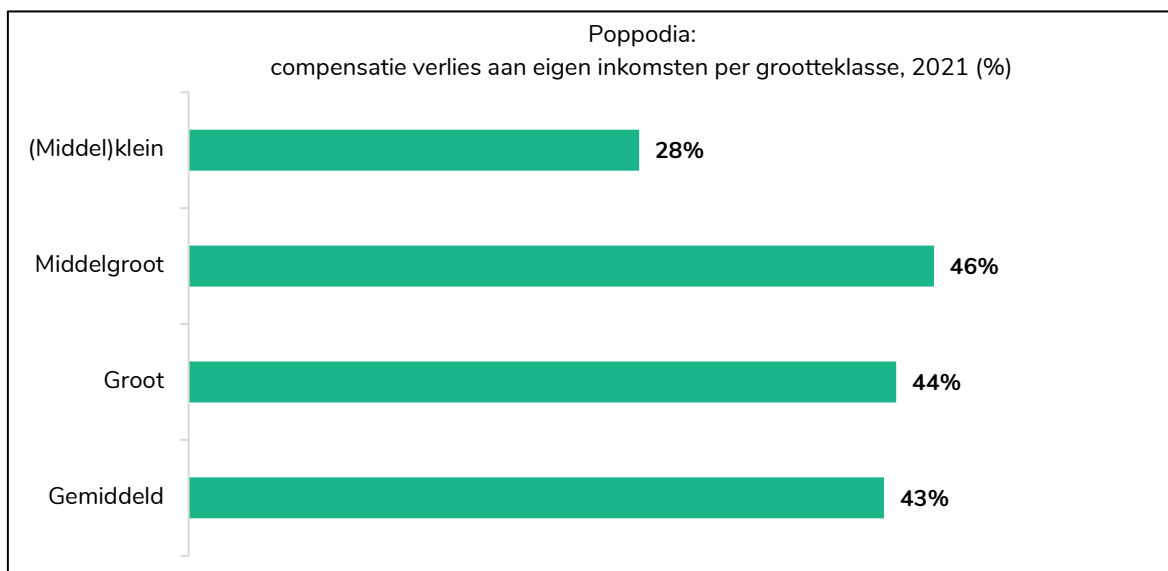
waarvan de omzet het sterkst is gedaald, hebben hun totale lasten tussen 2019 en 2021 verregaand teruggebracht (46%) en (middel)kleine popodia het minste (24%).

12.7 Effecten van de coronasteun

12.7.1 Resultaten per grootteklasse

Poppodia hebben in 2021 gemiddeld 76% lagere eigen inkomsten dan in 2019. Daarvan wordt gemiddeld 43% gecompenseerd door coronasteun (Figuur 12.7). Het betreft voor ruim 80% generieke steun van het Rijk, zoals de Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW) en de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL). Poppodia ontvangen beperkt coronasteun van gemeenten en provincies, hoewel gemeenten hun belangrijkste subsidiënt zijn. (Middel)kleine popodia ontvangen in verhouding tot hun verlies aan eigen inkomsten de minste coronasteun (28%).

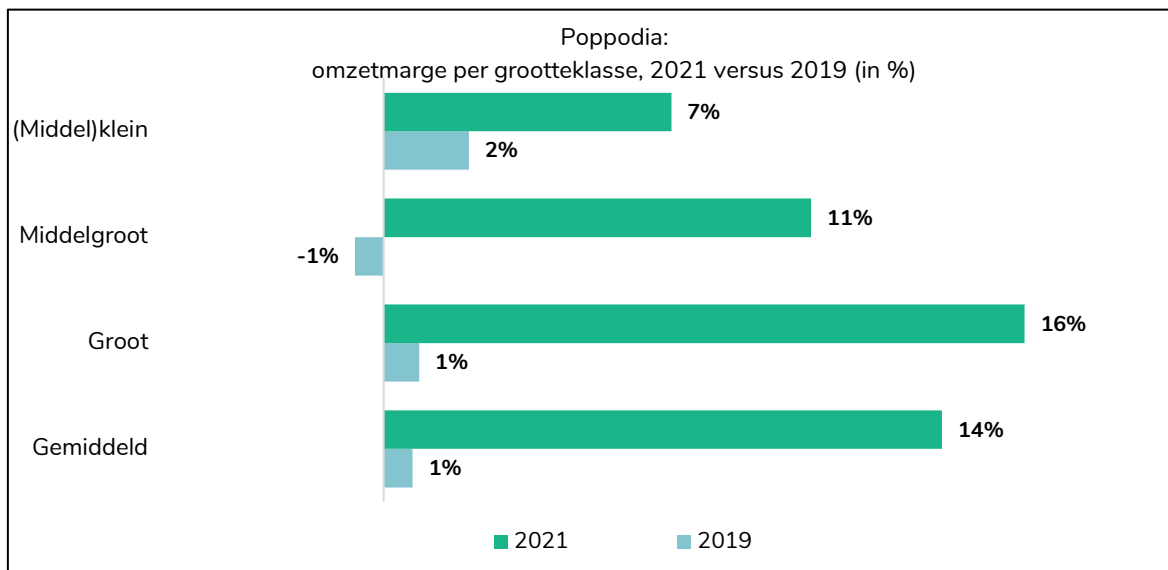
Figuur 12.7 Poppodia: compensatie verlies aan eigen inkomsten door NOW, TVL en specifieke coronasteun per grootteklasse, 2021 (in %)

Poppodia realiseren in 2021 – ondanks hun forse verlies aan publieksinkomsten – gemiddeld een omzetmarge van 14% tegen 1% in 2019 (Figuur 12.8). Dat komt doordat zij (noodgedwongen) hun activiteiten en hun lasten vergeleken met andere deelsectoren sterk hebben teruggebracht. Poppodia hebben hun totale lasten ten opzichte van 2019 met 41% verlaagd bij een omzetsdaling van 32%.

Middelgrote en vooral grote poppodia boeken in 2021 het hoogste financiële resultaat: omzetmarges van respectievelijk 11 en 16%. Deze poppodia ontvangen in verhouding tot de (middel)kleine poppodia meer coronasteun en hebben veel sterker bezuinigd op hun lasten.

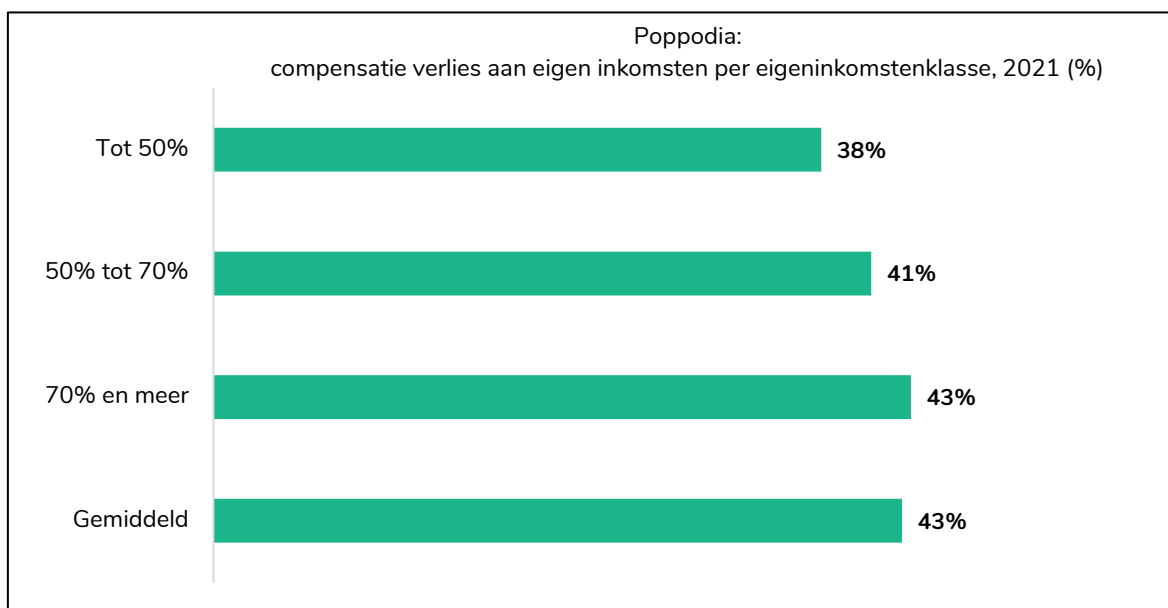
Figuur 12.8 Poppodia: omzetmarge per grootteklasse, 2021 versus 2019 (in %)

12.7.2 Resultaten per eigeninkomstenklasse

Poppodia draaien sterk op eigen inkomsten (gemiddeld 78% van de omzet in 2019). In dat jaar hebben 17 van de 43 poppodia (40%) meer dan 70% eigen inkomsten, 17 poppodia 50% tot 70% eigen inkomsten en 9 poppodia minder dan 50% eigen inkomsten. Per klasse van eigen inkomsten in 2019 bestaan er geen grote verschillen qua compensatie van het verlies aan eigen inkomsten (Figuur 12.9). Alleen de poppodia met minder dan 50% eigen inkomsten zijn in verhouding iets minder goed bedeed met coronasteun dan de overige poppodia.

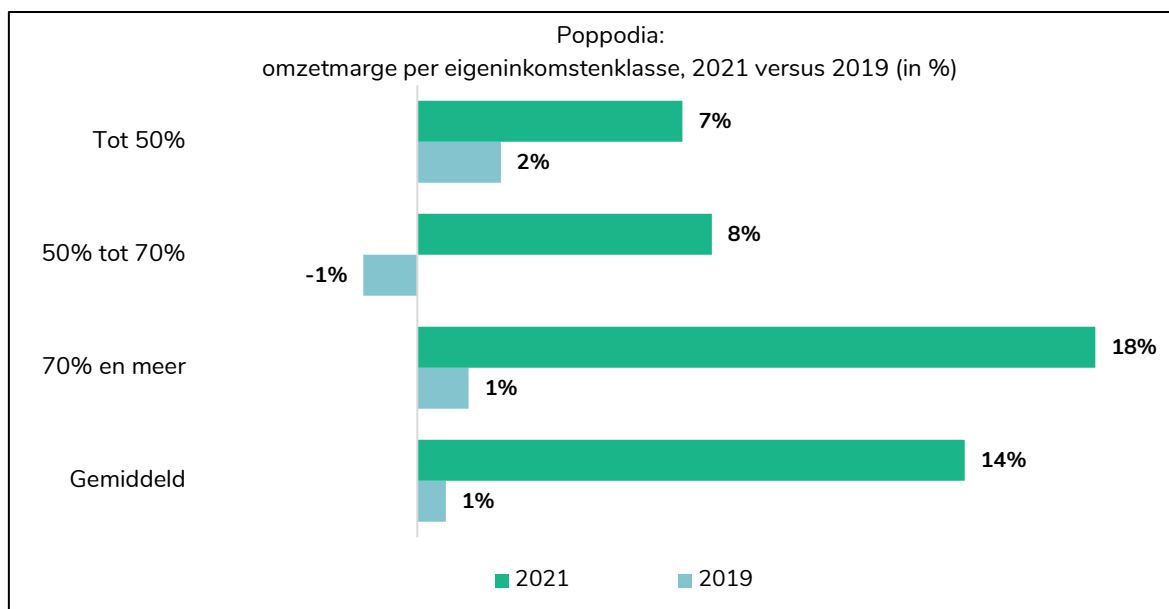
Figuur 12.9 Poppodia: compensatie verlies aan eigen inkomsten door NOW, TVL en specifieke coronasteun per eigeninkomstenklasse, 2021 (in %)

De omzetmarge van poppodia met initieel minder dan 70% eigen inkomsten blijft in 2021 sterk achter bij de poppodia met 70% en meer eigen inkomsten: 7 à 8% tegen 18% (Figuur 12.10). Dat komt vooral doordat poppodia met minder dan 70% eigen inkomsten tussen 2019 en 2021

aanzienlijk minder sterk hebben bezuinigd op hun totale lasten dan poppodia met 70% en meer eigen inkomsten.¹² Daarnaast wordt de eerstgenoemde groep poppodia minder ruimhartig gecompenseerd voor het verlies aan eigen inkomsten dan de laatstgenoemde groep.

Figuur 12.10 Poppodia: omzetmarge per eigeninkomstenklasse, 2021 versus 2019 (in %)

12.8 Conclusies

Het hoofdstuk bevat een schets van de gevolgen van de coronacrisis voor de poppodia die lid zijn van de VNPF. Daartoe vergelijken we de jaarcijfers over 2019 met die over 2020 en 2021. De jaarcijfers berusten op informatie uit het Poppodia Analyse Systeem (PAS), met uitzondering van de uitsplitsing van de personele lasten, die grotendeels op enquêt cijfers berust. Het hoofdstuk leidt tot de volgende conclusies:

- Poppodia zijn normaliter voor ruim 60% van hun omzet afhankelijk van hun publieksinkomsten (inclusief publieksgerelateerde inkomsten). Door de coronacrisis zijn hun publieksinkomsten tussen 2019 en 2021 echter gemiddeld met maar liefst 81% gekelderd na een krimp van 77% in 2020 en nog eens een krimp van 15% in 2021. Als gevolg daarvan zijn de totale eigen inkomsten in 2021 gemiddeld 76% lager dan in 2019.
- De totale omzet (inclusief coronasteun) van poppodia is tussen 2019 en 2021 met 32% gedaald. De omzetsdaling is door de coronasteun en hogere overheidssubsidies beduidend geringer dan de daling van de publieksinkomsten (32% versus 81%). De omzetsdaling is het grootste bij de grote poppodia (36%) en het kleinste bij de (middel)kleine poppodia (19%).
- Poppodia hebben hun personele lasten tussen 2019 en 2021 in totaal met 21% verminderd na een bezuiniging van 14% in 2020 gevolgd door een extra bezuiniging van 8% in 2021.

¹² Ter informatie: de lastendaling van poppodia met minder dan 50% eigen inkomsten bedroeg 13%, die van de poppodia met 50% tot 70% eigen inkomsten 31% en die van de poppodia met 70% of meer eigen inkomsten 47%.

De grote poppodia – met de grootste omzetsdaling – hebben tussen 2019 en 2021 het meest bezuinigd op hun personele lasten (25%). Alleen (middel)kleine poppodia – met de kleinste omzetsdaling – hebben tussen 2019 en 2021 hun personele lasten niet verminderd.

- Over de hele linie bezuinigen poppodia tussen 2019 en 2021 ruim drie keer zoveel op de lasten van zzp'ers dan op die van het personeel in loondienst: 48% op de zzp'ers tegen 15% op personeel in loondienst. Vooral de grote poppodia hebben sterk bezuinigd op hun zzp'ers evenals op hun personeel in loondienst. Slechts 8% van de werkenden van poppodia was in 2019 overigens zzp'er.
- De poppodia hebben hun totale lasten (vooral personeel, programmakosten, huisvesting en inkoop horeca) tussen 2019 en 2021 met 41% teruggebracht. Op de programmakosten, waaronder gages van de optredende artiesten, hebben zij zelfs 69% bezuinigd.
- Grote poppodia, waarvan de omzet het sterkst is gedaald, hebben hun totale lasten tussen 2019 en 2021 verreweg het meest teruggebracht (46%) en (middel)kleine podia hun lasten het minst (24%).
- De ontvangen coronasteun compenseert in 2021 gemiddeld 43% van het verlies aan eigen inkomsten. In combinatie met hogere subsidies in 2021 boeken poppodia in alle grootteklassen een aanzienlijk hoger positief resultaat dan in 2019. Vooral grote poppodia boeken een gunstig resultaat, omdat zij hun lasten sterk hebben verminderd.
- Vergeleken met het eerdere onderzoek zijn de resultaten minder uitgesproken, maar zijn de algemene tendensen redelijk vergelijkbaar. De belangrijkste verklaring voor de minder uitgesproken resultaten is dat het eerdere onderzoek berustte op schattingen van organisaties op basis van drie (corona)kwartalen in plaats van jaarcijfers uit het PAS.

13 Corona en de zzp'er

13.1 Inleiding

In het eerdere onderzoek werd duidelijk dat in 2020 relatief vaak op zzp'ers werd bezuinigd om wegvallende inkomsten te compenseren. De onderzochte organisaties gaven aan dat zij de lasten van zzp'ers gemiddeld met 55% hebben teruggebracht, tegenover een bezuiniging van 3% op hun personeel in loondienst. In het huidige onderzoek kijken we daarom uitgebreider naar de gevolgen die zzp'ers binnen de culturele en creatieve sector in 2020 en 2021 hebben ervaren als gevolg van de beperkende maatregelen om het coronavirus in te dammen.¹³

Het is al langer duidelijk dat de culturele en creatieve sector een van de meest geflexibiliseerde sectoren van de Nederlandse economie is. Een van de problemen die werden voorzien door de coronacrisis, was dat veel van de zzp'ers de sector zouden verlaten. Dit sentiment was breder aanwezig. UNESCO publiceerde meerdere rapporten waarin verliezen in de culturele en creatieve sector in verschillende landen wereldwijd uiteen worden gezet. Hierin komt onder andere de verwachting naar voren dat de Culturele en Creatieve Sector (CCS) in het Verenigd Koninkrijk in 2020 zo'n vierhonderd duizend banen kwijt zou raken. Ruim 70% van deze banen zouden door zelfstandigen uitgevoerd worden (Unesco 2021, 2022). Inmiddels is gebleken dat het aantal werkenden binnen de CCS in het Verenigd Koninkrijk niet heel sterk is veranderd, maar dat het aantal personen dat daadwerkelijk een omvangrijk aantal uren maakt wel flink is afgenomen (O'Brien et al. 2021). Dit lijkt exemplarisch voor de situatie binnen de gehele EU waar bij zzp'ers het aantal gewerkte uren het hardst gedaald is (Eurostat 2022).

De Nederlandse situatie waarin zelfstandigen het hardst getroffen lijken door de situatie die is ontstaan sinds het coronavirus uitbrak, is dan ook niet uniek. De vraag is alleen waar de gevolgen precies liggen binnen het heterogene geheel dat de culturele en creatieve sector is. Meer overkoepelende informatie over de omvang van de werkgelegenheid, de omzet en inkomsten in de sector komt uitgebreider aan bod binnen de analyse van de Beroepspraktijk van de Cultuurmonitor.¹⁴ In de volgende paragrafen gaan we op specifiekere punten in en nemen zo de situatie voor zzp'ers in de Nederlandse culturele en creatieve sector vanuit verschillende invalshoeken onder de loep.

13.2 Inzichten over zzp'ers tijdens corona

13.2.1 Omvang groep culturele en creatieve zelfstandigen

Het aantal zelfstandigen is de laatste decennia in de Nederlandse arbeidsmarkt als geheel blijven toenemen, tot een groei van 37% in 2021 ten opzichte van 2010. Voor de culturele en creatieve sector (CCS) gaat het in dezelfde periode om een toename van 61%. Deze toename wordt echter

¹³ Ook in het eerste kwartaal van 2022 golden nog beperkende maatregelen, deze zijn in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

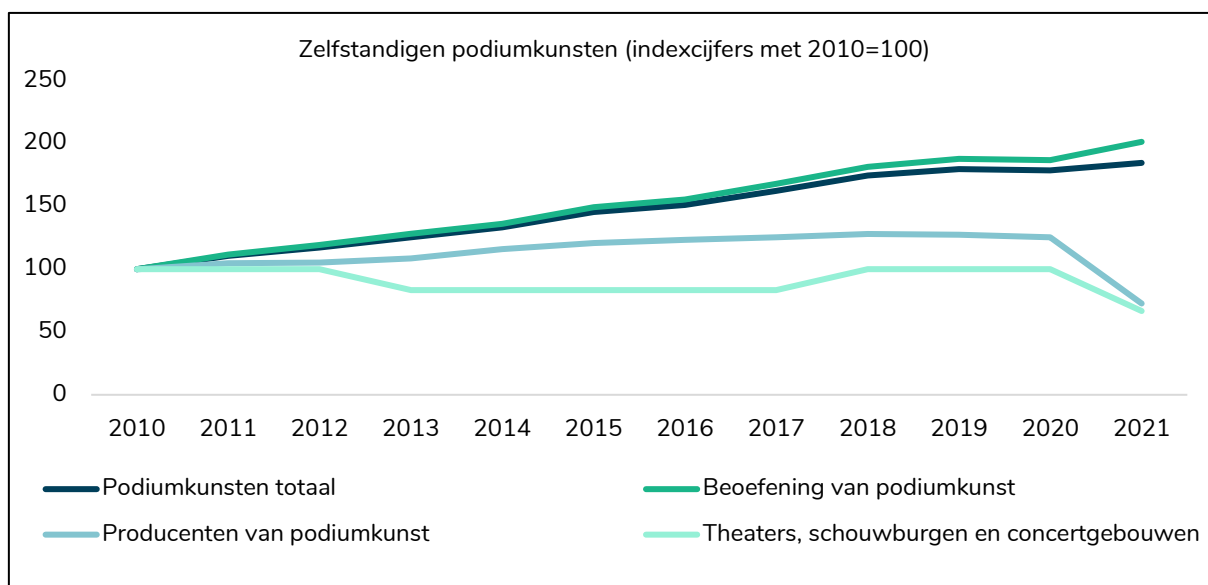
¹⁴ Zie www.cultuurmonitor.nl.

in sterke mate bepaald door de deelsector Kunsten en Cultureel Erfgoed,¹⁵ waar de toename 75% bedraagt en bovendien het grootste deel van de zelfstandigen te vinden is (CBS 2023).¹⁶

Op het eerste gezicht lijkt het vertrek van zelfstandigen uit de sector uit te blijven. De groei van het aantal zelfstandigen zet ook gedurende de coronaperiode door. Wel is daarbij een verschil te zien tussen de verschillende deelsectoren. Kunsten en cultureel erfgoed blijft de deelsector waar de meeste zelfstandigen werkzaam zijn, maar de stijging is hier na 2019 niet zo sterk meer. Bij Creatief zakelijke dienstverlening is de stijging in deze periode echter juist groot.

Kijken we daarbij uitgebreider naar het aantal zelfstandigen bij de podiumkunsten (Figuur 13.1), dan is daar te zien dat de stijging in 2021 geheel wordt veroorzaakt door degenen die actief zijn in de uitvoerende podiumkunsten. De zelfstandigen die zich bezig houden met de niet-artistische werkzaamheden rondom het realiseren van podiumkunstproducties (onder andere binnen de SBI-code producenten van podiumkunst) zijn juist in aantal afgenomen.¹⁷ Ook het aantal banen nam hier af (CBS 2023).

Figuur 13.1 Podiumkunsten: zelfstandigen podiumkunsten, 2010-2021 (indexcijfers met 2010 = 100)

13.2.2 Verdienvermogen culturele en creatieve zzp'ers tijdens corona

Het is met beschikbare gegevens niet goed mogelijk een actueel beeld te geven van de inkomens van zzp'ers in de culturele en creatieve sector in Nederland. Wel publiceerde het CBS omzetcijfers van zzp'ers per kwartaal voor de jaren 2019 tot en met 2021. Hierbij wordt de groep personen gevolgd die in 2019 inkomen hadden als zzp'er. Degenen die na 2019 als zzp'er zijn begonnen zitten

¹⁵ Deze deelsector wordt in sommige versies van de maatwerktabel omschreven als Kunsten, maar omvat daarin dezelfde SBI-codes als in andere edities.

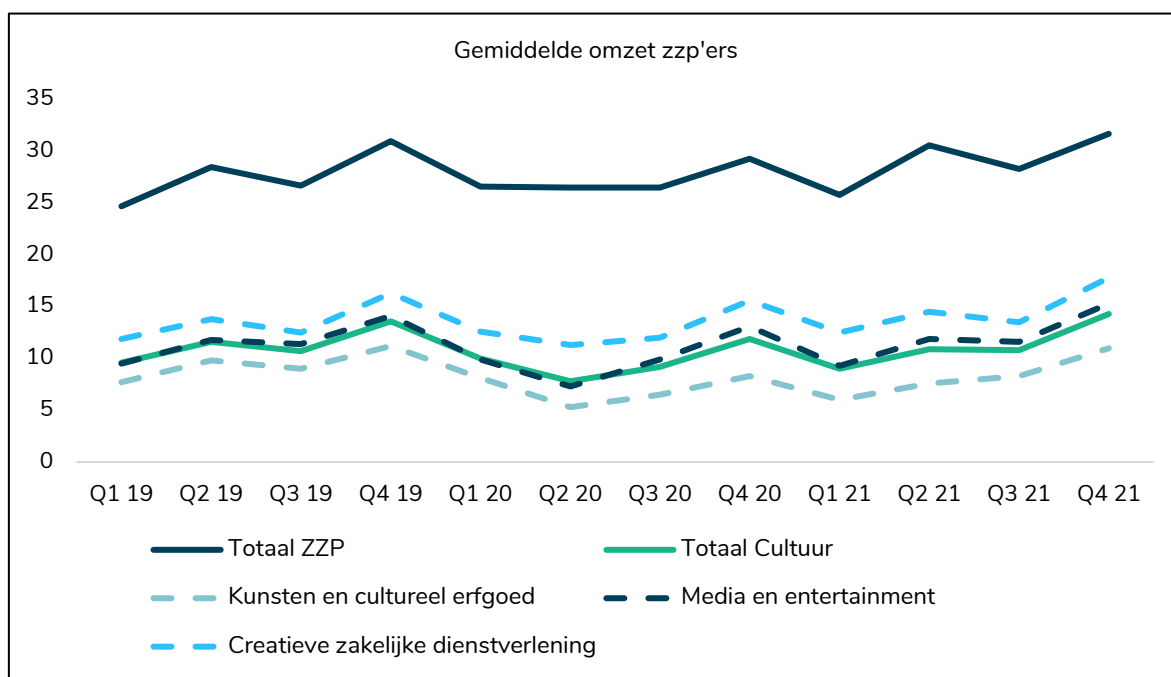
¹⁶ Het is daarbij interessant om te zien dat de stijging in het aantal zelfstandigen in de CCS tussen 2018 en 2019 stagneert, en in delen van de sector zelfs daalt. Waarom dit gebeurt is nog onduidelijk. Vervolgens gaat tussen 2019 en 2020 het aantal zelfstandigen weer omhoog.

¹⁷ De SBI-code 9002 valt niet onder de podiumkunsten, maar hieronder vallen bijvoorbeeld decorbouwers en -ontwerpers en verhuurbedrijven van licht- en geluidsapparatuur. Ook het aantal zelfstandigen dat hieronder valt neemt in 2021 af.

dus niet in deze cijfers. In 2021 was bij 55,5% sprake van een omzetsdaling van gemiddeld 51,4% ten opzichte van 2019. In 2020 ging dit ten opzichte van 2019 nog om 62,6% van de zzp'ers die de omzet zag dalen met gemiddeld 48,2%. In beide jaren liggen deze cijfers aanzienlijk hoger dan die van alle Nederlandse zzp'ers samen (CBS 2022).

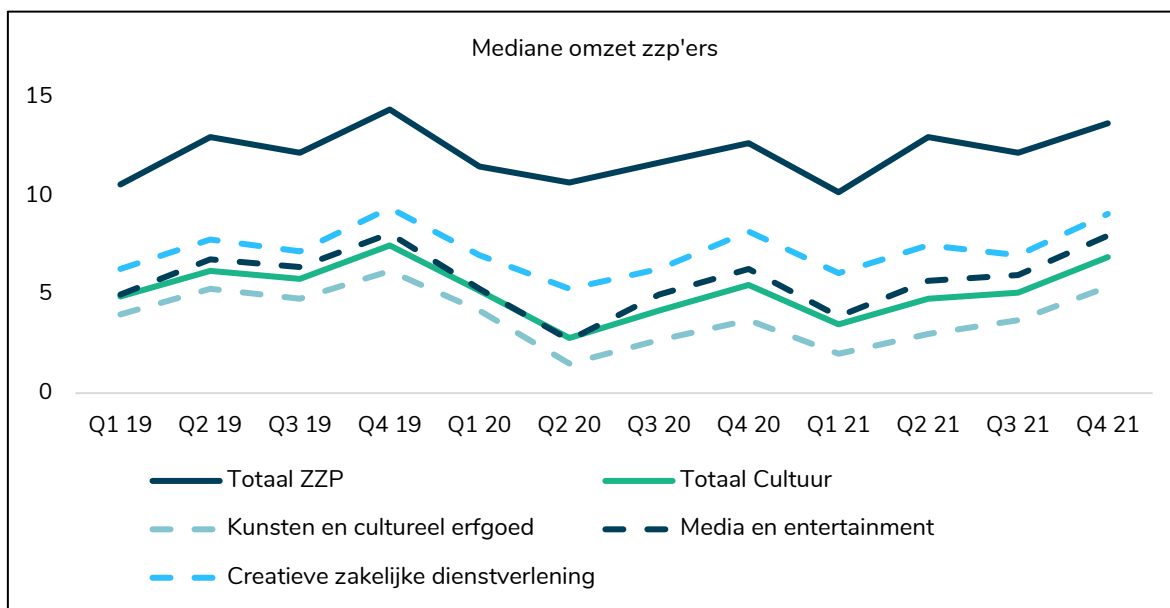
De omzet van alle Nederlandse zzp'ers kent in 2019 de dynamiek waarin de omzet in het eerste kwartaal laag is, in het tweede hoger om in het derde kwartaal weer wat te zakken en in het vierde kwartaal de hoogste waarde van het jaar te halen. Dit is een beeld dat binnen de culturele en creatieve sector (CCS) herkenbaar is. In 2020 valt dit beeld echter in duigen (Figuur 13.2). In heel Nederland blijft de stijging in omzet van zzp'ers in het tweede kwartaal uit. Maar waar de hoogte van de gemiddelde omzet in Nederland als geheel stabiel blijft, daalt deze binnen de CCS in het tweede kwartaal sterk. De cijfers gaan vervolgens wel omhoog, maar het herstel is niet evenredig verdeeld. Terwijl de deelsector Creatief zakelijke dienstverlening in het vierde kwartaal van 2020 op een vergelijkbaar niveau zit als in hetzelfde kwartaal in 2019, blijft de deelsector Kunsten en cultureel erfgoed in hetzelfde kwartaal steken op een gemiddelde omzet net onder het niveau van het eerste kwartaal 2019, wat het kwartaal was met de laagste omzet.

Figuur 13.2 Gemiddelde omzet zzp'ers, 2019-2021

Waar de gemiddelde omzet binnen de CCS al sterker daalde, gaat de mediane omzet nog harder naar beneden (Figuur 13.3). Dat betekent dat de omzet van de helft van de zzp'ers harder is gedaald dan het gemiddelde. Ook hier kent de deelsector Kunsten en cultureel erfgoed de sterkste daling. Zowel de gemiddelde als de mediane omzet in de CCS kent ook in het eerste kwartaal van 2021 een daling die sterker is dan voor een eerste kwartaal te verwachten was en in bedragen ook ruim onder de waarde van het eerste kwartaal van 2019 komt.

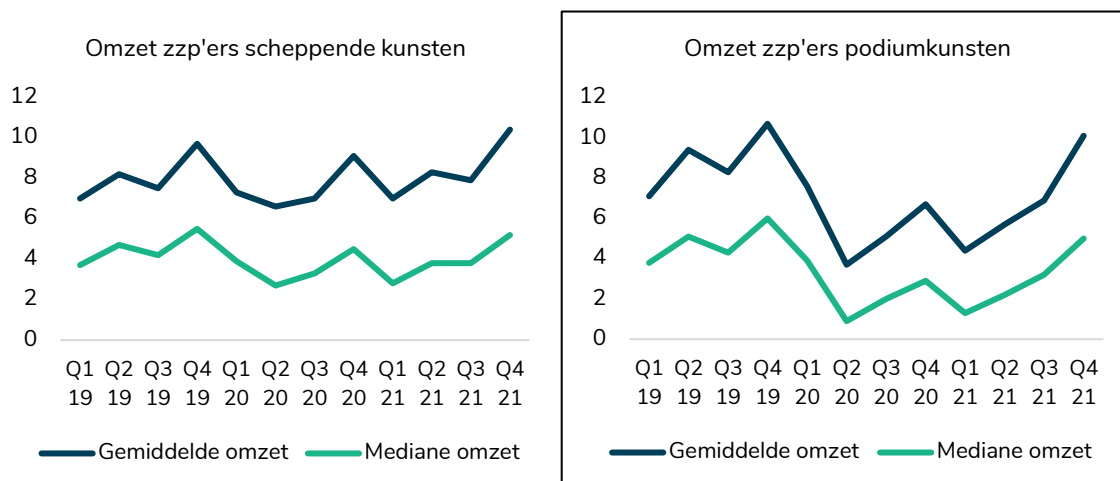
Figuur 13.3 Mediane omzet zzp'ers, 2019-2021

13.2.3 Omzet per domein

De omzet is voor de domeinen binnen de sector op verschillende wijzen beïnvloed door maatregelen zoals deze rondom de uitbraak van het coronavirus zijn genomen. De omzet is bijvoorbeeld bij zzp'ers binnen de scheppende kunst (beeldend kunstenaars, schrijvers, choreografen, dichters, componisten etc.) en binnen architectuur en design nauwelijks negatief beïnvloed. Bij zzp'ers binnen de podiumkunsten is dit echter een heel ander verhaal, daar blijft de omzet laag gedurende de gehele periode dat er maatregelen gelden om de verspreiding van het coronavirus te voorkomen.

Figuur 13.4 Gemiddelde en mediane omzet zzp'ers scheppende kunsten en podiumkunsten, 2019-2021

Overigens gaat naast de omzet in 2020 ook de economische toegevoegde waarde van de CCS aanzienlijk harder naar beneden dan te verwachten was.¹⁸ Wederom is het de deelsector Kunsten

¹⁸ Voor het bepalen van de toegevoegde waarde worden de waarde van het intermediair verbruik (materialen) in mindering gebracht op de productiewaarde (Rutten et al. 2022, 52).

en cultureel erfgoed die het hardst getroffen is; de toegevoegde waarde daalt hier in 2020 met 60,8% tegenover een daling van gemiddeld 3,8% voor Nederland als geheel (Rutten et al. 2022). Dit wordt volgens de Monitor Creatieve Industrie geweten aan de sterke interne afhankelijkheid binnen de sector waar de terugval in omzet samenhangt met vraaguitval van collega's (Idem).

13.2.4 De vroege carrière

Behalve verschil tussen de domeinen, is er ook een verschil tussen de verschillende posities in de carrière van zzp'ers. Vooral nieuwkomers hebben het moeilijk gehad. Een van de effecten van de sluitingen – evenals de beperkte openstelling – van cultuurlocaties, is de toegenomen druk op de capaciteit voor presentaties. Door coronabeperkingen beschikten bijvoorbeeld de podia die lid zijn van de VSCD in 2021 over slechts 28% van hun capaciteit (VSCD 2022). Het aantal voorstellingen in de podiumkunsten daalde in 2020 en 2021 met ruim 50% ten opzichte van 2019 (CBS 2022). Hierdoor werden presentatiekansen voor reeds bekende kunstenaars of groepen groter dan voor nieuwkomers. Veilig programmeren leek dit effect alleen maar te versterken (Been et al 2022). In een onderzoek van ROA van de Universiteit van Maastricht blijkt dan ook dat afgestudeerden van de sector kunst zwaarder getroffen zijn dan andere jonge alumni (Allen et al. 2022). Voor dit onderzoek zijn drie metingen gedaan tijdens de coronapandemie: in mei 2020, tussen half december 2020 en februari 2021 en tussen 16 september en 17 november 2021.

Dit ROA-onderzoek richt zich op relatief recent afgestudeerden van een hbo-kunstopleiding. Naast het feit dat de groep als geheel relatief harder is getroffen dan alumni van andere hbo-opleidingen, blijkt dat binnen de kunstalumni vooral de uitvoerende beroepen vaker werkloos zijn geworden. Vooral in de theatterrichting gaan de werkloosheidscijfers van een van de laagste waardes van alle kunstalumni voor corona (tussen 0 en 5%), naar de veruit hoogste waarde bij de eerste meting (tussen 35 en 40%). Naast toenemende werkloosheid is in 2020 voor de jonge theatermakers ook de grootste daling te zien in hun gemiddeld bruto maandloon, die in 2021 doorzet. Voor vrijwel alle andere groepen alumni is in 2021 juist een stijging in bruto maandloon te zien, behalve voor de erfgoedprofessionals, waarbij een kleine daling te zien is. Opvallend daarbij is dat de muzikanten binnen kunstalumni de enige groep vormen die het gedaalde maandloon in 2020 hebben weten om te zetten in een stijging in 2021. Het bruto maandloon van de totale groep alumni van hbo kunstopleidingen daalt in 2020 nauwelijks.

13.2.5 Steun voor zelfstandigen

Dat de omzet in delen van de sector zo sterk terugliep, lijkt voor een groot deel te verklaren door opdrachten die werden geannuleerd en met het uitblijven van nieuwe opdrachten. Ook hier speelt het belang van de interne markt zoals benoemd in de Monitor Creatieve Industrie een rol. In 2020 en 2021 ging het culturele aanbod op veel plaatsen immers naar beneden. Zo liep het aantal voorstellingen op Nederlandse podia en het aantal tentoonstellingen in de Nederlandse musea volgens cijfers van het CBS in 2020 sterk terug. Hoewel de daling in 2021 minder sterk is, blijven deze aantallen in dit jaar dalen. Niet alleen in Nederland, maar ook internationaal lopen voor makers de mogelijkheden om werk te tonen bovendien terug zoals te zien is in de Buitengaatsdatabase van DutchCulture. Dit geldt vooral voor de muzieksector en de podiumkunsten. Wel is in 2021 een voorzichtig herstel te zien.

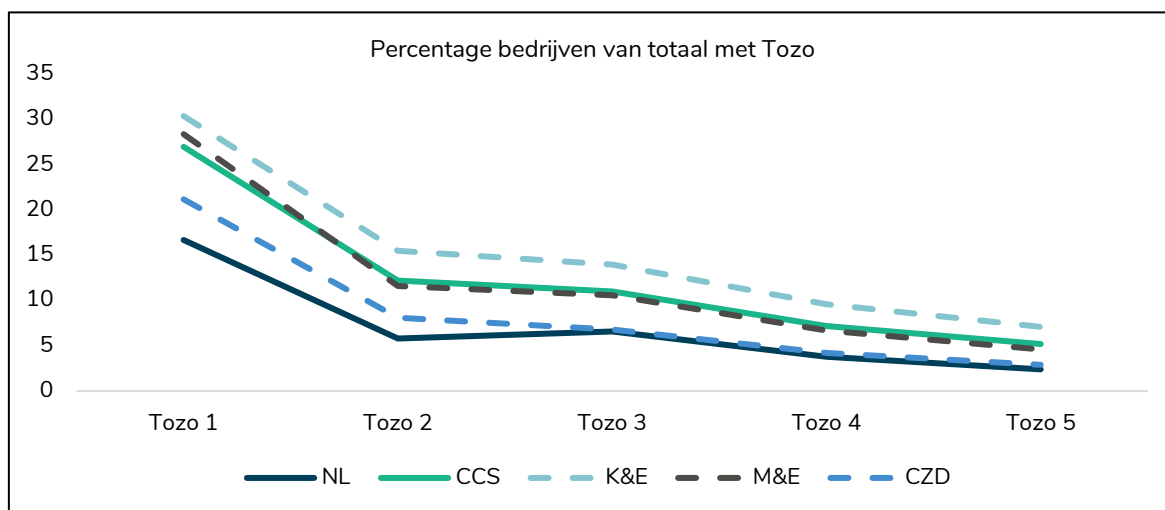
Tabel 13.1 Aantal makers waarvoor internationale activiteiten zijn geregistreerd binnen de Buitengaatsdatabase

	2017	2018	2019	2020	2021
Muziek	923	929	931	386	414
Podiumkunsten	363	318	359	174	214
Audiovisuele media	574	518	560	401	403
Beeldende kunst	876	870	1113	523	706

Bron: DutchCulture

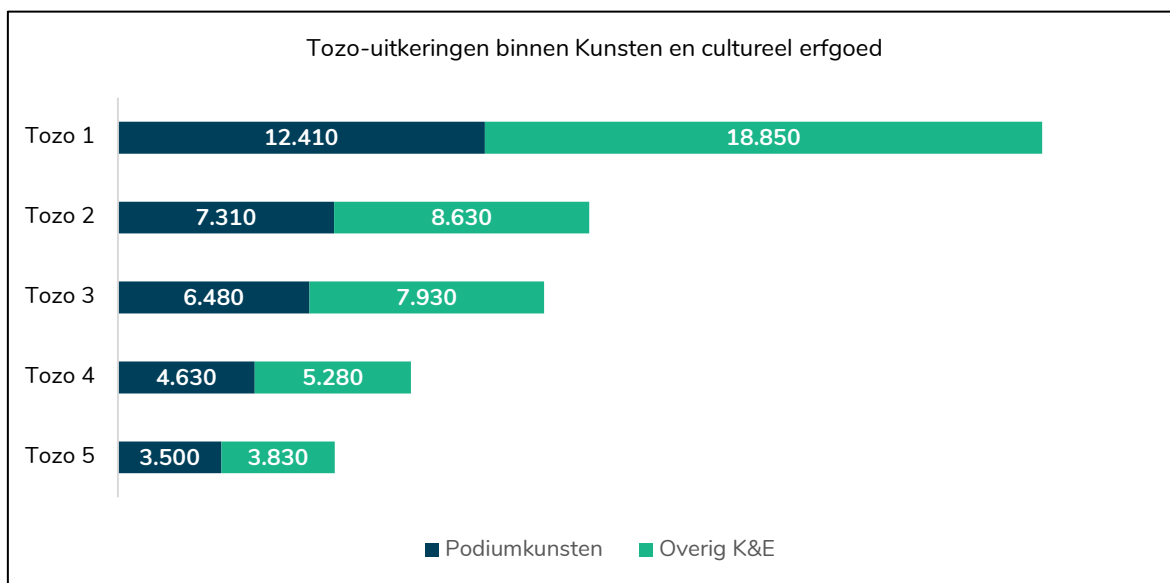
Met de teruglopende omzet en toegevoegde waarde is het dan ook niet verwonderlijk dat steun voor de zzp'ers nodig was. Deze was onder andere beschikbaar in de vorm van de generieke Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Er zijn 5 opeenvolgende Tozo-regelingen geweest in de periode 2020-2021, waarbij opgemerkt moet worden dat er kenmerkende verschillen in de voorwaarden van de Tozo-varianten zitten. Meest significant is de invoering van de partnertoets vanaf Tozo 2. Waar de CCS relatief weinig gebruik maakt van de regelingen NOW en TVL is van de Tozo meer gebruik gemaakt dan het landelijk gemiddelde (Figuur 13.5). Dit is niet verwonderlijk gezien het grote aandeel zelfstandigen binnen de sector. Wel daalt het percentage zzp'ers dat gebruik maakt van de Tozo in de CCS vanaf de eerste versie van de regeling sterker dan het percentage van de overige zzp'ers. Volgens de monitor coronarekening van de Algemene Rekenkamer ging het in totaal (alle zzp'ers in Nederland) om € 3,20 miljard aan Tozo uitgaven in 2020 en € 1,13 miljard in 2021 (Algemene Rekenkamer 2023).

Figuur 13.5 Aantal bedrijven met Tozo (in % van totaal)

De podiumkunsten, waar de omzet het sterkst terug liep is binnen de deelsector Kunsten en cultureel erfgoed het domein met het hoogste aandeel zzp'ers dat gebruik heeft gemaakt van de Tozo. Dit aandeel neemt naarmate de Tozo-regelingen vorderen toe, waarbij het echter wel belangrijk is om te beseffen dat het aantal Tozo-uitkeringen sterk terug loopt.

Figuur 13.6 Tozo-uitkeringen binnen kunsten en cultureel erfgoed

Naast de generieke steunpakketten was er ook aandacht voor zzp'ers in de specifieke pakketten. De opzet daarvan was tweeledig. Enerzijds was het idee dat steun via organisaties naar zzp'ers zou doorstromen, anderzijds werd geld beschikbaar gesteld voor regelingen die direct op makers en andere zzp'ers gericht waren. In het vorige onderzoek werd al duidelijk dat de steun in 2020 in geringe mate doorstroomde naar zzp'ers. Vooral bij de grote organisaties bleek er met 73% sterk bezuinigd te worden op de personele lasten voor zzp'ers. In 2021 zijn de organisaties in deze grootteklasse de enigen die nog bezuinigen op de inzet van zzp'ers in vergelijking met het jaar ervoor, zij het met maar 3%. Over de gehele periode wordt er door de grote (29%) en de middelgrote (18%) bezuinigd op de lasten voor zzp'ers, terwijl de kleine en middelkleine organisaties in deze periode meer zijn gaan uitgaven aan zzp'ers (zie figuur 4.10).

Ter voorbereiding op een dagvaarding aan de staat om compensatie te eisen voor de financiële coronaschade en gemiste inkomsten van culturele zzp'ers, bracht de Kunstenbond in kaart welk aandeel van de totaalbedragen binnen de verschillende specifieke steunpakketten direct gericht op zzp'ers bestemd waren. Daarbij is te zien dat deze budgetten na het eerste steunpakket in omvang toenemen, maar verhoudingsgewijs gering zijn. Het aandeel in het totaalbedrag is aanzienlijk lager dan bijvoorbeeld het aandeel zzp'ers in de sector, maar ook hier wordt het trickle down effect niet inzichtelijk. Hierbij worden de regelingen die de Rijkscultuurfondsen vanuit hun eigen middelen realiseerden overigens buiten beschouwing gelaten.

Tabel 13.2 CCS specifieke steunpakketten (x € 1 mln.)

	Gericht CCS zzp	Totaal CCS	Aandeel zzp/sector (in %)
Eerste steunpakket	16,8	300	5,6
Tweede steunpakket	49,8	414	12,0
Derde steunpakket	24	24	100,0
Vierde steunpakket	25	147,25	17,0
Vijfde steunpakket	30	251,6	11,9
Totaal	146	1.137	12,8

13.3 Inzichten uit de voorgaande hoofdstukken

In het eerdere onderzoek werd al duidelijk dat de eigen inkomsten van de kleine en middelkleine organisaties relatief minder daalden dan die van de middelgrote en grote organisaties. Bij de groep die dit jaar met het onderzoek in kaart wordt gebracht zijn het specifiek de publieksinkomsten die ditzelfde patroon tonen over de gehele periode 2019-2021. Vergelijken we 2021 met 2020, dan wordt duidelijk dat de publieksinkomsten bij middelgrote en grote organisaties verder zijn gedaald, terwijl bij de kleine en middelkleine organisaties in deze periode weer een stijgende lijn is te zien.

Wat dit relevant maakt ten opzichte van de zzp'ers, is dat de personele lasten in de periode 2019-2021 een soortgelijke ontwikkeling kennen; deze is bij de kleine en middelkleine organisaties duidelijk positiever dan bij de middelgrote en grote organisaties. Ten opzichte van 2020 is de verandering van personele lasten in 2021 bij middelgrote organisaties ook positief. De stijging van personele lasten in 2021 ten opzichte van 2020 wordt grotendeels veroorzaakt door een toegenomen inzet van zzp'ers. In combinatie met de toegenomen publieksinkomsten lijkt het echter aannemelijk dat de kleinere organisaties een grotere wendbaarheid tonen in het opstarten van aanbod en daarbij ook vaker zzp'ers aan het werk zetten.

Voor de totale groep organisaties die we onderzochten geldt dat er in 2021 ten opzichte van 2019 gemiddeld 5% is bezuinigd op personeel in loondienst en 20% op zzp'ers. Daarbij is het belangrijk op te merken dat deze cijfers niet zomaar vergeleken kunnen worden met die uit de vorige editie van dit rapport. Dit komt doordat bij deze editie sprake is van een andere samenstelling van deelsectoren..

13.3.1 Verschil tussen de deelsectoren

Tussen de verschillende deelsectoren is ook in ontwikkeling van de personele lasten een verschil te zien. Waar de omzet van zzp'ers bij de podiumkunsten lager bleef dan bij de scheppende kunst, is ook in de personeelslasten bij de organisaties binnen de beeldende en creatieve industrie een positiever beeld te zien dan binnen de podiumkunsten. Het verschil in wendbaarheid lijkt echter een obstakel geweest voor de musea, waar in 2021 nog weinig sprake is van herstel, wat tot in 2022 op zich laat wachten (Museumvereniging 2023) (figuur 10.5). Bij de (middel)kleine en – in iets mindere mate – middelgrote podia lijkt juist de werkgelegenheid voor zzp'ers weer aan te trekken in 2021 (figuur 11.5). Bij de poppodia stijgen de uitgaven aan zzp'ers in 2021 ten opzichte van 2020 zelfs bij alle grootteklassen (Figuur 12.5).

Tussen de uitvoerende organisaties in de podiumkunsten bestaan er ook verschillen. Bij de dansgezelschappen is in 2021 vrijwel geen daling in de personele lasten te zien in vergelijking met 2019. In 2021 is de inzet van zzp'ers toegenomen, vooral bij de (middel)grote gezelschappen, waar bij de (middel)kleine gezelschappen de uitgaven aan personeel in loondienst vooral toenemen (figuur 5.5). Binnen theater nemen alleen bij de (middel)kleine organisaties de personele lasten over de periode 2019-2021 toe. In 2021 is ten opzichte van 2020 echter ook een duidelijke toename te zien bij de inzet van zzp'ers door middelgrote organisaties. Hierdoor is de gemiddelde inzet van zzp'ers binnen de totale populatie theaterorganisaties in deze periode met 19%

toegenomen (figuur 6.5). Bij de organisaties binnen muziek nemen de personele lasten bij de grote organisaties ook af. De lasten van personeel in loondienst bij (middel)kleine en middelgrote organisaties zijn echter aanzienlijk toegenomen. Over de hele linie zijn bij de muziekorganisaties uitgaven aan zzp'ers tegelijkertijd afgenomen (figuur 8.5). Er is kortom te zien dat er in 2021 in de zwaar geraakte podiumkunstenector herstel is te zien in de inzet van zzp'ers. Ten opzichte van 2019 is deze inzet echter nog steeds beperkt. Bij de podia (die in het vorige onderzoek niet waren opgenomen) geldt in die periode een daling van 56%, gevolgd door de poppodia (48%), organisaties in muziektheater (34%) en muziek (22%).

13.4 Conclusies

In dit hoofdstuk is een overzicht gegeven van enkele van de meest in het oog springende ontwikkelingen rondom culturele zzp'ers met betrekking tot corona. Hoewel het totale aantal zzp'ers dat actief is in de culturele en creatieve sector ook tijdens corona bleef doorgroeien, toont de omzet van zzp'ers een minder positief beeld, dat bovendien verschilt per deelsector. Ook zijn jonge alumni van hbo-kunstopleidingen harder getroffen dan andere alumni van hbo-opleidingen.

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden als volgt:

- In 2021 was bij 55,5% van zzp'ers in de culturele en creatieve sector sprake van een omzetsdaling van gemiddeld 51,4% ten opzichte van 2019. In 2020 ging dit ten opzichte van 2019 nog om 62,6% van de zzp'ers die de omzet zag dalen met gemiddeld 48,2%.
- Vooral de omzet van zzp'ers in de podiumkunsten werd negatief beïnvloed door de coronamaatregelen. Daar ging ook de meeste steun vanuit de Tozo naartoe.
- Net als in de vorige editie blijkt dat kleine en middelkleine organisaties in de coronaperiode duidelijk meer hebben ingezet op het behoud van zzp'ers dan middelgrote en grote organisaties. Een verklaring is dat deze kleinere organisaties wendbaarder zijn bij het opzetten van programmering binnen de bestaande randvoorwaarden.
- Bij de organisaties binnen de dans, het theater en bij de poppodia is in 2021 een duidelijke stijging te zien in de inzet van zzp'ers ten opzichte van 2020. Voor de poppodia geldt over de gehele periode 2019-2021 echter dat er 48% minder inzet van zzp'ers is. Bij de podia (die in de vorige editie niet in dit onderzoek waren opgenomen) geldt in die periode een daling van 56%, gevolgd door organisaties in muziektheater (34% en muziek (22%).

14 Conclusies

Culturele organisaties spelen in 2021 beter in op de coronacrisis

De coronacrisis heeft de culturele en creatieve sector net als andere economische sectoren destijds overvallen. De sector is hard getroffen door de coronamaatregelen die fysieke publieksactiviteiten sterk hebben beperkt of gedurende een groot deel van 2020 en 2021 nagenoeg onmogelijk hebben gemaakt. Organisaties die het vooral van de publieksinkomsten moeten hebben, zijn financieel het hardst geraakt. Toch is het een belangrijk deel van de culturele organisaties in de loop van de tijd gelukt om steeds beter in te spelen op de coronacrisis en de bijbehorende overheidsmaatregelen. In 2021 slagen vooral kleine en middelkleine, meer wendbare organisaties erin om – ondanks de in dat jaar geldende stringente beperkingen – hun activiteiten weer geleidelijk op te schalen. Daardoor zijn de publieksinkomsten in 2021 minder sterk gedaald dan in 2020 (11% in 2021 versus 63% in 2020) en zijn de personele lasten in 2021 niet verder teruggelopen ten opzichte van 2020.

Minder uitgesproken resultaten voor 2020 dan in Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund

Het huidige onderzoek levert mede daardoor een minder negatief beeld op dan ons eerdere onderzoek uit 2021. Ook de huidige resultaten voor 2020 blijken vrijwel over de hele linie minder alarmerend dan de relatief pessimistische inschattingen die de culturele organisaties in de loop van 2020 en begin 2021 maakten, en die de basis vormden voor *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund*. Dat onderzoek was bovendien gebaseerd op cijfers over de drie coronakwartalen van 2020 en dezelfde kwartalen in 2019, terwijl het huidige onderzoek berust op jaarcijfers voor de periode 2019-2021 uit jaarrekeningen. Doordat het min of meer 'normale' eerste kwartaal van 2020 ook in de cijfers van het huidige onderzoek is begrepen, komen de gevolgen van de coronacrisis minder uitgesproken naar voren dan in het eerdere onderzoek (zie paragraaf 3.6 voor de belangrijkste oorzaken van de verschillen). Door deze en andere oorzaken is onder meer de daling van de inzet van zzp'ers in 2020 ten opzichte van 2019 in het huidige onderzoek beduidend lager dan in het eerdere onderzoek (24% tegen 55%). Datzelfde geldt ook voor de daling van de totale personele lasten (7% versus 20%).

Trickle down komt in 2020 en 2021 nog beperkt van de grond

De zzp'ers in de culturele en creatieve sector hebben – op enkele uitzonderingen na bij vooral kleine en middelkleine organisaties – weinig geprofiteerd van de generieke en specifieke steunmaatregelen. Tussen 2019 en 2021 hebben de culturele organisaties lasten van zzp'ers vier keer zo sterk teruggebracht als de lasten van personeel in loondienst (20% versus 5%). De verschillende steunmaatregelen hebben de teruggang van werkgelegenheid van zzp'ers niet kunnen voorkomen. De effecten van de afspraken die de partijen eind 2021 hebben gemaakt om de zzp'ers met de middelen uit de steunpakketten door te betalen, zijn in de huidige cijfers vanzelfsprekend nog niet zichtbaar.

De coronacrisis legt een aantal zwaktes van de culturele en creatieve sector bloot. In deze meest geflexibiliseerde sector van de economie is de flexibele schil tijdens de coronacrisis een gemakkelijke bezuinigingsoptie gebleken. Daardoor hebben zzp'ers deels hun heil moeten zoeken buiten de culturele en creatieve sector en keren zij mogelijk niet meer terug.

De steun helpt, maar komt niet bij alle organisaties terecht

Als eerste reactie op de coronacrisis heeft de Rijksoverheid vooral generieke steunregelingen ingevoerd, zoals de NOW-regeling. Gaandeweg is het de verschillende overheden – het ministerie van OCW, gemeenten en provincies – steeds beter gelukt om tijdig in te spelen op de coronamaatregelen en specifieke steunpakketten voor culturele organisaties beschikbaar te stellen.

Het grootste deel van de specifieke steun van het ministerie van OCW is naar de meerjarig gesubsidieerde organisaties gegaan. Zonder deze steun zou een deel van deze organisaties tijdens de coronacrisis in de rode cijfers zijn beland. Dat is zowel in 2020 als in 2021 voorkomen. De meeste organisaties boeken in deze jaren over de hele linie zelfs betere financiële resultaten dan in 2019, ook omdat ze – met uitzondering van organisaties in beeldende kunst en creatieve industrie – hun lasten tussen 2019 en 2021 per saldo sterk hebben teruggebracht.

Daar staat tegenover dat niet-meerjarig gesubsidieerde organisaties, zoals podia en poppodia, in verhouding tot hun verlies aan eigen inkomsten en omzet maar beperkt hebben geprofiteerd van specifieke coronasteun. Ondanks een groter beroep op generieke coronasteun ontvangen de niet-meerjarig gesubsidieerde organisaties in verhouding veelal minder coronasteun dan meerjarig gesubsidieerde organisaties. Daardoor hebben deze organisaties veel forser moeten snijden in hun lasten dan meerjarig gesubsidieerde organisaties.

Meer in het algemeen zijn culturele organisaties die vóór de coronacrisis relatief veel eigen inkomsten verwierven, het hardst getroffen door de coronacrisis en hebben zij in verhouding tot hun verlies aan eigen inkomsten weinig coronasteun ontvangen. Deze organisaties hebben als gevolg daarvan veel sterker op hun lasten moeten bezuinigen dan de overige organisaties.

De steunmaatregelen hebben de culturele en creatieve sector tijdens de coronacrisis overeind gehouden en ervoor gezorgd dat het grootste deel van de onderzochte organisaties 2020 en 2021 met een positief financieel resultaat heeft kunnen afsluiten. Dat neemt niet weg dat lang niet alle organisaties tijdens de pandemie in dezelfde mate gebruik hebben kunnen maken van coronasteun, omdat de steunmaatregelen niet in alle gevallen bleken te zijn toegespitst op het (potentiele) verlies aan eigen inkomsten van culturele organisaties.

Informatiepositie van de sector en de overheid behoeft verbetering

De coronacrisis heeft duidelijk gemaakt dat de informatiepositie van de sector en van het ministerie van OCW verbetering behoeft. Gegevensbestanden van het ministerie van OCW en de cultuurfondsen van het Rijk bleken beperkt toegesneden te zijn op het geven van beleidsrelevante informatie, omdat de gegevens primair bedoeld zijn voor financiële verantwoording. In zowel het huidige als het eerdere onderzoek is verder gebleken dat een deel van de organisaties moeite heeft om belangrijke beleidsinformatie te leveren of het nut daarvan niet inziet.

Aanbevelingen

Het onderzoek leidt tot de volgende aanbevelingen:

- Bij de vormgeving van steunmaatregelen bij eventuele toekomstige noodsituaties dient meer dan nu rekening te worden gehouden met het (potentiële) verlies aan inkomsten van organisaties en zzp'ers. Dat vereist ten eerste maatwerk per sector en ten tweede een duidelijk opdracht aan culturele organisaties om deze steun ook ten goede te laten komen aan hun zzp'ers.
- Goede gegevens zijn voor de overheid, de brancheverenigingen en de afzonderlijke organisaties onontbeerlijk, zowel in tijden van crisis als daarbuiten. Dat vereist inspanningen van alle betrokken partijen.

Literatuur

Algemene Rekenkamer (2023), '[Coronarekening: crisismaatregelen](#)', op: <https://coronarekening.rekenkamer.nl/>, laatst geraadpleegd op 27 maart.

CBS (2022), '[Statlinetabel Professionele podiumkunsten: capaciteit, voorstellingen, bezoekers, regio](#)', op: <https://opendata.cbs.nl/>, 22 december.

Eurostat (2022), '[Self-employed people most affected by the pandemic](#)', op: ec.europa.eu/Eurostat. 23 februari.

Goudriaan, R., et al. (2021), [Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund](#). Amsterdam/Utrecht: Boekman Stichting, SiRM en Significant APE.

Museumvereniging (2022), [Museumcijfers 2021, Trends in de museumsector](#). Amsterdam: Museumvereniging.

Museumvereniging (2023), '[Museumvereniging ziet voorzichtig herstel](#)'. Op: www.museumvereniging.nl, 17 januari.

O'Brien, D. et al. (2021), '[The impact of Covid-19 on jobs in the cultural sector – part 2](#)'. Op: culturehive.co.uk.

Rutten, P., W. Manshanden en F. Visser (2022), [Monitor creatieve industrie 2021](#). Hilversum: Stichting Media Perspectives.

UNESCO (2021) [Cultural and Creative Industries in the face of COVID-19. An economic impact outlook](#). Parijs: UNESCO.

UNESCO (2022), [Reshaping policies for creativity. Addressing culture as a global public good](#). Parijs: UNESCO.

VNPF (2022), [Poppodia en -festivals in cijfers 2021](#). Amsterdam: VNPF.

VSCD (2022), [Podia 2021, jaarcijfers schouwburgen en concertgebouwen in Nederland](#). Amsterdam: VSCD.